

Doktori (Ph.D.) disszertáció

Strausz Péter

Kamarák a két világháború közötti Magyarországon

2007.

Ph.D. disszertáció

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Történelemtudományok Doktori Iskola (D.Sc. Gergely Jenő)
XIX–XX. századi magyar történeti program, XX. századi magyar
történelem alprogram

Strausz Péter

Kamarák a két világháború közötti Magyarországon

Témavezető: Gergely Jenő D.Sc.

Bíráló bizottság:

Elnök: Pölöskei Ferenc prof. emer.

Belső bíráló: Varga Zsuzsanna kandidátus

Külső bíráló: Fehér György kandidátus

Titkár: Zeidler Miklós Ph.D.

Tag: Dobák Miklós kandidátus

Póttag: Balogh Margit kandidátus

Póttag: Szerencsés Károly kandidátus

Budapest, 2007. október 30.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezető	6
I. A téma levéltári forrásairól és szakirodalmáról.....	10
II. A gazdasági-szakmai érdekképviseltek kialakulása Európában és Magyarországon	28
II. 1. A kamarai autonómiák létrejötte Európában	28
II. 1. 1. Az angolszász kamarai rendszerek	28
II. 1. 2. A kontinentális érdekképviselési modell.....	31
II. 1. 3. Kamarai autonómiák Ausztriában	35
II. 2. Kamarai autonómiák Magyarországon 1850 és 1920 között.....	41
II. 2. 1. Kereskedelmi és iparkamarák	41
II. 2. 2. A magyar ügyvédi kamarák létrejötte.....	52
II. 2. 3. A közjegyzői kamarák létrehozása Magyarországon	54
III. A kamarai struktúrák felépítése a két világháború közötti Magyarországon	56
III. 1. Gazdasági érdekképviseltek.....	56
III. 1. 1. Kereskedelmi és iparkamarák	56
III. 1. 2. A mezőgazdasági kamarák létrejötte és struktúrája	73
III. 2. Szakmai kamarák.....	96
III. 2. 1. Ügyvédi kamarák	96
III. 2. 2. A közjegyzői kamarák és szerkezeti változásai.....	111
III. 2. 3. A Budapesti Mérnöki Kamara.....	113
III. 2. 4. Az orvosi kamarák létrejötte és szervezete	125
III. 2. 5. A kétes autonómiájú Sajtókamara, Színművészeti és Filmművészeti Kamara	138
III. 2. 6. Szakmai érdekképviseltek vagy hivatásrendi kamarák?.....	144
IV. Az érdekképviselési tevékenység fórumai.....	148
IV. 1. Kapcsolattartás és együttműködés az állami és helyi közigazgatási szervekkel	149
IV. 2. A kamarák és az egyéb érdekképviselési-érdekvédelmi szervezetek viszonya	162
IV. 2. 1. Az érdekvédelmi képesség határai.....	163
IV. 3. Kamarák a felsőházban	169
V. Kamarai autonómiák a társadalom szolgálatában.....	172
V. 1. A kamarák szerepe a tájékoztatásban, az oktatásban és a tudományos munkában	172
V. 2. Az érdekképviseltek „civil kezdeményezői”	177
VI. Rövid kitekintés – a magyar kamarák átszervezése és megszüntetése 1944/45 után.....	183
VII. Rövidítések.....	187
VIII. Forrás- és irodalomjegyzék.....	188
VIII. 1. Források	188
VIII. 1. 1. Levéltári állagok.....	188
VIII. 1. 2. Kiadott források.....	189
VIII. 2. Szakirodalom	189
VIII. 2. 1. Összefoglaló művek	189
VIII. 2. 2. Önálló monográfiák.....	190
VIII. 2. 3. Tanulmányok.....	192
VIII. 2. 4. Interneten fellelt adatok és tanulmányok:.....	194
Dokumentumok	195
A kereskedelmi miniszter rendelet[tervezet]e	196
Az Országos Mezőgazdasági Kamara alapszabályai.....	198
Az orvosi kamarák ügyrendje.....	204
A Kecskeméti Ügyvédi Kamara ügyrendje	226

Bevezető

Napjainkban gyakran hallhatunk a különböző kamarákról, amelyek egyes nyilatkozataival, megnyilvánulásaival a média előszeretettel foglalkozik. Igen keveset tudunk azonban arról, vajon pontosan mi is ezen szervezetek feladata, milyen kötelezettségek és jogosítványok mentén folytatják működésüket. Ez az ismerethiányból fakadó tanácstalanság viszont nemcsak a jelenleg működő kamarákkal kapcsolatban érzékelhető: hazai történettudományunk sem szentelt eddig kellő figyelmet eme gazdasági-szakmai önkormányzatok 1944/45 előtt tevékenykedő elődjeinek. Így a szakmai közvélemény sincs tisztában azzal, milyenek is voltak és mit is csináltak eme szervezetek a második világháború végével bekövetkezett politikai-társadalmi cezúrát megelőzően.

Ezen kérdések megválaszolása jegyében jelen munkánkban arra teszünk kísérletet, hogy áttekintsük a két világháború között működő magyar kamarai autonómiák szervezetével és tevékenységével kapcsolatos fontosabb kérdéseket. Vizsgálódásunk középpontjában a kamarai autonómia kérdésköre áll: önkormányzatiságuk szervezeti és tevékenységbeli ismérveit igyekeztünk e munka lapjain összegyűjteni, megpróbálva ezáltal eme szerveződések önkormányzatiságának jellegét és mértékét is meghatározni. Kutatásaink időkeretéről azért választottuk a két világháború közötti esztendőket, mert Magyarországon ezen időszakban épült ki a kamarai önkormányzatok rendszere, ekkor jött létre az 1944/45 előtt működő törvényes érdekképviselőtestületek többsége.

Választott témánk tárgyalását megelőzően azonban szükségesnek látszik magának az autonómia fogalmának és főbb jellemzőinek definiálása, illetve a különböző autonómia-szervezetek rövid számbavétele, hiszen csupán ezt követően tudjuk a kamarákat elhelyezni a többi öngazgatási forma inerciarendszerében.

Az *autonómia* görög eredetű szó, amely saját törvények szerint való életet, tágabb értelemben önállóságot jelent. Az autonómiával rendelkező, mástól független egyének, területi és helyi önkormányzatok, társadalmi csoportok, egyházak és felekezetek, kamarák, társadalombiztosítók, szakszervezetek illetve nemzetiségek, etnikai kisebbségek önmaguk számára szabályzatot, törvényt alkotni jogosultak és ebből következően önkormányzattal bírnak. Az autonómia tehát a polgárok valamilyen közös cél, adottság, érdek, ideológia vagy vallás mentén létrejött olyan közösségeinek sajátja, amelyeknek működését a maguk által alkotott szabályok biztosítják – a hatályos állami törvények keretein belül.

Az autonómia jogalkotásának ugyanis határt szab az állami törvényhozás, hiszen az önkormányzattal rendelkező egyes szervezetek nem alkothatnak a hatályos törvényekkel, rendeletekkel ellentétes szabályzatokat. Ezen elv érvényesülését biztosítja az autonómiák működésének feltételeként létező állami jóváhagyás joga, ami az autonómia-formák belső „törvényalkotásának” állami megerősítéséhez kötötte azok életbeléptetését, ezért cserébe viszont biztosította, hogy e szabályok betartatásában az állam közreműködését is igénybe lehetett venni. Az autonómiák tehát semmiképp nem tekinthetők az osztársadalom, a közjó érdekeit elsődlegesen reprezentáló és szolgáló szuverén állam kompetenciáját megkérdőjelező testületeknek.¹

A politikától és a mindenkori hatalomtól szerencsés esetben távolabb álló, manapság előszeretettel civilnek nevezett szférának mindig is érdekes szeletét képezték a különböző kamarák, amelyek valahol félúton álltak az állami intézmények és a polgárok önálló kezdeményezése által létrejövő önszerveződések között. Az angolszász mintát követő országok kivételével ugyanis a kamarákat minden esetben a törvényhozás hozta létre, az határozta meg szervezeti kereteiket s jogkörüket, valamint rendelkezett állami felügyeletükről illetve esetleges anyagi támogatásukról is. A kamarák tehát nem eredendően, kezdetektől fogva, „sui iuris” bírtak önállósággal, hanem az állam „osztott le” saját szuverenitásából bizonyos elemeket számukra. Az így életre hívott szervezeteknek azonban ezt követően a kormányzattól elméletileg függetlenül kellett megjeleníteniük az adott gazdasági-szakmai kör érdekeit annak ellenére, hogy az állam a pénzügyi juttatások révén gyakran megpróbált befolyást gyakorolni rájuk. E kettősség miatt talán nem túlzás azt állítani, hogy a kamarák olyan civil jellegű szervezetek voltak, melyek működésükben és viszonyrendszerükben az állami intézmények bizonyos jegyeit is magukon viselik. Ezen szerveződések azonban ha eleget akartak tenni törvény adta kötelességeiknek, akkor lehetőleg a kormányzattól függetlenül kellett tevékenységüket folytatniuk.

A Magyarországon több mint százötven éve működő kamarákat nem lehet egységesen vizsgálni, mivel a különböző szervezetek között alapvető és markáns különbségek mutatkoznak. Ezért szerencsésebb, ha esetükben nem *kamarai mozgalomról*, hanem inkább *kamarai rendszerekről/struktúrákról* beszélünk. Ugyanez igaz egyik legfontosabb sajátjuk: autonómiájuk tekintetében is, hiszen mivel az egyes kamarák

¹ Az autonómia fogalmára és általános jellemzőire lásd: GERGELY Jenő: Az autonómiáról általában. In: *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. I-III. kötet. Szerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2005. (A továbbiakban: GERGELY, 2005.) I. kötet. 19-21.

általában külön-külön törvényi szabályozás útján kerültek felállításra, önkormányzatuk jellege és gyakran mértéke is eltérő volt, így nem a *kamarai autonómiát* mint olyat, hanem a különböző *kamarai autonómiákat* lehet tudományos vizsgálat tárgyává tenni.

Mielőtt azonban belefognánk a két világháború közötti magyar kamarák autonómia-történetének áttekintésébe, meg kell ismerkednünk azon fogalmakkal, melyek számtalanszor fognak szerepelni jelen munka lapjain. Fontos tisztában lennünk az érdekképviselő és érdekvédelem közötti különbséggel, a kamarák és a szabad társulások alapon működő egyesületek eltérő arculatával illetve a kamarai autonómiák különböző típusaival is. E kérdések tárgyalása nélkül ugyanis számos, az érdekképviselőket múltjának bemutatása során a későbbiekben teendő kijelentés félreérthető lenne.

Az *érdekképviselői munka* tágabb spektrumú tevékenységet jelent, mint az egyébként szintén komoly feladatokat magára vállaló *érdekvédelmi küzdelem*. Az általunk tárgyalandó két világháború közötti időszakban a munkások és alkalmazottak *érdekvédelmét* a különböző – de legtöbbször szociáldemokrata kötődésű – *szakszervezetek* látták el. E struktúrák működése kifelé a „bérharc” irányítására, a megfelelő munkakörülmények kiharcolására illetve a munkaadók munkásokra hátrányos törekvéseinek megakadályozására, végső esetben pedig a sztrájk koordinálására, míg befelé a tagság önsegélyezésére és szellemi-ideológiai képzésére terjedt ki. A szakszervezetek a külvilág felé gyakran csak reagálhattak az őket ért impulzusokra, a tevékenységüket szabályozó törvények semmilyen kezdeményezési jogosítvánnyal nem ruházták fel őket.

Az *érdekképviselőket* ezzel szemben egy teljes szakma törekvéseit voltak hivatva előmozdítani, érdeklődésük tehát nem ért véget a munkavállalóknál, hanem kiterjedt az adott szférában önállóan működőkre és a munkaadókra is. E szervezeteken belül is meg kell különböztetnünk két csoportot. Az egyesülési jog mentén szerveződő *gazdasági-szakmai egyesületek* és szövetségek az államtól semmilyen külön felhatalmazást nem kaptak az adott kör egészének képviselőire, így e szerveződések csupán saját önkéntesen csatlakozott tagságuk nevében hallathatták hangjukat. A *kamarák* ezzel szemben *törvényes érdekképviselőket* voltak, ami azt jelentette, hogy törvény hozta létre őket, meghatározva struktúrájukat, feladataikat és mozgásterüket. Az államhatalom ezáltal elismerte ezen szervezeteket mint a szakma egészének legitim képviselőit, mivel az adott professzióhoz tartozó összes egyén köteles volt azokba belépni, ha hivatását gyakorolni kívánta. A kamarai autonómiák hatóköre jóval szélesebbre lett szabva az érdekvédelmi szervezetekénél, hiszen jogszabály adta joguk volt nemcsak az egyes törvényjavaslatok

véleményezése, hanem – a köztük lévő intézményes kapcsolat révén – a szakminiszter felé való kezdeményezés, önálló javaslatétel is. Így a törvényes érdekképviselteknek a szakszervezeteknél jóval több lehetőségük volt arra, hogy a kormányzat előtt megjelenítsék az általuk képviselt rétegek érdekeit. Emellett pedig a kamarán belüli különböző, egymással szembenálló csoportok ellentéteinek feloldása is fontos feladata volt eme szervezeteknek.

A kamarákat a képviselt kör jellege szerint két csoportra lehet osztani. Az egyikbe tartoztak a *gazdasági kamarák*, amely fogalom a két világháború között a kereskedelmi és ipar- illetve a mezőgazdasági kamarákat foglalta magába. E szervezetek kötelességei közé tartozott a érdekképviselési munka mellett az adott kör termelési-értékesítési nehézségeinek lehetőség szerinti enyhítése, a bel- és külkereskedelmi kapcsolatok elősegítése valamint bizonyos esetekben az állami szakigazgatás egyes feladatainak (és ezzel együtt jogosítványainak) átvállalása. A másik tábor a *szakmai kamaráké*, amelyek általában a valamilyen közös szellemi foglalkozást űzőket tömörítették. Az általunk vizsgálandó időszakban e csoportba tartoztak az ügyvédi, közjegyzői, mérnöki, orvosi kamarák valamint a sajtó- illetve színművészeti és filmművészeti kamara. Eme szakmai érdekképviseltek a gazdasági kamarák feladat- és jogkörén túl még egy fontos funkcióval rendelkeztek: tagságuk felett fegyelmi bíraskodási jogkörük volt, s ezáltal tagjaikra nagyobb befolyást tudtak gyakorolni, mint a gazdasági önkormányzatok.

Bevezetőnk elején már utaltunk arra, hogy eleddig kevés tudományos figyelem irányult a kamarákra, ezen szervezetek felépítésére illetve történetére. A következő fejezetben a választott témánkhoz kapcsolódó, eddig megjelent, nem túl gazdag tudományos vagy nem tudományos jellegű irodalmat kíséreljük meg áttekinteni, hogy ezáltal is képet kapjunk a kérdés feltártságának mértékéről.

I. A téma levéltári forrásairól és szakirodalmáról

A kamarai autonómiák problematikáját kutató nincs könnyű helyzetben, ugyanis egyszerre kell megbirkóznia a források hatalmas tömegéből illetve a vonatkozó szakirodalom igencsak szűkös voltából fakadó nehézségekkel. A jelen munkában vizsgált téma ugyanis sosem állt igazán a szakmai érdeklődés homlokterében, ezért aránylag kevés tudományos igényű munka született vele kapcsolatban, s ezek döntő többsége sem a kamarákat mint autonóm struktúrákat vizsgálta, hanem megelégedett azok működésének szikár hivataltörténeti jellegű feldolgozásával.

Az 1850 és 1938 között fokozatosan létrejövő különböző gazdasági és szakmai önkormányzatok azonban már megalakulásuktól kezdve igen alaposan dokumentálták saját működésüket. Tették ezt egyrészt törvény szabta kötelességüknek megfelelően, hiszen mindennapi ügymenetük által keletkezett irataikat kötelesek voltak irattárban tartani, választott grémiumaik üléséről pedig jegyzőkönyvet készíteni. Emellett feladataik közé tartozott az is, hogy hivatalos lapjukban tagságukat az őket érintő kérdésekről folyamatosan tájékoztassák, illetve hogy a képviselt gazdasági-szakmai kört különböző broszúrák, kiadványok megjelentetése és terjesztése révén továbbképezzék, tagjaik szakmai kompetenciáját bővítsék. Ezen kívül pedig a kormányzat felé is kötelesek voltak minden évben részletes jelentést készíteni, amelynek ki kellett terjednie a képviselt gazdasági-szakmai körrel kapcsolatos minden fontosabb kérdésre.

E feladatkörökből származó iratok mellett tehát az egyes testületek megőrizték alapszabályaikat, ügyrendjeiket (melyeket alkalomadtán kisnyomtatványként ki is adtak) közgyűléseik, választmányi és elnökségi üléseik jegyzőkönyveit, a mindennapi működés során az apparátus által elintézett ügyek anyagát, a többi kamarával illetve a kormányzattal és egyéb szervekkel folytatott levelezést, a szakmai kamarák pedig ezen felül még a fegyelmi ügyekkel kapcsolatos dokumentációt is. Ennek köszönhetően igen kiterjedt az az irategyüttes, újság- és kisnyomtatvány-anyag, amelyet a kamarák saját működésük során kiadtak illetve „termeltek”. Eme hatalmas matéria teljes körű áttekintése és feldolgozása túlmutat jelen írás keretein, a roppant terjedelem pedig mindenképp szelektálásra készlet.

A kutatást azt sem teszi könnyebbé, hogy a kamarák iratanyaga ráadásul rendkívül szétszórtan található. Az országos hatókörű szervek dokumentumait az esetek döntő többségében a Magyar Országos Levéltár őrzi, de például itt van a Budapesti

Kereskedelmi és Iparkamara levéltári együttese is. A vidéki szervek iratait pedig az azok egykori székhelyén jelenleg működő megyei – ritkábban városi – levéltárakban lelhetjük fel.

A fenti okokból kifolyólag kutatásunk során kénytelenek voltunk néhány érdekképviselőt kiválasztani és csupán azok dokumentumegyüttesét áttekinteni. Így került sor a fővárosban a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara illetve az országos hatáskörű Budapesti Mérnöki Kamara két világháború közötti iratainak vizsgálatára. Vidéken választásunk a Bács-Kiskun megyei Önkormányzati Levéltárra esett, ugyanis amellet, hogy itt őrzik a talán legeredményesebb agrár-érdekképviselőt, a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara irattárát, eme intézményben módunk nyílt a Kecskeméti Ügyvédi Kamara valamint a Kecskeméti Orvosi Kamara levéltári forrásait is tanulmányozni.

A gazdasági-szakmai autonómiák történetével elsőként maguk a kamarák kezdtek el foglalkozni. Erre először eme önkormányzatok hivatalos lapjaiban nyílt mód, amikor egy-egy autonómia-szervezet fennállásának kerek évfordulója alkalmából a cikk szerzője visszatekintett az adott kamara múltjára és összegezte az eltelt esztendő történéseit. Fontos hangsúlyoznunk, hogy bár ezen írások nem a tudományos vizsgálat igényével születtek, tartalmuk gyakran mégsem merült ki a puszta ünnepi hangvételű, mindent rózsaszínben láttató történeti áttekintésben, hanem gyakran az érdekképviselő múltjának kényes és konfrontatív mozzanatairól is megemlékezett. Éppen ezért ezen cikkeket mindenképp érdemes értékes információkat is hordozó forrásoknak tekinteni, melyekkel kapcsolatban azonban nem szabad elfelejteni, hogy a bennük foglaltak szinte mindig egy adott, akkor épp aktuális célt szolgáltak. Így önmagában az a tény, hogy ezek az írások negatívumokat is tartalmaztak az adott szervezettel kapcsolatosan, még nem jelenti azt, hogy teljességükben az objektivitásra törekedtek volna, ezért esetükben is indokolt a forráskritika.

A fentiek mellett a kamarák két világháború közötti történetének fontos forráscsoportját jelentik a képviselőház illetve az 1927-től működő felsőház naplói, melyekből képet alkothatunk az érdekképviselőkkel kapcsolatos törvényjavaslatok elfogadási folyamatáról, az eközben kibontakozott vita révén pedig a kamarák körüli parlamenti erővonalakról.

Az idő múlásával az érdekképviselők nem csupán rövidebb lélegzetű írásokban igyekeztek összegyűjteni és értékelni múltjuk fontosabb történéseit. A szféra legpatinásabb szervezetei, a kereskedelmi és iparkamarák esetében már a dualizmus

korában megszületett egy komoly, történeti szempontból is alaposnak mondható munka Fritz Péter tollából, amely a millennium alkalmából foglalta össze e szervezetek közel fél évszázados történetét.² Az ezen feldolgozás által megkezdett úton járt a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara főtitkárának, Szávay Gyulának 1927-ben megjelent munkája, amely azonban még elődjénél is jobban törekedett a kérdéskör alapos, tudományos igényeket is kielégítő bemutatására.³ Ezt követően pedig Diczig Alajos és Radó Dezső foglalkozott 1938-ban közösen írott könyvében a kereskedelmi és iparkamarák történetével.⁴ E feldolgozás mellett, hogy összefoglalta az érdekképviselőt franciaországi megszületését illetve a nemzetközi kamarai mozgalom történetének főbb állomásait és a külföldi struktúrák fontosabb jellemzőit, igen részletesen foglalkozott a magyar gazdasági önkormányzatok történetével és a kamara főbb törekvéseivel is, mely utóbbiakban kapcsolatban nem hallgatta el azok gyakran sikertelen voltát sem. Mindemellett kiemelten tárgyalta ezen érdekképviselőt törvény szabta hivatását, intézményi sajátosságait illetve közjogi helyzetét. E munka annak ellenére a talán leginkább kimért hangnemű és objektivitásra törekvő az említett három feldolgozás közül, hogy mindegyik könyv szerzője „kamarai ember” volt, akinek nemcsak külső szemlélőként, de belülről is volt alkalma megismerni eme autonómia-szervezeteket.

A még a dualizmus korában megalakult többi szakmai önkormányzatnak illetve az 1920 után létrehozott kamaráknak azonban vagy energiájuk, vagy anyagi forrásuk nem nagyon volt ahhoz, hogy nagy lélegzetű, átfogó műben tekintsék át szervezetük múltját. Így esetükben inkább kisebb terjedelmű cikkek, esetleg különlenyomatok íródtak múltbéli tevékenységük fontosabb állomásairól. Ilyennek számít például a Szegedi Ügyvédi Kamara ötvenéves fennállása alkalmából – némi késéssel – kiadott rövid munka, amely az érdekképviselőt fél évszázadát mutatta be – természetesen nem a tudományos vizsgálat és elemzés igényével.⁵ Ez a kiadvány azonban a többi hozzá hasonlóval⁶ együtt mégis jó lenyomata az adott időszak szemléletmódjának, hiszen megismerhetjük belőle a szakmai kör múltbéli és aktuális problémáit. Ráadásul e munkák gyakran közölnek a

² FRITZ Péter: *A magyar kereskedelmi és iparkamarák keletkezésének, fejlődésének és működésének története 1850-1896*. Budapest, 1896. (A továbbiakban: FRITZ, 1896.)

³ SZÁVAY Gyula: *A magyar kamarai intézmény és a budapesti kamarák története*. Budapest, 1927. (A továbbiakban: SZÁVAY, 1927.)

⁴ DICZIG Alajos – RADÓ Dezső: *A kereskedelmi és iparkamarák hazánkban és külföldön*. Debrecen, 1938. (A továbbiakban: DICZIG – RADÓ, 1938.)

⁵ KORMÁNYOS Benő: *A Szegedi Ügyvédi Kamara ötven éves története*. Szeged, 1931.

⁶ Például ERLACH Sándor: *Az Egri Ügyvédi Kamara története (1875-1925)*. Eger, 1925. (A továbbiakban: ERLACH, 1925.)

kamara szempontjából is releváns visszaemlékezéseket, valamint tartalmazzák a szervezet néhai és akkori tisztikarának életrajzait is.

Az első világháború után életre hívott autonómia-szervezetek esetében nem szabad elfelejteni, hogy aránylag kevés idő adatott működésükre, így másfél-két évtized után még nemigen merült fel az igény egy összegző munka elkészíttetésére. E tekintetben kivételt jelent a Sajtókamara, amely – egy írói vénával megáldott egyéneket tömörítő érdekképviselőhez illően – minden évben terjedelmes könyvben számolt be a kamara előző esztendejéről.⁷ Ez a Sajtókamara saját szempontjából dicséretes kezdeményezés azonban csak kis mértékben teszi könnyebbé a kutató dolgát: az évkönyveket ugyanis a szervezet főtitkára, Gáspár Jenő szerkesztette, aki nem volt képes választott témájával szemben azt a hűvös távolságtartást tanúsítani, amelyre a kereskedelmi és iparkamarák történetét feldolgozók legalább törekedtek. Azt még természetesnek tekinthetjük, hogy a szerző célja nem a tudományos igényű múltvizsgálat volt, hiszen egyértelmű, hogy a kiadvány a tagságnak és a tágabb közvéleménynek szánt propagandaanyagnak készült, az írónak a kamarai elnök és a hatalom iránt lépten-nyomon kifejezésre juttatott, túlhajtott lojalitása azonban a mai olvasóban már visszatetszést kelt.

Mivel az 1944-45 után fokozatosan berendezkedő új politikai elit a kamarákat kezdettől fogva a régi rendszer tipikus termékének tekintette – és 1946-1948 között kemény kézzel felszámolta vagy teljesen marginalizálta őket –, a második világháborút követő bő egy évtizedben a történettudomány sem mutatott semmilyen érdeklődést az érdekképviselők kérdésköre iránt. Ez annyiban érthető volt, hogy e szervezetek közéleti szerepe s így aktualitása gyakorlatilag megszűnt, a leépítésük illetve átszervezésük óta eltelt rövid idő pedig nem tette lehetővé a történeti perspektívából történő közelítést. Emellett azonban a tudományos vizsgálat hiányának fő oka az volt, hogy az érdekképviselőket az akkori hivatalos álláspont – egyébként helyesen – a polgári kor gyermekének tartotta, s mint ilyet a kutatói figyelemre nem érdemes, elavult tőkés szerveződések közé sorolta.

A kamarák története körüli érdektelenség csendjét a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, az egykori népi író Erdei Ferenc és Pataky Ernő, a Mezőgazdasági Múzeum munkatársa közös cikke törte meg, amely 1957-ben jelent meg az Agrártörténeti

⁷ Lásd például: GÁSPÁR Jenő: *Az 1941-es esztendő története. Igazgató-főtitkári jelentés az Országos Magyar Sajtókamara főosztályainak 1942. március 15-i III. évi rendes közgyűléseire.* Budapest, 1942.

Szemlében.⁸ Erdei és Pataky eme írásában a mezőgazdaság második világháború előtti termelői szervezeteit vizsgálta, és így a mezőgazdasági kamarai struktúrának is komoly figyelmet szentelt. A két szerző munkájában – amely egy cikksorozat első darabja volt – lényegében tárgyilagosan mutatta be az érdekképviselő szervezeti felépítését és kapcsolatát a közigazgatás különböző egységeivel, szövegezte a mezőgazdasági kamarák különböző vállalkozásairól és kezdeményezéseiről, ráadásul minősítéseiben és e szervezetek megítélésében is igen visszafogottnak mutatkozott. Mindezzel együtt azonban talán nem járunk messze a valóságtól, ha azt feltételezzük, hogy e valóban tudományos igényű íródott cikk megjelenése nem egyedül a kutatói szféra érdeklődését jelentette, sokkal inkább az 1957 végétől meginduló újabb tévesztési hullám bizonyos mértékű elméleti-történelmi előkészítését-megalapozását szolgálta. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy a tanulmány főleg a kamaráknak azokat a kérdéseit tárgyalta részletesebben, amelyek valamilyen módon kapcsolódtak az agrár-közigazgatáshoz és a tagok felülről történő összefogásához. Pataky Ernő tudományos pályája során egyébként tovább folytatta a közigazgatás, a szakigazgatás és az érdekképviselők viszonyának vizsgálatát, kutatásainak centrumában azonban értelemszerűen nem a mezőgazdasági kamarák autonóm működése, hanem épp ellenkezőleg, a központi kormányzat munkájának ezen szervezetek által történő segítése és szolgálata állt.⁹

Újabb tíz esztendő telt el, mire Sárközi Zoltán a másik gazdasági érdekképviselői struktúra legpatinásabbjának, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának (BKIK) a hivataltörténetét elkészítette és a Levéltári Szemle hasábjain közzétette.¹⁰ A szerző a fontosabb európai kamarai szervezetek történetének bemutatása után a magyar kereskedelmi kamarai rendszer kiépítését taglalta, majd ezt követően a Magyar Országos Levéltárban őrzött igen terjedelmes iratanyagra támaszkodva részletesen tárgyalta a BKIK 1850 és 1948 közötti történetét. A kamara különböző korszakainak elemzése annál kevésbé sikerült tárgyilagosra, minél közelebb jutunk a szerző saját korához: a neoabszolutizmus és a dualizmus történései korrekt, több szempontból vizsgált módon kerülnek bemutatásra, míg a két világháború közötti időszak kamarájáról felvázolt kép

⁸ ERDEI Ferenc – PATAKY Ernő: Termelői szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében I. In: *Agrártörténeli Szemle* 1957. 3-4. szám.

⁹ Pataky Ernő ilyen témájú munkái: Termelői szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében II. In: *Agrártörténeli Szemle* 1959. 1-4. szám. (Erdei Ferencsel közösen); *A földművelésügyi szakigazgatás története 1867-1948*. Budapest, 1970. (szerkesztőként); *Közigazgatás – földművelésügyi közigazgatás – agrárszervezet – érdekképviselő*. Budapest, 1983.

¹⁰ SÁRKÖZI Zoltán: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivataltörténete. *Levéltári Szemle* 1967. 1. szám. 55-107.

már nem mentes az ideológiai elfogultságtól. A BKIK 1945-1948 közötti utolsó három esztendejének és felszámolásának krónikája pedig teljesen osztályharcos nézőpontból ítélkezve szögezte le, hogy a kamara az őt létrehozó, pusztulásra ítéltetett burzsoáziával együtt bukott el a proletariátus történelmileg szükségszerű győzelmét követően.¹¹

A tanulmány következő fejezete a BKIK szervezetével foglalkozott. A szerző a szemmel láthatóan alaposan ismert levéltári anyag segítségével pontos képet festett a kamara felépítéséről, az ezt követő részben az érdekképviselő ügyintézési módjával és levéltárával ismerkedhetünk meg, az utolsó fejezetben pedig elemző értékelését kapjuk a korábban részletesen bemutatott irategyüttesnek. Mind ez a valójában igen jó levéltári segédletként is felfogható nagyobb rész, mind pedig a BKIK történetét taglaló fejezetek máig értékes segítséget nyújtanak az érdekképviselők múltját kutató történészeknek, hiszen a munka a korszakban kötelezőnek számító ideológiai állásfoglalást és ítélezést leszámítva rengeteg megbízható és fontos információt tartalmaz.

Az 1970-es években Újlaky Zoltánné foglalkozott több tanulmányában a két világháború közötti törvényes agrár-érdekképviselő, ezen belül is főleg a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara (TMK) történetével. A TMK kialakulásáról és jellemző vonásairól szóló cikke¹² első részében a mezőgazdasági szférában 1945 előtt működő, szabadtársulási alapon szerveződő érdekképviselőket (OMGE, Magyar Gazdaszövetség stb.) mutatta be, majd rátért az 1920-ban kialakított s 1937-ben valamelyest módosított mezőgazdasági kamarai szerkezet ismertetésére. A struktúra felvázolását követően az olvasó megismerkedhetett az érdekképviselő vezetőivel, valamint a TMK vállalkozásaival is. A levéltári forrásokra és a korabeli folyóirat-anyagra is támaszkodó tanulmány hangneme korának polgári időszakról vallott felfogását tükrözte: eszerint a mezőgazdasági kamarákat az uralkodó osztály egyértelműen a saját céljaira használta fel, így azok valódi érdekérvényesítő munkát nem végeztek, nem végezhettek.

A szerző egy másik írása a mezőgazdasági munkáskérdés TMK-beli kezelését mutatta be az 1930-as évek első felében.¹³ Újlakyné eme tanulmányában igen kemény szavakkal ostromozta a kamarát azért, mert az véleménye szerint még az 1930-as évek agrárválságának idején is csupán elégtelen igényeket és javaslatokat tartalmazó felterjesztésekkel élt a felettes minisztérium felé. Emellett a TMK-nak azt is felröptette,

¹¹ SÁRKÖZI, 1967. 79.

¹² ÚJLAKY Zoltánné: A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara kialakulása és főbb jellemzői a két világháború között. In: *Levéltári Szemle* 1978. 3. szám. 597-603. (A továbbiakban: ÚJLAKYNÉ, 1978a.)

¹³ ÚJLAKY Zoltánné: A mezőgazdasági munkáskérdés a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarában az 1930-as évek első felében. In: *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoportjának Közleményei* 1978. 169. szám. 55-67. (A továbbiakban: ÚJLAKYNÉ, 1978b.)

hogy nem állt ki kellően a földosztás gondolata mellett. Véleményünk szerint a szerző nem értette meg a törvényes érdekképviselő működésének lényegét: a kamara egyik legfontosabb, törvény szabta feladata ugyanis a szakigazgatás javaslatokkal történő segítése volt, s az érdekképviselők sikeres „lobbimunkája” előfeltételének számított, hogy lehetőleg jó viszonyt tartsanak fenn a felettes hatóságokkal. Így az érdekképviselő nem állhatott teljesíthetetlennek tűnő követelések mellé, csak olyat igényelhetett és támogathatott, amit megvalósíthatónak tartott. Valóban, a forradalmi hevület igen távol állt a mezőgazdasági kamaráktól, azonban ezt számon kérni rajtuk nem tűnik elfogulatlan történészi hozzáállásnak. A szerző az érdekképviselővel szembeni ideológiai elfogultságát az is bizonyítja, hogy elismerte ugyan a kamara agrárproletariátussal kapcsolatos megértő, segítőkész viselkedését, ez azonban szerinte csupán álca, a feszültségek levezetésének és mederben tartásának egyik trükkje volt.¹⁴ Emellett pedig bár az agrárszegénység esetében nem hallgatta el azt a tényt, hogy Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezését és programhirdetését követően még ez a szocialista tételek szerint némi osztályharcos öntudattal mégis rendelkező réteg is bizakodással tekintett a kormányfő agráriummal kapcsolatos ténykedésére, azonban rögtön leszögezte azt is, hogy ez hiú reménynek bizonyult, a Gömbös-kormányzatnak ugyanis esze ágában nem volt e széles társadalmi csoport tagjain segíteni.¹⁵ (Ma már tudjuk, hogy Gömbös kabinetjének agrárpolitikája nem volt ennyire át- meg átszöve sötét szándékokkal, sokkal inkább a nemzetközi felvevő piaccal kapcsolatos hatalmas nehézségek illetve a különböző itthoni hatalmi körök – melyek sorában a kormány csupán egy volt a sok közül – küzdelmei formálták az 1930-as évekbeli magyar mezőgazdaság sorsának alakulását.¹⁶)

Újlakyné harmadik cikkében a mezőgazdasági kamarák 1930-as évekbeli szervezeti kérdéseit tekintette át a TMK példáján keresztül.¹⁷ A debreceni kutató főleg a mezőgazdaság érdekképviselőtéről szóló törvény 1937-es módosításának fontosabb elemeit vette górcső alá, szólt a gazdatisztek kamarába való betagozásának problematikus

¹⁴ ÚJLAKYKYNÉ, 1978b. 63.

¹⁵ ÚJLAKYKYNÉ, 1978b. 62.

¹⁶ A Gömbös-kormány az agrártermékeknek külföldi piacokat szerezni és bővíteni szándékozó diplomáciai akcióira lásd: PRITZ Pál: *Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején 1932-1936*. Budapest, 1982. 64-77., 159-160., 163-167.; Ugyanezen kabinet agrárpolitikájára: GERGELY Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*. Budapest, 2001. (a továbbiakban: GERGELY, 2001.) 226., 238., 269-271., 302-303.

¹⁷ ÚJLAKYKYNÉ Zoltánné: A mezőgazdasági kamara szervezeti kérdései a 30-as években, különös tekintettel a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarára. In: *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoportjának Közleményei* 1984. 255. szám. (A továbbiakban: ÚJLAKYKYNÉ, 1984.)

voltáról és a törvénymódosítás miatt 1940-ről 1938-ra előrehozott érdekképviseleti választásokról. Helyesen állapította meg, hogy a működését némileg megváltoztatott keretek között folytató kamarában az egyes kúriák közötti arány a szegényebb, kisbirtokosi vagy földdel nem is rendelkező rétegek számára kedvezőtlen irányba változott. A nem túl nagy lélegzetvételű tanulmány szerzője a kamarai tisztségviselők közfelkiáltással történt megválasztásával is alátámasztotta azon megállapítását, miszerint a TMK 1938-as újjáalakulása révén a kamara belső viszonyaiban „antidemokratikus eltolódást” lehet megfigyelni a nagybirtok javára.¹⁸ A szerző eme kijelentése az egyik oldalról megalapozottnak tűnik, máshonnan nézve azonban ugyanazokat a problémákat veti fel, mint amelyeket a mai kor olvasója többi munkájában is felfedezhet. Véleményem szerint ugyanis Újlakyné a mezőgazdasági kamarák működésének elemzése során nem vette kellően figyelembe, azok milyen korban, milyen viszonyok között tevékenykedtek. Mivel munkáiból kiviláglik, hogy az egész Horthy-korszakról lesújtó véleménye volt, így egy abban az időben alakult szervezetre is csak úgy tudott tekinteni, mint amely csak és kizárólag az elnyomó hatalom céljait volt hivatott szolgálni. Ezzel párhuzamosan pedig olyan dolgok (például földosztás, inségmunka közmunkává alakítása stb.) meg nem valósulását kérte számon az érdekképviseleten, amelyek egyértelműen a kormányzat hatáskörébe tartoztak; a kamara csupán javasolhatta ezeket. A TMK pedig – még a szerző is beismerte – több alkalommal élt is ezzel a lehetőséggel. A szerző tanulmányainak egyes részletei és adatközlései azonban jól használhatóak, és a ma kutatója csak hálás lehet azért, hogy – ha az 1970-es évek viszonyai által teremtett korlátok között is, de – valaki foglalkozott a mezőgazdasági érdekképviseletek bizonyos kérdéseivel. Ugyanez mondható el egyébként Szakács Kálmán mezőgazdasági munkás-érdekképviseletekkel foglalkozó munkájáról is,¹⁹ amely 1981-ben látott napvilágot, és amelyre az osztályharcos szemlélet igencsak rányomta bélyegét.

A Bács-Kiskun megyei Levéltár főlevéltárosa, Pintér Ilona 1981-ben jelentette meg első tanulmányát a kecskeméti székhelyű Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamaráról (DTMK).²⁰ A kamara iratait össze is rendező szerző cikke Sárközi Zoltánhoz hasonlóan először a mezőgazdasági érdekképviseleti rendszer magyarországi kialakulását, majd a szervezet létrehozásának előzményeit, menetét mutatta be; a felállítás közben felmerült nehézségek felvázolása után pedig megismertette olvasóit a DTMK 1922 és

¹⁸ ÚJLAKYNE, 1984. 70.

¹⁹ SZAKÁCS Kálmán: *Mezőgazdasági munkás-érdekképviselet 1896-1944*. Budapest, 1981.

²⁰ PINTÉR Ilona: Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. In: *Bács-Kiskun megye múltjából III. – A kapitalizmus kora*. Szerk.: IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor. Kecskemét, 1981. (A továbbiakban: PINTÉR, 1981.)

1946 közötti történetével. A kamara tevékenységével foglalkozó rész – amely talán lehetett volna valamivel hosszabb is – igen kiegyensúlyozott módon értékelte az érdekképviselő működését, vélt vagy valós ideológiai elvárásoknak nem kívánt megfelelni azzal, hogy igaztalan bírálattal illetje a szervezetet ott is, ahol az végtelen volt. Még a kényesnek számító témák (a kamara Délvidék visszatérte utáni területi változásai vagy a szervezet 1946-os feloszlata) is a lehetőségek szerint objektív módon kerültek tárgyalásra, sőt az érdekképviselő tisztikara – főleg a valóban kiváló képességű és hatalmas munkabírási Gesztelyi Nagy László igazgató – is minden elfogultságtól mentesen lett bemutatva. A történeti részt követően a szervezet struktúrájának részletes ismertetésére került sor, amely során minden egyes apró szerkezeti változást kimerítően taglalt a szerző. Ezután az olvasó a kamara által létrehozott különböző intézményekkel (mintagyümölcsös, kertmunkásképző iskola stb.) ismerkedhetett meg. Végül Pintér Ilona a kamara törvénytervezet-veleményező munkájának elemzése kapcsán visszatért a DTMK 1945 utáni tevékenységére és leszögezte, hogy bár a szervezet a földreform tekintetében a kisbirtokok kialakítását támogatta, eme retrográdnak semmiképp sem tekinthető álláspontja ellenére azonban a Nemzeti Parasztpárt részéről mégis számos támadás érte.²¹ Talán nem túlzunk, ha kijelentjük, hogy a szerző ezen tanulmánya az érdekképviselők 1945-1990 közötti történetírásának egyik leginkább tudományos jellegű és legkiegyensúlyozottabb, igen szakszerű terméke.

A kecskeméti főlevéltáros-asszony két évvel fenti munkája után megjelent tanulmányában a DTMK-nak a gazdasági tömegoktatás fejlesztése érdekében kifejtett erőfeszítéseivel foglalkozott.²² E munkából megismerhetjük a kamara szerepvállalását az első, Pilisen megalapított népfőiskola létrehozásában, a Gesztelyi Nagy által szerkesztett hivatalos kamarai lap, a Magyar Róna ismeretterjesztő misszióját, illetve részletes képet kapunk az állandó túljelentkezéssel büszkélkedő kecskeméti kertmunkásképző iskola történetéről és az ott tanulók mindennapjairól is. Mindezek révén pedig a szerző ha nem is túl hangsúlyosan, de világosan érzékeltette, hogy a DTMK igenis szívében viselte a képviselt szakmai kör és a szélesebb értelemben vett agrárnépesség sorsát, s nem volt az „elnyomó” hatalom eszköze. Objektív értékítélete az adott időszakban még egyáltalán nem számított – s tegyük hozzá, ma sem számít mindenképpen – általánosnak, ez pedig tovább emeli a forrásanyaggal bőven alátámasztott munka tudományos értékét. Pintér

²¹ PINTÉR, 1981. 461.

²² PINTÉR Ilona: A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara a gazdasági tömegoktatásért. in: *Bács-Kiskun megye múltjából V. – Oktatás-nevelés*. Szerk.: IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor. Kecskemét, 1983. (A továbbiakban: PINTÉR, 1983.)

Ilona tanulmányai igen hasznosak és nagyon jól használhatók azoknak, akik az agrár-érdekképviseltek két világháború közötti története iránt érdeklődnek, munkái a témával foglalkozók számára máig megkerülhetetlenek.

A magyar állam 1944 és 1950 közötti szerveit lexikonszerűen bemutató, 1985-ben napvilágot látott munka az összes akkor működő kamaráról is közölt szócikket.²³ Ugyan a magam részéről vitatom, hogy a törvényes érdekképviseltek egyszerű állami szervek lettek volna, e nézetbeli különbségtől eltekintve azonban kijelenthető, hogy a kerületi és országos kamarai szerveket külön-külön tárgyaló szócikkek igen pontosak és informatívak. Az pedig további segítséget jelent a kutató számára, hogy nemcsak a kamarák, hanem azok esetleges felettes vagy kvázi felettes hatóságai (a minisztériumokon kívül például a Mérnöki Tanács, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága stb.) is szerepelnek a lexikonban. E kétkötetes munka forgatása tehát mindenképp nagyban megkönnyíti az érdekképviselati szervezetek gyakran igencsak szövevényes labirintusában való kiigazodást.

Ugyanebben az esztendőben jelent meg a Szabolcs-Szatmár megyei ügyvédség jubileumi évkönyve is, amely nem tudományos igénnyel látott napvilágot az egyik ügyvédi kamarai tag jóvoltából.²⁴ A mű sajnos az 1925-től 1946-ig működő Nyíregyházi Ügyvédi Kamara tekintetében nagyon szűkszavú volt: csupán a létrehozás és a megszüntetés tényét írta röviden le, illetve az akkori tagságról közölt néhány adatot. Így e munkát nem annyira használhatósága, mint inkább csak a historiográfiai áttekintés teljességére való törekvés miatt érdemes megemlíteni.

Az 1980-as évektől az addig csupán bizonyos külkereskedelmi kérdések elintézésébe bevont, szinte tetszhalott Kereskedelmi Kamara (KK) egyre aktívabb magatartást tanúsított. A szocialista hatalom felismerte az „ellenőrzött önkormányzatiság” előnyeit a gazdaságirányítás terén is, így az évtized második felében egyre kevesebb akadálya volt a kamara – amely akkor még érdekképviselati munkát természetesen nem végezhetett – szabadabb működésének. Az Elnöki Tanács 1987-ben a KK utódjául rendeleti úton létrehozta a Magyar Gazdasági Kamarát (MGK), amely felépítésében már sokkal jobban hasonlított a polgári kor érdekképviselteleire. A szervezet igyekezett saját múltját is feltárni és dokumentálni, így született meg 1989-ben az a kötet, amely az MGK jogelődje „újjászervezésének” 40. évfordulója alkalmából a kereskedelmi

²³ *A magyar állam szervei 1944-1950.* Főszerk.: BORECZKY Beatrix. Budapest, 1985. (A továbbiakban: BORECZKY, 1985.)

²⁴ JUHÁSZ Miklós: *Szabolcs-Szatmár megyei ügyvédség jubileumi évkönyve.* Nyíregyháza, 1985. (A továbbiakban: JUHÁSZ, 1985.)

és iparkamarák illetve a KK történetének fontosabb mozzanataival kapcsolatos forrásokat gyűjtötte csokorba.²⁵ A munka az első magyar kamarának számító fiumei szervezet bemutatásától a dualizmus és a két világháború közötti időszak érdekképviseletén keresztül egészen a szocialista időszak kamarájának elemzéséig tekintette át e gazdasági önkormányzat történetét, miközben az olvasó megismerkedhetett a budapesti tőzsde működésével vagy Magyarország iparának 1945. nyári állapotával is. A könyvön érződik, hogy elsődlegesen nem tudományos igénnyel került összeállításra: az egymás után következő dokumentumok, könyvrészletek – sok idézetet találunk például Fritz Péter vagy Szávay Gyula munkájából – nem mindig kapcsolódnak szervesen egymáshoz (persze nem is mindig ez a cél), és sajnos néhol maga a gyűjtemény is mozaikszerűnek, széttartónak tűnik, nem bontakozik ki belőle a kamara történetének egységes egésze. Mindennek ellenére olyan érdekes forrásokat ismerhetünk meg e kötet révén, amelyek akkoriban máshol nemigen vagy csak nehezen voltak hozzáférhetők. Ráadásul azt sem szabad elfelejtenünk, hogy e munka teljesen úttörő vállalkozásnak számított abban a tekintetben, hogy az MGK a kamarák közül elsőként, még a szocialista időszakban tett kísérletet saját múltjának szélesebb közönséggel való megismertetésére, és ez a kezdeményezés később mintául szolgált a rendszerváltás körül újjáéledő különböző gazdasági-szakmai érdekképviseletek számára is. Emiatt mindenképp jelentősnek kell értékelnünk e dokumentum- és könyvvidézet-gyűjtemény létrejöttét.

A már említett Szabolcs-Szatmár megyei ügyvédség jubileumi évkönyvéhez hasonló munka jelent meg 1989-ben a Szegedi Ügyvédi Kamara 1944 és 1984 közötti történetéről.²⁶ A téma szempontjából szintén nem túl sok használható adatot tartalmazó mű az 1944-1948 közötti időszak, a kamara második világháború utáni újjáalakítása és felszámolása tekintetében közöl választott kérdéskörünk szempontjából néhány érdekes információt.

Az 1980-as évek második felében azonban a tudományos szakma sem feledkezett el teljesen a két világháború között működő kamarák problematikájáról. Jávorszkyne Rác Mária az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara (ADMK) történetének néhány

²⁵ *Fejezetek a Magyar Gazdasági Kamara történetéből.* A történelmi anyagot válogatta és szerkesztette: ÁGOSTON László, szerk.: KOHUT Tibor. Budapest, 1989. (A továbbiakban: ÁGOSTON – KOHUT, 1989.)

²⁶ APRÓ Ferenc – DRASKÓCZY Ede – HABERMANN Gusztáv: *A Szegedi Ügyvédi Kamara negyve éve 1944-1984.* Szeged, 1989. (A továbbiakban: APRÓ – DRASKÓCZY – HABERMANN, 1989.)

részkérdését tekintette át munkáiban. 1988-as tanulmányában²⁷ a közigazgatás és a kamara viszonyával foglalkozott, és igen helyesen ismerte el a két intézmény közötti szoros – néha túlzottan is szoros – kapcsolatot. Helyesen állapította meg, hogy mind a szervezeti működés, mind pedig az érdekképviselési feladatok ellátása során fontos volt, hogy a kamarák bírják a helyi végrehajtó hatalom támogatását. A szerző következő évben megjelent írásában az ADMK kialakulását mutatta be,²⁸ mely során rámutatott az érdekképviselés és a közigazgatás bizonyos területeken megmutatkozó érdekközösségére. Jávorszkyne azt is igen jól látta, hogy a Horthy-rendszer nem akart minden politikai erőt és szervezetet egy központi konglomerátumba beolvasztani, hanem az együttműködésre, a társadalmi integrációra helyezte a fő hangsúlyt, s ezen korszak huzamosabb ideig meghatározó erői igazából csupán ennyiben mutattak érdeklődést a korporativizmus gondolata iránt.²⁹ Ezen igen pontos és újszerű megállapítások értékét a szerző marxista indíttatású megállapításai sem csökkentik, noha szerencsésebb lett volna, ha ezek kisebb hangsúlyt kaptak volna munkáiban. Az is sajnálatos, hogy Jávorszkyne tanulmányai igen rövidke: mind a téma érdekessége és kikutatatlansága, mind pedig a szerző tagadhatatlanul megmutatkozó kvalitásai indokolták volna a kérdéskör sokkal részletesebb vizsgálatát és bemutatását.

A rendszerváltást követően számos kamara is újjáéledt – egyelőre az egyesülési törvény alapján, tehát nem törvényes, hatósági jogkörrel is rendelkező szervezetként. (Erre a nagyobb szervek esetében is csupán az 1990-es évek derekától kezdődően kerülhetett sor.) E régi-új civil szerveződések előtt hatalmas feladat állt: több mint negyven esztendő után kellett szakmájukat újra megszervezniük és érdekképviselési tevékenységet folytatniuk. A kamarák elkezdték saját gyökereiket is keresni, többek között ennek is volt köszönhető, hogy az 1990-es években illetve az ezredforduló körül aránylag nagyszámú hosszabb-rövidebb kiadvány látott napvilágot a különböző érdekképviselések történetével kapcsolatban. Azonban e munkák kapcsán is fontos megjegyezni, hogy bár többjüket nem „laikus” kamarai ember, hanem történész állította össze, elsősorban nem a tudományos szféra számára íródtak, s ezért a kutató szempontjából csak bizonyos mértékig használhatók.

²⁷ JÁVORSZKYNÉ RÁCZ Mária: Közigazgatás és törvényes agrárérdekképviselés kapcsolata a két világháború között az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamarában. In: *Történeti tanulmányok Dél-Pannóniából*. Szerk.: VONYÓ József. II. kötet. Pécs, 1988. (A továbbiakban: JÁVORSZKYNÉ, 1988.)

²⁸ JÁVORSZKYNÉ RÁCZ Mária: *Az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara kialakulása*. Keszthely, 1989. (A továbbiakban: JÁVORSZKYNÉ, 1989.)

²⁹ JÁVORSZKYNÉ, 1989. 6.

E művek sorában Tóth Ernő mérnöki kamarával foglalkozó, 1993-ban megjelent könyve volt az első.³⁰ A több mint százötven oldalas munka első harmadában a kamara előfutárának is tekinthető Magyar Mérnök- és Építész Egylet működését illetve az országos illetőségű Budapesti Mérnöki Kamara (BMK) létrejöttét valamint éves bontásban közölt történetét ismerhetjük meg. Az érdekképviselő 1923-1945 közötti története forrásként főleg a szervezet éves jelentéseire, hivatalos közlönyének anyagára illetve közgyűlési jegyzőkönyveire támaszkodik. Ezek segítségével jól összefoglalt, bár kissé szikár vázlatot kap az olvasó a BMK tevékenységéről, néhol azonban érezhetően hiányzik a történetek puszta bemutatásán túlmutató elemzés, értelmezés és értékelés. Pozitívum viszont, hogy a szerző összeállította a szervezet vezetőinek és meghatározó egyéniségeinek részletes életrajzát, amelyek a tudományos igényű közelítő kutató szempontjából is hasznos információkat tartalmaznak. A kötet további részében Tóth adatokat gyűjtött össze a BMK taglétszámának alakulásáról, különböző intézményeinek illetve bérházának finansziális részleteiről, valamint rövidített formában közölte a kamarát létrehozó törvényt és az első ügyrendet is. Bár a szerző feldolgozásának vannak hiányosságai, munkája sok szempontból hiánypótlónak és még szakmai szempontból is kompaktnak illetve jól használhatónak tekinthető.

1995-ben újabb ügyvédi érdekképviselő állított össze egy kiadványt saját történetével kapcsolatban. A Hollós László és Papp Sándor által jegyzett munka a Debreceni Ügyvédi Kamara illetve jogutódja, a Hajdú-Bihar megyei Ügyvédi Kamara múltjának 1875 és 1995 közötti történéseit gyűjtötte össze.³¹ A kamarai elnöki posztot is betöltő Papp Sándor már előszavában leszögezi: „Ez az írás nem szaktörténeti munka, feladatának inkább a precíz leltározást és a körülményekből adódóan a szelíd tisztelgést tekintette.”³² A kötet ennek megfelelően követi nyomon az érdekképviselő működését, a legtöbbször így valóban hiányzik belőle az elemző értékelés. A két világháború közötti időszakot tárgyaló – egyébként valamelyest túl rövidre sikerült – rész azonban érdekes és a tudományos kutatás szempontjából is fontos adatokat és megállapításokat közöl az ügyvédség országos szervezeteivel, intézményeivel illetve a rendtartás 1934-es módosításával, valamint az ügyvédi kamarák bizonyos szempontból központi szerepének is tekinthető Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának létrehozásával kapcsolatban.

³⁰ TÓTH Ernő: *Fejezetek a Mérnöki Kamara történetéből*. Budapest, 1993. (A továbbiakban: TÓTH, 1993.)

³¹ HOLLÓS László – PAPP Sándor: *A Debreceni Ügyvédi Kamara története 1875-1987 – A Hajdú-Bihar megyei Ügyvédi Kamara története 1987-1995*. Debrecen, 1995. (A továbbiakban: HOLLÓS – PAPP, 1995.)

³² HOLLÓS – PAPP, 1995. 3.

Az 1994-es kamarai törvénnyel törvényes érdekképviselővé vált kereskedelmi és iparkamarák legnagyobb szervezete, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) 1997-ben adott ki kötetet saját történetéről.³³ A munka Tóth Imre akkori kamarai elnök által írott bevezetőjében a szerző maga is beismerte, hogy a kutatásra szánt idő rövidege miatt e mű a teljesség igénye nélkül készült, azonban a szervezet vezetése mégis úgy döntött, mielőbb megjelenteti azt, mivel fontosnak tartotta a BKIK múltjának és jelenének szélesebb közönség előtt történő, minél gyorsabb bemutatását. A kötet e szerény hangvételű előszó után mégis értékes információkkal szolgál az olvasó számára. A több mint 240 oldalas munka első mintegy negyven lapja ismerteti meg bennünket a magyar gazdasági élet, a kamarai rendszer és ezen belül a BKIK 1948-ig húzódó történelmével. Az egészében szakszerű, kiegyensúlyozott elemzés most már minden ideológiai kötöttségtől mentesen villantotta fel az érdekképviselő múltjának fontosabb állomásait, a tudományos kutató csupán a néhol tapasztalható aránytalanságokat, egyenetlenségeket illetve a hivatkozások hiánya miatti ellenőrizhetetlenséget tudja hibaként megemlíteni. Annak ellenére azonban, hogy nem történész szakmabeliek tollából nem szakmabeliek számára íródott műről van szó, bizonyos részei tudományos értelemben is segítséget nyújtanak a kamara kérdéskörének a magyar gazdaságtörténet szélesebb kontextusába történő illesztéséhez.

Mindeközben a tudományos élet is „kitermelt” egy olyan munkát, amely ugyan nem kifejezetten valamelyik kamarai struktúra történetével foglalkozott, de választott témájánál fogva óhatatlanul is érintette ezt a kérdést. Sándor Tibor a zsidókérdés és a filmpolitika 1938 és 1944 közötti kapcsolódási pontjait feltáró munkája³⁴ ugyanis aközben, hogy bemutatta a zsidó származásúaknak minősítették filmiparból való kiszorításának folyamatát, bizonyos értelemben felvázolta a diszkrimináció egyik eszközének létrehozott Színművészeti és Filmművészeti Kamara (SZFK) rövid történetét is. A szakmaiság minden követelményét teljesítő, átfogó művének SZFK-val is kapcsolatos fejezetei illetve megállapításai még inkább megerősítették azon véleményünket, hogy e kamarát nem lehet valódi autonóm érdekképviselői testületnek tekinteni.

³³ *Fejezetek a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara életéből.* Felelős szerk.: BOGNÁR Nándor. Budapest, 1997. (A továbbiakban: BOGNÁR, 1997.)

³⁴ SÁNDOR Tibor: *Őrségváltás után – Zsidókérdés és filmpolitika 1938-1944.* Budapest, 1997. (A továbbiakban: SÁNDOR, 1997.)

A Budapest létrejöttének 125. évfordulója alkalmából megjelent munkák egyike a főváros gazdaságának történetét tekintette át.³⁵ A Kardos József által szerkesztett, voltaképpen önálló tanulmányokat tartalmazó kötet feladata természetesen nem a Budapest gazdaságában egyébként a múltban fontos szerepet játszott BKIK történetének bemutatása volt. Ennek ellenére a kamara és a gazdasági élet kapcsolatáról, egymásra hatásáról több érdekes részletet meg lehet ismerni e tudományos igényű, de ismeretterjesztő céllal megalkotott, igényes kivitelű munka révén.

A magyar ügyvédi kamarák 2000-ben ünnepelték fennállásuk 125. évfordulóját, melynek tiszteletére számos szervezetük adott ki emlékkönyvet. Mivel ezek mind célkitűzésükben, mind pedig anyagfeldolgozási módszerükben sok hasonlóságot mutatnak, érdemes őket együtt a historiográfiai vizsgálat tárgyává tenni. A Borsy Zoltán által összeállított, Nyíregyházi Ügyvédi Kamaráról szóló munka³⁶ – ahogy azt a szerző maga is közölte a belső címlapon – számos adatot átvett az általunk már bemutatott Hollós–Papp-féle kiadványból, és az érdekképviselő 1925-1946 közötti történetéről sajnos semmivel sem tudunk meg többet, mint amennyi az 1995-ös könyvben található.

Cserba Lajos műve a Miskolci Ügyvédi Kamara történetét tárta fel, amely során a két világháború közötti évek krónikája összefogottan, bár talán túlzottan szűkszavúan került bemutatásra.³⁷ Érdekes részleteket tudhatunk meg azonban az 1931-ben Miskolc-Lillafüreden ötödik alkalommal megrendezett ügyvédi vándorgyűlésről, mely során számos, az ügyvédséget érzékenyen érintő kérdés megvitatásra került, valamint a rendtartás 1934-es módosításának is elemző bemutatását kapjuk.

Horváth Sándor Domonkosnak a Győri Ügyvédi Kamara történetéről szóló, igen alapos munkája³⁸ az érdekképviselő 1920-1944 közötti időszakát is – közgyűlési jegyzőkönyvek és éves jelentések nyomán – részletesen és szakszerűen tárgyalta. E mű kiemelkedő erénye, hogy a kamarai autonómia 1945-öt követő felszámolása külön fejezetben, igen szakszerűen kerül bemutatásra, valamint a kötet végén közölt korabeli dokumentumok is rengeteg érdekes és használható adatot tartalmaznak.

³⁵ *Budapest gazdaságának 125 éve 1873-1998*. Szerk.: KARDOS József. Budapest, 1998. (A továbbiakban: KARDOS, 1998.)

³⁶ BORSY Zoltán: *A Nyíregyházi Ügyvédi Kamara 75 éves jubileumi évkönyve*. Nyíregyháza, 2000. (A továbbiakban: BORSY, 2000.)

³⁷ *Emlékkönyv az ügyvédi kamarák fennállásának 125. évfordulójára*. Szerk.: CSERBA LAJOS. Miskolc, 2000. (A továbbiakban: CSERBA, 2000.)

³⁸ HORVÁTH Sándor Domonkos: *A Győri Ügyvédi Kamara története 1875-2000*. Győr, 2000. (A továbbiakban: HORVÁTH, 2000.)

A Vas megyei Ügyvédi Kamara Mölcs Tivadar által összeállított jubileumi évkönyvén³⁹ már sokkal inkább érződik, hogy nem történész „szakmabeli”, hanem egy a téma iránt érdeklődő laikus által íródott. A kamara történetének ismertetése mozaikszerű, az egyes mozzanatok néhol nincsenek sem logikai, sem pedig kronológiai sorra fűzve. A kiadvány dokumentumközlései és fotóanyaga azonban figyelemre méltók.

A Somogy megyei Ügyvédi Kamara is elhatározta, hogy emlékkönyvvel emlékezik meg az ügyvédi kamarák jubileumáról.⁴⁰ A szervezet jogelődjének számító Kaposvári Ügyvédi Kamara 1924-es megalakulásától a pécsi szervezetbe történő 1946-os betagozásáig terjedő történetét a szerző, Szántó László igen összefogottan, követhetően és az ügyvédség egészének történetébe ágyazottan írta le, nagy kár, hogy ezen időszak tárgyalására aránylag kis terjedelemben került sor. A kamara tiszticímára és a munka végén közölt korabeli iratok, források is igen sokat segítenek az érdekképviselők múltja iránt érdeklődő kutatóknak.

A különböző szellemi szabadfoglalkozásúak (mérnökök, orvosok, ügyvédek) társadalmának történetéről szól Kovács M. Mária 2001-ben megjelent műve,⁴¹ amelynek a két világháború közötti időszakról foglalkozó része kiemelten tárgyalta a „zsidó” és „keresztény” körök egzisztenciális előnyökért és a szakmai szervezetek irányításáért vívott küzdelmét. Az imponáló forrásbázissal rendelkező, színvonalas munka pontos képet festett a zsidó származású érdekképviselői tagok fokozatos marginalizálásáról, mely folyamat egyik színtere maga a kamarai élet volt. A szakértelmiség sorsának 1919-1928 közötti, majd gazdasági válság alatti illetve a zsidótörvények életbeléptetésével fémjelzett korszakait áttekintve a szerző foglalkozott a mérnöki és orvosi kamara létrehozásával valamint az ügyvédek szakmai önkormányzatának 1934-es illetve 1937-es átszervezésével is. Kovács M. Mária természetesen nem a különböző szakmai érdekvérvényesítő szervezetek történetének megírására vállalkozott, azonban ennek ellenére sokat megtudhatunk azok mindennapjairól is. A kötet egyes, kamarákkal kapcsolatos megállapításaival lehet ugyan vitatkozni, azt azonban el kell ismerni, hogy a modernkori történetírásban ez az a munka, amely eddig a legátfogóbb módon tekintette át azokat a kérdéseket, melyek sokban kapcsolódnak a szellemi szabadfoglalkozásúak érdekképviselőinek problematikájához is.

³⁹ MÖLCS Tivadar: *A Vas Megyei Ügyvédi Kamara 125 éves jubileumi évkönyve 1875-2000*. Szombathely, 2000. (A továbbiakban: MÖLCS, 2000.)

⁴⁰ SZÁNTÓ László: *A Somogy megyei Ügyvédi Kamara emlékkönyve*. Kaposvár, 2001. (A továbbiakban: SZÁNTÓ, 2001.)

⁴¹ KOVÁCS M. Mária: *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus – A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*. Budapest, 2001. (A továbbiakban: KOVÁCS M., 2001.)

2003-tól az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán egy kutatócsoport a magyarországi autonómia-szervezetek 1848 és 2000 közötti történetét választotta vizsgálatá tárgyául. A három esztendő tudományos munka során több tanulmány, folyóiratcikk és könyvrészlet született a magyar kamarák XIX-XX. századi történetéről is, melyek szerzői közül meg kell említenünk többek között Réfi Attila és Zachar Péter Krisztián nevét. Emellett pedig Gergely Jenő szerkesztésében egy részletes bevezető tanulmánnyal ellátott, háromkötetes munka is napvilágot látott, mely a magyarországi autonómiák – köztük a kamarák – történetével kapcsolatos, komoly lábjegyzet-apparátussal ellátott fontosabb dokumentumokat (alapszabályok, ügyrendek stb.) tartalmazta. Azonban még e tudományos kiadvány sem vállalkozhatott arra, hogy a gazdasági-szakmai érdekképviseltek múltjának és önkormányzatiságának minden fontos kérdését tárgyalja, hiszen közvetlen célja nem is ez volt.⁴²

Talán a fentiekből is kitűnik, hogy a kamarai autonómiák strukturális és funkcionális jellemzőivel kapcsolatos kérdések jó része máig megválaszolatlan, hiszen a két világháború között működő érdekképviseltek eddig csupán vagy egy tágabb kérdéskör részeként kerültek korlátozottan és időlegesen a tudományos kutatás fókuszába, vagy pusztán hivataltörténeti vizsgálat tárgyai voltak. A rendelkezésre álló szakirodalom szűkös volta megköveteli, hogy azon munkákat is kézbe vegyünk és munkánk során felhasználjuk, melyeket a különböző kamarák maguk állítottak össze saját múltjukról, és amelyek bevallottan vagy bevallatlanul nem tudományos igénnyel illetve céllal íródtak.

Az e fejezetben felsorolt művekben közzétett tudományos eredmények és adatok ellenére még mindig nem látunk tisztán azzal kapcsolatban, vajon mekkora volt ezen szervezetek autonómiája: törvényi, rendeleti, alapszabályi és ügyrendi szabályozásuk milyen mértékű önkormányzatiságot biztosított számukra, s vajon mennyire voltak képesek élni eme jogosítványaikkal a gyakorlatban. E kérdésekre azért is fontos választ találunk, mert enélkül nem vagyunk képesek e struktúrák helyét pontosan kijelölni a két világháború közötti szakmai és tágabb értelemben vett közéletben, magában a magyar társadalomban. Jelen sorok írója ebből a szempontból igencsak úttörő jellegű vállalkozásba fogott: az érdekképviseltek jogi hátterének és a mindennapokban elérthetetlen mozgásterének felvázolása révén próbálja meghatározni az 1920-1944/45 között

⁴² A kutatócsoportban dolgozó Réfi Attila, Strausz Péter és Zachar Péter Krisztián tanulmányait lásd a következő két kötetben: *Autonómiák Magyarországon 1848-1998*. Főszerk.: GERGELY Jenő, szerk.: STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián. Budapest, 2004. (A továbbiakban: GERGELY, 2004.) illetve *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. I-III. kötet. Szerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2005. (A továbbiakban: GERGELY, 2005.) I. kötet.

működött kamarák önkormányzatiságának jellemzőit. Emellett pedig e szervezetek érdekérvényesítő munkájának illetve a szakma és a társadalom szolgálatában végzett tevékenységének fórumait s eredményeit is bemutatni igyekeznek.

II. A gazdasági-szakmai érdekképviseltek kialakulása Európában és Magyarországon

II. 1. A kamarai autonómiák létrejötte Európában

A két világháború közötti időszak magyar kamarai struktúráinak részletes vizsgálata előtt azonban talán érdemes röviden áttekinteni, hogy az érdekképviselési munka illetve a gazdasági-szakmai önkormányzatiság milyen nemzetközi előzményekkel és gyökerekkel rendelkezik. Sajnos a külföldi kamarai autonómiák történetével nemzetközi szinten is elég kevés tudományos igényű munka foglalkozik, ezért jelen fejezet itt-ott elkerülhetetlenül hiányosnak, vázaltszerűnek tűnhet. Még a hazai illetve a külföldi történész szakmára vár az a feladat, hogy részletesen bemutassa az ottani érdekképviseltek kialakulását valamint történetük főbb csomópontjait.⁴³

Már nemzetközi vizsgálódásunk elején érdemes utalnunk arra a markánsan megnyilvánuló kettősségre, amely az európai kultúrkörben kialakult kamarai autonómiákat jellemzi. Történeti szempontból tekintve – s némi leegyszerűsítéssel – ugyanis két fő típusát különböztethetjük meg a szakmai-gazdasági önkormányzatoknak. A továbbiakban e két modell kialakulását és főbb jellemzőit tekintem röviden át, részletesebben taglalva a másodikat, mivel az szolgált mintául a magyarországi kamarák létrehozásához.

II. 1. 1. Az angolszász kamarai rendszerek

Az első modellt nevezhetjük angolszász rendszernek, hiszen az ebbe tartozó struktúrák kialakulása alapvetően Nagy-Britanniára és gyarmataira – e szempontból ideértve a későbbi Egyesült Államokat is – jellemző. Az angolszász kamarai rendszerek fontos ismérve, hogy teljes mértékben alulról építkező önszerveződésnek tekinthetők: a központi hatalom nem bábáskodott megszületésüknél, épp ezért semmilyen állami jogosítványt nem ruházott rájuk. E szervezetek nem törvény által létrehozott jogi személyek, hanem voltaképpen egyesületként működtek/működnek: minden kereskedő, iparos, ügyvéd, gazdász stb. maga döntheti el, hogy a kamara tagja lesz-e vagy sem. A szervezet igen

⁴³ A magyarországi autonómiák tárgykörének bemutatása után egy új, szintén Gergely Jenő vezette OTKA-kutatás révén sor került az itthoni kamarák 1990-2004 közötti tevékenységének vizsgálatára is. A tudományos munkában részt vevők – köztük jelen sorok írója is – 2008-tól pedig a magyarországi és európai kamarák illetve szakszervezetek XX. századi működését, egymáshoz való viszonyát tervezik vizsgálni.

ritkán vesz részt a szakmai közigazgatásban és a kormányzatot tanácsadó munkájával sem segíti intézményes módon, tevékenysége a gazdasági kamarák tekintetében főleg az üzleti kapcsolatok kialakulásának elősegítésére és élénkítésére, a szakmai szervezetek esetében pedig etikai kérdésekre, tagjaik érdekképviselésére illetve önszegélyezésre koncentrálnak. Az angolszász modellt követő kamarák szinte teljesen függetlenek ugyan a kormányzattól és az állami közigazgatástól, azonban pont fakultatív tagsági rendszerük miatt az adott gazdasági-szakmai kör csupán kicsiny szeletét képviselik, ezért anyagi erejük és társadalmi súlyuk gyakran elég csekély.

A volt Brit Birodalom területén a legelső kereskedelmi kamara (*chamber of commerce*) Amerikában, Jersey szigetén létesült 1768-ban, majd ugyanezen az évben létrejött a New York-i kamara is. Magában a szigetországban az első ilyen szervezet 1783-ban alakult meg Glasgow-ban.⁴⁴ A XIX. században e struktúrák alapítása nagy lendületet kapott: például 1848-ban Máltán, 1851-ben Liverpoolban, 1857-ben pedig Sheffieldben alakult kereskedelmi érdekképviselő. A nottinghami kereskedelmi kamarát 1860-ban,⁴⁵ a londonit 1881-ben hozták létre.⁴⁶ London egyik kerületében, Hackneyben 1897-ben Észak-Hackney-i Kereskedők Egyesülete néven egy külön kamara jött létre.⁴⁷ (Már e szerveződés nevéből is kitűnik, hogy a kereskedelmi egyesület és a kamara között csupán könnyen átjárható határvonal húzódott, s magát a két kifejezést gyakran egymás szinonimájaként használták.) Ez a szervezet a kereskedelmi kapcsolatok elősegítése mellett az állatok (különösen a gazdaságban akkor még komoly szerepet játszó és gyakran igen rossz körülmények között tartott lovak) védelmét is felvállalta.⁴⁸ Külön érdekessége a Hackney-i kamarának, hogy igen korán, már 1931-ben női elnöke lett.⁴⁹ Ez persze nem csupán a nők emancipációs törekvéseinek újabb győzelmét jelentette, hanem azt is, hogy a szervezet súlya csekély volt, inkább hasonlított egy jótékonyági egyletére, mint mondjuk a kontinens kamaráira. Ha nem így lett volna, nem valószínű, hogy az 1930-as évek Angliájában egy hölgy állhatott volna a szervezet élén.

Nagy-Britanniában 1865-ben jött létre a Központi Mezőgazdasági Kamara (Central Chamber of Agriculture), amely működése során az agráriummal kapcsolatos

⁴⁴ SÁRKÖZI, 1967. 57.

⁴⁵ WALTON, Ronald G.: *The History of Nottingham Chamber of Commerce 1860-1960*. Nottingham, 1962. 14.

⁴⁶ VASSALLO, Carmel: *The Malta Chamber of Commerce, 1848-1979. An Outline History of Maltese Trade*. Malta, 1998. ix.

⁴⁷ WEINBERG, Ruth: *A History of Hackney Chamber of Commerce 1897-1999*. [H. n.], 2000. (A továbbiakban: WEINBERG, 2000.) 1.

⁴⁸ WEINBERG, 2000. 2.

⁴⁹ WEINBERG, 2000. 3.

kérdésekben tanácsadó testületként segítette a kormányzat munkáját is.⁵⁰ E szervezet különösen az első világháború miatt fellépő élelmiszerhiány eredményeképp fókuszba kerülő mezőgazdasági szféra bővítése és a termelés fellendítése terén végzett tevékenysége révén vált fajsúlyos intézménnyé. Az angolszász országokban komolyan számító befolyása a világegést követően sem csökkent nagy mértékben: a kormány 1918 után is számot tartott véleményére és tanácsaira a különböző termények termelésével, az állattenyésztéssel illetve a különböző mezőgazdasági cikkek importjával kapcsolatban.⁵¹

A brit kereskedelmi és ipar- illetve mezőgazdasági kamarák vagy helyi érdekeket képviselő struktúrákként vagy különböző egyesületek, szövetségek ernyőszervezeteként működtek, de minden esetben szabad társulások alapon szerveződtek és szerveződnek ma is.⁵² Nagy-Britanniában nincs és soha nem is volt szigorú törvényi meghatározása annak, mi számít kamarának, s mi nem.⁵³ A szigetországban a XX. század közepén 105,⁵⁴ jelenleg pedig mintegy 500 magát kereskedelmi és iparkamarának nevező szervezet tevékenykedik, ezek taglétszáma és jelentősége azonban igen eltérő.⁵⁵

A szakmai érdekképviselők közül talán az ügyvédi kamarák a legismertebbek az angolszász társadalmakban. (Ezen szervezetek neve Nagy-Britanniában *bar council*, Írországon, a volt Brit Birodalom „utódállamainak” számító nemzetközösségi tagországokban és az Egyesült Államokban általában *bar association*.)⁵⁶ Az angolszász mintát követő ügyvédi kamarák sokat megőriztek a középkori ügyvédi céhek ősi kiváltságaiból és szellemiségéből, szabad tagságon alapuló szervezetük révén pedig megválogathatták, kit vesznek be maguk közé, ezzel párhuzamosan viszont továbbra is fennmaradt az az elv, miszerint csakis „céhbeli” gyakorolhatta ügyvédi hivatását.⁵⁷ A gazdasági kamarákhoz hasonlóan szabad társulási alapon, egyesületekként működő angol ügyvédi kamarákat összefogó szervezet, a Londonban működő General Council of the Bar 1894 óta működik, és a tagság érdekeinek kormány felé történő képviselete mellett

⁵⁰ MATTHEWS, A. H. H.: *Fifty years of agricultural politics being the History of the Central Chamber of Agriculture, 1865-1915*. [H. n.], 1915. 8.

⁵¹ JEFFCOCK, W. Philip: *Agricultural politics 1915-1935. Being a History of the Central Chamber of Agriculture during that period*. [H. n.], 1935. 1-3., 8-13., 127-129.

⁵² KRIST, Richard: *Wirtschaftliche Interessenvertretung in der Europäischen Union*. Wien, 1995. (A továbbiakban: KRIST, 1995.) 70. Az angliai kamarák működésének jogi kereteit a XIX. században az 1867-es egyesülési törvény szabályozta. FRITZ, 1896. 9-10.

⁵³ KRIST, 1995. 70-71.

⁵⁴ SÁRKÖZI, 1967. 57.

⁵⁵ KRIST, 1995. 71.

⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Bar_association#Commonwealth 2007. augusztus 3.

⁵⁷ KOVÁCS M., 2001. 23-26.

részt vesz a szakmai oktatás és továbbképzés ellenőrzésében valamint tagjai felett etikai felügyeletet is gyakorol.⁵⁸

Az orvosi céh illetve kamara funkcióit gyakorló legfontosabb testület Nagy-Britanniában az 1518-ban alakult Royal College of Physicians volt. Ezen szervezetnek az orvosi hivatás gyakorlatának engedélyezése mellett jogában állt eljárni az engedély nélkül praktizáló doktorokkal szemben is. E jogosítványait csak az 1858-as Medical Act rendelkezései nyirbálták meg, azonban ezt követően sem került sor modern értelemben vett orvosi kamara kialakítására. Az orvosok képviselőit és a praxist folytatók feletti fegyelmi felügyeletét a két világháború között a részben kinevezett, részben választott, részben pedig az egyetemek és különböző orvosegyesületek által delegált tagokból álló, igen nagy megbecsülésnek örvendő testület, a General Medical Council of Medical Education and Registration látta el.⁵⁹

Az Egyesült Államokban a kamarai funkciók többségét az American Medical Association gyakorolta, mely szintén megválogathatta, kit vesz fel tagjai közé, s így lehetősége volt az „orvosi piac” szolgáltatást nyújtó szereplőinek számát, ezáltal pedig magát az egészségügyben kialakuló versenyt korlátozni.⁶⁰

II. 1. 2. A kontinentális érdekképviseleti modell

A kamarák másik csoportjába a kontinentális modell alapján szerveződő szakmai önkormányzatokat sorolhatjuk. Ezek francia mintára szerveződtek és markánsan eltértek illetve máig eltérnek az angolszász országokban meghonosodott struktúráktól. Az európai kontinensen kialakult kamarai szervezeteket a legtöbb esetben központi akarat hozta létre, jogkörüket, feladataikat és kötelességeiket uralkodói rendelet, később törvény szabályozta. Általában kötelező tagsági rendszer alapján szerveződtek, fő feladatuk pedig a képviselt szférával kapcsolatos törvényelőkészítő munka javaslatokkal és felterjesztésekkel való segítése, valamint az adott gazdasági-szakmai kör érdekeinek a kormány illetve a társadalom felé történő képviselete volt. A mindenkori hatalom sokkal jobban érvényesíthette befolyását ezen szervezetekben, mint a szigetországban, azonban a kontinens kamarái sokkal kiterjedtebb tevékenységet végeztek, mint az angolszász világ hasonló nevet viselő egyesületei. A kontinentális modell alapján szerveződő kamarák az

⁵⁸ <http://www.barcouncil.org.uk/aboutthebarcouncil/> 2007. augusztus 3.

⁵⁹ A General Medical Councilra vonatkozóan lásd: GORTVAY György: *Az orvosi társadalom szervezkedési törekvései és az orvosi kamara kérdése*. Az Országos Orvosszövetség 1931. évi kongresszusán tartott előadás. Különnyomat. 1931. (A továbbiakban: GORTVAY, 1931.) 9-10.

⁶⁰ Az angol és amerikai orvosi szervezetekre lásd: KOVÁCS M., 2001. 24-28.

idők folyamán olyan törvényes érdekképviselőkké váltak, melyek az adott gazdasági-szakmai kör egészét magukba foglalták, és a kormányzattal rendszeres kapcsolatban állva némi befolyást gyakoroltak a törvényalkotó munkára is. Emellett pedig a szakmai közigazgatásban is gyakran szerepet kaptak és vállaltak. Ez utóbbi ténynek illetve az államtól kapott pénzügyi támogatásnak következményeképpen ugyan autonómiájuk nem volt oly széles körű, mint angolszász társaiké, a központi hatalomtól való aránylagos – és általuk mindig bővíteni igyekezett – függetlenségük illetve önkormányzatiságuk azonban szélesebb finansiális alapokkal és tágabb jogkörrel párosult, így számos esetben olyan tényezőivé váltak az adott ország gazdasági-társadalmi életének, amellyel számolni lehetett és kellett.

A kontinentális kereskedelmi kamarák kezdeteit a merkantilizmus Franciaországában fedezhetjük fel. 1599-ben Marseille-ben már létrejött egy kereskedelmi kamarai társulat, amely IV. Henrik királytól a következő évben uralkodói megerősítést kapva működött. Ez a középkori kalmártársaságok számos hagyományát megőrző szerveződés igen gyorsan beágyazódott a városi közigazgatás keretei közé, ráadásul a későbbi kamarák csupán egyes ismérveivel rendelkezett.⁶¹ Ezért valódi érdekképviselőnek semmiképp nem tekinthető. A következő évszázadban egyre befolyásosabbá váló királyi hatalom azonban később a gazdaság fellendítése érdekében olyan szervezeteket szándékozott életre hívni, melyek a helyi viszonyok ismeretében a regionális vagy központi állami adminisztrációnak adott tanácsok által segítik a kereskedelem és az ipar minél nagyobb mértékű fejlődését.⁶² Különböző kísérletek történtek ilyen jellegű intézmények létrehozására: alapítottak úgy nevezett kereskedelmi kamarákat (*chambre de commerce*, ezek városi alapon szerveződtek), illetve kereskedelmi tanácsokat (*conceil de commerce*, tagjaik kinevezés útján kerültek hivatalukba). Eme sok tekintetben egymást is átfedő szervek zűrzavara csupán XIV. Lajos uralkodása idején, Colbert államminiszter tevékenységének köszönhetően szűnt meg. Így voltaképpen a kereskedelmi kamarák létrehozásáról szóló 1700-as francia királyi rendelet kiadását tekinthetjük a mai értelemben vett (kontinentális) gazdasági

⁶¹ SÁRKÖZI, 1967. 56.

⁶² ZACHAR Péter Krisztián: Az osztrák gazdasági kamarák hivatal- és autonómatörténete. *KÚT – Az ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola kiadványa*. 2006. 2-3. szám. (A továbbiakban: ZACHAR, 2006.) 116.

kamarák megszületésének.⁶³ Először a Marseilles-i mintájára Dunkirchenben, majd Lyonban, Lille-ben, Bordeaux-ban, Rouenban és Toulouse-ban alakítottak kamarákat.⁶⁴

A francia forradalom 1791 körül elsöpörte az ancien régime tipikus intézményeinek tartott kamarákat, de 1801-ben Napóleon visszaállította a legnagyobb városokban e szervezeteket régi formájukban, melyek tagjai között ettől kezdve szerepeltek az iparosok is. 31 városban került sor az akkor még „*conseil de commerce*” nevet viselő kamarák létrehozására.⁶⁵ Ezt követően az 1802. december 24-i konzuli dekrétum rendelkezett a központi szervként működő „*Chambre de Commerce*” felállításáról is.⁶⁶ 1803-ban pedig 154 városban sor került a „*chambre consultative de manufactures arts et métiers*” elnevezésű, különálló iparkamarák megalapítására.⁶⁷ Franciaországban a kamarák jelenlegi arculatát az 1898-ban elfogadott kereskedelmi kamarai törvény alakította ki, melynek kiadása idején már 123 ilyen jellegű francia szervezet működött.⁶⁸

A francia köztársaság, majd császárság politikai illetve gazdasági-kulturális befolyásának hatására Európa többi országában is fokozatosan megindult a főleg gazdasági jellegű kamarai rendszerek kiépülése.⁶⁹ A mai Belgium területén már 1703-ban megalakult a Brüsszeli Kereskedelmi Kamara⁷⁰, amelyet azonban 1875-ben angol minta szerint szabad egyesületekkel váltottak fel.⁷¹ Dániában 1619 óta bíztak meg kereskedőket tanácsadói minőségben különböző állami feladatok ellátásával.⁷² 1742-ben pedig egymással párhuzamosan életre hívták a Koppenhágai Kereskedelmi Kamarát illetve a Vidéki Kereskedelmi Kamarát.⁷³

Német földön az 1820-as berlini kísérletet követően 1830-ban Elberfeld és Barmen városokban a kormányzat kezdeményezésére jöttek létre az első valódi kamarai intézmények, melyeket az éppen akkor rohamosan iparosodó Ruhr-vidéken hamarosan kilenc másik követett.⁷⁴ Eme főleg az iparban tevékenykedőket képviselő szervezetek működését az 1848. február 11-i porosz királyi rendelet szabályozta átfogóan, és

⁶³ FINK, Kristof: *Zur ökonomischen Effizienz der Pflichtmitgliedschaft in den Kammern*. Innsbruck, 1996. (A továbbiakban: FINK, 1996.) 10.

⁶⁴ DICZIG – RADÓ, 1938. 13.

⁶⁵ SÁRKÖZI, 1967. 57.

⁶⁶ DICZIG – RADÓ, 1938. 13-14.

⁶⁷ SÁRKÖZI, 1967. 57.

⁶⁸ KRIST, 1995. 25.

⁶⁹ DICZIG – RADÓ, 1938. 14-15.

⁷⁰ KRIST, 1995. 66.

⁷¹ FRITZ, 1896. 10.

⁷² SÁRKÖZI, 1967. 57.

⁷³ KRIST, 1995. 68.

⁷⁴ A német kereskedelmi kamarai intézmény kezdeteire lásd: SÁRKÖZI, 1967. 58. és BOGNÁR, 1997. 11.

megvetette azon jogelméleti és strukturális alapokat, amelyekre később Közép-Kelet-Európa érdekképviseleti struktúráinak többsége épült. A rendelet szerint a kamarák az öngazgatás alapján állottak ugyan, a központi kormányzat azonban mégis komoly felügyeleti jogkörrel rendelkezett felettük. Ezen autonómia-szervezetek vezetőiket maguk választhatták, költségvetésüket azonban fel kellett terjeszteniük jóváhagyásra a kormánynak, amely számára éves jelentést is kötelesek voltak készíteni. A szervezet bevételei a tagok által befizetett kamarai illetékből származtak. 1870. február 24-én új kamarai törvény került kiadásra, amely révén egyre jobban kibontakozott e szervezetek tanácsadó és tudósító szerepe. A törvény szerint a német kereskedelmi kamara nem kötelező képviseleti intézményként, hanem szabad egyesülésként működött, amely felett a kereskedelmi miniszternek jóváhagyási joga volt.⁷⁵ Az új szabályozás fontos vívmányának számított, hogy a választások eredményét illetve az éves költségvetést többé nem kellett az állami szervekkel jóváhagyatni. A rendelkezés azt is kimondta, hogy az elnököt és alelnököket évenként újra kell választani. A teljes önállóságot az 1897-es törvénykiegészítés hozta meg, mely a német kamarák számára lehetővé tette, hogy az árucikkkel kapcsolatban származási bizonyítványokat adjanak ki (így kvázi hatósági jogkörük lett), illetve hogy létrehozassanak különböző alapítványokat az ipar és kereskedelem fellendítése érdekében.⁷⁶

Luxemburgban 1841-ben hozták létre uralkodói rendelettel a Luxemburgi Kereskedelmi Kamarát, 1924-ben pedig megalakult a külön kézműves kamara is.⁷⁷ Portugáliában az 1834 óta létező lisszaboni kereskedelmi egyletet a kormány 1903. december 12-én szervezte át Portugál Kereskedelmi és Iparkamarává.⁷⁸ Spanyolországban először 1758-ban Barcelonában jött létre kamarához hasonló intézmény,⁷⁹ majd a kormányzat 1866-ban alapította meg a kereskedelmi kamarákat, melyek felépítését 1911-ben átalakították (ekkor lett a nevük Kereskedelmi, Ipari és Hajózási Kamara) illetve 1929-ben újra átstrukturálták.⁸⁰ A XIX. század végén már Romániában, Bulgáriában és Törökországban is működtek kereskedelmi és iparkamarák.⁸¹

⁷⁵ FRITZ, 1896. 10.

⁷⁶ SÁRKÓZI, 1967. 58-59.

⁷⁷ KRIST, 1995. 42.

⁷⁸ KRIST, 1995. 80.

⁷⁹ FRITZ, 1896. 11.

⁸⁰ KRIST, 1995. 57. Fritz Péter szerint viszont a spanyol kereskedelmi kamara XIX. századi formáját az azt szabályozó 1859-es és 1886-os törvény által nyerte el. FRITZ, 1896. 12.

⁸¹ FRITZ, 1896. 11.

A gazdasági érdekképviseletek mellett a különböző szakmai önkormányzatok is megjelentek az európai társadalmakban. Németországban 1878 júliusában hozták létre az ügyvédi kamarákat, amelyeknek ekkor még nem volt központi ernyőszerkezete. Végül maguknak az érdekképviseleteknek a kezdeményezésére 1908-ban létrejött a kamarák közötti együttműködést megkönnyítő országos intézmény, a Német Ügyvédi Kamarák Elnöksége.⁸²

Poroszország területére vonatkozóan a német császár – porosz királyi minőségében – 1887-ben rendelte el, hogy minden tartományban orvosi kamarát kell létrehozni. Ennek hatására az 1920-as évek végére már tizenöt német államban működött ilyen jellegű intézmény (és felmerült egy birodalmi szerv létrehozásának igénye is).⁸³ Ezeket a szervezeteket a náci hatalom számolta fel az 1930-as évek derekán.⁸⁴ Csehszlovákiában 1929-ben fogadták el az orvosi kamarák felállításáról szóló törvényt. A rendelkezés alapján három országos szervezetet állítottak fel: a csehországit Prága, a morva-sziléziait Brünn illetve a szlovenszkó-podkarpatszka ruszit (szlovákiai-kárpátaljai) Pozsony központtal. Romániában egy évvel ezt követően 1930-ban került sor az orvosi kamarai struktúra kiépítésére. Mind a 76 megyében kamarát hoztak létre, s ezek elnökeiből állt össze az országos hatáskörű Kamarák Országos Vezérő Tanácsa (*Consiliul General*).⁸⁵

II. 1. 3. Kamarai autonómiák Ausztriában

Választott témánk szempontjából különösen érdekes az Osztrák Császárságban meghonosodott kontinentális kamarai modell kialakulása és néhány főbb sajátága, hiszen az osztrák érdekképviseleti struktúrák – a közismert történelmi tények: Magyarországgal közös uralkodó, a két állam egymást kiegészítő gazdasági szerkezete stb. miatt – felépítésüket és jogkörüket tekintve sok tekintetben mintául szolgáltak a magyar kamarai autonómiák számára.

Ausztriában a napóleoni háborúk hatására jött létre a kamarai intézmény: elsőként 1811-ben az akkor Párizs befolyási övezetébe tartozó Lombardia és Velence területén alapítottak francia mintát követő kereskedelmi kamarákat (*camere di commercio, arti e*

⁸² <http://de.wikipedia.org/wiki/Rechtsanwaltskammer> 2007. augusztus 3.

⁸³ GORTVAY, 1931. 9.

⁸⁴ http://www.aekno.de/htmljava/a/kammerarchiv/rede_vogt_drhc.htm illetve <http://de.wikipedia.org/wiki/Rechtsanwaltskammer> 2007. augusztus 3.

⁸⁵ A csehszlovák és román orvosi kamarákra lásd: GORTVAY, 1931. 8-9.

manifetture), melyek Napóleon bukása után is tovább folytatták működésüket.⁸⁶ (Struktúrájukat a bécsi kormány 1849. július 21-i szabályzatával némileg átalakította.⁸⁷) Ezzel párhuzamosan azonban a birodalom területén önálló kezdeményezés is történt a gazdasági öngazgatás intézményeinek létrehozása érdekében: a XIX. század első évtizedében elsőként Csehországban alakult olyan ipari egyesület, mely a kamarához hasonló célokat tűzött ki maga elé.⁸⁸

Az 1848-as változások még az általunk vizsgált gazdasági-társadalmi szférában is éreztették hatásukat: a bécsi kormány elhatározta, hogy az itáliai tartományokban már több évtizedes múlttal rendelkező kereskedelmi kamarai struktúrát a többi örökös tartományban is meghonosítja. A politikai vezetés ezen szervezetek legfőbb feladatának azt szánta, hogy a kereskedelmi minisztériumnak alárendelt testületként tanácsadó szerepet lássanak el.⁸⁹ 1848. október 3-án a minisztertanács ideiglenesen rendelkezett a kereskedelmi kamarákról, melyeket a kötelező tagság elve alapján szerveztek meg.⁹⁰ A rendelet a régi-új intézmények legfőbb kötelességéül a következőket határozta meg: „A kereskedelmi kamarák mint tanácsadó intézmények azt az általános feladatot kapják, hogy minden ipari és kereskedelmi kérdésben kívánalmakat és javaslatokat tegyenek tárgyalásuk tárgyává és ezekről felszólításra, vagy akár anélkül nézetüket és véleményüket az ipari szorgalom és a forgalom fenntartása és előmozdítása érdekében a hivatal tudomására hozzák.”⁹¹ A szabályozás nyomán csupán egy kamara jött létre Bécs központtal, mely azonban már viszonylag széles jogkörrel rendelkezett.⁹² A kereskedelem és ipar általános érdekeinek képviselője mellett javaslatokat terjeszthetett fel a kereskedelemmel és iparral kapcsolatos törvények jobbá tételére, részt vállalt a vámtarifák megállapításában, a kereskedelmi diplomaták kinevezése ügyében személyi javaslatot tehetett, mindemellett pedig kimutatásokat és jelentéseket volt köteles készíteni. A rendelet ezen felül azt is kimondta, hogy a kamara véleményét a kereskedelmet és ipart érintő törvények és rendeletek előkészítése során ki kell kérni.

⁸⁶ RETTER, Kurt: *Die Wirtschaftskammer-Organisation*. Wien, 1997. (A továbbiakban: RETTER, 1997.) 58.; ZACHAR, 2006. 116.

⁸⁷ FRITZ, 1896. 12.

⁸⁸ FINK, 1996. 10.

⁸⁹ ZACHAR, 2006. 116.

⁹⁰ FINK, 1996. 10.

⁹¹ *Erlaß des Ministeriums für Handel, Gewerbe und öffentliche Bauten, enthaltend die auf Grundlage des Beschlusses des hohen Ministerrathes vom 3. Oktober 1848 erlassenen provisorischen Bestimmungen in Betreff der Errichtung von Handelskammern*. A magyar fordítást közli: ZACHAR, 2006. 117.

⁹² SÁRKÖZI, 1967. 61.

Talán nem meglepő, hogy a politikai hatalom saját befolyásának és mindenkori ellenőrzésének lehetőségét is beépítette a szabályozásba. Ezt a célt szolgálta az a rendelkezés, hogy a kamarai gyűlésen nemcsak a tagok, hanem a tartományi kormány és a helyi önkormányzat elnöke is részt vehettek, akik teljes körű szavazati joggal rendelkeztek. Ennek ellentételezéseként a kamara szervezeti önállóságot kapott, ügyrendjét maga állapíthatta meg, sőt működési költségeit nem a tagságra hárították, hanem a központi kormányzat, a tartományi vezetés illetve a helyi közigazgatás vállalta egyenlő arányban magára.⁹³ Mindemellett pedig azt is érdemes megjegyeznünk, hogy ez a szabályozás fogalmazta meg a kamarán belüli érdekkiegyenlítés illetve a kötelező tagság elvét,⁹⁴ amely később sarokköve lett a magyar érdekképviseleti autonómiáknak is.

Az Osztrák Császárságot igencsak megrázó 1848-1849-es eseményeket követően a bécsi vezetés úgy látta, hogy a nyugalom biztosítása csakis a birodalom egységének megteremtése révén lehetséges, ezért a Lajtán innen és túl uniformizálásba és közponosításba kezdett. Ezen törekvésnek a gazdaság terén mutatkozó jeleként az 1850. március 18-án szentesített, majd 26-án Karl Ludwig Bruck báró, kereskedelmi miniszter által közzétett uralkodói parancs rendelkezett a kamarai rendszer kiépítéséről a Császárság és a Magyar Szent Korona országaiban egyaránt.⁹⁵ A határozat e lépést nemcsak a kereskedelem és ipar előmozdításának szándékával indokolta, hanem leszögezte, hogy az a birodalmi egység politikai és gazdasági értelemben történő megteremtésének is elengedhetetlen előfeltétele.⁹⁶

Az uralkodói rendelet egyszerre próbált meg centralizálni, illetve úgy tenni, mintha támogatná a gazdasági élet autonóm megszervezését. Egyfelől a fent említetteket ellensúlyozandó kiemelte a felállítani rendelt szervezetek önállóságát, függetlenségét, önszerveződő mivoltukat s az állami intézményeiktől eltérő jellegüket. Ezzel szemben azonban a kamarák mozgástere igencsak szűkre szabott: az egyes érdekképviseletek csupán felettes miniszteri engedéllyel léphettek kapcsolatba egymással – ez pedig komoly visszalépést jelentett az 1848-as szabályozáshoz képest, amely lehetővé tette a kamarák számára az egymással illetve más intézményekkel történő szabad kapcsolattartást. A természetesen megőrzött kötelező kamarai tagság mellett azonban megmaradt a

⁹³ ZACHAR, 2006. 117.

⁹⁴ NEMEC, Norbert: *Wirtschaftskammer und Arbeiterkammer – Eine kurze Gegenüberstellung der beiden Institutionen*. Wien, 2004. 4.

⁹⁵ SÁRKÖZI, 1967. 61.; FINK, 1996. 11. és DICZIG – RADÓ, 1938. 169.

⁹⁶ ZACHAR, 2006. 118.

szervezetek tanácsadó és véleményezési jogköre is, mely utóbbit akár felülről érkező felszólítás, felkérés nélkül, önálló feltejesztés révén is gyakorolhatták.

Változott viszont a szervezet finanszírozása: már nem a központi, tartományi és helyi igazgatás pénzelte a kamarát, hanem a tagságra kivetett kamari illetékből kellett annak gazdálkodnia. A kamarák a bécsi kereskedelmi minisztérium alá tartoztak, tanácskozásairól nemcsak értesíteni voltak kötelesek e felettes hatóságot, de jegyzőkönyveiket, éves számadásukat és minden határozatukat is ide voltak kötelesek megküldeni. A kamarák így félig hivatalos, félig pedig autonóm testület lettek.⁹⁷

A területi, horizontális felosztás mellett a kamarák vertikális tagolására is sor került: két fő szekciót, a kereskedelmit és az iparit állították fel, melyek révén a szervezet által képviselt minden egyes gazdasági ágazat szakmai kérdéseinek és egyenjogú véleményének megnyilvánulási lehetőséget kellett kapnia.⁹⁸

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés hatására a magyarországi illetve a Lajtán túli kamarai struktúrák tekintetében is változás állt be.⁹⁹ Az 1868-as osztrák kamarai törvény nagyobb teret engedett az autonóm létnek és csökkentette az állam eddig szinte nyomasztó jelenlétét a kamarai működésben. A tevékenységi körök tekintetében előtérbe került az érdekképviseleti munka, a szakmai közigazgatási jelleg valamelyest háttérbe szorult. Újra lehetővé vált az egyes kamarai szervek egymással való közvetlen kommunikációja is.

Az 1868-as törvényi szabályozásban a 29 központtal szervezendő kamarákat ismét tanácsadó testületekként határozták meg.¹⁰⁰ A törvényben az 1848-as szabályozás szinte minden elemét és a későbbi ideiglenes törvény néhány rendelkezését is megtaláljuk: az érdekképviseletek alapvető feladatául szabották, hogy a kereskedelem és ipar legfőbb kérdéseit megtárgyalják, ezzel kapcsolatos észrevételeiket a minisztérium felszólítására vagy maguktól az állami apparátus felé közvetítsék, valamint a kormányzat kereskedelmi és ipari törvénytervezeteit véleményezzék. Emellett a kormány olyan közigazgatási feladatokat is hatáskörükbe utalt, amelyeket már korábban is elláttak.

Az érdekképviseletek struktúráját tekintve nem került sor nagyobb változásra: továbbra is két szekció működött a kamarákon belül, de lehetővé vált a miniszter

⁹⁷ SÁRKÖZI, 1967. 62.

⁹⁸ ZACHAR, 2006. 120.

⁹⁹ A magyar érdekképviseletek 1918 előtti történetét a vonatkozó alfejezetben tárgyaljuk, így azok kiegyezés utáni szerkezeti változásaival itt nem foglalkozunk.

¹⁰⁰ A kamarákat a következő központokkal hozták létre: Bécs, Linz, Salzburg, Graz, Leoben, Klagenfurt, Innsbruck, Feldkirch, Bozen (Bolzano), Ljubljana, Görz, Rovigno, Triest, Roveredo, Prága, Reichenberg (Liberec), Eger (Cheb), Pilsen, Budweis, Brünn, Olmütz, Troppau, Krakkó, Lemberg, Brody, Czernowitz, Zára, Spalato (Split), Ragusa (Dubrovnik). ZACHAR, 2006. 120-121.

engedélyével különleges foglalkozási ágak számára önálló szekciók létrehozása is. A rendes kamarai tagok mellett ezentúl fel lehetett venni levelező kamarai tagokat is. A választott és feladatukat minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül ellátó rendes tagokat hat évre bízták meg az érdekképviselői ügyeinek intézésével, de rotációs rendszerben, három évenként került sor azok cseréjére.

A teljes kamarai tagság által megválasztott közgyűlési képviselők minden év elején arra az esztendőre elnököt és alelnököt választottak, akik azonban újraválaszthatók voltak. A vezetés munkáját egy titkár illetve további segédszemélyzet segítette, ők nem a kamarai tagság köréből kerültek ki. Az autonóm lét alapját a saját hatáskörben megalkotott kamarai alapszabály jelentette.¹⁰¹

Az idő múlásával az osztrák érdekképviselők a közélet egyre több fórumán jelentek meg: 1873-ban a fővárosi kamara fontos szerepet játszott a bécsi Prater területén megrendezett Világkiállítás lebonyolításában. Ugyancsak 1873-ban létrejött a tartományi érdekképviselők közös, ernyőszervezetként is működő intézménye, az Osztrák Kereskedelmi Kamarák Gyűlése (*Österreichische Handelskammertag*) is, amely egészen az 1938-as Anschlußig szinte változatlan struktúrában működött.¹⁰² Még ugyanezen évtől fogva a kamarák jogosulttá váltak arra is, hogy két képviselőt delegáljanak a Birodalmi Gyűlésbe, ezáltal pedig társadalmi befolyásukat szélesebb körben igyekezhetek érvényesíteni.¹⁰³ A századfordulón részben a bécsi kereskedelmi és iparkamara kezdeményezésére és bábáskodásával létrejött a mai Bécsi Gazdaságtudományi Egyetem.¹⁰⁴

A mezőgazdasági kamarák megalapítása jóval később következett be, mint a kereskedelmi érdekképviselőké: az első mezőgazdasági kamara csupán az Osztrák-Magyar Monarchia széthullását követően, 1922-ben alakult meg.¹⁰⁵ Felépítése pedig sokban eltért a vele szinte párhuzamosan megalapított magyar agrár-érdekképviselőtől, hiszen Ausztriában például a tartományi kamarák fölé nem szerveztek országos hatáskörű intézményt.

A szakmai kamarák közül legelsőnek az ügyvédi önkormányzatot hozták létre 1848-49-ben, ez az autonóm kezdeményezés azonban a neoabszolutizmus kezdetével átalakult szimpla szakmai közigazgatási szervezetté. Az alkotmányos viszonyok

¹⁰¹ Az 1868-as osztrák kamarai törvény rendelkezéseire vonatkozóan lásd: ZACHAR, 2006. 120-122.

¹⁰² RETTER, 1997. 81.

¹⁰³ FRITZ, 1896. 14.

¹⁰⁴ ZACHAR, 2006. 122.

¹⁰⁵ FINK, 1996. 29.

helyreálltával és megszilárdulásával az 1868 júliusában kiadott osztrák ügyvédi rendtartás rendelkezett az ügyvédi kamarák megalakításáról.¹⁰⁶ Az új érdekképviselőnek a kormányzat segítése érdekében kifejtett tanácsadói, véleményező munka mellett feladata lett a tagság érdekeinek érvényesítése valamint az ügyvédjelöltek pályájának figyelemmel kísérése és levizsgáztatása is.¹⁰⁷ A tartományi kamarák érdekképviselői tevékenységük mellett komoly erőfeszítéseket fejtettek ki az osztrák polgári perrendtartás reformja érdekében is, melyet végül 1904-re sikerült kiharcolniuk.¹⁰⁸

Az 1850. szeptember 9-én kibocsátott uralkodói parancs elrendelte közjegyzői kamarák létrehozását a császárság Lajtán túli (osztrák) területein.¹⁰⁹ A közjegyzők működését szabályozó, 1871 júliusában életbe lépett törvény pedig úgy rendelkezett, hogy minden olyan régióban kamarát kell felállítani, ahol a közjegyzői kollégium létszáma eléri a tizenöt főt. Érdekességként érdemes megemlíteni, hogy ez a szabályozás egészen napjainkig érvényben van, az idők folyamán csupán minimális változtatásokat és kiegészítéseket eszközöltek rajta.¹¹⁰

Az orvosi kar tagjait tömörítő kamarák létrehozására már 1891 decemberében sor került Ausztriában.¹¹¹ E szervezetek főleg a képviselt kör etikai kérdéseivel foglalkoztak és felette önálló fegyelmi jogkörrel bírtak. A tartományi kamarák társulásából jött létre az Osztrák Orvosi Kamarák Választmánya (*Geschäftsausschuss Österreichischen Ärztekammern*).¹¹² A kamarai struktúrák és a különböző, szabad társulásos alapon szerveződő orvosegyesületek és –szövetségek között szoros kooperáció alakult ki, igen gyakran került sor közös fellépésre egy-egy kérdésben.¹¹³ Az orvosi érdekképviselők egészen 1938-ig működtek, és csupán aránylag minimális strukturális változtatásra került sor velük kapcsolatban. Az Anschluss után azonban a Harmadik Birodalom részévé vált Ostmarkban is a német orvosi rendtartás lépett életbe, az osztrák érdekképviselői szervezetet pedig felszámolták.¹¹⁴

Már a neoabszolútizmus korában is történt a hatalom részéről kezdeményezés arra, hogy az ügyvédek és közjegyzők mellett a különböző mérnöki hivatást folytatók számára

¹⁰⁶ MAYRHOFER, Harald: *Die berufliche Selbstverwaltung in Österreich*. Diplomamunka. Linz, 1996. (A továbbiakban: MAYRHOFER, 1996.) 18.

¹⁰⁷ ALBRECHT, Sylvia: *Zweck und Bedeutung der Kammern der freien Berufe in Österreich*. Diplomamunka. Wien, 1982. (A továbbiakban: ALBRECHT, 1982.) 74.

¹⁰⁸ WRABETZ, Peter: *Österreichs Rechtsanwälte in Vergangenheit und Gegenwart*. Wien, 2002. 90-98.

¹⁰⁹ ALBRECHT, 1982. 64.

¹¹⁰ MAYRHOFER, 1996. 16.; ALBRECHT, 1982. 64.

¹¹¹ MAYRHOFER, 1996. 12.

¹¹² GORTVAY, 1931. 8-9.

¹¹³ GORTVAY, 1931. 11-12.

¹¹⁴ ALBRECHT, 1982. 45.

is hozzanak létre valamilyen kötelező tagságú szisztémán alapuló szervezetet.¹¹⁵ Ennek ellenére azonban csupán 1913 januárjában született törvény a mérnöki kamara felállításáról, amely a náci uralom éveit leszámítva egészen 1957-ig érvényben is maradt.¹¹⁶

Ausztriában az első világháború előestéjére tehát nagyjából kiépült az a kamarai szisztéma, amelyet a két világháború közötti időszakban a mezőgazdasági kamara mellett a munkavállalókat tömörítő Arbeiterkammer tett szinte teljessé. A második világháborút követően, az 1955-ös államszerződés nyomán többek között ezeken az alapokon jött létre nyugati szomszédunknál az a „Kammerstaat”-nak nevezett, a világon is unikálisnak számító rendszer, amely révén a három legnagyobb kamara (a kereskedelmi és a mezőgazdasági kamara illetve a munkavállalókat tömörítő Arbeiterkammer) a szakszervezeti szövetséggel együtt vétőjoggal rendelkezve szólhat bele a kormányzat gazdaság és szociális jellegű döntéseibe, s ezáltal valódi civil kontrollt gyakorol a politika felett.

II. 2. Kamarai autonómiák Magyarországon 1850 és 1920 között

II. 2. 1. Kereskedelmi és iparkamarák

A magyarországi kereskedők és iparosok öngazgatási törekvéseinek többsége a XIX. század elejéig a céhek és különböző egyéb szűk körű testületek keretei között maradt, mely szervezetek önállósága – és tegyük hozzá: érdeklődése – csupán saját belső ügyeik intézésére terjedt ki. Történtek azonban kísérletek átfogó jellegű és szélesebb, az adott szakmai kör nagyobb részét átölelő horizontú szerveződések létrehozására. A pesti kereskedők önálló kezdeményezése nyomán így jött létre 1699-ben – nem hivatalos, hanem magánjelleggel – a pesti polgári kereskedelmi testület, amely a helyi tagság képviselétén túl különösen a XIX. század első felében élénk tevékenységet fejtett ki a hazai kereskedelmi érdekek általánosabb képviselése és fejlesztése terén. A XVIII. században eme testület mellett az ország számos többi városában: Budán, Győrött, Pécsen, Károlyvároton, Zágrábon, Pozsonyban, Nagyszombaton, Újvidéken, Temesvároton,

¹¹⁵ ALBRECHT, 1982. 51. és GOLCHOWSKY, Patrick: *Die Kammer der Architekten und Ingenieurkonsulenten und deren Wohlfahrtseinrichtung*. Diplomamunka. Wien, 2005. 9.

¹¹⁶ MAYRHOFER, 1996. 14.

Selmecebányán, Debrecenben, Egerben, Lőcsén, Eperjesen, Besztercebányán, Kassán, Máramarosszigeten, Brassón stb. is alakultak különböző kereskedelmi testületek.¹¹⁷ Pesten a XIX. században a polgári kereskedők testületéhez előbb az izraelita kereskedők, majd pedig 1846-ban a királyi kiváltságos nagykereskedők testülete csatlakozott.¹¹⁸ Ezen szervezetek már több szempontból hasonlóságot mutattak a későbbi kamarákkal, súlyukat azonban jelentősen csökkentette, hogy nem kötelező tagsági szisztéma alapján, és szigorúan regionális alapon, esetleg privilégiumok mentén szerveződtek, így tevékenységük is szűk korlátok között zajlott.

Magyarország területén az első valódi kamarai intézményt francia hatásra 1811-ben az akkor Napóleon uralma alatt álló Fiume városában hozták létre. Ezen szervezet megalapítása azonban magyar szempontból csupán ideiglenesnek bizonyult kísérletnek számított: a kamara nagyobb befolyásra nem tudott szert tenni, mivel Fiume akkoriban még nem számított túl jelentős kikötőnek, ráadásul a magyar anyaországgal is igen csekély kereskedelmi kapcsolata volt. A kamara 1811 novemberétől mindössze a francia csapatok távoztáig, 1814 októberéig állt fenn. Helyébe 1829-ben tanácsadói feladatokat ellátó, úgynevezett kereskedelmi küldöttséget (*deputazione mercantile*) szerveztek, amely 1852-ig, az újabb fiumei kamarának az osztrák uralkodói pátens alapján történt megalakításáig működött.¹¹⁹

Az 1848 tavaszán bekövetkezett nemzetközi események és a pesti forradalom illetve az áprilisi törvények nyomán megalakult első magyar alkotmányos minisztérium meg volt győződve a céhrendszer túlhaladott voltáról, valamint modernizálni kívánta a kereskedelem és az ipar szféráját is. Ennek érdekében tett kezdeményezései első lépéseként az érintett körök véleményét kívánta megismerni. Klauzál Gábor kereskedelemügyi miniszter 1848. május 26-i és június 6-i rendeleteiben közzétett felhívásának megfelelően az akkor működő pesti kereskedelmi testületek illetve a különböző kereskedői körök egy bizottságot alakítottak, amelynek az volt a feladata, hogy a kereskedelem szervezésére, ezen belül is főleg a kereskedelmi kamarák és kereskedelmi bíróságok szervezésére vonatkozóan illetve a hazai kereskedelem fejlesztése érdekében teendő intézkedések kapcsán javaslatokat tegyen. A bizottság több ülésen tárgyalta ezen kérdéseket, és egy albizottság munkája nyomán még 1848

¹¹⁷ FRITZ, 1896. 16.

¹¹⁸ SÁRKÖZI, 1967. 60.

¹¹⁹ A fiumei kamarára vonatkozóan lásd: FRITZ, 1896. 16-17.; SÁRKÖZI, 1967. 60. és ZACHAR Péter Krisztián: Fejezetek a magyar kereskedelmi és iparkamarák autonómia-történetéből (1848-1918). In: *Autonómiák Magyarországon 1848-1998*. Főszerk.: GERGELY Jenő, szerk.: STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián. Budapest, 2004. (A továbbiakban: ZACHAR, 2004b.) 98.

júliusában egy számos passzusból álló felterjesztést is intézett a kormányhoz, amelynek tartalmát azonban sajnos nem ismerjük.¹²⁰

A kormány május 26-i intézkedése voltaképpen egy – valószínűleg Pesten felállítandó – kamara létrehozására irányult, azonban a politikai és hadi események megakadályozták a fent említett bizottság javaslatainak hasznosítását és a gazdasági autonómia-szervezet megalapítását.¹²¹ Így a kereskedelmi és iparkamarák rendszerének kiépítésére – markánsan eltérő céllal és más politikai-jogi keretek között – már csak a szabadságharc bukását követő neoabszolutizmus idején került sor Magyarországon.¹²²

A szűk két évvel a pesti magyar kormány kezdeményezését követően, 1850 márciusában megjelent osztrák uralkodói parancs az egységes birodalom megteremtése érdekében a magyarországi területeken is elrendelte kereskedelmi és iparkamarák létrehozását. Ennek eredményeképp az ausztriai gazdasági érdekképviselői rendszer bemutatásakor már ismertetett szerkezettel és feladatkörrel jött létre a magyar szisztéma is.

A rendes kamarai (értsd: közgyűlési) tagok számát Pest-Budán a maximális 30-ban, Temesvárott és Fiumében 20-20-ban, a többi kamaránál pedig 15-15-ben szabták meg. (Érdemes megemlíteni, hogy ekkor az egész birodalomban a pest-budain kívül csupán a bécsi, a prágai, a trieszti, a velencei és a milánói kamara rendelkezett 30-30 rendes kamarai taggal.)

A császári parancs alapján még a rendelet évében megindult a kamarák szervezése. A soproni és pozsonyi kamara már 1850. augusztus 13-án illetve 25-én, a pesti 1850. szeptember 28-án, a temesvári (mint a szerb vajdaság és a temesi bánóság kereskedelmi és iparkamarája) 1850. október 1-jén, a kolozsvári pedig 1851. január 11-én alakult meg. Magyarország és társországi területén összesen 11 kamara felállítására került sor. A bécsi kormány alapelve az volt, hogy lehetőség szerint minden helytartósági terület rendelkezzen egy kamarával, így az újonnan megalapított szervezetek székhelyei – a fent már említett városokon kívül – Brassó, Debrecen, Eszék, Fiume, Kassa és Zágráb lettek.

A magyar „anyaországbeli” kamaráknál (Pest, Sopron, Pozsony, Debrecen, Kassa) az egyik legalapvetőbb önkormányzati jog, a kamarai tagok közvetlen választása rögtön a

¹²⁰ FRITZ, 1896. 19.

¹²¹ ZACHAR Péter Krisztián: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Ügyrendje 1904. *KÚT* 2004. 1. szám (A továbbiakban: ZACHAR, 2004a.) 80.

¹²² Az első felelős magyar kormány kamarával kapcsolatos lépéseire vonatkozóan lásd: FRITZ, 1896. 18-20.; SÁRKÖZI, 1967. 61.; ÁGOSTON – KOHUT, 1989. 38.; BOGNÁR, 1997. 12. és ZACHAR, 2004b. 98-99.

megalakulásnál csorbát szenvedett, ezen szervezetek esetében ugyanis a hatalom a kamarai rendes és póttagokat egyszerűen „kegyesen” kinevezte. (A többi kamara viszont lefolytathatta a választást.) A kivételes eljárást az anyaországra nézve a kormány azzal indokolta, hogy „a választók jegyzékének összeállítása a szükséges adatok hiányában, továbbá a választási utasítás megállapítása [...] hosszabb időt venne igénybe, a kormány pedig azt óhajtja, hogy a kamarák itt is minél előbb lépjenek életbe és minél gyorsabban kezdhesék meg kormányt támogató működésüket.” A bécsi minisztérium csak az elnökök és alelnökök választásának jogát hagyta az általa meghatározott összetételű kamaráknál.¹²³

A legtöbb érdekképviselőt hálafeliratot intézett az osztrák kereskedelmi miniszterhez a kereskedelmi és ipari képviselő megvalósításáért, mire Bruck 1850 decemberében látogatást tett a pesti kamaránál, ahol Valero J. Antal selyemgyáros, a szervezet első elnöke fogadta ünnepélyes keretek között. A frissen létrehozott szervezetek első lépésként „információs kampányba” kezdtek: különböző hirdetőanyagokat adtak ki, amelyekben az új intézményt ismertették és népszerűsítették a tagság és a tágabb környezet körében.¹²⁴

A kamarák autonómiájukból fakadó egyik legfontosabb joga ügyrendjük és költségvetésük saját hatáskörben történő kidolgozása volt. Az ügyrend nemcsak a kamarák működési elveit, az ügykezelés szabályait, az egyes kamarai tagok és testületek alapvető jogosítványait, kötelezettségeit és hatásköreit tartalmazta, hanem a szervezet keretén belül felállítandó iroda működését, az apparátus vezető tisztségviselőinek szerepét, valamint a kamara költségvetését, illetve a kamarához forduló ügyeinek intézését is. Az ülések jegyzőkönyvét a helyi hivatalos magyar és német lapokban közzé kellett tenni. Az autonóm belső működés mégsem érvényesülhetett a kezdeti időszakban, mivel a kamarai törvény értelmében a kereskedelmi miniszternek jogában állt a tanácskozással biztost küldeni, aki nem rendelkezett ugyan szavazati joggal, de bármikor szót kérhetett, és első kézből tájékoztathatta a Helytartótanácsot illetve a minisztériumot az üléseken történtekről.¹²⁵

¹²³ A rendelet szövegét idézi: FRITZ, 1896. 39.

¹²⁴ A magyarországi kereskedelmi kamarai rendszer 1850-től kezdődő kiépítésére vonatkozóan lásd: FRITZ, 1896. 20-40., ÁGOSTON – KOHUT, 1989. 40-43.; BOGNÁR, 1997. 10-12.; ZACHAR, 2004b. 100. és ZACHAR Péter Krisztián: A szakmai önkormányzatok létrejötte és fejlődése 1850-1918. In: *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. Szerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2005. I. kötet. (A továbbiakban: ZACHAR, 2005.) 115-116.

¹²⁵ Lásd GERGELY, 2005. I. kötet 22. sz. dokumentum (*Császári kereskedelmi miniszteri rendelet a kereskedelmi és iparkamarák felállításáról*, 1850. március 26.) 24. és 34. §-ait, valamint ZACHAR, 2005. 116.

Az újonnan létrejött szervezetek működésének anyagi feltételei sem voltak túlzottan kedvezőek. A kamarák az első években folyamatos pénzügyi nehézségekkel küzdöttek: a tevékenységük költségeit fedezni hivatott tagdíj beszedése állandóan akadozott annak ellenére, hogy az egyenes adókkal együtt igyekeztek azt beszélni.¹²⁶ A tagdíj intézménye egyébként elég népszerűtlenné tette az érdekképviselőket saját tagságuk körében, ez pedig egyáltalán nem könnyítette meg ezen autonómia-szervezetek érdekvédelezesítő munkáját.¹²⁷

Mindennek ellenére a kamarák komolyan vették kapott feladataikat és jogosítványaikat, és nagy lendülettel kezdtek bele érdekképviselői illetve véleményező-tanácsadó tevékenységükbe. A kamarák foglalkoztak többek között a bankkérdés rendezésével, a közúthálózat fejlesztésével, a vasútvonalak kiépítésével, a szabad verseny és ezáltal az iparszabadság teljes megteremtésével, Pesten egy átmeneti raktár és egy külföldi mintára szervezett kereskedelmi felső iskola¹²⁸ létrehozásával valamint egy szintén pesti téli kikötő illetve áru- és értéktőzsde létesítésével. Emellett felhívták a figyelmet a dunai gőzhajózás monopolizálásának veszélyeire is.¹²⁹ A pesti kamara egyik első jelentése általános problémaként rámutatott a kereskedők és iparosok nehéz helyzetére, melyet a kormányzat korlátozó intézkedései csak súlyosbítottak. Ezzel összefüggésben pedig sürgette a magyar országgyűlés mielőbbi összehívását, és ott megfelelő gazdaságpolitikai döntések meghozatalát.¹³⁰ Az érdekképviselők tehát még akár a kormányzat hivatalos irányvonalától igencsak eltérő politikai igények szószólói is mertek lenni, így kijelenthetjük, hogy bár felső akarattal hozták őket létre és autonómiájuk sok tekintetben csupán látszat volt, működésük során határozottan és lehetőleg függetlenül igyekeztek a magyar gazdasági és társadalmi élet főbb problémáira megoldást találni. Még maga a kereskedelmi miniszter, Karl Bruck is elismerte viszonylagos autonóm létüket és önálló tevékenységüket: „Ma [1852-ben] Ausztriában a kamarák az egyedüli független szervek, amelyeken keresztül a tartományok óhajaikat és kívánságaikat a központi kormány tudomására hozhatják. Sokat előreláthatólag nem fognak elérni, azonban nem jelentéktelen fontosságú az, hogy van egy szerv, amelynek

¹²⁶ ZACHAR, 2005. 117.

¹²⁷ BOGNÁR, 1997. 14.

¹²⁸ ZACHAR, 2005. 117.

¹²⁹ Ezekre részletesebben lásd: FRITZ, 1896. 52–58.; SZÁVAY, 1927. 201–249., ZACHAR, 2005. 117.

¹³⁰ SÁRKÖZI, 1967. 63.

legalább beszélnie szabad, míg a többieknek mind hallgatni és engedelmeskedniök kell.»¹³¹

Erőfeszítéseik ellenére a kamarák népszerűsége továbbra sem nőtt sem a tagság, sem pedig a hatalom köreiben. A tagok szemében nem tette rokonszenvéssé az új szervezeteket az, hogy azok a szabad kereskedelem és ipar pártján állottak és támogatták a kormányzat 1850-es évek végén hozott döntését a céhek megszüntetéséről. A kormány pedig sokszor terhesnek érezte állandó „okoskodásukat”: nem támogatta a kereskedelmi egyletek és testületek létrehozására, egységes súly- és mértékrendszer bevezetésére vagy a pesti tőzsde létrehozására irányuló javaslatokat, sőt a felettes minisztérium igen gyakran nem is válaszolt felirataikra.¹³² Mindez sokáig ördögi körként fogta körül a kamarákat: a tagok nyakukba ültetett sóhivatalnak tartották őket, amik semmit sem tudnak elérni a hatalomnál, a bécsi vezetés pedig állandóan okvetetlenkedő izgágákat látott bennük. Politikai változásoknak is be kellett következniük ahhoz, hogy a róluk alkotott kép lassan kedvezőbbé váljon.

Az 1867-es kiegyezés után a hazai kereskedelmi érdekképviselőtek ügye is hamar szőnyegre került. A kamarák létét és fontos szerepét a magyar kormányzat elismerte: ezt mutatta az, hogy azok nemcsak a koronázás ünnepi közjogi aktusára kaptak meghívót, hanem Gorove István akkori kereskedelmi miniszter részvételükkel értekezletet is kezdeményezett a kamarai intézmény újjászervezésének előkészítésére. Ettől függetlenül a pesti kamara saját magától felterjesztést intézett 1867. április 13-án a miniszterhez, melyben hangsúlyozta az érdekképviselő fontosságát és sürgette a kamarai intézmények megújítását. Emellett azt javasolta, hogy a már létező kamarák többségét tartsák meg, viszont újakat ne hozzanak túl nagy számban létre. A kamara feliratában azt is igényelte, hogy az érdekképviselőtek egymás között teljesen szabadon, akár írásban, akár személyes küldöttségek által érintkezhessenek és tárgyalhassanak. Emellett pedig rámutatott arra is, hogy szerencsés lenne egy központi tanácsadó testületet is felállítani. E célból minden hazai kamarának a kereskedelmi miniszter felszólítására – de évente legalább egyszer – 2-3 tagot közös tanácskozásra Budapestre kellene küldenie, s ez az egyetemes kamarai gyűlés egyszersmind a kereskedelmi minisztérium tanácsadó testületét is alkotná. Fontos még azt is megjegyezni, hogy a pesti érdekképviselő mindemellett még külön kereskedelmi és külön ipari kamarák felállítását is javasolta.¹³³

¹³¹ Idézi DICZIG – RADÓ, 1938. 169.

¹³² BOGNÁR, 1997. 14-16.

¹³³ FRITZ, 1896. 92-103.

A kamarák véleményének meghallgatása mellett Gorove István kereskedelmi miniszter által kialakított törvényjavaslatot Andrassy Gyula gróf miniszterelnök 1868. március 30-án terjesztette a képviselőház elé. A tervezet sok szempontból előrelépést mutatott az 1850-es osztrák kamarai rendelethez képest: liberálisabb alapokra helyezte a kamarákat, biztosította tényleges autonómiájukat és szabad mozgásterüket. A törvényjavaslat tárgyalása alig egy hónap alatt lezajlott. Megvitatták a képviselőház minden osztályában, majd az ezen osztályok előadói által alakított központi bizottság is tárgyalta. Ez a grémium több változtatást eszközölt az eredeti javaslaton, melyekről Kerkapoly Károly adott jelentést a képviselőháznak az 1868. április 7-i ülésen. A módosított szöveg érdemleges tárgyalása a képviselőházban 1868. április 18-án zajlott, a végleges szavazás és elfogadás pedig április 20-án történt. A főrendiház április 27-én – változtatás nélkül – fogadta el a törvényjavaslatot. I. Ferenc József már 1868. április 30-án szentesítette a törvényt, amelynek kihirdetésére 1868. május 4-én került sor a képviselőházban, 5-én pedig a főrendiházban.¹³⁴

Az 1868-as kamarai törvény jóval szabadabb mozgást és több önállóságot biztosított ezen szervezeteknek, mint az 1850-es uralkodói pátens. Az általános és kötelező érdekképviselet elve megmaradt, megszűnt azonban a felettes kereskedelmi miniszter azon korábbi joga, miszerint megokolás nélkül, bármikor feloszthatja a kamarát. A közgyűlés tagjainak száma megnőtt, felszámolták a kereskedők eddigi dominanciáját és a vidéki iparosoknak, kereskedőknek is lehetőségük nyílt nagyobb súllyal részt venni az autonómiaszervezet életében. A tagság által a legszélesebb döntéshozói grémiumba választással delegált közgyűlési tagok illetve az elnök és alelnökök mandátuma öt évre szólt – ez az eddigi három illetve egy-egy éves megbízáshoz képest nagyobb stabilitást, a működésben pedig állandóságot jelentett.¹³⁵ A törvény által a kamarák közhatósági jellegű, tanácsadói, jelentéskészítő, véleményező és önállóan kezdeményező, javaslattevő intézmények lettek. A szakminisztériumnak készített éves jelentés és statisztika mellett áruvédjegy-, minta- és mustrajegyzéket voltak kötelesek vezetni, valamint ők ellenőrizték a cégbejegyzéseket illetve származási bizonyítványokat bocsátottak ki az árukról. Az új rendelkezés nagy erénye volt, hogy nem csupán a fennálló állapotokat rögzítette, hanem a változó társadalmi és gazdasági helyzetet érzékelve számos előrejelző elemet is tartalmazott. Ennek köszönhetően a

¹³⁴A kamarai törvény előkészítésének és elfogadásának körülményeire lásd FRITZ, 1896. 104-109.; SÁRKÖZI, 1967.64-65. és ZACHAR, 2005. 118.

¹³⁵ FRITZ, 1896. 134.

kamarák fejlődését hosszú időre meghatározó 1868. évi VI. törvény színvonala több tekintetben megközelítette a csaknem három évtizeddel később, 1897-ben kiadott porosz kamarai törvényt.¹³⁶

A törvény végrehajtása a kereskedelmi miniszter feladata volt, aki 1868. november 28-án kiadott 19.223. számú rendeletével tett eleget a kamarák újjáalakításának. A dualizmus végére – több kerületi átalakítást és újjászervezést követően – összesen 20 kereskedelmi és iparkamara jött létre.¹³⁷ Az 1868. évi XXX. törvénycikkkel végbement horvát–magyar közjogi rendezés nyomán – mely szerint a kereskedelem és iparügy közös ügyként a magyar országgyűlés döntési jogkörébe került – ugyanis a magyar kereskedelmi miniszter intézkedett a kereskedelmi és iparkamarák felállításáról Horvátországban is, így újult meg illetve jött létre 1876-ban a zágrábi, zenggi és eszéki érdekképviselő.¹³⁸

A kamaráknak működésük során azonban a kiegyezés után is igen sok nehézséggel kellett megküzdeniük. A tagság még mindig eléggé bizalmatlanul viszonyult hozzájuk, ezt a kamarai választások során tapasztalható érdektelenség is bizonyította.¹³⁹ A kormányzat sem volt maradéktalanul elégedett az érdekképviselők munkájával: 1871-ben Szlávy József kereskedelmi miniszter emiatt kezdeményezte az első egyetemes kamarai gyűlés összehívását, ahol a szervezetek képviselői egyöntetűen felhívták a figyelmet a kereskedelmi törvény létrehozásának sürgető voltára, igényelték az egyetemes gyűlés rendszeres megrendezését valamint rámutattak az 1868-as törvény hiányosságaira is.¹⁴⁰ Emellett pedig azt is javasolták, hogy működésük költségeit ne a tagságra hárítsák, hanem az állam vállalja magára azokat. Az érdekképviselők által elindított kamarai reform ügye azonban a kormány viszonylagos kooperációs hajlandósága ellenére – többek között az 1873-as gazdasági válság miatt – lassan elakadt, így még sokat kellett várni a fent említett igények akár csak részleges kielégítésére.¹⁴¹

¹³⁶ Az 1868. évi VI. törvénycikkekre vonatkozóan lásd 1868:VI. tc. In: *Corpus Juris Hungarici. CD-ROM változat*. Szerk.: POMOGYI László. A Függelékét összeállította: BÓDINÉ BELIZNAY Kinga. h. n., KJK-KERSZÖV, é. n. (A továbbiakban: *Corpus Juris Hungarici.*) illetve SZÁVAY, 1927. 277-280.; SÁRKÖZI, 1967. 64-65. és ZACHAR, 2005. 118.

¹³⁷ Ezen kamarák a következő központtal szerveződtek: Budapest, Pozsony, Sopron, Kassa, Debrecen, Temesvár, Kolozsvár, Brassó, Fiume (1850/1868), Arad (1872), Zágráb, Zengg, Eszék (1876), Miskolc (1880), Pécs (1881), Szeged, Győr, Besztercebánya, Nagyvárad, Marosvásárhely (1890). ZACHAR, 2005. 118.

¹³⁸ SÁRKÖZI, 1967. 65.; ZACHAR, 2005. 118.

¹³⁹ FRITZ, 1896. 144.

¹⁴⁰ SÁRKÖZI, 1967. 65.

¹⁴¹ FRITZ, 1896. 199.

A következő egyetemes gyűlésre is csupán 1880-ban került sor, ám ezen sem született semmilyen gyakorlati hasznot hozó eredmény. 1884-ben megszületett az új ipartörvény, így az addig oly éles agitáció a kamarai intézmény ellen az iparosok részéről alábbhagyott, valamint az új választások során az ipar egyre jelentősebb képviselői kaptak helyet a kamarákban. Ezzel párhuzamosan javult a szervezetek anyagi helyzete is, így jobban tudták teljesíteni feladatukat a szakoktatás támogatása és az érdekérvényesítés, kiállítások szervezése terén. Emellett a minisztérium is egyre több kérdésben kezdte kikérni az érdekképviselők véleményét, így a szervezetek úgy vélték, hogy céljaik többségét a kamarai törvény módosítása nélkül is sikerült elérniük.

Az 1899-ben kereskedelmi, ipari és közlekedésügyi miniszterré kinevezett Baross Gábor a kamarák ügyét fontosnak, az érdekképviselési reform gondolatát pedig végrehajtandónak tartotta, ezért már hivatalba lépésének kezdetén, 1889. július 6-án kelt körrendeletében október 5-ére újabb egyetemes értekezletre hívta a kamarák képviselőit. Eme találkozó fő témája a törvénymódosítás szükségességének valamint esetleges végrehajtása mikéntjének megvitatása volt. Baross személyes hozzáállásának köszönhetően a felettes miniszter és a kamarák közt végre véleményazonosság alakult ki a módosítások szükségességéről, így még abban az évben megindult a miniszter részéről azon vállalkozások teljesítése, melyeket rendeleti úton lehetett szabályozni. Így a kamarák már 1889. novemberi üléseiken kézhez kapták azon rendelettervezetet véleményezés végett, amely a kamarák új kerületi beosztására és 5 újabb kamara felállítására irányult. A tervbe vett és a többi kamara által támogatott szegedi, győri, besztercebányai, nagyváradi és marosvásárhelyi kamarát 1890 elején kiadott rendeletével alkotta meg a miniszter, és azok így vagy még ez év során, vagy 1891 elején ténylegesen meg is alakultak.¹⁴²

Legközelebb az 1896 júniusában az ezredévi kiállítás alkalmával rendezett országos kereskedelmi kongresszus foglalkozott a kamarai törvény reformjának kérdésével. Itt Fritz Péternek, a budapesti kamara titkárának és Sugár Ignácnak, a miskolci kamara helyettes titkárának indítványára a résztvevők határozatban szögezték le, hogy nem szükséges a törvény általános revíziója, hanem csupán részleges módosítása lenne kívánatos.¹⁴³ Ennek során azonban a két előadó szerint választói csoportokat kellene létrehozni a kamarákon belül, hogy a különböző kereskedő és iparos rétegek mindegyike megfelelően képviselve legyen a szervezetekben. Az 1880-as, 1890-es évek

¹⁴² Baross Gábor és a kamarák viszonyára valamint a törvény módosítási kísérletére lásd FRITZ, 1896. 240-250.; DICZIG – RADÓ, 1938. 188.

¹⁴³ FRITZ, 1896. 254.; DICZIG – RADÓ, 1938. 188.

tapasztalata ugyanis az volt, hogy a kiskereskedői és kisiparosi csoportok – nagy létszámukból adódóan – a választásokon kezdték a kamarai gyűlésből a nagyiparosokat és –kereskedőket kiszorítani, akik pedig magasabb tagdíjuk révén az érdekképviseltek fő fenntartói voltak. Ezt a javaslatot az 1896-os kereskedelmi kongresszus támogatásáról biztosította ugyan, de a kérdések megoldása egyre csak váratott magára. A csoportok alakítására vonatkozó javaslat azonban nem került le teljesen a napirendről, és a soproni kamara titkárának kezdeményezése nyomán része lett a besztercebányai kamara rendelettervezetének is, amelyet az 1900. szeptember 28-án Szterényi József miniszteri tanácsos elnöklete alatt megtartott országos kamarai titkári értekezleten mutattak be. Az ez alapján kidolgozott javaslatot 1902-ben az illetékes miniszter meg is küldte a kamaráknak véleményezés végett, de ez a reformkísérlet is elakadt, mert nem lehetett rendeleti úton, törvénymódosítás nélkül megvalósítani.

Legközelebb 1910 októberében született rendelettervezet a kamarai választásokkal kapcsolatban, ebben azonban már nem szerepelt az érdekképviselteken belül alakítandó választói csoportok ötlete, mivel az a koalíciós Wekerle-kormány szerint a választói jog korlátozása lett volna. Így a tervezet csak a választások bizonyos formai kérdéseit érintette, ez pedig csalódást keltett a kamarák körében. Ezt követően már az első világháború eseményei következtében a háborús években megtartott kamarai gyűlések sem tudtak érdemben a kormányzatra hatni, így a törvény reformja és a választások kérdésének rendezése a dualizmus korszakában nem fejeződhetett be.¹⁴⁴

Volt még egy nagyon fontos eleme a kamarai reformelképzeléseknek: egy országos joghatóságú kamarai központ létrehozása, amelynek csírái már léteztek a kamarai titkári értekezletek formájában. Ez a központ az egyes kamarák helyett, amelyek elsősorban saját kerületük érdekeinek képviselőire hivatottak, egységes testületként juttatta volna kifejezésre álláspontját a kormánnyal és a közélet bármely faktorával szemben. „Maga a központ nem volna más, mint a kamarák egyesülése a közös feladatok elvégzésére, úgy, hogy ad hoc megállapodások alapján mindig valamelyik kamara megbíznák az éppen napirenden levő kérdés előmunkálataival, a többiek pedig csak a kész elaborátumot bírálják felül. Tehermentesítése volna ez a hivatalos feladatokkal amúgy is túlterhelt kamaráknak és használna a munka egyöntetűségének is. Intenzívebbé tehetné a kerületben és a közösen végzendő munkát egyaránt”.¹⁴⁵

¹⁴⁴ DICZIG – RADÓ, 1938. 189-195.

¹⁴⁵ TONELLI Sándor: *A magyar közgazdasági érdekképviseltek*. Budapest, 1914. 99.

A közös kamarai intézmény létrehozásának irányába mutatott a felettes miniszter azon 1904-es kezdeményezése is, miszerint – az egyes érdekképviseltek autonómiájának tiszteletben tartása mellett – hozzanak létre egy havonta összeülő fórumot, amelyen a kereskedelem és az ipar általános kérdéseit vitatnák meg. A még azon év áprilisától megindult rendszeres titkári értekezleteknek szigorúan informális jelleget adtak, emiatt pedig továbbra sem elégült ki a kamarák szorosabb együttműködésre irányuló igénye. Végül az első világháború alatt került sor a kooperáció intézményesítésére. Mivel a vidéki kamarák illetve a legnagyobb érdekképviselő, a BKIK között korábban is szép számmal adódtak érdekellentétek, a vidéki szervezetek egy külön szerv létrehozására szánták el magukat. Így a 1915. december 15-én Pozsonyban tartott egyetemes kamarai gyűlésen Debrecen kezdeményezésére döntés született a Vidéki Kamarák Központi Irodájának felállításáról. E deklaráltan és a valóságban sem Budapest ellenében létrehozott intézménynek először tíz kamara lett a tagja, majd a soproni és pécsi illetve a horvát-szlavón kamarák is csatlakoztak. A működését 1916. január 9-én megkezdő szerv igazgatója a debreceni kamara titkára, Szávay Gyula lett. Végül hosszas tárgyalások révén a budapesti kamarát is sikerült megnyerni a belépésre, így 1917. június 6-án megszületett a minden érdekképviselőt felölelő szervezet, az országos Közös Iroda.

Az iroda feladata a kamarák közötti kapcsolattartás elősegítése és koordinálása, a közös rendezvények szervezése és az érdekképviseltek hivatalos lapjának, a Kamarai Közlönynek a kiadása lett. A budapestiek a kezdeti fenntartások után élére álltak a mozgalomnak: az új szerv a BKIK székházában kapott helyet, működése során pedig a fővárosi szervezet infrastruktúráját használhatta.

A Közös Iroda azonban nem vált, nem válhatott a kamarák felett álló csúcsszervvé, jogosítványait ugyanis az egyes érdekképviselőktől kapta, autonómiája pedig egyedül saját belső szervezeti szabályzatának kidolgozására terjedt ki. A külvilág felé is csupán a kamarák kifejezett kérésére és engedélyével nyilvánulhatott meg.¹⁴⁶ Mindennek ellenére létrehozásával a dualizmus utolsó előtti esztendejében teljessé vált az a magyar kereskedelmi és ipari érdekképviselői struktúra, amely az 1918-as összeomlást és az azt követő zűrzavaros másfél évet követően működését folytatva újra fajsúlyos szereplője lett az 1920-1944 közötti Magyarország gazdasági és társadalmi életének. A két világháború közötti időszak fontos változásokat hozott a kereskedelmi és iparkamarák

¹⁴⁶ A Vidéki Kamarák Közös Irodájára illetve az országos Közös Irodára részletesebben lásd: SZÁVAY, 1927. 575-579. és ZACHAR, 2004b. 111-113.

számára is, amelyeknek azonban ennek ellenére szinte végig sikerült megőrizniük klasszikus liberális felfogást tükröző szervezetüket és szellemiségüket.

II. 2. 2. A magyar ügyvédi kamarák létrejötte

A XIX. század elején már Magyarországon is léteztek olyan szabadársulások alapon szerveződő ügyvédi-jogászi egyesületek, melyek fő feladatuknak a tagság érdekvédelmét, tudományos továbbképzését illetve a jogtudomány népszerűsítését és fejlesztését tekintették. E szervezetek sorában az első a pest-budai ügyvédegylet volt, melyet számos más követett.¹⁴⁷ Az egymás után megalakuló egyesületek a befolyt tagdíjakat fenti vállalt kötelezettségeik teljesítése mellett gyakran segélypénztárak alapítására is felhasználták.¹⁴⁸ 1870-ben Pest-Budán megalakult a Magyar Jogászgűlés elnevezésű szervezet is, amely az ügyvédség önszerveződésének elősegítését tűzte célként zászlajára.

Némileg a különböző egyletek és a jogászgűlés sikeres népszerűsítő-érdekkijárá munkájának is köszönhető volt, hogy az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. évi XXXIV. törvénycikk rendelkezett az ügyvédi kamarák felállításáról is.¹⁴⁹ Az új érdekképviselő adott formában történt létrehozására azonban főleg a kormányzat akaratából került sor, a kamarát ellenzők között még ügyvédek is voltak. A parlamentben a törvénytervezet ellen felszólalók ellene voltak az új, szabadabb rendszernek és az autonóm kamarai bírászkodásnak. Tisza Kálmán is figyelmeztette az illetékeseket: ügyeljenek arra, hogy „a Kamara csak ügyvéd felett gyakoroljon aztán majd bírászkodást”.¹⁵⁰

A végül elfogadott törvény a kötelező kamarai tagsághoz kötötte az ügyvédi hivatás gyakorlását, s az újonnan felállított szervezetek az ügyvédség legfőbb önkormányzati testületeivé váltak. A kereskedelmi és iparkamarákhoz hasonlóan az ügyvédi érdekképviselőtek is regionális autonómiák lettek, amelyek fölé nem szerveztek országos központot. Az ügyvédi rendtartás a törvény végrehajtására az igazságügyi minisztert utasította, az ő feladata lett a kamarák számának, székhelyének és területének meghatározása azzal a kitételrel, hogy egy-egy kamarába minimum 30 ügyvédnek kellett tartoznia.¹⁵¹

A fenti kérdéseket Pauler Tivadar miniszter 1874. december 28-i 35.365. számú rendeletével szabályozta. A szakmai önkormányzatiság legfontosabb elemét az jelentette,

¹⁴⁷ HOLLÓS – PAPP, 1995. 7.

¹⁴⁸ HORVÁTH, 2000. 14-15.

¹⁴⁹ ZACHAR, 2005. 119.

¹⁵⁰ ERLACH, 1925. 10-11.

¹⁵¹ 1874. évi XXXIV. törvénycikk 17. §. *Corpus Juris Hungarici*.

hogy a kormányszabályozás már nem volt beleszólása abba, ki folytathat ügyvédi tevékenységet, hiszen a törvény szabályozása értelmében csak az működhetett ügyvédként, aki a kamara által a helyi ügyvédi lajstromba felvételt nyert. Ennek feltétele pedig csupán a magyar állampolgárság, a jogászdoktori diploma és a kamara kerületében fenntartott állandó lakhely voltak.¹⁵²

A kamarák feladata az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása, az ügyvédek érdekvédelme, kötelességeik teljesítésének ellenőrzése illetve a tagságnak történő jogszolgáltatás és az ügyvédséget érintő problémák orvoslása valamint korszerű reformok életbeléptetésével kapcsolatos véleménynyilvánítás és javaslattevés lett. „Ezenkívül az ügyvédi kamarák a fegyelmi hatóságot, a kamara lajstromaiban bevezetett ügyvédek és ügyvédjelöltek felett, a jelen törvény határozatai szerint gyakorolják.”¹⁵³ Feladataik ellátására a kamarák saját költségvetéssel rendelkeztek, melyet a kamarai tagok által fizetett tagdíj fedezett. Az igazságügy-miniszter a horvátországi érdekképviseleti struktúrák kialakításáról nem rendelkezett, ugyanis az 1868. évi XXX. törvénycikk értelmében Horvát- és Szlavónország igazságügyi autonómiát élvezett.

A kamarák megalakulására 1875 folyamán került sor szerte az országban. Általában az alakuló gyűlésre a királyi törvényszék elnöke hívta össze az adott kerület ügyvédeit, ahol a tagjelölteknek igazolniuk kellett tagsági jogosultságukat. A kamarák megalakulásával párhuzamosan a helyi ügyvédegyletek saját feloszlásukat is indítványozták, fennmaradó vagyonukat pedig alapítvány formájában a kamarának adták át a helyi ügyvédek, illetve családjaik segélyezésére. Az érdekképviseletek vezetésébe többnyire az egyletek korábbi vezetői kerültek.¹⁵⁴

A kereskedelmi kamarákhoz hasonlóan az ügyvédi autonómia-szervezetek is saját hatáskörben alkothatták meg ügyrendjüket. A legszélesebb önkormányzati fórumként működő közgyűlésen beszédet felolvasni nem lehetett, emellett pedig klotúrt (felszólalási korlátozást) vezettek be. A közgyűlés határozta meg a kamara működési szabályzatát, ez a grémium választotta a választmány tagjait, megállapította a tisztviselők fizetését, döntött a költségvetésről, felülvizsgálta az éves zárszámadásokat, valamint elbírálta a választmány határozatai ellen benyújtott fellebbezéseket.¹⁵⁵

Az operatív munkát nem a közgyűlés, hanem a választmány végezte. E testület megbízatása három évre szólt, feladata volt a közgyűlés határozatainak végrehajtása s az

¹⁵² 1874. évi XXXIV. törvénycikk 1-2. §. *Corpus Juris Hungarici.*; ZACHAR, 2005. 121.

¹⁵³ 1874. évi XXXIV. törvénycikk 19. §. *Corpus Juris Hungarici.*

¹⁵⁴ HORVÁTH, 2000. 20.

¹⁵⁵ CSERBA, 2000. 20-21. és ZACHAR, 2005. 121.

ügyvédek és az ügyvédjelöltek kamarai felvételéről való gondoskodás. A választmány kezelte a kamara vagyonát és választott tagokat az ügyvédi szakvizsga-bizottságokba. A kamara elnöke volt a választmány mindenkori elnöke is, mellette még egy elnökhelyettes, a kamarai titkár, egy pénztárnok, egy ügyész, valamint 8 kamarai tag illetve 4 póttag működött.¹⁵⁶ A választmány feladatkörébe tartozott többek között az ügyvédek és ügyvédjelöltek feletti felügyelet, a fegyelmi hatóság gyakorlása, a kamarai vagyon kezelése és a pártfogó ügyvédek kirendelése. Emellett javaslatokat terjeszthetett a közgyűlés elé illetve különböző kamarai reformok életbeléptetését is szorgalmazhatta.¹⁵⁷

Az ügyvédi kamarák tevékenységének fókuszában a dualizmus alatt végig a belső működés hatékonyabbá tétele és a tagság érdekeinek képviselése állt. Kisebb energiájuk maradt az igazságszolgáltatás átfogóbb kérdéseinek vizsgálatára és az észlelt problémák kiküszöbölésének módozataira vonatkozó javaslatok készítésére. Az ügyvédi kar érdekképviseléseinek egyik fontos indítványa az adott kamarai kerületben tevékenykedő bírák számának növelésére irányult illetve – az ügyvédség jól felfogott érdekében – a zugírászat visszaszorítását követelte.¹⁵⁸

Az ügyvédség történetében is meghatározó jelentőségűnek bizonyult az 1874-es rendtartás, hiszen a Monarchia fennállása során a törvény alapvető módosítására nem került sor. Bár az ügyvédi reform gondolatát – a kereskedelmi és iparkamarák reformtörekvéseihez hasonlóan – időről időre napirendre vették, végül mégsem valósult meg.¹⁵⁹ Az ügyvédség bizonyos sérelmeinek orvoslása illetve a bírói és ügyvédi pálya közötti átjárhatóságnak és a munkakör biztosításának kérdésében csak 1913-ban született kézzelfogható eredmény az egységes bírói és ügyvédi vizsgáról szóló LIII. törvénycikk megalkotásával.

II. 2. 3. A közjegyzői kamarák létrehozása Magyarországon

Az ügyvédi érdekképviseléssel nagyjából egyidőben született politikai döntés a közjegyzői kamarákról, melyeket szintén kötelező tagságú szerveződésként hoztak létre. A közjegyzői hivatalok felállításáról illetve a közjegyzői kamarák létrehozásáról is rendelkező közjegyzői rendtartás (1874. évi XXXV. törvénycikk) megalkotása után, az 1874. december 18-án kiadott 4164/1874. I. M. számú, a korábban már említett Pauler

¹⁵⁶ ZACHAR, 2005. 122.

¹⁵⁷ 1874: XXXIV. tc. 19. §, 21. §, 27. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁵⁸ ZACHAR, 2005. 122.

¹⁵⁹ A reformkísérletekre lásd: HOLLÓS–PAPP, 1995. 39. és ZACHAR, 2005. 122.

Tivadar miniszter által jegyzett rendelet az ország területén 182 közjegyzői állást hozott létre.

A törvény szerint minden kamarának egy elnökből, négy rendes és két póttagból kellett állnia. Határozathozatalhoz az elnökön kívül legalább két tag jelenléte volt szükséges. Az érdekképviselő elnökét és többi tagjait az adott kerülethez tartozó közjegyzők a közgyűlésen választották. A választás egy évre szólt, és végeredményéről az igazságügy-miniszternek jelentést kellett tenni. A közjegyzői kamara hatásköréhez a hozzá tartozó tagok szakmai felügyeletén túl többek között az éves közgyűlésnek a szervezet újjáalakítása végett történő összehívása valamint a kerületbeli közjegyzők testületének érdekképviselője volt. A kamarák maguk állapíthatták meg ügyrendjüket, melyet azonban előzetes jóváhagyás végett az igazságügy-miniszterhez fel kellett terjeszteniük.¹⁶⁰

Ezt követően az egyes közjegyzői érdekképviselőket a 13.356/1875. sz. I. M. rendelet hívta életre, amely összesen 10 közjegyzői kamarát hozott létre Arad, Budapest, Debrecen, Kassa, Kolozsvár, Pécs, Pozsony, Szeged, Szombathely és Temesvár központtal.¹⁶¹ Mivel a közjegyzői kamarák valójában csak szakmai öngazgatási testületek voltak, és autonómiájuk csupán belső működésük meghatározására terjedt ki, dualizmus kori tevékenységük részletes bemutatásától eltekintünk.

A Magyarországon a XIX. században kialakult érdekképviselői struktúrák rövid áttekintésével vázlatos képet kaphattunk a gazdasági szereplők és a „szellemi szabadfoglalkozásúak” szférájának részleges lefedése érdekében létrehozott három kamarai autonómia létrejöttéről illetve 1850-1918 közötti történetének főbb állomásairól. A magyar gazdasági-szakmai élet számos szereplőjének azonban egészen az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig nem sikerült elérnie azt, hogy érdekei képviselőre törvény által biztosított jogosítványokkal rendelkező kamarák létesüljenek. Ugyan a háborús összeomlással hatalomra került Károlyi-kormányzatnak, majd az azt követő tanácsuralomnak is szándékában állt átalakítani illetve megszüntetni a kamarai struktúrákat, elképzeléseiket azonban végül nem tudták valóra váltani. A hazánkat rendkívüli módon sújtó és a gazdasági-foglalkoztatottsági viszonyokat is gyökeresen megváltoztató trianoni békét követően végül a két világháború közötti Magyarország politikai vezetésére várt az a feladat, hogy rendezze példának okáért a mezőgazdaságból élők, a mérnökök vagy az orvosok autonóm érdekképviselőjének kérdését.

¹⁶⁰ A királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk 28-29. §, 31-32. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁶¹ A közjegyzői kamarák létrehozására és területi beosztására lásd: ZACHAR, 2005. 122-123.

III. A kamarai struktúrák felépítése a két világháború közötti Magyarországon

Miután röviden áttekintettük a külföldi és magyarországi kamarai autonómiák kialakulásának és 1920 előtti történetének főbb kérdéseit, érdemes megismerkednünk az 1920 és 1944/45 között tevékenykedő „rég” (még a dualizmus korában létrejött) és „új” (tehát a két világháború között alapított) magyar kamarai szervezetek létrejöttének körülményeivel valamint jogi szövegek által meghatározott struktúrájával és jogosítványokkal is.

Mindezt azért tartjuk fontosnak, mert a gazdasági-szakmai önkormányzatok autonómiájának és szabad mozgásterének kereteit a szervezeteket létrehozó törvényi-rendeleti szabályozás illetve a kamarai alapszabályok és ügyrendek szabták meg. Ezen jogi dokumentumok vizsgálata és részletes bemutatása révén tehát képet alkothatunk arról, milyen jogi háttérrel működtek eme struktúrák, milyen jogosítványokkal, kötelezettségekkel valamint korlátokkal lehetett és kellett számolniuk érdekképviseleti munkájuk során. Emellett pedig megalapításuk körülményeinek felvázolása segítségünkre lehet az őket létrehozó politikai-társadalmi akarat irányának, illetve az adott szakma saját kamarájával szembeni hozzáállásának feltérképezésében is.

III. 1. Gazdasági érdekképviseletek

III. 1. 1. Kereskedelmi és iparkamarák

A két világháború közötti időszakban nem született új törvény a kereskedelem és ipar érdekképviseletével kapcsolatban, így ezen kamarák feladatainak és struktúrájának főbb elemeit továbbra is az 1868. évi VI. törvénycikk szabályozta. A kamarai törvény a gazdasági önkormányzatok köteleességül a kereskedelem és az ipar valamint az abban működő személyek és csoportok érdekeinek és igényeinek figyelemmel kísérését, a szakminisztérium felé történő javaslattételt, kereskedelmi és iparügyekben a kívánt felvilágosítás vagy vélemény nyújtását, valamint a szakképzést illetve a kereskedelem és ipar fejlődésének közvetlen előmozdítását határozta meg. Ezen kívül a kamarák kötelesek voltak saját kerületük kereskedelmi, ipari és közlekedési viszonyairól illetve az ezen a

téren tapasztalható panaszokról, hiányosságokról éves jelentést készíteni. Az árumustra- és áruvédjegy nyilvántartás vezetése mellett az áruk származási bizonyítványainak kiállítása is kötelességeik közé tartozott, valamint tagokat is kellett delegálniuk a miniszter által esetlegesen összehívott, véleményező jogkörrel bíró közös kamarai gyűlésekbe és bizottságokba.¹⁶² A kamarák belső szervezetüket tekintve két osztályra: a kereskedelmi és iparosztályra tagozódtak, melyeken belül a különböző részterületekkel foglalkozó bizottságok létrehozására is sor került.

A kereskedelmi és ipari érdekképviseltek választói közé tartozott minden olyan magyar állampolgárságú személy, aki az adott szervezet területén lakott és legalább egy esztendeje önállóan vagy vezető beosztásban az ipar és a kereskedelem szférájában dolgozott. Ezen kívül a kamara kerületében bejegyzett részvénytársaságok is szavazati joggal bíró tagnak számítottak, az ő nevükben igazgatójuk voksolhatott.

Az egyes kereskedelmi és iparkamarák fentiekben meghatározott választói által delegált közgyűlés tagsága a kereskedő- és iparososztályt egyenlő mértékben reprezentáló beltagokból, kültagokból illetve a levelező tagokból állt. A budapesti kamaránál a bel- és kültagok száma 48-48, a többi érdekképviseletnél 32-32 fő volt. A beltagokat a legalább három éve a kamara székhelyén lakók és tevékenykedők, a kültagokat a minimum ugyanennyi ideje a környező vidéken működők közül választották. E két kategória képviselőinek jogosítványai azonosak voltak: tanácskozó és döntési (szavazati) joggal illetve indítványozási jogosultsággal egyaránt bírtak. A kamarai bel- és kültagok megbízatása öt évre szólt, ezután új választásokra került sor, melyek során a régi tagok újraválaszthatók voltak. Az ötéves időszak közben megürült helyeket azokkal kellett betölteni, akik az illető választókerületben az utolsó választásnál a nyertes után a legtöbb szavazatot szereztek. Rajtuk kívül a kamarai bel- és kültagok szükség szerinti számban és tetszőleges foglalkozási arányban levelező tagokat is beválaszthattak a közgyűlésbe, akiknek azonban nem volt szavazati joguk.¹⁶³ Mindhárom csoport feladatát ingyen, minden bérezés nélkül látta el, csupán a kültagok esetleges utazási és szállásköltségeik megtérítésére nyílt 1889-től korlátozottan lehetőség.¹⁶⁴

A kamara élén az elnök és két alelnök állt, utóbbiak egyike a kereskedelmi-, a másik pedig az iparosztályt vezette, és szükség esetén az elnököt havonta változó sorrend szerint helyettesítették. Az elnököt a kamara összes bel- és kültagja saját maguk közül

¹⁶² 1868:VI. tc. 3. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁶³ A választókra és a közgyűlés tagságára lásd 1868:VI. tc. 5-6. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁶⁴ A költégtérítés lehetőségére lásd ZACHAR, 2005. 119. illetve a kereskedelmi miniszter 24.55.756./1889. sz. rendeletét. GERGELY, 2005. I. 589-590.

választotta öt évre. A két alelnököt az illető osztály külön-külön választotta szintén öt évre. Mind az elnök, mind pedig az alelnökök újraválaszthatók voltak, megválasztásukat azonban a szakminiszter erősítette meg. A kamarai határozatok végrehajtására valamint a mindennapi működés koordinálására a szervezet egy, a kereskedelmi és iparügyekben jártas, rendes fizetésben részesülő titkárt választott, aki alá hivatalnoki segédszemélyezet is tartozott.¹⁶⁵

Az elnök volt jogosult átvenni minden beadványt és a titkárral együtt ő írta alá a kiadványokat illetve közleményeket, a kamara közgyűlésével egyetértésben ő jelölte ki a tanácskozási tárgyakat és azok sorrendjét ő állapította meg. Ezen felül az elnök gondoskodott a kamara határozatainak illetve az érdekképviselő hatáskörén belül a miniszter rendeleteinek végrehajtásáról. A kamara mindkét osztálya saját alelnökének elnöklete alatt, külön tárgyalta a hozzá tartozó ügyeket, melyről alkotott véleményét az elnökséghez eljuttatta. Azonban a felvetődött kérdésekkel kapcsolatban határozatot csak a mindkét osztály tagjaiból álló közgyűlésben lehetett hozni.

A törvény rendelkezései szerint a kamara ülései nyilvánosak voltak. Közös ülést (más néven közgyűlést) a szervezet minden hónapban legalább egyszer kellett hogy tartson, rendkívüli ülést valamint osztályüléseket és szaktárgyalásokat viszont szükség szerint az elnök, osztályüléseket pedig az illető alelnök is összehívhatott. Közös ülést hat kamarai tagnak, osztályülést három osztálytagnak az elnökhöz írásban benyújtott kívánságára kellett tartani. A közgyűlésben érvényes határozat hozatalára legalább 12, az osztályülésekbeni véleményadásra legalább 6 szavazatképes tag jelenléte volt szükséges. A határozatok a jelenlevő szavazók szótöbbségével születtek, szavazategyenlőség esetén pedig az elnök szavazata döntött. A közös- valamint az osztályülésekről jegyzőkönyvet kellett vezetni, melyeket az elnöknek, az alelnöknek és a titkárnak alá kellett írnia. Ha ezen dokumentumok közérdekűek voltak, úgy azokat valamilyen formában közzé is kellett tenni. A kisebbség különvéleményét akár egy tag kívánságára is jegyzőkönyvbe kellett foglalni. Ha a többség felterjesztést határozott el küldeni a miniszternek, a jelenlevő szavazók legalább egynegyedének kívánságára az esetleges különvéleményt is hozzá kellett csatolni a felterjesztéshez.¹⁶⁶

A felügyeleti jogkört gyakorló szakminiszternek jogában állt a közgyűlésekre és az osztályülésekre képviselőt kiküldeni, aki mindenkor szót kérhetett, szavazati joggal

¹⁶⁵ A kamarai elnökre, alelnökökre és a titkárra vonatkozóan lásd 1868:VI. tc. 13-15. illetve 20. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁶⁶ Az érdekképviselők közgyűlésén történő határozathozatal mikéntjével az 1868:VI. tc. 16-19. §-a (*Corpus Juris Hungarici*) foglalkozik részletesen.

azonban nem rendelkezett. A miniszter emellett a kamarát, ha az véleménye szerint hivatásának nem felel meg vagy ha törvényes hatáskörét túllépi, fel is oszlathatta. Ebben az esetben azonban köteles volt az eredetileg meglévő mandátumból még hátralevő időre legfeljebb 3 hónap alatt a szervezet közgyűlését és vezetését újra megválasztatni.

A mindennapi működést nagyban megkönnyítette hogy a kamarák hivatalos levelezése mind a hatóságokkal, mind egymás között bérmentes volt, a bélyegkötelezettségre nézve pedig állásuk a közhatóságokéval volt megegyező.¹⁶⁷

Az érdekképviselőt éves költségvetését maga készíthette el, elfogadásra azonban fel kellett azt terjesztenie a felettes szakminiszternek. Az egyes kamarák bevételei által nem fedezhető költségeket tagdíj formájában a kerületben működő kereskedők és iparosok részéről fizetett jövedelmi és személyi országos adó arányában megállapított kulcs szerint, az illető kamarai kerület mindazon kereskedőire és iparosaira kivetették, akik az adott kerületben választójoggal rendelkeztek. E kamarai illeték behajtása az adóval egy időben és ugyanazon állami közegek által történt. Az állami apparátus a behajtott összegeket az illető kamarának közvetlenül adta át. Az érdekképviselők bevételeikről és kiadásaikról rendes számadást voltak kötelesek vezetni, és azt évenként a miniszter elé kellett terjeszteniük illetve nyilvánosságra kellett hozniuk.¹⁶⁸

Mivel a kereskedelmi és iparkamarák fontos autonóm jogosítványa volt, hogy belső működésüket szabályozó ügyrendjeiket maguk állíthatták össze, az 1920 és 1944 között keletkezett rengeteg ilyen jellegű dokumentum egyenkénti bemutatása aránytalanul hosszúvá nyúlhatna. Ráadásul az egyes szervezetek struktúrája és működése alapján igen hasonló is volt egymáshoz. Mindezek miatt talán az a szerencsésebb, ha a következőkben a legnagyobb és legbefolyásosabb önkormányzati intézmény, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) ügyrendjében tükröződő szerkezeti sajátosságok bemutatásán illetve a dualizmus korához képest bekövetkezett változások jelzésén keresztül kíséreljük meg érzékeltetni, a belső működési szabályzatok mekkora és milyen jellegű mozgásteret engedtek az iparkamarák számára.

A törvényi szabályozás alapján megalkotott kamarai ügyrendek meghatározták, ki tartozik az adott autonóm testület tagjai közé, körülírták a tagok jogait és kötelességeit, rendelkeztek a szervezet döntéshozó grémiumainak felépítéséről és jogosítványairól, valamint formát adtak a vezetés választásának illetve a kamara különböző fórumai

¹⁶⁷ 1868:VI. tc. 24-25. §. *Corpus Juris Hungarici*.

¹⁶⁸ A költségvetésre és a kamarai illetékre vonatkozóan részletesen lásd 1868:VI. tc. 26-28. §. *Corpus Juris Hungarici*.

működésének is. A BKIK ügyrendje így átfogó képet nyújt számunkra arról, hogy az érdekképviselő milyen jogi határok között, milyen struktúrával működött. Mivel pedig az ügyrendet a közgyűlés fogadta el (a felügyeleti jogot gyakorló kereskedelemügyi miniszternek „csupán” jóváhagyási joga volt), a dokumentumon eszközölt változtatásokon valamennyire azt is tetten érhetjük, hogyan változtak a szervezet prioritásai.

Nem célunk a BKIK két világháború között életbe lépett összes ügyrendjét tétélesen bemutatni, a továbbiakban csupán a struktúrát és a jogköröket érintő részekkel illetve egyes távolba mutató változtatásokkal kívánunk részletesebben foglalkozni.

A BKIK közvetlen felügyeleti hatósága a kereskedelemügyi minisztérium volt, innen kapta az esetleges leiratokat, felirataival, javaslataival pedig hozzá kellett fordulnia. A kamara azonban más intézményekkel közvetlen kapcsolatot is tarthatott, ugyanakkor más minisztériumokat csak sürgős esetben kereshetett meg direkt módon s ebben az esetben is teljes körűen tájékoztatnia kellett saját felettes hatóságát.¹⁶⁹

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara kerülete Budapest székesfőváros, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Fejér vármegye, továbbá Kecskemét és Székesfehérvár törvényhatósági joggal felruházott városok, illetve Hont és Nógrád közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék területére terjedt ki. (Hozzá hasonlóan a többi érdekképviselő kerülete is teljes vármegyét foglalt magában, a kamarai közigazgatás alapvetően az állami-önkormányzati adminisztráció területi egységeire épült.)

A kamara tagjai (ebben az értelemben a közgyűlés tagjai) a törvény rendelkezései alapján választott beltagok (akik egyenlő számban képviselik a kamara két szakosztályát: a kereskedelmi és az iparosztályt), a kültagok s a levelező tagok voltak, akiket a szervezet a szükséghez mért számban választott. A bel- és kültagok választásáról az 1868. évi VI. törvénycikk erre vonatkozó szakaszai és az ezen törvény alapján kibocsátott miniszteri rendeletek intézkedtek.¹⁷⁰ A kamara minden tagja részt vehetett a teljes üléseken (közgyűléseken) és annak az osztálynak az ülésein, amelyhez tartozott. Jogukban állt a szervezet hatáskörébe vágó vagy belső igazgatását érintő kérdésekben az üléseken vagy a bizottságok előtt bármikor indítványt tenni és szavazati jogot gyakorolni. Az ügyrend is

¹⁶⁹ A BKIK 1931-es ügyrendje. 1. §. In: GERGELY, 2005. II. 1039-1040.

¹⁷⁰ A törvény és annak végrehajtási rendeletei szerint a kamara az iparosok és kereskedők közül választott beltagokból és kültagokból, valamint a kamara által beválasztott, szavazati joggal nem rendelkező levelező tagokból áll. 1868:VI. tc. 5. §; *Corpus Juris Hungarici*.

leszögezte: a bel- és kültagok az érdekképviselő ülésein „határozó” (tehát szavazati), a levelező tagok viszont csak tanácskozási joggal bírtak.¹⁷¹

A közgyűlés elé terjesztett ügyeket a különböző szakcsoportok mellett az illetékes szakosztály ülésén készítették elő. A kamara intézkedési joggal bíró szervei és személyei a következők voltak: teljes ülés (közgyűlés), az elnöki tanács, elnök, a főtitkár és a kamarai hivatal; tanácskozó, véleményező és előkészítő szervnek pedig a kereskedelmi és az iparosztály, a szakcsoportok valamint az állandó bizottságok számítottak.¹⁷²

Az általában havonta ülésező közgyűlés jogkörébe tartozott többek között a kamara ügykörével kapcsolatos összes ügy felett való tanácskozás és határozás, az érdekképviselő évi költség-előirányzatának megállapítása és a szervezet jövedelmei felett a minisztérium által jóváhagyott költségvetés keretén belül való rendelkezés, az évi zárszámadás megállapítása, az elnök és főtitkár megválasztása, a főtitkár fogadalmának kivétele, a kamara szervezeti és ügyviteli, a tisztviselők szolgálati, fegyelmi és nyugdíj-szabályzatainak megalkotása és módosítása, a levelező tagok megválasztása, a szakcsoportok és az állandó bizottságok megalakítása, a teljes üléseken részt nem vevő kamarai tagok törlése illetve „egyéb, a teljes ülés hatáskörébe utalt ügyekben határozat hozatala”.¹⁷³ Érvényes határozat meghozatalához legalább 12 szavazásra jogosult tag jelenléte volt szükséges. Szavazni nyilvánosan, felállás által; név szerint; illetve titkosan, szavazólapokkal lehetett. Név szerinti szavazást 6, titkos szavazást 12 szavazati joggal bíró tag kívánságára az elnök köteles volt elrendelni.¹⁷⁴

Az osztályülések megtartása nem volt határozott időhöz kötve, hanem szükség szerint az illető osztály elnöke hívta őket össze, az elnökkel egyetértésben. Azonban arra törekedtek, hogy havonként egy-egy osztályülésre azért kerüljön sor. Ezen felül az osztály öt tagjának írásban bejelentett kívánságára az illető osztályelnök köteles volt ülést összehívni. Az ügyrend azt is megszabta, hogy az osztályülések napirendet is tartalmazó meghívóit legkésőbb az ülés előtti napon szét kell küldeni.

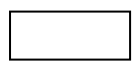
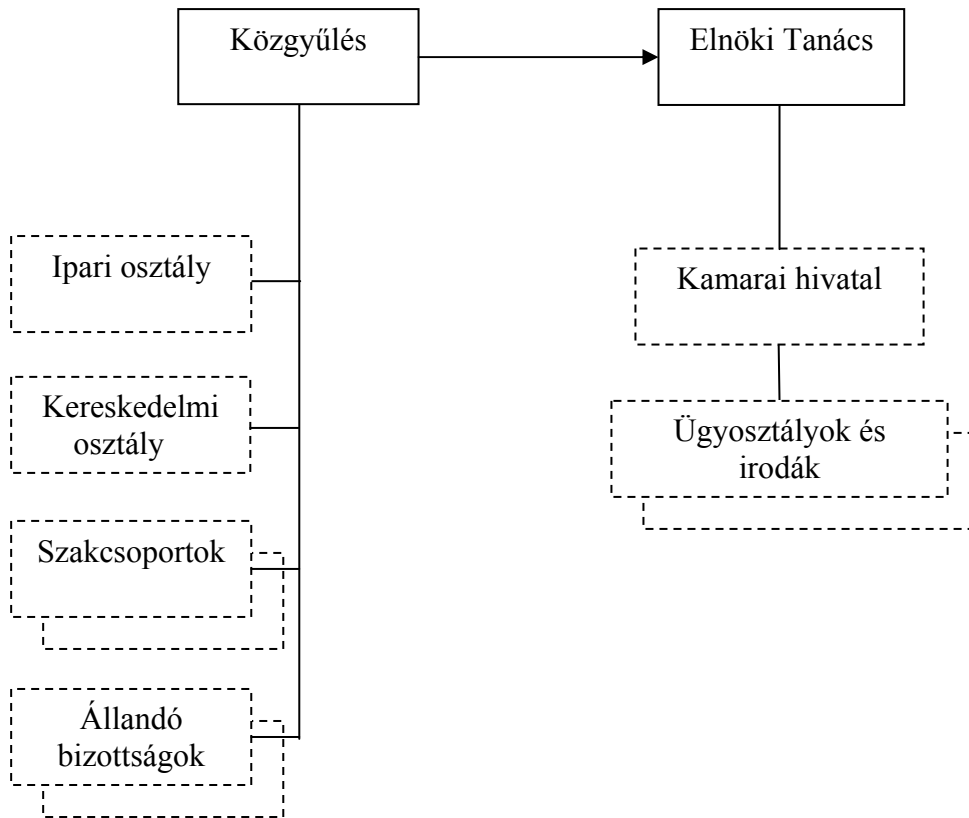
¹⁷¹ A BKIK 1931-es ügyrendje. 4. §. In: GERGELY, 2005. II. 1040-1041.

¹⁷² A BKIK 1931-es ügyrendje. 8. §. In: GERGELY, 2005. II. 1042.

¹⁷³ A BKIK 1931-es ügyrendje. 9. §. In GERGELY, 2005. II. 1043. A BKIK 1926-os ügyrendje – konkrétan fogalmazva – mindezekhez sorolta még az alkalmazottak felmentésénél felmentés adását a szolgálati szabályzat egyes rendelkezései alól. (*A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1926.)

¹⁷⁴ A BKIK 1931-es ügyrendje. 9. §. In: GERGELY, 2005. II. 1044.

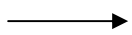
A kereskedelmi és iparkamarák szervei:

Intézkedési jogkörrel bíró szervek

Véleményező, döntéshozó testületek

Választás

Az osztályok a rendes tagokból álltak, ezen felül levelező tagok is meghívhatók voltak, de szavazati joguk nem volt. Az osztályülések napirendjét az illető osztályelnök az elnökkel egyetértésben állapította meg. Ha az elnök valamilyen ügyet az adott szakosztályhoz utasított, akkor a testületnek mindenképp meg kellett azt vitatnia. Az osztályülésben hozott határozatok az osztály véleményeként a legközelebbi teljes ülés vagy ha erre nem került sor, az elnöki tanács elé kerültek. Az osztályülésen való határozathozatalhoz legalább 6 szavazóképes tag jelenléte volt szükséges.

Az osztályülések hatáskörébe tartozott az osztályelnök megválasztása illetve a közgyűlés napirendi pontjainak és az elnök vagy az osztályelnök által az osztály elé utalt kérdések megvitatása. A kamara elnöke vagy helyettese az osztályokat együttes ülésre is összehívhatta. Ha a teljes ülések sürgős összehívása akadályokba ütközött, az osztályok együttes ülései a közgyűlést pótolták, s amennyiben eme eseményen az osztályok véleményei az elnökség álláspontjaival egyeztek, az így kialakult közös álláspont végrehajtható határozatnak volt tekinthető. A legközelebbi teljes ülésen azonban tudomásulvétel végett be kellett arról számolni. Ha azonban az osztályok együttes ülésének véleménye az elnökség előterjesztésével szembehelyezkedett, akkor abban az ügyben csak a legközelebbi teljes ülés határozhatott.¹⁷⁵

Az elnöki tanács volt a kamara napi ügymenetének teljes jogú intéző szerve. Az elnöki tanácsot a kamara elnöke, alelnökei és főtitkára (helyettese) alkották. Üléseiről a főtitkár (vagy helyettese) feljegyzéseket készített, a grémium ügyeinek hivatali ellátását pedig a főtitkár vezetése alatt álló úgy nevezett elnöki ügyosztály végezte. Az elnöki tanács hatásköre kiterjedt mindazon ügyekre, melyek a kamara életében felmerültek vagy amelyeket a teljes ülés hozzá utalt, illetve az elnök eléje terjesztett. Többek között megállapította az évi költségvetés és a zárszámadás tervezetét, a teljes ülés által adott felhatalmazás alapján a költségvetés keretén belül utalványozott, felülvizsgálta és a teljes ülés elé terjesztette a kamara éves jelentését. Intézkedett illetve előterjesztéseket tett a teljes ülésnek személyi és választási ügyekben.¹⁷⁶

A kamarai működés szakszerűségének biztosítására és a közgyűlés napirendjére kerülő fontosabb kérdések részletes előkészítése érdekében létrehozott szakcsoportokban az ottani munkában saját tetszésük szerint részt vevő illetve oda beosztott kamarai tagok tevékenykedhettek. Rajtuk kívül viszont az egyes szakmák és közgazdasági ágak nem

¹⁷⁵ Az osztályülésekkel kapcsolatban lásd: BKIK 1931-es ügyrendje. 10. §. In: GERGELY, 2005. II. 1045-1046.

¹⁷⁶ A BKIK 1931-es ügyrendje. 13. §. In: GERGELY, 2005. II. 1048-1049.

kamarai tag képviselőit is meghívhatták ezen testületekbe. A szakcsoportok élére a közgyűlés tagjai közül a teljes ülés vagy annak felhatalmazásából a kamara elnöke kért fel elnököt és esetleg alelnököket. A szakcsoportok munkája egyrészt azon kérdésekre terjedt ki, melyeket a kamara elnöksége a mindennapi ügymenetből illetve a teljes és osztályülések napirendjére kerülő ügyekből eléjük terjesztett, másrészt a gazdasági élet azon időszerű történéseire, melyeket a szakcsoportok maguk választottak ki tárgyalásra azért, hogy az azokkal kapcsolatos javaslataikat a kamara elé terjesszék. Az ügyrend hangsúlyozta, hogy a szakcsoportok a kamarai szempontok mérlegelésére hivatott testületek, és munkájuk csupán véleményező jellegű. Tevékenységük felett a közgyűlés, ha pedig ennek összehívása akadályokba ütközött, az elnöki tanács gyakorolt felügyeletet.

Az ügyrend rendelkezései szerint a kamarai közgyűlés szükség szerint egyes szakcsoportokat időnként szüneteltethetett, közös munkára egyesíthetett sőt a szükséghez képest akár új szakcsoportokat is létrehozhatott. A szakcsoportokat az érdekképviselő a teljes kamarai ciklus tartamára alakította, de azokat időközben új tagok behívásával ki is egészíthette.¹⁷⁷

A BKIK-n belül az 1930-as évek elején hat szakcsoport működött. A belkereskedelmi szakcsoport foglalkozott a belkereskedelmi intézményekre és az egyes kereskedelmi ágakra vonatkozó ügyekkel, a belföldi kereskedelemre vonatkozó törvényekkel és azok végrehajtásával illetve az ezzel kapcsolatos kihágásokkal. Itt vitatták meg a kereskedelmi szokásokkal, kereskedelmi kongresszusokkal s az ezen gazdasági ág jogszolgáltatásával kapcsolatos kérdéseket, valamint a tisztességtelen verseny illetve a kereskedelmi közigazgatás és jogalkotás ügyét. Ide tartozott az élelmiszer-rendészet kérdésköre, a jövedéki ügyek problematikája és a kereskedelmi szakoktatás is.

A külkereskedelmi szakcsoport ügykörébe többek között a behozatali és kiviteli kérdések, a kereskedelmi szerződések előkészítése és bírálata és a vámkezelés tartozott. Ebben a testületben került sor a külkereskedelmi forgalmat szabályozó törvények és rendeletek előkészítésére és véleményezésére, valamint a külfölddel való kereskedelmi összeköttetések és a kivitel fejlesztésére vonatkozó javaslatok kidolgozására is. A szakcsoport alá tartoztak a konzulátusi ügyek, a kiállítások dolgai illetve a külföldi

¹⁷⁷ A szakcsoportok felépítésére lásd: a BKIK 1931-es ügyrendje. 11. §. In: GERGELY, 2005. II. 1046.

gazdasági hírszolgálat. E grémiummal szoros összeköttetésben működött a kamara exportirodája.¹⁷⁸

A gyáripari és szociálpolitikai szakcsoport volt felelős a gyáripart érdeklő törvények és azok végrehajtásának értékeléséért, a gyáripari kérdések, az ipari kivitel, a gyáripar-fejlesztés és a szabadalmak ügyének figyelemmel követéséért. Itt foglalkoztak a közszállítási szabályzat, az állami beruházások, az ipari kiállítások, sőt a munkásmozgalmak aktuális kérdéseivel. Ezen testület alá rendelték a munkásbiztosítás valamint a különböző gazdasági és városi ügyeket érintő szociálpolitikai kérdések ügykörét is.

A kézműipari szakcsoport a kézműipart érintő törvények és azok végrehajtása ellenőrzése mellett foglalkozott a kisipar fejlesztésével, az ipari szakoktatással és az ipartestületi ügyekkel is. Ezen kívül ide tartozott az ipari közigazgatás és az e témában megrendezésre kerülő kongresszusok kérdésköre. A kézműipari szakcsoportnak a képviselt kör országos érdekei szerint, de legalább évente egyszer a kamara iparosztályának tagjaival és a kamarai kerület ipartestületeinek meghívott képviselőivel együtt, valamint szükség esetén ezen felül a vidéki kamarák és ipartestületek bevonásával együttes ülést kellett tartania.

A közlekedési szakcsoport ügykörébe tartozott az utak, a vasút és a hajózás állapota, a budapesti kereskedelmi kikötő, a posta, a távírda, a telefon és a rádió fontosabb problémái. Ez a testület volt a felelős a motorizáció fejlődési tendenciáinak valamint a légi forgalom, a szállítmányozás és az idegenforgalom aktuális kérdéseinek összegyűjtéséért. A közlekedésre vonatkozó törvényeket és azok végrehajtását is ebben a szakcsoportban vették górcső alá.

A pénzügyi szakcsoport a pénzügyi politika, ezen belül is az állami pénzügyek, az adó- és illetékügyek, az állami jövedékügy és az ezekre vonatkozó törvények főbb kérdéseivel foglalkozott. Ide tartoztak a pénzintézetekre és biztosítóintézetekre vonatkozó ügyek, a részvényjog illetve az ezzel kapcsolatos törvények és azok végrehajtásának, valamint itt követték figyelemmel a hitelkérdéseket is.¹⁷⁹

A fent bemutatott szakcsoportok mellett állandó bizottságok is működtek a kamarán belül. Ezen testületek tagjait (kivéve a fegyelmi- és nyugdíjbizottságéit) a

¹⁷⁸ Jelentősen bővült a külkereskedelmi szakcsoport ügyköre 1922-höz képest, amikor még csupán a vám- és külkereskedelmi, konzuláris és kiviteli ügyek tartoztak hozzá. *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922. 16.

¹⁷⁹ Az egyes szakszabványok ügykörének részletes szabályozását lásd: a BKIK 1931-es ügyrendje. 11. §. In: GERGELY, 2005. II. 1046-1047.

kamara közgyűlése évről-évre az első teljes ülésen választotta.¹⁸⁰ 1931-ben öt állandó bizottság tevékenykedett a BKIK égisze alatt, mely testületek maguk alkothatták meg ügyrendjüket.¹⁸¹

A számvizsgáló bizottság 4 tagból állt, elnökét saját kebeléből választotta. A bizottság vagy egyik tagja vagy állandó megbízással ellátott revizor útján folyamatos felügyelet és ellenőrzés alatt tartotta a kamarai pénztárt, a könyvelést illetve a kamara egész gazdálkodását. Kötelessége volt a háztartási- és nyugdíjpénztár zárszámadásait megvizsgálni és meggyőződni arról, hogy az érdekképviselő anyagi tartalékai szabályszerűen vannak-e elhelyezve. Munkájáról és tapasztalatairól az elnöki tanácsnak kellett jelentést adnia. A bizottság szükség esetén külső szakemberekkel is kiegészíthető volt.

A nyugdíjbizottság tagjai a kamara elnöke, két alelnöke, főtitkára és a tisztviselők által saját karukból választott két tag voltak. A bizottság megbízatása a kamarai ciklus tartamára szólt; ez a testület határozott a nyugdíjalapba befolyó pénzek elhelyezéséről, valamint javaslatot tett a nyugdíjigények kielégítése tárgyában.

A fegyelmi bizottság elnöke a kamara elnöke által kijelölt alelnök volt, tagjai közé a teljes ülés által a ciklus tartamára választott 2-2 kereskedő és iparos beltag, a főtitkár (vagy annak helyettese) és a kamara véglegesített tisztviselői által a ciklus tartamára maguk közül szakonként választott három tisztviselő tartozott. A teljes ülés 1-1 kereskedő és iparos póttagot is választott ugyancsak a ciklus tartamára – ennek megfelelően pedig a tisztviselők is szakonként 1 póttagot választottak. A bizottság munka- és jogkörét a tisztviselők szolgálati és fegyelmi szabályzata írta elő.

Az ösztöndíj bizottság az érdekképviselő 3 kereskedő és 3 iparos tagjából állt, elnökét a bizottság maga választotta. Feladatköre a közgyűlés és az elnökség által eléje utalt ösztöndíj-ügyek elbírálására valamint az azokkal kapcsolatos javaslatok megalkotására terjedt ki.

Az alapítványi bizottságba 3 kereskedő és 3 iparos tag tartozott, elnökét a bizottság maga választhatta. Ez a testület ellenőrizte a kamara birtokában lévő

¹⁸⁰ Korábban még a nyugdíjbizottság tagjait is a fenti módon választották. Lásd: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922., 15.; illetve *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1926. 18.

¹⁸¹ 1922-ben még létezett egy védjegybizottság is. *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922. 19.

alapítványok kezelését és rendeltetésszerű felhasználását, illetve tett javaslatot az alapítványokhoz pályázók kérvényeinek elbírálására.¹⁸²

E grémiumok létrehozása és működtetése valóban szorosan összefüggött a magyar gazdasági élet és ezen belül a kamarai tevékenység meghatározó eseményeivel. Az egyes állandó bizottságok csupán addig léteztek, amíg valódi igény mutatkozott rájuk, ennek megszűntével nem haboztak felszámolni azokat. 1922-ben például még létezett a BKIK-n belül egy védjegybizottság is, amely azonban később feloszlásra került.¹⁸³

A kamarai hivatal külkereskedelmi ügyosztálya a külkereskedelmi forgalom lebonyolításával kapcsolatos ügyek intézésére külön irodát tartott fenn, ez volt az exportiroda. Ennek ügyköre kiterjedt a belföldi és külföldi vámtarifák, vámtarifális és vámjogi intézkedések nyilvántartására illetve az ezekről való információadásra. Az exportiroda tartotta nyilván a magyar behozatali és kiviteli ipari és kereskedelmi vállalatokat és kereskedelmi képviselőket, beszerezte a külföldi címtárakat és azokat az érdeklődők rendelkezésére bocsátotta, valamint a külföldi összeköttetések létesítése céljából speciális külföldi címanyagot szerzett be és tartott nyilván. Az iroda feladata volt a külfölddel való kereskedelmi összeköttetések előmozdítása, a magyar áruk külföldön való elhelyezési lehetőségeinek tanulmányozása, a külföldi közszállítások figyelemmel kísérése illetve ezen értesüléseknek az érdekelt cégekkel való közlése. E szervnek folyamatos levelezésben kellett állnia a magyar külföldi diplomáciai és konzulátusi képviselőkkel, ezen kívül a követségi és konzulátusi gazdasági jelentéseket is az iroda tanulmányozta és dolgozta fel. Az ő feladata volt a külföldi kereskedelmi kamarákkal való levelezés, együttműködés is, és neki kellett az érdeklődő külföldi üzletembereket is tájékoztatnia a magyarországi üzleti lehetőségekről és elősegíteni azok magyar cégekkel történő kapcsolatfelvételét. Mindemellett speciális kamarai hírszolgálatot is folytatott a kamara külföldi levelezőinek jelentései valamint a velük való állandó levelezés alapján. Feladatainak gyors és hatékony ellátása érdekében az exportiroda a szükséges levelezéseket az érdekképviselő egyéb felettes szerveinek közbeiktatása nélkül, közvetlenül a partnerekkel bonyolította le, ez pedig nagyban megnövelte mozgásterét.¹⁸⁴

A kamara élén álló elnököt a kamara közgyűlése választotta, alakulásakor a beltágok sorából öt évre illetve az alakuló kamara időtartamára. Mellé a kamara

¹⁸² Az állandó bizottságok feladatainak és jogosítványainak részletes szabályozását lásd: a BKIK 1931-es ügyrendje. 12. §. In: GERGELY, 2005. II. 1047-1048.

¹⁸³ Az 1922-ben még létező védjegybizottságra lásd: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922. 19.

¹⁸⁴ Az exportiroda felépítésére és feladataira, jogosítványaira vonatkozóan lásd: BKIK 1931-es ügyrendje. 35. §. In: GERGELY, 2005. II. 1060-1061.

kereskedelmi és iparosztálya saját tagjai (a székhelyen lakó beltágok) közül 1-1 osztályelnököt választott, akik egyszersmind kamarai alelnökök is voltak. Az elnököt és alelnököket tisztségükben a kereskedelemügyi miniszter erősítette meg.

Az elnök volt a kamara egész működésének irányítója, önkormányzati tevékenységének vezetője, a vagyonkezelés és háztartás-vezetés őre, a hivatali tisztikar nyugdíjintézményének és fegyelmi hatóságának feje, hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben a kamara képviselője. Ő gondoskodott többek között a kamara határozatainak végrehajtásáról, a kamara főtitkárával (vagy helyettesével) együtt ő írta alá a szervezet felterjesztéseit, átiratait, jelentéseit, számadásait, rendelkezéseit, megbízásait és egyéb kiadványait. Az elnök örködött az érdekképviselő ügyviteli szabályainak betartása felett, emellett gondoskodott arról, hogy a kamara határozatait valamint a kereskedelemügyi miniszter ide vonatkozó rendeleteit pontosan végrehajtsák. Tagja volt minden állandó bizottsági, szakcsoport- és osztályülésnek, azok tanácskozásán részt vehetett és szavazati jogát gyakorolhatta. Ő elnökölt a közgyűlésen, ő rendelte el a szavazást illetve kimondta a határozatokat. A szolgálati és fegyelmi szabályzat által részére biztosított jogkörben az elnök indíthatta meg a fegyelmi- és nyugdíj eljárásokat és ő rótt ki a hatáskörébe eső rendbírságokat, emellett elnöke volt a fegyelmi tanácsnak is. Olyan nem elvi természetű ügyekben, amelyek szabályszerű közgyűlési határozathozattal nem igényeltek vagy amelyekben már hoztak alaphatározatot, az alelnökök vagy más kamarai tagok nyilatkozatai, illetve más megbízható forrásokból nyert információk alapján önállóan intézkedhetett. Sürgős ügyeket, melyek a legközelebbi teljes ülésig nem voltak elhalaszthatók, az elnök szabad belátása szerint intézhetett el, esetleg a szakcsoportok elnökeivel kibővített elnöki tanács elé terjeszthetett. Az így elintéztett ügyekről utólagos jóváhagyás végett azonban a kamara teljes ülésének jelentést tett, a közgyűlési tárgyalást nem igénylő ügyforgalomról pedig az érdekképviselő legközelebbi teljes ülésének jegyzőkönyvéhez sommás jelentést volt köteles csatolni.¹⁸⁵

Az elnöki tanács volt a kamara folyó életének és napi ügymenetének teljes jogú intéző szerve. A testületet a kamara elnöke, alelnökei és főtitkára (helyettese) alkotta, és minden esetben az elnök hívta össze. A grémium hatásköre kiterjedt mindazon ügyekre, melyek a kamara életében felmerültek vagy amelyeket a teljes ülés hozzá utalt illetve az elnök eléje terjesztett. Az elnöki tanács állapította meg az évi költségvetés és a zárszámadás tervezetét, valamint a teljes ülés által adott felhatalmazás alapján a

¹⁸⁵ A BKIK 1931-es ügyrendje. 14. §. In: GERGELY, 2005. II. 1049-1051.

költségvetés keretében ez a testület utalványozott és ez ellenőrizte a háztartásvitelt. Emellett felülvizsgálta és a közgyűlés elé terjesztette elfogadásra a szervezet éves jelentését, intézkedett illetve előterjesztéseket tett a teljes ülésnek személyi és választási ügyekben valamint rendelkezett a kamara kiküldetési ügyében is. Kiterjedt jogkörébe tartozott ezen kívül többek között a bíróságok által alkalmazandó szakértők és egyéb szakértők, továbbá a törvények és rendeletek által a kamara hatáskörébe utalt tagjelölések tárgyában történő javaslatétel, az alkalmazottak felügyelete és rendbírásolása¹⁸⁶ illetve velük szemben fegyelmi eljárás kezdeményezése is. Ez a testület rendelkezett a hivatali apparátus tagjainak előléptetéséről és illetményeinek meghatározásáról. Az elnöki tanács tett javaslatot a levelező tagok személyére vonatkozóan és intézkedett a megüresedett közgyűlési helyek betöltéséről. Joga volt ezen felül minden egyéb, a teljes ülésnek fenn nem tartott kérdésben határozni¹⁸⁷, sőt sürgős esetben közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekben is dönthetett – a két osztály együttes ülésének meghallgatásával.¹⁸⁸

A kamara – a törvény és a rendeletek által előírt és az ügyrend által részletezett munkáinak ellátására – állandó hivatalt tartott fenn: ez volt a kamarai hivatal, amelynek élén a főtitkár állt, akit – távolléte vagy akadályoztatása esetén – egész hatáskörében az ügyvezető titkár vagy annak akadályoztatása esetén a titkári karnak az elnöki tanács által kijelölt tagja helyettesített.

A főtitkár volt a főnöke a kamarai hivatalnak és az elnökség irányítása alapján rendelkezett annak személyzetével és felelős volt annak működéséért. Az elnök, illetve elnöki tanács intézkedésének megfelelőleg ő képviselte a kamarát harmadik személyekkel és hatóságokkal szemben. Az elnökkel együttesen írta alá a kiadványokat, jegyzőkönyveket és levelezéseket, s ő is részt vehetett bármelyik osztály-, szakcsoport illetve bizottsági ülésen. Mindemellett ő irányította a napi ügymenetet s vezette az elnöki ügyosztályt is. A főtitkár állandó helyettese az ügyvezető titkár volt, akivel a főtitkár – az elnöki tanács hozzájárulása mellett – a vezetés felsorolt munkáit megoszthatta. Az ügyvezető titkár akadályoztatása esetén az elnöki tanács jelölt ki helyettest a titkárok sorából. A helyettes a főtitkárt távolléte, betegsége vagy akadályoztatása esetén egész

¹⁸⁶ E két pont szerint büntetésként meg lehetett vonni az eddigi kedvezményeket, illetve pénbüntetéssel lehetett sújtani az alkalmazottat. MOL Z 193 A Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara iratai 48. d. 34. t.

¹⁸⁷ Az 1922-es és 1926-os ügyrend még sokkal tágabban szabta meg az elnöki tanács ügykörét. Erre lásd: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922. 20-21.; illetve *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1926. 18-19.

¹⁸⁸ Az elnöki tanácsra vonatkozóan lásd: a BKIK 1931-es ügyrendje. 13. §. In: GERGELY, 2005. II. 1048-1049.

hatáskörében, rendes hivatali munkája teljesítésénél pedig megosztott hatáskörében volt jogosult helyettesíteni.¹⁸⁹

A kormányzat érdekképviselői ügyek feletti befolyásának megőrzését a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyási jogosítványai biztosították. A szakminiszter beleegyezése volt szükséges minden olyan kamarai határozat életbelépéséhez, amely a kamarai illeték kulcsának megállapítására, a szervezet és nyugdíjalapja vagyonának elidegenítésére és átruházására, kölcsönnel való megterhelésére, a kamarai állandó szabályzatok megváltoztatására, az azoktól egyes esetekben való eltérésére, új állások szervezésére vagy állások szaporítására, a javadalmazások megállapítására vonatkoztak – ideértve a pótlékok engedélyezését is (kivéve azokat, amelyeknek élvezetése az alkalmazottak a szabályzat értelmében automatikusan léptek). A miniszter hagyta jóvá a tisztviselők nyugdíj-ellátásával valamint egyes pótlékoknak a nyugdíjba való beszámításával¹⁹⁰, az évi zárszámadások és költségvetések megállapításával illetve a költségvetés keretét meghaladó kiadásokkal kapcsolatos döntéseket is.¹⁹¹ Mindebből látható, hogy a mindenkori államhatalom – a szakminiszteren keresztül – igyekezett felügyeleti jogát minden fontosabb kérdés fölött megtartani s ezáltal a kamara működésére valamilyen mértékű befolyást gyakorolni.

Olyan indítványt, amely az ügyrend módosítására irányult, csak a kamara teljes ülésében és legalább tíz kamarai tag által írásban előterjesztett indítványra tárgyalhattak és csak akkor, ha előzetesen napirendre tűzték. Az ügyrend megváltoztatására irányuló határozat csak akkor volt érvényes, ha ahhoz a jelenlevő bel- és kültagok kétharmada hozzájárult és a kereskedelemügyi miniszter a módosítást jóváhagyta.¹⁹²

A BKIK szervezetére vonatkozó, két világháború közötti szabályzatok tükrében ki lehet tapintani néhány olyan változást, amely a korábbiakhoz képest újdonságot hozott s érzékelteti azt is, hogyan változott az érdekképviselő gazdasági-társadalmi környezete illetve a kamara hogyan igyekezett minderre választ adni. A dualizmus korához képest legszembevetőbb az, hogy a szervezet működését szabályozó ügyrendek a korszellemnek

¹⁸⁹ A BKIK 1931-es ügyrendje. 20-22. §. In: GERGELY, 2005. II. 1055-1057.

¹⁹⁰ A javadalmazásokkal és a nyugdíjjal kapcsolatos kitételek az ügyrendben már a miniszter által módosított szöveggel szerepelnek, az eredeti változatot nem ismerjük. MOL Z 193 A Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara iratai 48. d. 34. t. (Ügyrendek.)

¹⁹¹ A BKIK 1931-es ügyrendje. 28. §. In: GERGELY, 2005. II. 1058.

¹⁹² A BKIK 1931-es ügyrendje. 42. §. In: GERGELY, 2005. II. 1062.

valamint a megsokasodott és bonyolultabbá vált feladatoknak köszönhetően elődeiknél hosszabbak és részletesebbek lettek.¹⁹³

A Trianon utáni megváltozott társadalmi-gazdasági helyzetre igyekezett a kamara is reagálni: a BKIK felismerte a külkapcsolatok fontosságát, ezért jelentősen kibővítette külkereskedelmi szakcsoportjának jogkörét.¹⁹⁴ Emellett érdemes röviden utalnunk arra is, hogy az ezen szakcsoporttal szorosan együttműködő exportiroda is milyen kiterjedt tevékenységi körrel rendelkezett, voltaképpen legalább annyi kérdés tartozott hozzá, mint a külkereskedelmi szakcsoporthoz. Az iroda fontos jogosítványa volt, hogy különböző partnereivel közvetlenül, a többi kamarai szerv és testület felügyelete nélkül kommunikálhatott. A direkt kapcsolattartás nagyban megkönnyítette és gyorsabbá tette a változó piaci-gazdasági helyzetre adott reagálást, ez pedig mindenképp a képviselt kereskedő és iparos rétegek érdekeit szolgálta.

Az érdekképviseleti autonómia szempontjából azonban akár aggályosnak is tűnhetett az, hogy az exportiroda – mely nem választott személyekből, hanem hivatalnokokból áll – működését a legtöbb választott szerv: a külkereskedelemmel foglalkozó szakcsoport, a kereskedelmi osztály és a közgyűlés is csupán roppant közvetve, az elnöki tanácson keresztül ellenőrizhette (ez a testület volt jogosult az exportiroda működési szabályzatát is megalkotni¹⁹⁵). A képviseleti alapú autonómia szupremáciájának elve és a mindennapok gyakorlati szükségletei e téren összeütközésbe kerültek, azonban nincs adatunk arra, hogy ezt a választott kamarai grémiumok valaha is komolyan kifogásolták volna. Itt is érvényesült az a kamarai alapgondolat, amely valódi élettel töltötte meg ezen önkormányzati struktúrákat: az autonóm elvekhez azok lényegét tekintve minden körülmények között ragaszkodni, viszont ha maga a szigorúan értelmezett autonómia akadályozza a képviselt tagság érdekeinek előmozdítását, akkor néha akár le is kell mondani az önkormányzatiság marginális elemeiről. Ha a kamarának választania kellett a steril, öncélú autonómia és a tagok érdekei között, mindig az utóbbi mellett tette le voksát. Talán itt húzódik e szervezetek független létének belső határa: csak addig lenni autonómnak, amíg ez szolgálja és nem sérti a képviselt tagság érdekeit.

¹⁹³ Összehasonlításként lásd az 1914-ben érvényben lévő ügyrendet (MOL Z 195 Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara iratai 1. t. 79. cs.) illetve az 1922-es (*A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922.), az 1926-os (*A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1926.) valamint az 1931-es ügyrend (68. számú dokumentum In: GERGELY, 2005. II.) szövegét.

¹⁹⁴ Lásd a BKIK 1931-es ügyrendjének 11. §-át. (GERGELY, 2005. II. 1046-1047.) Ekkorra jelentősen bővült a külkereskedelmi szakcsoport ügyköre 1922-höz képest, amikor még csupán a vám- és külkereskedelmi, konzuláris és kiviteli ügyek tartoztak hozzá. *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai*. Budapest, 1922. 16.

¹⁹⁵ A BKIK 1931-es ügyrendje. 35. §. GERGELY, 2005. II. 1060.

Az autonómia mértékét azonban nem csupán az önkormányzati szervek belső szervezete és függetlenségéhez való ragaszkodása vagy nem ragaszkodása, hanem külső tényezők is jelentősen befolyásolák, melyek közül a legerősebb természetesen a kormányzati hatalom volt. A gazdasági érdekképviseltek viszonylatában a kormány két világháború közötti központosító törekvéseit volt hivatott szolgálni a felügyeletet gyakorló kereskedelemügyi miniszter korábban említett, a dualizmus kori állapotokhoz képest sokkal nagyobb beleszólása a közgyűlés összetételébe illetve azon passzusnak ügyrendből történt kivétele, amely 1922-ben még lehetővé tette, hogy a kamara sürgős esetekben a szakminisztérium kikerülésével – de azt is tájékoztatva – más minisztériumokkal és intézményekkel is közvetlenül kapcsolatba lépjen.¹⁹⁶ A kamarák ennek ellenére nem szálltak szembe a hatalommal, a kormány iránt mindvégig tanúsított lojális magatartásukat azonban hiba lenne pusztán szolgálalkúséggel, opportunizmussal vagy gyávasággal magyarázni. Az érdekképviseltek tisztában voltak azzal, hogy céljaikat csakis a náluk sokkal potensebb kormányzattal együttműködve tudják elérni, ezért a legtöbb esetben kooperációra, nem pedig konfrontációra törekedtek.

A gazdasági érdekképviselési szervezet Trianon hatására átalakult, így az általunk vizsgált időszakban hét kereskedelmi és iparkamara működött hazánkban: a budapesti, debreceni, győri, miskolci, pécsi, soproni és szegedi. E hét szervnek 1930-ban összesen 351 ipartestület és több mint százezer magánszemély volt a tagja.¹⁹⁷ Mindezek alapján nem csoda, hogy a kereskedelmi és iparkamarák komoly súllyal és befolyással rendelkeztek.

A fent bemutatott változások ellenére a kereskedelmi kamarai autonómia – jogi értelemben – egészen az 1940-es évek elejéig nem került veszélybe. Az érdekképviseltek szervezeti felépítése szerencsésnek bizonyult, így a kereskedelem és ipar területén működő önkormányzatok nívós szakmai munkájuk révén megbecsült szereplői voltak a kor gazdasági és társadalmi életének. Az 1940-es évek elejétől kezdődően – részben a zsidókérdés előtérbe kerülése miatt – azonban már arra is akadt példa, hogy a hatalom egy érdekképviselőt autonómiáját felfüggeszse és a szervezetet miniszteri biztos irányítása alá helyezze.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Minderre vonatkozóan lásd a a BKIK 1931-es ügyrendje 3. §-ának II. alpontját, 9. §-ának k) pontját és az ezekhez tartozó lábjegyzeteket. (GERGELY, 2005. II.)

¹⁹⁷ MOL Z 193 (A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai) 50. d. 48. t. (Kamarai szervek 1930-1944.)

¹⁹⁸ A BKIK autonómiájának 1941-es felfüggesztéséről lásd: SÁRKÖZI, 1967. 77.

III. 1. 2. A mezőgazdasági kamarák létrejötte és struktúrája

Sokak régi vágya és több évtizedes törekvése vált valóra 1920-ban, amikor végre törvény született a mezőgazdaság érdekképviseléről, hiszen az agrárium gazdasági és szerkezeti gondjai már a XIX. század utolsó negyedétől fogva egyre erőteljesebben jelentkeztek Magyarországon. Előbb az agrárius–iparosító-ellentét, majd a századfordulón markánsan megjelenő agrárszocializmus vetett éles fényt a mezőgazdaság problémáira, amelyek között a földkérdés megoldatlansága mellett az egyik legfontosabb egy hathatósan működő érdekvérvényesítő szerv hiánya volt.

A kamarák 1921-22-es megalakulásáig ugyanis az agrárium érdekképviselét kizárólag szabadtársulási alapon létrejött szervezetek látták el. Ilyenek voltak például a különböző helyi érdekeltségű gazdasági egyesületek, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (a Széchenyi István kezdeményezésére már 1835-ben létrehozott OMGE), a Károlyi Sándor közreműködésével megszületett Magyar Gazdaszövetség és a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége is.¹⁹⁹ Az 1868 júniusában megrendezésre került I. országos gazdakongresszuson általánosságban felmerült az e rendszeren történő változtatás igénye, az 1879-es II. országos gazdakongresszuson pedig már konkrétan fogalmazódott meg az az ötlet, hogy kényszerszövetkezésszerű alapon szervezett érdekképviselői szervezetet kellene létrehozni.²⁰⁰ A rendezvényen kimondták: „A gazdasági egyesületek szervezetének teljes megváltoztatásával, ezek fenntartási költségeiben – úgy, mint ez az 1868: VI. tc. által a kereskedelmi és iparkamarákra szervezve van – a gazdasági egyesületek területén levő minden földtulajdonos egyenes földadó forintja után fél krajcár maximum járulékkal vesz részt.” Ezt a kezdeményezést azonban nem követték gyakorlati lépések²⁰¹, pedig a termelői- és gazdakongresszusok időről-időre állást foglaltak egy kamara jellegű szervezet létrehozása mellett. Annyit mindenesetre sikerült elérniük, hogy az 1901-06-os országgyűlést és felsőházi ülést megnyitó trónbeszéd a ciklus alatt megoldandó feladatok között megemlíttette a mezőgazdasági érdekképviselői létrehozását is.²⁰² Ezt követően pedig egészen 1920-ig minden kormányprogramban szerepelt ez a célkitűzés.

A mezőgazdaság érdekképviseléről szóló 1920. évi XVIII. törvény megszületésének okai között ott találjuk a kisgazda politika valamelyes térhódítását

¹⁹⁹ A szabadtársulási alapon létrejött érdekképviselőkre kissé részletesebben lásd: UJLAKYNE, 1978. 597-598.

²⁰⁰ PINTÉR, 1981. 432.

²⁰¹ VÁSÁRHELYI Zoltán: *A mezőgazdasági érdekképviselői fejlődése*. Budapest, 1903. 146.

²⁰² *Az 1901. évi október 24-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Főrendi ház – Irományok I. kötet*. Budapest, 1902. 8.

éppúgy, mint a világháború tapasztalatait. A politikai vezetés ugyanis a mérsékelt földreform mellett a mezőgazdasági érdekképviselési törvény megalkotásával kívánt valamit törleszteni az agrárszférában dolgozó s a háborúban hatalmas áldozatokat vállaló rétegekkel szembeni morális tartozásából.

A törvény öt lépcsőből álló érdekképviselési rendszert hozott létre: a községekben megválasztott mezőgazdasági bizottságok tagjaiból jelölték ki a járási bizottságok tagjait, akik a városokban felállított – s a járásiakkal körülbelül ugyanazon jogosítványokkal rendelkező – bizottságokban működőkkel együtt választották meg az adott vármegyében szerveződő mezőgazdasági bizottság tagjait. A vármegyei szervezetek delegálták tagjaikat az öt kerületi mezőgazdasági kamarába, melyek előterjesztéseit az Országos Mezőgazdasági Kamara (OMK) közvetítette a Földművelésügyi Minisztérium felé. Rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal felruházott városokban azonban azokat a tennivalókat is a városi mezőgazdasági bizottság volt jogosult végezni, amelyeket a törvények és rendeletek a járási mezőgazdasági bizottságok hatáskörébe utaltak; a törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a vármegyei mezőgazdasági bizottság tennivalóit is a városi mezőgazdasági bizottság végezte.²⁰³

A törvénycikk rendelkezései szerint a helyi mezőgazdasági bizottságok választott és hivatalból delegált tagokból álltak. A községi mezőgazdasági bizottsági tagok választására az volt jogosult, aki a község határában művelés alatt álló földbirtokkal rendelkezett illetve ilyen földbirtoknak haszonélvezője vagy egy évnél hosszabb időre bérlője volt, valamint minden huszonnegyedik évét betöltött és legalább három év óta a községben lakó magyar állampolgárságú férfi, ha a mezőgazdaságban állandóan alkalmazva volt, vagy akár mint gazdasági cseléd, akár mint gazdasági munkás állandóan az agrárszférában dolgozott.²⁰⁴

A választásra jogosultakat öt, földbirtokuk nagysága alapján felállított kúriába osztották. Az elsőbe tartoztak a földdel nem rendelkező személyek, a másodikba a 10 holdnál kisebb birtokon gazdálkodók, míg a harmadikba a 10-30 holdas, a negyedikbe a 30-100 holdas, az ötödikbe pedig a 100 holdnál nagyobb földbirtokkal rendelkezőket sorolták be. A gazdatiszteket és egyéb hasonló feladatkörrel megbízott alkalmazottakat abba a csoportba kellett beosztani, ahova munkaadójuk tartozott. A választás szempontjából releváns földterületbe az erdő és a különböző közbirtokossági formákban hasznosított terület nem számított bele; a különböző jogcímen is választásra

²⁰³ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselésről*. 1. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁰⁴ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselésről*. 3. §. *Corpus Juris Hungarici*.

jogosultaknak pedig el kellett dönteniük, melyik kúriába lépnek be. A községi választási jogból kizárt férfiak és a nők – ha a mezőgazdasági bizottság tagjainak megválasztására egyébként jogosultak voltak – megbízott révén élhettek érdekképviseleti választójogukkal.²⁰⁵

A községi és városi mezőgazdasági bizottságba, ha a választók száma ötszáznál nem volt több, tíz tagot, ha a választók száma ötszáz és ezer között volt, tizenöt tagot, ha a választók száma ezernél több volt, akkor pedig húsz tagot és ugyanannyi póttagot kellett választani illetve kijelölni. A kúriák egyenként a bizottsági tagok egyötöd-egyötöd részét voltak jogosultak megválasztani. Ha az egyik csoportba tartozók száma kevesebb volt, mint a betöltendő helyeké, a fennmaradó mandátumokat az eggyel lejjebbi kúria legnagyobb birtokkal rendelkező tagjai közül kellett sorshúzással kiválasztani.

A helyi mezőgazdasági bizottságba minden idevágó választójoggal rendelkező személy beválasztható volt, kivéve ha gyámság, gondnokság vagy csődeljárás alatt állt; ha politikai jogai gyakorlása jogerős ítélettel fel volt függesztve; ha büntett, lázadás, izgatás, magánszemély elleni erőszak, közveszélyes munkakerülés illetve egyéb vétség miatt el volt ítélve, vizsgálati fogságban volt vagy vád alá volt helyezve illetve ezzel egyenlő erejű bírói határozat hatálya alatt állt.

A bizottsági tagok választását a helyi illetékességű jegyző illetve a városi tanács kiküldötte vezette. A szavazás nyílt volt, kivéve ha a választásra jogosultak egytizede titkos voksolást kívánt vagy ha a jegyző, tanácsnok azt jónak látta elrendelni. Az eredmény ellen 15 napon belül lehetett felszólalni a járási főszolgabírónál (városban a polgármesternél), akinek határozata ellen a közléstől számított 15 napon belül felebbezni lehetett az alispánhoz (törvényhatósági joggal felruházott városban a városi tanácshoz). Az alispán illetve a városi tanács döntése végérvényes volt.²⁰⁶

A községi bizottságnak hivatalból tagja volt a községi vagy körjegyző, a községi bíró illetve a községben működő gazdasági ismétlőiskola vezetője. A városi mezőgazdasági bizottságba tartozott hivatalból a városi tanács kiküldött tagja, továbbá a városban székelő és a földművelésügyi minisztérium alá tartozó azon állami hivatal vezetője vagy annak helyettese, amelyet a szakminiszter kijelölt. Emellett a bizottságnak hivatalból tagja volt a helyi hegyközségnek, a legeltetési társulatnak, a közbirtokosságnak vagy a birtokosok más hasonlóan szervezett közösségének az elnöke.

²⁰⁵ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről.* 4-5. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁰⁶ A bizottsági tagok létszámára, a választhatóságra és a választás menetére lásd: 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről.* 6-8. §. *Corpus Juris Hungarici.*

Azok, akik csak hivatali állásuknál fogva voltak tagjai a községi mezőgazdasági bizottságnak – a hegyközségi, közbirtokossági stb. vezetők kivételével – csak szavazati jog nélküli tanácskozási joggal vettek részt a bizottság ülésein.

A járási mezőgazdasági bizottság választott tagjait a járáshoz tartozó községek bizottságainak tagjai közül választották. Minden nagyközség mezőgazdasági bizottsága külön és minden körjegyzőséghez tartozó községek bizottságai együtt öt tagot és öt póttagot (minden egyes választói csoportból egy rendes és egy póttagot) választottak a járási mezőgazdasági bizottságba. A közigazgatási bizottság gazdasági albizottsága azonban indokolt esetben a delegáltak számát megváltoztathatta.²⁰⁷ A választás eredménye ellen 15 napon belül a vármegye alispánjánál lehetett felszólalni, az ő határozata ellen pedig szintén 15 napon belül a közigazgatási bizottság gazdasági albizottságához volt lehetőség fellebbezni, amely az ügyben végérvényes határozatot hozott. A járási bizottságnak a választott tagokon kívül szavazati jogosultság nélkül, hivatalból tagja volt a járási főszolgabíró, az illetékes gazdasági felügyelő illetve a járás székhelyén lévő és a földművelésügyi minisztérium alá tartozó, a miniszter által kijelölt hivataloknak a vezetői.²⁰⁸

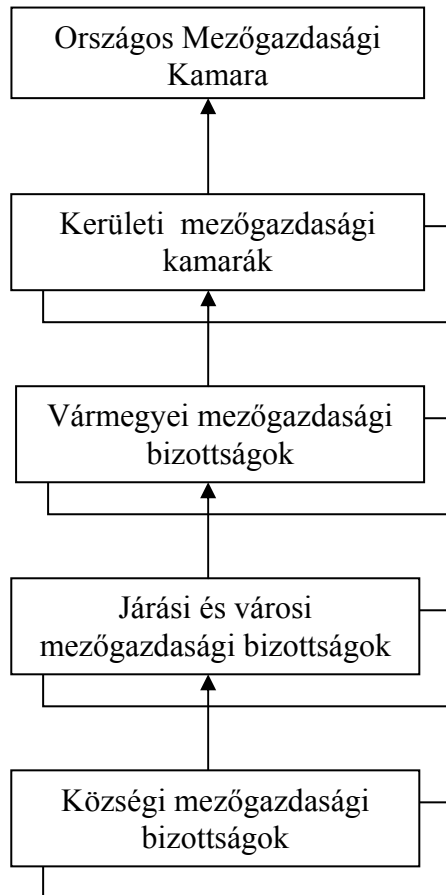
A vármegyei mezőgazdasági bizottság választott tagjait a vármegye területén található járások járási bizottságai és a rendezett tanácsú városok városi bizottságai az alispán vezetése alatt választották saját tagjaik sorából. (A voksolás – akár a többi bizottság megválasztásakor – itt is nyíltan zajlott.) A járási és városi bizottságok öt tagot és ugyanannyi póttagot választottak a vármegyei szervbe úgy, hogy mind az öt kúriát képviselje egy rendes és egy póttag. A választás a járási bizottsági tagokéval megegyező módon zajlott, annak eredménye ellen – a fent már ismertetett határidők mellett – a közigazgatási bizottság gazdasági albizottságához, majd ezt követően a földművelésügyi miniszterhez lehetett fellebbezni.

A vármegyei mezőgazdasági bizottságnak a választott tagokon kívül hivatalból tagja volt (csupán tanácskozási jogkörrel) a vármegye alispánja, az alispáni hivatal gazdasági és munkásügyi előadója és azoknak a szakminisztérium alá tartozó hivataloknak vezetői, amelyek a vármegye székhelyén voltak vagy amelyek körzetébe a vármegye tartozott. Emellett hivatalból tagok voltak a vármegyére kiterjedően és törvényesen alakult gazdasági egyesületek és mezőgazdasági munkásegyletek elnökei illetve vezető tisztviselői.

²⁰⁷ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről*. 10. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁰⁸ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről*. 10. §. *Corpus Juris Hungarici*.

A mezőgazdasági érdekképviseleti rendszer:

→ Választás

A községi, járási, városi és vármegyei mezőgazdasági bizottságok tagjainak mandátuma hat évre szólt, amely csupán halálozás, lemondás vagy az érintett személy választhatóságának megszűnése esetén vált semmissé.²⁰⁹

A mezőgazdasági bizottságoknak működésük során az agrárium, a mezőgazdasági lakosság illetve munkásság egyetemes érdekeinek képviselőit kellett ellátniuk. Emiatt joguk volt megtárgyalni azokat a kérdéseket, amelyek illetékességi területükön a mezőgazdasági termelést, a gazdasági rendet, a beszerzést, az értékesítést, a hitelügyet, a közlekedést, a gazdák, mezőgazdasági munkások és cselédek helyzetét, egymáshoz való viszonyát valamint a gazdatársadalmi és népjóléti viszonyokat érintették. Az adott közigazgatási hatóság előtt joguk és kötelességük volt feltárni az általuk képviselt érdekeket, javasolni és szorgalmazni a szükségesnek látszó hatósági intézkedéseket és rendszabályokat.

A mezőgazdasági bizottságok kötelesek voltak figyelemmel kísérni a közigazgatási hatóságoknak agráriumra vonatkozó intézkedéseit, tapasztalataik birtokában pedig kapcsolatba léphettek az adott közigazgatási hatósággal és javaslatokat terjeszthettek az elé. Emellett fellebbezéssel élhettek a közigazgatási hatóságoknak és közigazgatási hivataloknak minden olyan határozata és intézkedése ellen, amely szerintük a mezőgazdaság és az abban dolgozók egyetemes érdekeit sértette. A közigazgatási hatóságoknak és hivataloknak pedig a bizottság megkereséseit és javaslatait tárgyalás alá kellett venniük s határozatukról a mezőgazdasági bizottságot kötelesek voltak tájékoztatni. Emellett a közigazgatási szerveknek minden agráriummal kapcsolatos ügyben ki kellett kérniük a bizottságok véleményét, amelyet azok záros határidőn belül kötelesek voltak megadni. Ha ez elmaradt, az intézkedést nem kellett emiatt elhalasztani. (A hivatalokat a bizottságok véleménye pedig nem kötötte.) Mindezért cserébe azonban a bizottságok is kötelesek voltak a közigazgatási szervek által eléjük utalt kérdéseket haladéktalanul megtárgyalni.²¹⁰

A földművelésügyi miniszternek ezen kívül – a hatóságok jogkörének tiszteletben tartása mellett – jogában állt a községi, járási és vármegyei mezőgazdasági bizottságokat az agrárium körébe tartozó bármely gazdasági feladat keresztülvitelével is megbízni. Ilyen esetben a bizottságok közhivatali minőségben és közhivatali felelősséggel járhattak el.

²⁰⁹ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről.* 12. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²¹⁰ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről.* 13-21. §. *Corpus Juris Hungarici.*

Minden mezőgazdasági bizottság tagjai sorából elnököt, alelnököt és jegyzőt választott, azonban a hivatalból tagok nem tölthették be e tisztségeket, így ez esetben választhatók sem voltak. A bizottságot az elnök képviselte, ő intézkedett a bizottság folyó ügyeiben is. A fontosabb kérdéseket azonban a bizottsági ülésen kellett megvitatni. A járási és vármegyei bizottságok a mindennapi folyó ügyek vitelére az elnök mellé „intéző-tanácsot”, a különböző szakügyek tárgyalására pedig szakosztályokat és szakbizottságokat hívhattak életre.

A községi mezőgazdasági bizottságok felügyeleti hatósága a járási mezőgazdasági bizottság volt, amelynek a rendezett tanácsú városok bizottságával együtt a vármegyei mezőgazdasági bizottság volt a felettes hatósága. A vármegyei bizottság és a törvényhatósági joggal felruházott város mezőgazdasági bizottsága felett a felügyeletet – amely a működés irányításából és ellenőrzéséből állt – a mezőgazdasági kamara gyakorolta. A legfelsőbb felügyeletet a földművelésügyi miniszter látta el valamennyi bizottság felett.

A községi mezőgazdasági bizottság működését, ha az közérdeket sértett, a járási főszolgabíró felfüggeszthette. A járási és rendezett tanácsú városi mezőgazdasági bizottság működését hasonló esetben az alispán, a vármegyei és törvényhatósági városi mezőgazdasági bizottság működését pedig a földművelésügyi miniszter függeszthette fel. Ezen kívül, ha bármelyik mezőgazdasági bizottság törvényes feladatának nem felelt meg vagy működése a közérdeket sértette illetve ha a tagsági helyek több mint fele megüresedett, mandátuma lejártá előtt is feloszlatható volt. A községi mezőgazdasági bizottság feloszlására a községi előljáróság és a járási mezőgazdasági bizottság véleményének meghallgatása után a járási főszolgabíró; a járási bizottság feloszlására a járási főszolgabíró és a vármegyei mezőgazdasági bizottság véleményének meghallgatása után az alispán; a vármegyei szerv feloszlására pedig az alispán és az illetékes kamara véleményének meghallgatása után a földművelésügyi miniszter volt jogosult. Rendezett tanácsú város mezőgazdasági bizottságának feloszlásáról a polgármester meghallgatásával az alispán, törvényhatósági joggal felruházott város mezőgazdasági bizottságának feloszlásáról pedig a kamara meghallgatásával a földművelésügyi miniszter intézkedhetett.²¹¹

Az 1920. évi XVIII. törvénycikk *a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről* szóló 1894. évi XII. törvénycikk által létrehozott járási és vármegyei mezőgazdasági

²¹¹ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről*. 22-25. §. *Corpus Juris Hungarici*.

bizottságokat megszüntette és tennivalóikat az újonnan létesült járási és vármegyei mezőgazdasági bizottságokra ruházta.²¹² Ez azt jelentette, hogy ezentúl a járási bizottságoknak kellett gondoskodniuk a nem állami tulajdonban lévő apaállatok tenyésztési engedélyének kiadásáról illetve – indokolt esetben, ha a községek ezt nem tudták megtenni – megfelelő juh, sertés, szarvasmarha és ló apaállatok beszerzéséről is.²¹³

A kerületi mezőgazdasági kamara rendes, pót- és kültagokból állt. A rendes tagok részben választás, részben pedig hivatali tisztjük alapján voltak tagjai az érdekképviseleti szervnek. A választott rendes tagokat a kamara területébe tartozó vármegyék és törvényhatósági joggal felruházott városok mezőgazdasági bizottságai saját tagjaik sorából választották. A választott tagok és póttagok számát valamint egy-egy törvényhatóságra eső hányadát első ízben a földművelésügyi miniszter állapította meg, később a kamara alapszabálya volt e kérdésben az irányadó. A választott rendes tagok és póttagok számát úgy kellett megállapítani, hogy mindegyik kúria egyenlően legyen képviselve. Az adott mezőgazdasági bizottság olyan tagja volt választható, aki betöltötte harmincadik életévét, legalább 6 év óta állandóan a kamara területén lakott és nem hivatali tisztjénél fogva volt tagja a bizottságnak. A kamarai tagok és póttagok választása titkos szavazással történt. A választás eredménye ellen 15 napon belül a földművelésügyi miniszterhez lehetett fellebbezni. A rendes tagok mandátuma 6 évre szólt, fele részük viszont rotációs rendszerben, három évenként kilépett, azonban e személyek is újraválaszthatóak voltak.

A kamarai tagságot minden olyan körülmény megszüntette, amely miatt az illető a mezőgazdasági bizottság tagjává sem lett volna megválasztható. Azt a kamarai tagot, aki a kamara ülésein egy éven át egyszer sem vett részt és távolmaradását nem igazolta, a kamarai tagok sorából kamarai határozattal törölni kellett.

Az érdekképviseletnek hivatalból rendes tagja volt a legalább egy egész törvényhatóság területére kiterjedőleg törvényesen megalakult és ilyen módon működő mezőgazdasági egyesületek és munkásegyletek elnöke és egy-egy vezető tisztviselője, továbbá a kamara meghallgatása után az illetékes miniszter által kijelölt gazdasági szövetkezetek vidéki központjainak elnöke és egy-egy vezető tisztviselője valamint egyes, nem társult szövetkezetek kebeléből választott két-két személy, ha azokat a földművelésügyi miniszter ebbéli minőségükben megerősítette.

²¹² 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről.* 26. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²¹³ 1894. évi XII. tc. *A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről.* 25-31. §. *Corpus Juris Hungarici.*

A kamarák mindemellett a közgazdaság, mezőgazdaság és a munkásügyek területén elismert és az adott érdekképviselői területén lakó egyének közül a választott rendes tagok számának egynegyed részéig terjedően kültagokat is meghívhattak választás útján. E kültagok szavazati jogosultság nélkül tanácskozási joggal vettek részt a kamarai üléseken.

A törvény megfogalmazása szerint „a mezőgazdasági kamarák feladata egyfelől az, hogy a mezőgazdaság fejlesztése körül segítségére legyenek a kormánynak és a földművelésügyi igazgatásnak, másfelől pedig, hogy az ország közgazdaságában és társadalmában előmozdítsák és képviseljék a mezőgazdaság, a birtokosok és mezőgazdasági munkások egyetemes érdekeit”.²¹⁴ Kötelességük volt ezért figyelemmel kísérni, tanulmányozni és feltárni területükön mindazokat a jelenségeket, amelyek a helyi mezőgazdasági termeléssel és az ott élő agrárlakosság helyzetével összefüggtek. Emellett feladatuk volt az is, hogy megfigyeléseik alapján megjelöljék illetékeségi területükön a birtokmegosztás és a gazdálkodás legtermelékenyebb és az érintett rétegek számára legkedvezőbb módzatait. Figyelemmel kellett kísérniük az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, a pénzügyi és vámpolitika alakulását és annak helyi hatásait. Az így szerzett tapasztalatok birtokában pedig különböző társadalmi, közigazgatási, kormányzati és törvényhozási intézkedéseket javasolhattak illetve a termelés helyes szervezésére valamint a gazdálkodás eredményességének emelésére saját intézményeket is létesíthettek.

A kamara közvetlen felügyelő hatósággént irányította és támogatta az alá tartozó mezőgazdasági bizottságok működését. A gazdasági egyesületekkel, gazdakörökkel, mezőgazdasági munkásegyletekkel joga és kötelessége volt kapcsolatot tartani, emellett köteles volt elősegíteni a gazdatársadalom, valamint a gazdasági munkások további közérdekű szervezkedését is.

A földművelésügyi miniszter – a hatóságok törvényes jogköreinek sérelme nélkül – a mezőgazdasági kamarát bármely, az agrárium körébe tartozó gazdasági feladattal megbízhatta, ez esetben a kamara közhivataként volt jogosult eljárni. A hivatalos levelezésüket postabérmentesen intéző kerületi mezőgazdasági kamarák közvetlen előterjesztéssel élhettek a különböző minisztériumokhoz illetve a törvényhozáshoz, emellett a törvényhatóságokkal, közhatóságokkal, közhivatalokkal, magántestületekkel és magánszemélyekkel valamint egymással is közvetlenül érintkezhettek. A

²¹⁴ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőiről.* 34. §. *Corpus Juris Hungarici.*

törvényhatóságok, közhatóságok és hivatalok kötelesek voltak a kamarák megkereséseit és javaslatait tárgyalás alá venni s az elintézésről az adott érdekképviselőt értesíteni.²¹⁵

A kamarák szervezetük részletes megállapítására és működésük szabályozására saját maguk alkothatták meg alapszabályukat, a megalkotás és módosítás csak a földművelésügyi miniszter jóváhagyásával volt érvényes. A törvény azonban pontosan előírta, miket kell tartalmaznia a kerületi érdekképviselői szervek alapidokumentumainak.²¹⁶

A szervezet vezetését a három év tartamára választott elnök és két alelnök látta el, akiket azonban a földművelésügyi miniszternek meg kellett erősítenie posztjukon.

Az érdekképviselő általában nyilvános közgyűléseit évenként legalább kétszer kellett megtartani, azonban a földművelésügyi miniszter bármikor elrendelhetett közgyűlést, valamint 20 rendes tag írásos kívánságára is 15 napon belül össze kellett hívni a kamara ezen fórumát. A közgyűlésről a szakminisztert előzetesen értesíteni kellett, aki felszólalási joggal rendelkező képviselőt delegált az eseményre.

A kamarának jogában állt szakosztályokat alakítani s azokat állandó vagy ideiglenes feladatokkal megbízni. Ezek a szakosztályok üléseikre meghívottakat és szakértőket is meginvitálhattak, akiknek természetesen csupán tanácskozási joguk volt. Az érdekképviselői szerv azon tagjai, akik a mezőgazdasági munkások és cselédek csoportját képviselték, a munkásügyek tárgyalására külön szakosztály alakítását igényelheték, mely szakosztályba csak a mezőgazdasági munkások és cselédek

²¹⁵ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőiről.* 35-37. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²¹⁶ A törvényekkel és rendeletekkel összhangban álló alapszabálynak mindenképp tartalmaznia kellett:
„1. a kamara nevét, székhelyét, pecsétjének leírását és a kerületébe tartozó törvényhatóságok megnevezését;
2. a választandó tagok és póttagok számát és azoknak az egyes törvényhatóságok, valamint az érdekeltségi csoportok között való megoszlását;
3. a választott tagok kilépésének módzatait;
4. az elnök és az alelnökök választásának módját és az elnökség jogkörét;
5. a kamarai tanács választásának módját és a kamarai tanács jogkörét;
6. a szakosztálybeli tagok választásának módját és a szakosztályok jogkörét;
7. a kamarai közgyűlés, kamarai tanács és a szakosztályok gyűléseinek összehívására vonatkozó intézkedéseket annak meghatározásával, hogy mi történjék, ha az ülésen a tagok határozatképes számban nem jelennek meg;
8. a közgyűlésnek fenntartott ügyeket, amelyek sorába okvetlenül felveendő az ügyrend megalkotása és megváltoztatása, az évi költségvetés s a kamarai illetékek megállapítása, zárszámadások jóváhagyása, kölcsönfelvétel, ingatlanszerzés és elidegenítés, vagyonjogilag kötelező szerződések jóváhagyása; határozathozatal per indítása és perbeli egyezség kötése tárgyában; elnök, alelnökök és szakosztályi tagok választása, a kamarai kültagok (33. §) választása, tiszteletdíjak és évi illetmények megszavazása;
9. a kamara tisztviselőinek alkalmazására vonatkozó, valamint azokat az intézkedéseket, amelyeket a kamarai tagok vagy tisztviselők ellen kötelességmulasztás, szabálytalan eljárás vagy összeférhetetlen helyzetbe jutás esetén alkalmazni kell;
10. a pénztárkezelés és a számvitel módzatait;
11. az alapszabályok megváltoztatásának módzatait;
12. a hivatalos közlemények kihirdetésének módját.” 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőiről.* 39. §. *Corpus Juris Hungarici.*

csoportját képviselő kamarai tagokat lehetett beválasztani és üléseire meghívni(!). A szakosztályok a közgyűlés vagy a választmány határozatával szemben felterjesztéssel élhettek a földművelésügyi miniszterhez – de csakis a kamara útján.

A tagok kötelessége volt a választmánytól esetleg kapott megbízásokat lelkiismeretesen és tárgyilagosan teljesíteni. Ha ezeket valaki nem vagy nem tárgyilagosan teljesítette, a kamara közgyűlése tagságától megfoszthatta. Az erről szóló határozat ellen a közlésétől számított 15 napon belül panasszal lehetett élni a földművelésügyi miniszterhez.

A tagok tisztüket díjazás nélkül látták el, azonban a közgyűlésen és a választmányi, szakosztályi, bizottsági stb. üléseken való megjelenés, továbbá kiküldetés költségeit a kamara – saját maga által megállapított mértékben – megtéríthette illetve a megbízások teljesítéséért tiszteletdíjat fizethetett.

A törvény megszabta, hogy a mindennapi ügyek vitelét ellátó hivatali apparátus munkáját irányító igazgató csak főiskolai képzettségű és megfelelő közgazdasági ismeretekkel rendelkező személy lehet, akinek alkalmazásához szintén szükség volt a szakminiszter megerősítésére. A szabályozásban volt azonban egy kiskapu is: a szükséges képesítések hiánya alól a földművelésügyi miniszter az igazgató-jelöltnek felmentést adhatott.²¹⁷

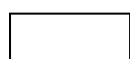
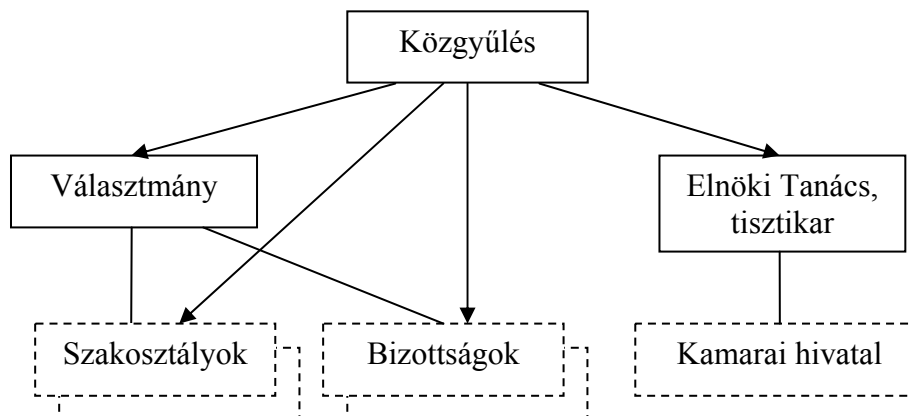
A mezőgazdasági érdekképviselőt olyan kiadásai fedezésére, amelyeket saját bevétele vagy az állami hozzájárulás nem fedezett, a szakminiszter jóváhagyásával kamarai illetéket vethetett ki. Az illetéket a kamara kerületében földadó alá eső földbirtokok és az ilyen földbirtokok haszonbérlete után kellett fizetni. Ezt az összeget a földbirtokosokra és más haszonélvezőkre az állami földadó, haszonbérlelőkre pedig a haszonbérlet utáni kereseti adójuk alapján kellett kivetni, legfeljebb az említett állami adók 4 százalékáig terjedően. A kamarai illetéket a közadókkal együtt hajtották be.

A mezőgazdasági kamara törvényes megalakulásától kezdve jogi személynek számított, saját neve alatt jogokat szerezhetett, kötelezettségeket vállalhatott s a bíróságok előtt pert indíthatott illetve perbe fogható volt. Az érdekképviselőt az elnök vagy helyettese képviselte. A kamarák felett a felügyeletet a földművelésügyi miniszter gyakorolta. A minisztertanács a kerületi kamarát a szakminiszter előterjesztésére és az Országos Mezőgazdasági Kamara meghallgatása után feloszlathatta, azonban ez esetben az érdekképviselői szerv újjáalakulásáról 60 napon belül intézkedni kellett.²¹⁸

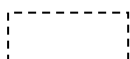
²¹⁷ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről*. 46. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²¹⁸ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről*. 47-50. §. *Corpus Juris Hungarici*.

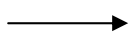
Az országos és kerületi mezőgazdasági kamarák szervei:

Intézkedési jogkörrel bíró szervek

Véleményező, döntéselőkészítő testületek

Választás

Az Országos Mezőgazdasági Kamarába minden kerületi kamara tagjai közül 15 rendes és 10 póttagot választott úgy, hogy azok között mind az öt érdekeltségi csoport (kúria) egyenlően képviselve legyen. Rajtuk kívül az OMK rendes tagjai voltak az országos érdekképviseleti szerv javasatára a földművelésügyi miniszter által kijelölt országos mezőgazdasági és munkásterületeknek, mezőgazdasági szövetkezeteknek elnökei és igazgatói is. A tagok mandátuma a kerületi szervekéhez hasonlóan szintén hat évre szólt s itt is három évenként a tagság felét megújították. Ügyrendjét az OMK saját maga alkothatta meg.

Az országos szerv feladata volt a kerületi kamarák felügyelete, valamint az, „hogy országos szempontból tárgyalva a magyar mezőgazdaságot érintő kérdéseket, a kormánynak a mezőgazdaság irányításában segédkezet nyújtson.

Az országos mezőgazdasági kamara egyetemes országos szempontból felülbírálja az egyes mezőgazdasági kamarák által előterjesztett véleményeket és javaslatokat, véleményezőleg nyilatkozik a kormányzat részéről hozzáutalt kérdésekben; saját javaslataival és indítványjaival törekszik a mezőgazdaság helyes irányú fejlődését elősegíteni és a mezőgazdaság, a gazdaságszervelet és munkásszervelet egyetemes érdekeit előmozdítani és az ország kormányzata előtt képviselni.”²¹⁹

Az OMK-nak saját belső ügyeivel kapcsolatban a kerületi kamarákkal nagyjából megegyező jogköre volt, hozzájuk hasonlóan három évre választotta elnökét és két alelnökét, akik beiktatásához szintén a felügyeleti jogokat gyakorló földművelésügyi miniszter jóváhagyása volt szükséges. Az országos érdekképviselet igazgatójának is hasonló végzettséggel kellett rendelkeznie, mint a kerületi kamarák hivatali vezetőinek. A törvény rendelkezése szerint az Országos Mezőgazdasági Kamara költségeit fele részben és egymás között egyenlő arányban a kerületi kamarák, fele részben pedig az állam viselte.²²⁰ Az agrár-érdekképviseletek fenntartására bevezetett kamarai illeték összegének 20%-át kapta az Országos Mezőgazdasági Kamara, 8%-át a mezőgazdasági bizottságok, a fennmaradó 72% pedig a kerületi kamarákat illette.²²¹ (Az illetéket azonban csak igen nehezen lehetett behajtani, különösen az 1920-as évek végén – 1930-as évek elején kezdődő gazdasági válság idején.²²²)

²¹⁹ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről.* 53. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²²⁰ 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviseletről.* 55-56. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²²¹ ÚJLAKYNE, 1978a. 598.

²²² Erre vonatkozóan lásd például a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara közgyűlésén elhangzottakat. *Az 1927. december 15-i közgyűlés jegyzőkönyve.* (Beszámoló arról, hogy a kamarai illeték nagyon nehezen folyik be.) BkmÖL IX. 234. a. Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. Közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944. 1. d.

A mezőgazdasági kamarák területi beosztását a 37.250/1921. F. M. számú rendelet szabályozta. Eszerint az ország területén öt kerületi érdekképviselő jött létre Kecskemét, Debrecen, Miskolc, Győr és Kaposvár központtal.²²³ Ez a beosztás később a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és délvidéki területek visszatérével módosult: az Észak-Dunántúli Mezőgazdasági Kamara egyes területeiből illetve a visszatért Nyugat-Felvidék vármegyéiből létrejött a Kisalföldi Mezőgazdasági Kamara, 1940-ben pedig felállították a kárpátaljai agrár-érdekképviselőt is.²²⁴ Észak-Erdély visszatérte után azonban az addig ott működő („román”) érdekképviselői rendszert felszámolták s nem került sor a magyar kamarai struktúra kiépítésére sem.²²⁵ Az ottani agrárium érdekképviselőt a régió gazdátársadalmának egészét reprezentáló Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület látta el. Az egyesület működésével kapcsolatos költségeket a földművelésügyi miniszter által megállapított költség-előirányzat keretében Észak-Erdély területén beszédett mezőgazdasági érdekképviselői illetékekből fedezték.²²⁶

Az újonnan létrejött agrár-érdekképviselő felépítésében a korábban felállított kamarákhoz képest újdonságnak számított az országos szerv létrehozása. Ez persze korlátozta ugyan a kerületi szervezetek önállóságát, emellett azonban – legalábbis megalakulásakor – esélyt kínált arra, hogy az agrárium érdekképviselői munkája egy központi szerv fellépése révén összefogottabb, hatékonyabb legyen annál, mint ha a vidéki szervezetek egy-egy kérdésben külön-külön próbálnák meg végigvinni akaratukat. Az országos kamara azonban a későbbiekben inkább a kormány szándékait közvetítette lefelé, a kerületi szervek felé, nem pedig azok érdekeit védte, képviselte a hatalommal szemben. Ráadásul a kormányzat hamar felfedezte benne a mindig kényelmet nyújtó központosítás kitűnő eszközét is: emiatt volt olyan időszak, amikor kifejezetten rossz volt a viszony a vidéki szervezetek és az országos kamara között.²²⁷

A törvény igazán részletesen csupán a kerületi mezőgazdasági kamarákkal kapcsolatos kérdéseket szabályozta. Azok összetételén, a tagok megválasztásának módján illetve feladatuk rögzítésén kívül előírta szervezeti felépítésüket, megszabta helyüket az

²²³ Lásd a m. kir. földművelésügyi miniszter 1921. évi 37.250. sz. rendeletét a mezőgazdasági kamarák székhelyének és működési területének megállapításáról. *Magyarországi Rendeletek Tára – 1921.* Budapest, 1922. 769.

²²⁴ A Kárpátaljai Mezőgazdasági Kamara 1940. december 14. alakult meg Ungváron, elnöke Plotényi Vilmos lett. Lásd: Fórum Kisebbségkutató Intézet honlapja: http://www.foruminst.sk/index.php?&Mid=&Lev=&Ind=0&P=publ/nostratempora/7/nostratempora7.4_3, 2006. december 3.

²²⁵ 1940. évi 8.400 ME. sz. rendelet. *Magyarországi Rendeletek Tára – 1940.* Budapest, 1941.

²²⁶ SIMON Zsuzsanna: Erdély köz- és szakigazgatása a második bécsi döntés után. *Regio*, 1995. 4. szám.

²²⁷ Erre vonatkozóan lásd: PINTÉR, 1981. 468-469.

állami hivatali hierarchiában, szabályozta a fenntartásukhoz szükséges költségek előteremtésének módját és végül a felettes szervekkel valamint más hivatalokkal való érintkezés mikéntjét is.²²⁸

Az oly régóta várt 1920. évi XVIII. törvénycikk számos gyermekbetegséggel küzdött. A mezőgazdasági bizottságok működését például nem sikerült valódi tartalommal megtölteni, mivel a törvény szerint nem rendelkeztek sem önálló anyagi forrásokkal, sem fizetett alkalmazotti gárdával. Ezért sosem tudtak a helyi gazdasági élet számottevő résztvevőivé válni, egy 1941-es beszámoló szerint sokszor saját maguk is puszta szócséplésként értékelték munkájukat.²²⁹

Az is komoly problémát jelentett, hogy a törvény csupán igen nagy vonalakban vázolta a kamarai struktúra feladatait. Ezt a törvényjavaslat indoklása azzal magyarázta, hogy minden további részletezés csak korlátozná az érdekképviseltek tevékenységét, hiszen hatáskörük összes, a mezőgazdaságot illetve a mezőgazdasági munkásságot érintő ügyre kiterjed.²³⁰ A mindennapi ügyintézésben azonban a hatáskörök nem elhatárolt volta sok feszültséget generált, már csak azért is, mert a kamarai szervezet mellett továbbéltek az önkéntes társuláson alapuló érdekképviseltek is.

Emellett már a megalakuláskor sérült az az alapvetően fontos elv és szempont, miszerint a szervezet a mezőgazdaságból élők összességét kell hogy képviselje. A törvény ugyanis a községi- illetve körjegyzők valamint a főszolgabírók hatáskörébe utalta a községi, járási és városi mezőgazdasági bizottsági tagok választásának lebonyolítását, így a hatalom a közigazgatás révén már a kezdet kezdetén megsűrthette azokat, akik kamarai tagok lehettek.²³¹ Ez konkrétan azt jelentette, hogy egy-egy járásban nem hozták létre az összes községi mezőgazdasági bizottságot, csupán a politikailag megbízható településeken került sor a választásokra.²³²

Az agrár-érdekképviseltek kezdeti éveit pénzügyi nehézségek jellemezték. A mezőgazdasági kamarák anyagi fedezetét biztosítani hivatott illetékek kivetéséről ugyanis csupán 1924-ben született rendelet, addig az új intézményeknek államsegélyből kellett

²²⁸ PINTÉR, 1981. 434.

²²⁹ PINTÉR, 1981. 467.

²³⁰ Lásd erről bővebben: RUBINEK Gyula: *Indokolás a mezőgazdasági érdekképviseltről szóló törvényjavaslathoz*. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara kiadványai 2. szám. Kecskemét, 1925. 77-79.

²³¹ Erre bővebben lásd: JÁVORSZKYNÉ, 1988. 137.

²³² Szabó Károly nyug. vezérkari ezredesnek, az isaszegi járási mezőgazdasági bizottság elnökének érdekképviselati reformra vonatkozó tervezetét tartalmazó levél, 1934. február 8. BKmÖL IX. 234. c. Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. Általános iratok. 1. d.

gazdálkodniuk, ami a fokozódó infláció mellett roppant nehéz volt.²³³ Az anyagi problémák egyébként kisebb-nagyobb mértékben végigkísérték a szervezet működését.²³⁴

A fenti okok miatt az első évek aránylag kevés látványos eredményt hoztak: a kamarák főleg saját működésük feltételeit igyekeztek kialakítani. A kezdetektől fogva mindvégig fontos, sőt meghatározó szerepük volt a kerületi szervezetek igazgatóinak, akik a hivatalnoki kar közvetlen főnökei voltak. Mivel a kamara közgyűlésének inkább formális szerepe volt²³⁵ és az elnökök sem végeztek valódi irányító munkát (inkább csak képviselték az intézményeket a külvilág felé)²³⁶, igen sok múlott az igazgatók személyén. Ezzel valószínűleg a törvény megalkotói is tisztában voltak, ezért határozták meg olyan pontosan az igazgatói poszt betöltésének szakmai követelményeit.

A mezőgazdasági kamarákkal kapcsolatos jogi szabályozásban az 1937. évi XVII. törvénycikk hozott változást.²³⁷ A módosító rendelkezés a kamarai választókat hat – a földbirtok illetve – bérlet nagysága alapján megállapított – kúriába sorolta, és rendelkezett arról is, hogy a gazdatisztek az alkalmazójuk birtoknagyságának megfelelő választási csoportba kell beosztani. Ők – a kamara területén bármely község összeíró jegyzékének bármely csoportjába is voltak besorolva – saját maguk közül ugyanannyi mezőgazdasági kamarai rendes tagot és póttagot voltak jogosultak választani, mint egy-egy kúria. Az így kvázi létrehozott hetedik, gazdatiszti választócsoporthoz történő választás módját a szakminiszter rendelettel kellett szabályoznia, de mindezzel párhuzamosan a törvény azt is kimondta, hogy gazdatiszti vármegyei illetve törvényhatósági jogú városi mezőgazdasági bizottság kamarai tagul nem választhatott. A kamarának azok a tagjai, akik a gazdatisztekot képviselték a gazdatiszti ügyek tárgyalására külön szakosztályt alakíthattak.²³⁸

²³³ PINTÉR, 1981. 449.

²³⁴ ÚJLAKYNÉ, 1978a. 598.

²³⁵ Erre jellemző, hogy például a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara választmánya által előterjesztett határozati javaslatokat mindig elfogadta. Lásd: PINTÉR, 1981. 438.

²³⁶ Az érdemi munkát sokszor az is akadályozta, hogy az elnökök vagy más fontos tisztséget is betöltöttek vagy messze laktak a kamara székhelyétől. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamarának fennállása alatt három elnöke volt: Purgly Emil tomapusztai birtokos (később földművelési miniszter), Szentjóbý-Staub Elemér csömöri és Máriássy Mihály gombai nagybirtokos. Mindhárman kevés energiát tudtak fordítani anyagi díjazással egyébként nem is járó tisztségükre, ezért a kamara lelke Gesztelyi Nagy László kamarai igazgató volt. Erre bővebben lásd: PINTÉR, 1981. 444. A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarának az 1930-as évek végéig négy elnöke volt, mind ismert potentát: gróf Almássy Imre, Kállay Miklós, báró Vay László és Losonczy István. Mindannyian azért távoztak a szervezet éléről, mert magas kormánytiszséget bíztak rájuk. ÚJLAKYNÉ, 1978a. 599.

²³⁷ 1937. évi XVII. törvénycikk *a mezőgazdasági érdekképviseltről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról. Corpus Juris Hungarici.*

²³⁸ A gazdatisztekre vonatkozóan lásd: 1937. évi XVII. tc. *a mezőgazdasági érdekképviseltről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 2-4. illetve 13. §. *Corpus Juris Hungarici.*

A községi és városi mezőgazdasági bizottságba a korábbi tíz tag helyett tizenkettőt, tizenöt tag helyett tizennyolcat és húsz tag helyett huszonnégyet kellett választani. A választásra jogosultak csoportonként saját maguk közül a bizottsági tagok egyhatod-egyhatod részét választhatták. Ezen bizottságok tagjává nem lehetett olyan személyt megválasztani, akinek jövedelme nagyobb részben nem mezőgazdasági ingatlanból vagy ilyen jellegű jövedelemből eredt.²³⁹

A községi mezőgazdasági bizottságnak hivatalból tagja lett a vitézek őrmestere és a községi vagy kör-állatorvos, a megyei városi illetve törvényhatósági jogú városi mezőgazdasági bizottságnak pedig a városi állatorvoson kívül azon vármegyei vitézi szék kiküldöttje, amelyhez a város tartozott. (A vitézi rend képviselői tovább növelték e testületek politikai megbízhatóságát.) Mind a járási, mind pedig a vármegyei bizottságba az addigi öt tag és öt póttag helyett ezentúl tizenkét tagot és tizenkét póttagot, választói csoportonként tehát két rendes és ugyanannyi póttagot kellett választani. A járási mezőgazdasági bizottságnak a járási vitézi hadnagy, a vármegyei bizottságnak pedig a vármegyei vitézi szék kiküldöttje és a vármegye székhelyén működő háziipari kerületi felügyelőség vezetője is hivatalból tagja lett.

A községi, megyei városi és járási mezőgazdasági bizottságok felett a felügyelet akár közvetlenül, akár az illetékes vármegyei bizottságon keresztül az a mezőgazdasági kamara volt jogosult gyakorolni, amelynek területén a bizottság működött. A törvény arról is rendelkezett, hogy ha valamelyik községben a községi mezőgazdasági bizottság alakítását a vármegye alispánja a kamara megkeresésére sem rendeli el, az érdekképviselő az elrendelés érdekében az országos mezőgazdasági kamara útján a földművelésügyi miniszterhez folyamodhat.²⁴⁰

A kerületi mezőgazdasági kamarának hivatalból rendes tagjai lettek azon törvényhatóságok vezető tisztviselői illetve azon vitézi törzsszékek egy-egy kiküldöttje, amelyekre a kamara működési területe kiterjedt, valamint az érdekképviselő területén székelő vármegyei és törvényhatósági jogú városi gazdasági felügyelőségek vezetői. Rajtuk kívül hivatalbóli tagnak számított azon, a kamara területén legalább egy egész törvényhatóság, de legfeljebb a kamara területére kiterjedőleg jóváhagyott alapszabályok

²³⁹ Ez a megszorítás azonban a gazdasági tanárookra, önállóan gazdálkodó okleveles gazdákra, lelkészekre, tanítóokra valamint az államtól, illetve az állammal az ellátás szempontjából viszonyosságban álló intézményektől ellátásban részesülő volt alkalmazottakra nem vonatkozott. 1937. évi XVII. tc. *a mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról*. 3. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁴⁰ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról*. 5. §. *Corpus Juris Hungarici*.

alapján működő önálló, általános mezőgazdasági célú egyesületeknek és munkásegységeknek két-két kiküldöttje, amely egyesületeket a földművelésügyi miniszter az adott kamara és az OMK javaslatára tagok kiküldésére feljogosított. Mindezek mellett más, a miniszter által kijelölt mezőgazdasági egyesületeknek illetve szövetkezeteknek is joguk volt a kamarába összesen 2-2 küldöttet delegálni. A helyi érdekképviselőnek és az országos kamarának ezen szervezetek kiválasztásában is döntő szerepe volt: a minisztérium e kérdésben az ő javaslatukra intézedett.²⁴¹ A tagküldésre jogosult különböző egyesületek jogosítványai és az ezek által kiküldött tagok megbízatása azonban csak egy kamarai választási időszakra szólt.

A törvény szerint olyan közigazgatási határozat vagy intézkedés ellen, amely egy, a kamara által tett javaslatra vonatkozik, az érdekképviselő – az 1929. évi XXX. törvénycikk korlátai között²⁴² – jogorvoslattal élhetett, ha úgy ítélte meg, hogy jogait vagy érdekét a határozat nem sérti ugyan, de az általa képviselt egyetemes mezőgazdasági érdekek szempontjából nem megfelelő.

Az 1920. évi XVIII. tc. 37. §-ának első bekezdése úgy módosult, hogy a kamara országos jelentőségű ügyben a törvényhozáshoz vagy a kormányhoz az országos mezőgazdasági kamara útján tehetett előterjesztést, amelyet a OMK az ezzel kapcsolatban készített saját előterjesztéséhez mellékelni volt köteles. A kamarai választmányoknak a módosítás nyomán 28 tagúaknak kellett lenniük, viszont az érdekképviselők ezentúl saját alapszabályaikban határozhatták meg alelnökeik számát.²⁴³

A módosítás szerint a mezőgazdasági kamarák kötelesek voltak a választmányi ülésekről és közgyűlésekről jegyzőkönyvet készíttetni és azok hiteles másolatát az ülés napjától számított tizennégy napon belül az Országos Mezőgazdasági Kamarához és a földművelésügyi miniszterhez felterjeszteni. A kamara közgyűlésének és választmányának ülésén a földművelésügyi miniszter és az OMK felszólamlási joggal képviseltethette magát, emiatt az ülések időpontját és tárgysorozatát a miniszterrel és az országos szervvel idejében közölni kellett.

Fontos volt az a rendelkezés is, miszerint az alapszabályoknak a kamarai tisztviselők szolgálati és nyugdíjviszonyaira vonatkozó rendelkezései, valamint az ezek

²⁴¹ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 8. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴² A közigazgatási határozattal szembeni jogorvoslatról *A közigazgatás rendezéséről* szóló 1929. évi XXX. tc. 46-58. §-a rendelkezett. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴³ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 11. §. *Corpus Juris Hungarici.*

alapján kibocsátott szolgálati, fegyelmi és nyugdíjszabályzatok nem térhettek el az OMK tisztviselőire vonatkozó megfelelő rendelkezésektől, illetve szabályzatoktól. (Ez alól a rendelkezés alól csak a miniszter adhatott felmentést indokolt esetben, az OMK javaslatára.)²⁴⁴ Ennek nyomán az érdekképviselők belső működési mechanizmusa ezen a szinten is egységessé vált.

A kamarai illetékekkel kapcsolatban a törvénymódosítás leszögezte, hogy azt a mesterséges halastavak mellett be kell fizetni az adóköteles mezőgazdasági mellékipari üzemek után is, „feltéve, hogy leginkább saját nyerstermékeik feldolgozására és eladására szorítkoznak”. A gazdatiszteknek valamint a mezőgazdasági termelési, értékesítési és fogyasztási szövetkezeteknek is meg kellett fizetniük a kamarai illetéket. Az illeték alapja az adóköteles mezőgazdasági mellékipari üzemeknél és a mesterséges halastavaknál a terhükre kivetett általános kereseti adó, a gazdatisztek tekintetében az alkalmazottak kereseti adója, az említett szövetkezetek tekintetében pedig a társulati adó volt. Az illeték kulcsa azonban nem lehetett magasabb, mint azé az illetéké, amelyet a földadó alá eső mezőgazdasági földbirtok után kellett fizetni.

Mezőgazdasági mellékipari üzem után illetve a fent említett szövetkezeteknek viszont nem kellett fizetni kereskedelmi és iparkamarai illetéket. Kétséges esetben a földművelésügyi miniszter az iparügyi, illetve a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterrel egyetértve döntötte el, hogy valamely üzemet mellékipari üzemnek, valamint azt is, hogy valamely szövetkezetet mezőgazdasági termelési, értékesítési vagy fogyasztási szövetkezetnek kellett-e tekinteni.²⁴⁵

Az 1937-es módosítás szerint ezentúl az Országos Mezőgazdasági Kamarába minden kerületi kamara tagjai közül huszonnyolc-huszonnyolc rendes és tizennégy-tizennégy póttagot kellett választani úgy, hogy a választói kúriák valamint a gazdatiszti csoport egyenlő arányban legyen képviselve.

Az OMK-nak hivatalból rendes tagjai lettek azon országos mezőgazdasági egyesületek és mezőgazdasági munkásegységek valamint azon országos hatókörű mezőgazdasági szövetkezetek közgyűlés által választott két-két küldöttje, amelyeket a földművelésügyi miniszter az OMK javaslatára tagküldésre feljogosított. Rajtuk kívül az országos szervezet hivatalból rendes tagjává vált az ügyvezető vitézi törzskapitány és a vitézi rend főszéktartóságának egy mezőgazdasági szakelőadója is.

²⁴⁴ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselétről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 14. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴⁵ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselétről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 15-17. §. *Corpus Juris Hungarici.*

Az 1920. évi XVIII. törvénycikk 49. §-ának második bekezdése²⁴⁶ mind a kerületi, mind pedig az országos érdekképviselő tekintetében úgy változott, hogy a kamarát az elnök és az igazgató együttesen kell, hogy képviselje. Az érdekképviselőket költségmegosztásának módja is megváltozott: a kerületi kamaráknak ezentúl az országos szervezet költségeinek rájuk eső fele részét nem egyenlő arányban, hanem az általuk kivetett évi mezőgazdasági kamarai illetékek összegének arányában viselték, emellett az OMK-ba tagküldésre jogosult szervezetek által fizetett kamarai illetékből származó jövedelem is az országos kamarát illette.²⁴⁷

Az új törvény (amely – amint arra már utaltunk – valójában csak módosítás volt) ezen kívül megerősítette a földművelésügyi miniszter kamarák feletti kizárólagos felügyeleti és jóváhagyási jogát valamint rendelkezett a kamarai tagok igazolásának illetve a mezőgazdasági bizottságok tagjai érdekképviselőbe történő delegálásának módjáról. Emellett kimondta azt is, hogy a törvény kihirdetésének napjától számított hat hónap elteltével a mezőgazdasági kamarák aktuális választási időszaka lejárt, s az új választásokat legkésőbb további három hónapon belül meg kellett tartani.²⁴⁸

A fenti törvénymódosítás életbeléptetésével kapcsolatos gyakorlati teendőket a mezőgazdasági érdekképviselő feladatáról, szervezetéről és működéséről szóló 117.000/1938. F. M. számú rendelet tartalmazta.²⁴⁹ E dokumentumban is megfigyelhetők bizonyos nem elhanyagolható mértékű hangsúly-eltolódások az 1920-as törvény rendelkezéseire és szellemére képest. Ilyennek tekinthető az Országos Mezőgazdasági Kamara szerepének és súlyának megnövekedése a kerületi szervek hátrányára éppúgy, mint a földművelésügyi miniszter kamarákkal kapcsolatosan jogainak kibővülése. Az eredeti törvényi szabályozás által megszabott szervezeti kereteket már az 1937. évi XVII. törvénycikk is a központosítás irányába módosította, a jelen rendelet pedig saját lehetőségei szerint igyekezett ezt a folyamatot még inkább kiszélesíteni. Mivel csupán a kerületi szervek teherviselésével kapcsolatosan született számukra kedvező változás, összességében elmondható, hogy a kerületi kamarák szempontjából végig hátrányos

²⁴⁶ Az említett törvényi hely a következőképp rendelkezett: „A kamarát elnöke vagy helyettese képviseli. Olyan okirat, amellyel a kamara magát vagyoni jogilag leköteli, csak úgy szolgál a kamara ellen bizonyítékul, ha az elnök vagy helyettese, továbbá a kamarai tanács egy tagja és a kamara igazgatója aláírásával el van látva.” 1920. évi XVIII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőkről.* 49. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴⁷ Az Országos Mezőgazdasági Kamarára lásd: 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőkről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 17-19. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴⁸ 1937. évi XVII. tc. *A mezőgazdasági érdekképviselőkről szóló 1920:XVIII. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról.* 24. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁴⁹ A rendelet szövege megtalálható: *Magyarországi Rendeletek Tára – 1938.* Budapest, 1939. I. kötet 1187-1194., illetve II. kötet 1195-1200.

tendencia figyelhető meg a szövegben, ez pedig egyáltalán nem kedvezett a szervezeti autonómia ügyének sem.²⁵⁰

Mindennek ellenére a mezőgazdasági érdekképviseleti rendszer leghatékonyabban működő szervei kétségtelenül a kerületi kamarák voltak. Ezek a törvény rendelkezései alapján maguk határozták meg alapszabályukat és ügyrendjüket. Ezen dokumentumok szabályozták a közgyűlés jogkörét, amelybe szinte az összes, működéssel és szervezettel kapcsolatos jogosítvány beletartozott.

A közgyűlés rendes tagjainak száma függött az adott kamara által képviselt régió sajátosságaitól, emellett pedig – amint már említettük – a földművelésügyi miniszter az érdekképviselet javaslatára kijelölt olyan mezőgazdasági egyesületeket és mezőgazdasági munkásegyleteket, gazdasági szövetkezeteket is, amelyek két-két képviselőt delegálhattak rendes – tehát szavazati joggal is bíró – tagként a testületbe. A tagok rotációs rendszerben, sorsolással cserélődtek, mandátumuk három évre szólt. A közgyűlés választotta az általában húszegynéhány fős (igazgató)választmányt, amelynek hivatalból tagjai voltak a kamara alelnökei és elnöke, ez utóbbi vezette is e testület üléseit. A választmány volt jogosult dönteni minden olyan ügyben, amely nem tartozott szorosan a közgyűlés hatáskörébe. Minden, a kamarát érintő kérdés felett felügyeleti joggal bírt, a közgyűlés felé pedig előterjesztéseket fogalmazhatott meg.

A különböző speciális kérdések megvitatására a kamara létrehozhatott külső tagokat is kooptáló szakosztályokat, amelyeknek a kamarai elnök, alelnökök és az igazgató szintén hivatalból tagjai voltak, a szakosztály saját elnökét viszont szabadon választotta. Ez a szerv javaslatait a választmány elé volt köteles terjeszteni. Emellett általában három, állandó jellegű bizottságot is létrehoztak: az igazoló, számvizsgáló és fegyelmi bizottságot, ezek feladatait és jogkörét a kamarai ügyrendekben határozták meg.

Az elnök, az alelnökök és a kamarai igazgató alkotta végül az elnökséget vagy elnöki tanácsot, amely az elnök által elé utalt ügyek „megtárgyalásával az elnököt a kamara vezetésében támogatja”.²⁵¹ A működéssel járó mindennapi teendőket ellátó kamarai hivatal főnöke az igazgató volt, akit nyilvános pályáztatás után lehetett

²⁵⁰ A rendelet kamarákra vonatkozó részeinek elemző publikálását lásd: STRAUSZ Péter: A magyar mezőgazdasági kamarák vázlatos története 1920–1946. *KUT*, 2004. 1. szám 63-80.

²⁵¹ A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara (DTMK) 1922-es alapszabályának 28. §-a. GERGELY, 2005. II. 993.

alkalmazni. Mind az ő, mind pedig a kamarai elnök és alelnökök hivatalba iktatásához szükség volt azonban a földművelésügyi miniszter beleegyezésére is.²⁵²

Az egyes vidéki kamarák alapszabályai és a szigorúan csak a belszervezettel foglalkozó ügyrendjei között a kezdetekkor még meglévő apró különbségek is csökkentek az idők folyamán, ugyanis egyre inkább elfogadásra került az az elv, miszerint minden vidéki szerv alapdokumentumainál az Országos Mezőgazdasági Kamara alapszabálya és ügyrendje legyen a követendő példa.²⁵³

A kerületi érdekképviseleti szervezetek működésének koordinálását az OMK látta el. Az országos szervbe az alapszabály értelmében minden kerületi kamara 15 rendes és 10 póttagot delegált. (A küldöttek száma 1938-tól kezdve 28-ra illetve 14-re nőtt.) A földművelésügyi miniszternek ide is joga volt különböző szervezetek képviselőit rendes tagként delegálni. A rendes tagok létszámának negyedrézéig pedig olyan, csupán tanácskozási joggal bíró kültagokat is fel lehetett venni, akik a köz- és mezőgazdaság terén már érdemeket szereztek. Az egymást kezdetben rotációval váltó tagok mandátuma először három, majd 1938-tól egységesen hat évre szólt.

A kamarai közgyűlés a kerületi testületekéhez hasonló széles jogkörrel rendelkezett és ő választotta három évre az először 45, majd csupán 28 tagú igazgatóválasztmányt is, amelynek hivatalból voltak tagjai az OMK elnöke és alelnökei. Az országos központi szerv a kerületiekhez hasonlóan rendelkezett ezenkívül különböző szakosztályokkal és a már említett három bizottsággal valamint elnöki tanáccsal is, ezek jogköre megegyezett az említett kerületi szervekével. A felügyeletet az OMK felett is a földművelésügyi miniszter gyakorolta, az ő beleegyezése volt szükséges az elnök, alelnökök illetve a kamarai igazgató beiktatásához.²⁵⁴

A fentiekben áttekintett két gazdasági kamarai szervezet felépítését és működési mechanizmusait tekintve igen eltérő arculattal rendelkezett. A kereskedelmi és iparkamarák mindvégig magukon viselték a struktúrájukat kialakító dualizmus szellemiségének jegyeit. Tárgyalt korszakunknak majdnem a végéig megőrizték liberális elvi alapokon nyugvó szerkezetüket és a kormányzathoz lojális, de mégis autonóm

²⁵² A kerületi mezőgazdasági kamarák szervezetére lásd GERGELY, 2005. II. 987-995. (65. számú dokumentum, A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara 1922-es alapszabálya), illetve összehasonlítással a Tiszántúli és az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara alapszabályát. (Ez utóbbiakat: BKmÖL 234. IX. 234. c. Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. Általános iratok. 56. d. Szabályzatok.)

²⁵³ Az OMK leirata a vidéki kamaráknak, 1942. szeptember 9. BKmÖL 234. IX. 234. c. Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. Általános iratok. 56. d. Szabályzatok.

²⁵⁴ Az Országos Mezőgazdasági Kamara szervezetére lásd GERGELY, 2005. II. 996-1005. (66. számú dokumentum: az OMK 1923-as alapszabálya.)

jellegüket. Az érdekképviseltek „közös ügyeit” intéző központi iroda sosem vált országos hatókörű felettes szervvé, így a kerületi kamarák egymástól szinte teljesen független, különálló volta is megmaradt. A Budapest Kereskedelmi és Iparkamara is csupán első volt az egyenlők között, ezért az a kormányzati gyakorlat, miszerint elsődlegesen e szervezettel tárgyalták meg az összes érdekképviseltek érintő kérdéseket, sosem lett intézményesített formába öntve. Mindehhez pedig hozzáadódott a külső tényezőktől lehetőleg függetlenül élő s működő kereskedő és iparosrétegek autonómia-igénye, mely által a kamarák saját tagságuk felől is indíttatást és támogatást kaptak a független önkormányzati lét fenntartásához.

A mezőgazdasági kamarák teljesen más történelmi helyzetben jöttek létre. A véres világháború és a nemzeti sokkot okozó trianoni békeszerződés után megalakított szervezetek már rendelkeztek a két világháború közötti Magyarország szellemiségének számos vonásával. A német mintára megalkotott struktúrával rendelkező agrár-érdekképviselteknek igen kedvezőtlen gazdasági-közéleti miliőben kellett megkezdniük ténykedésüket. Már utaltunk arra, hogy az autonómia egyik alapja, a szabad választáson alapuló szervezet elve már a megalakulásnál is csupán féloldalasan valósult meg. Ennek ellenére a mezőgazdasági kamarák felépítésüket tekintve autonóm testületek voltak, viszont a tagságon és a vezetésen múlt, hogy e jogi kereteket mennyire képesek megtölteni valódi tartalommal. Véleményünk szerint ezen szervezetek is komolyan vették feladatukat, a mezőgazdaságból élők érdekképviselését, és lehetőségeik szerint igyekeztek tagságukat minél előnyösebb helyzetbe hozni.

III. 2. Szakmai kamarák

III. 2. 1. Ügyvédi kamarák

Az ügyvédi kamarák létrehozására még a dualizmus korában került sor, amikor az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. évi XXXIV. törvénycikk rendelkezett felállításukról és az új érdekképviselők alapvető feladatául „az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvását, az ügyvédek jogainak megvédését és kötelességeik teljesítésének ellenőrzését, továbbá a jogszolgáltatás és ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslását, valamint az időszerű reformok iránti véleményadását s javaslattételét”²⁵⁵ szabta meg. A törvény alapján kiadott igazságügyminiszteri rendelet az ügyvédi kamarák számát és illetékességi területét szabályozta.²⁵⁶

Az ügyvédi kar érdekképviselőinek jogi keretei 1934-ig nagyjából változatlanok maradtak, ezért talán nem haszontalan áttekinteni, hogy az 1874. évi XXXIV. törvénycikk milyen szervezeti kérdéseket szabályozott s mekkora mozgásteret engedett eme autonóm testületek részére. Mivel az előző fejezetben az ügyvédi kamarák létrehozásának bemutatásakor bizonyos strukturális kérdéseket már érintettünk, a továbbiakban csupán a még nem említett szervezeti-jogosultsági jellemzőkre térünk ki.

A törvény rendelkezései szerint az ügyvédi kamara a területén lakó illetve az ügyvédek lajstromába felvett ügyvédekből állt, kiadásainak fedezése érdekében tagjaira évi illetményt vethetett ki. Az érdekképviselő hatáskörébe tartozó ügyeket a kamara tagjaiból álló közgyűlés, a választmány és az elnök intézte.

A közgyűlés maga állapíthatta meg ügyrendjét, megválasztotta a választmányt, megállapította a tisztviselők és a hivatali apparátus fizetését valamint döntött az éves költségvetés tervezetének és részleteinek ügyében. Emellett ez a testület vizsgálta felül az éves elszámolást, valamint ezen a fórumon foglalkoztak a választmány határozatai ellen beadott fellebbezésekkel is. Fontos jogosítványa és kötelessége volt az, hogy a jogszolgáltatás és főleg az ügyvédség terén mutatkozó hiányok kiküszöbölését célzó indítványokat vagy az e tárgyban véleményadás végett az igazságügy-minisztertől kapott javaslatokat megtárgyalja.²⁵⁷

²⁵⁵ Az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. évi XXXIV. tc. 19. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁵⁶ ZACHAR, 2005. 120-121.

²⁵⁷ Az ügyvédi kamarák közgyűlésére lásd: 1874:XXXIV. tc. 20. §. *Corpus Juris Hungarici*.

A közgyűlések nyilvánosak voltak és az elnök a napirendet köteles volt előre közzétenni. A jegyzőkönyvek másolatát el kellett küldeni a felügyeleti jogot gyakorló igazságügy-miniszternek is. Az ügyvédi kamaráknak minden év elején az előző esztendőbeli működésükről jelentést kellett felterjeszteniük a szakminiszterhez, mely dokumentumban kötelesek voltak részletesen foglalkozni a fegyelmi tanács munkájával valamint az ügyvédség és a jogszolgáltatás terén szerzett új tapasztalatokkal.²⁵⁸

A három évre választott választmány a kamarai elnökből, az elnök helyetteséből, a titkárból, a pénztárnokból, az ügyészből illetve nyolc választmányi tagból és négy póttagból állt. A rendes tagok közül legalább háromnak, és a póttagok közül legalább egynek a kamara székhelyén kellett laknia. A titkárt, az ügyészt és a pénztárnokot pedig lehetőleg a kamara székhelyén lakó ügyvédek közül kellett választani.

A legnagyobb ügyvédi érdekképviselő, a budapesti kamara választmánya a fent felsorolt tisztviselőknél kívül tizenkét választmányi és hat póttagból állt, és a tagok legalább kétharmadát a Budapesten lakó ügyvédek sorából kellett választani.

A választmányt az illető kamara tagjai választották szótöbbséggel, a választás érvényességéhez azonban a beadott szavazatoknak legalább egyharmada volt szükséges. Ha a három év letelte előtt a választmány valamely tagjának helye megüresedett, akkor az előző választáson a nyertes után legtöbb szavazatot nyert személlyel egészítették ki a testületet. A választás eredményéről be kellett számolni az igazságügy-miniszternek. A választmány tagjává nem lehetett megválasztani azt, aki büntető- vagy fegyelmi eljárás révén hivatali vagy egyéb büntetést, illetőleg vétség miatt büntetve volt. Ha pedig a testület valamelyik tagja ellen fegyelmi vagy bűnvizsgálat indult, akkor annak lezárultáig tisztségéből felfüggesztették. A választmányi tagságot kötelező volt elfogadni, ha pedig az adott személy vonakodott ezt megtenni, pénzbírsággal lehetett sújtani. A választást csak az utasíthatta vissza, aki az előző ciklusban már volt választmányi tag. (Mindez azt mutatja, hogy ez a poszt nem lehetett túlzottan népszerű a tagok körében.)

Az elnök, az elnökhelyettes és a választmányi tagok hivatalukat ingyen viselték, és csak a kamara érdekében és megbízásából történt kiadásait illetve utazási költségeiket térítette meg az érdekképviselő. A titkár, az ügyész és a pénztárnok részére viszont ezen költségek megtérítésén felül a közgyűlés évi fizetést is megállapíthatott.²⁵⁹

A kamara elnökének az ügyrendben meghatározni rendelt jogai mellett hatásköréhez tartozott a mindennapi kapcsolattartás a hatóságokkal és a bíróságokkal, és

²⁵⁸ 1874:XXXIV. tc. 30-32. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁵⁹ A választmány felépítésére lásd: 1874:XXXIV. tc. 22-26. §. *Corpus Juris Hungarici*.

neki kellett kinevezni a titkár vagy az ügyész esetleges helyettesét. Emellett feladata volt a kamara tagjai illetve az ügyvédek és ügyvédjelöltek között az ügyvédi munka során esetleg felmerült nézeteltérések kiegyenlítésében közvetítőként részt venni.²⁶⁰

A választmány ülésein a közgyűlési határozatok végrehajtásának, az ügyvédek és ügyvédjelöltek felvétele és az előírt lajstromok vezetésének, az ügyvédjelöltek gyakorlati idejéről és magaviseletéről szóló bizonyítványok kiállításának illetve az ügyvédi vizsgáló bizottságba delegálandó tagok megválasztásának kérdéseit lehetett megvitatni. Ezen a fórumon tanácskozhatták meg a pártfogó ügyvédek kirendelésével kapcsolatos tapasztalatokat s különböző szempontokat, és ez a grémium gyakorolta a felügyeletet és fegyelmi jogkört az ügyvédek és ügyvédjelöltek fölött. A választmány kezelte a kamara és az esetleg rábízott alapítványok vagyont. Emellett az éves jelentések előkészítése is itt zajlott, emellett pedig a testülethez tartozott minden olyan más teendő, amely nem volt része a közgyűlés kompetenciájának. A választmány a vagyontalan perlekedők részére kirendelt pártfogó ügyvéd vonakodása vagy hanyagsága esetén ellene fegyelmileg volt köteles eljárni és az adott tag költségére más ügyvédet megbízni.²⁶¹ Az érdekképviselői szervek közül csupán a választmány határozatai ellen lehetett fellebbezni: a kamara vagyongazdálkodására vonatkozó esetekben a közgyűléshez, egyéb esetekben pedig a legfelső bírósághoz. A fellebbezést azonban minden esetben a választmánynál kellett beadni.²⁶²

A ténylegesen 1875 óta működő kamarák két világháború közötti életében a Trianon okozta szervezeti átalakítások mellett a működésüket szabályozó ügyvédi rendtartás 1934. évi II. törvénycikkkel történt módosítása, majd az 1937. évi IV. törvénycikkkel megvalósult újrakiadása jelentett komoly változást.²⁶³ A módosítás illetve tartalmi elemeinek a már a Gömbös-kormány alatt kidolgozásra kerülő új szabályozásba²⁶⁴ történt belefoglalása fontos újdonságot hozott abban, hogy ezentúl nem minden kamarai tag volt egyben automatikusan közgyűlési tag is, hanem az ezer fős taglétszám feletti ügyvédi érdekképviselők kötelező, az ötszáz és ezer fő közöttiek pedig fakultatív jelleggel áttértek/áttérhettek a közgyűlési tagok választására (11. §). E rendszer alapján minden húsz ügyvédi kamarai tag után kellett egy közgyűlési küldöttet választani.

²⁶⁰ A kamarai elnökre lásd: 1874:XXXIV. tc. 30. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁶¹ A választmány feladataira lásd: 1874:XXXIV. tc. 27. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁶² A választmány döntése elleni fellebbezésről: 1874:XXXIV. tc. 29. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁶³ *Az ügyvédi rendtartás újabb módosításáról* szóló 1934. évi II. tc. illetve *Az ügyvédi rendtartás tárgyában* kiadott 1937. évi IV. tc. A főszevegben idézett paragrafus-számok ez utóbbi törvénycikk passzusaira utalnak.

²⁶⁴ Az új ügyrend előkészítésére lásd: KOVÁCS M., 2001. 123-130.

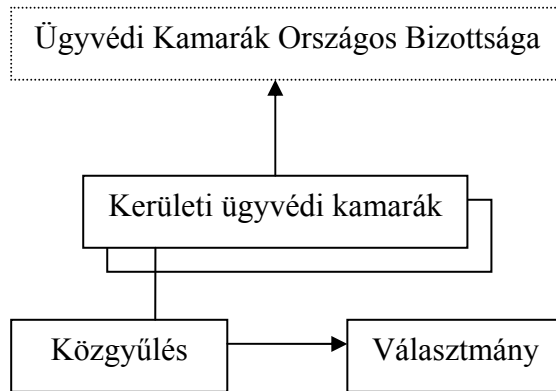
Az új rendtartás igen megnövelte az illetékes igazságügy-miniszter felügyeleti jogkörét, akinek ezentúl nemcsak szigorúbb fellépésre nyílt módja a hanyagul gazdálkodó érdekvédelmi szervezetekkel szemben (41. §), hanem költségvetési problémák esetén az autonómia felfüggesztésével miniszteri biztost is kinevezhetett az adott kamara élére. Emellett jogában állt megsemmisíteni minden olyan kamarai határozatot, amely nem felelt meg a hatályos törvényi szabályozásnak illetve amely „nem áll összhangban az ország nemzeti jellegével, vagy veszélyezteti az önkormányzat békés működését”. (43. §) Ez utóbbi, igencsak tág kategóriákat felállító két kitétel igen megnövelte annak lehetőségét, hogy a szakminiszter saját belátása szerint nyúlhasson bele az érdekképviselő döntéseibe. A kamara ugyanis védtelen volt a hatalommal szemben: ha ragaszkodott a tárca által megsemmisített határozatához, a miniszter a szervezet önkormányzatát felfüggeszthette és élére biztost küldhetett ki. A miniszteri kiküldött feladata a következő volt: ő „az ügyvédi kamara hatáskörébe tartozó tennivalókat látja el az általa megbízott kamarai tagok közreműködésével vagy a *szükséghez képest a célravezető egyéb módon*” (kiemelés – S. P.)²⁶⁵ E fogalmazásmód lehetővé tette, hogy a biztos szinte teljesen szabad kezét kapjon az érdekképviselői szerv ügyeinek vitelében.

Az új rendtartás rendelkezett az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának létrehozásáról is, amely ezen autonómia-szervezetek közös szerve lett. Feladatai közé tartozott az állásfoglalás és javaslattétel az igazságszolgáltatással és jogalkotással kapcsolatos kérdésekben. Az országos bizottság a kamarák elnökeiből, titkáraiból és kamaránként maximum 10 választmányi kiküldöttből állt. A vagyonkezelésre vonatkozó ügyek kivételével hozzá futottak be az ügyvédi kamarák vagy azok szerveinek döntései ellen emelt óvások és fellebbezések, tehát fellebbviteli hatóság volt.²⁶⁶ Elnökét és helyettesét maga választotta, üléseit szükség szerinti gyakorisággal, lehetőleg Budapesten tartotta. Ezen közös szerv megalakítása jelentette az ügyvédi érdekképviselői struktúra betetőzését, általa lehetővé vált az egyes autonómia-szervezetek közötti kommunikáció felerősítése illetve a közös fellépés egy-egy fontosabb kérdésben. Az országos bizottság ugyanakkor fellebbviteli funkcióján kívül nem rendelkezett jogosítványokkal a vidék és a főváros ügyvédi érdekképviselői felett, tehát hiba lenne valamiféle országos kamarának tekinteni.

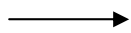
²⁶⁵ *Az ügyvédi rendtartás tárgyában* kiadott 1937. évi IV. tc. 43. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁶⁶ BORECZKY, 1985. 673.

Az ügyvédi érdekképviselő szervezetének szervezete 1937 után:

Konzultatív testület

Választás

Az ügyvédi kamarák belső struktúrája alapvetően nem változott meg a két világháború közötti időszakban. Az érdekképviseltek felépítését és belső működését szabályozó ügyrendek értelmében az autonómia-szervezet legszélesebb fóruma továbbra is a közgyűlés maradt, amelyet évente legalább egyszer hívtak össze és ügyrendje megalkotásán, vezetői megválasztásán kívül joga volt megtárgyalni és eldönteni minden olyan ügyet, melyet a választmány elé terjesztett.²⁶⁷ A közgyűlés által választott kamarai elnökből, elnökhelyettesből, titkárból, ügyészből illetve 8 rendes és 4 póttagból álló választmány intézte az érdekképviselő napi teendőit, mandátuma három évre szólt. A választmány feladatkörébe tartozott többek között az ügyvédek és ügyvédjelöltek felügyelete, a fegyelmi teendők ellátása illetve a kamara vagyonának kezelése.²⁶⁸

A fentiek mellett egy jellemző újdonságra hívnánk fel a figyelmet, ez pedig a széksértés fogalmának megjelenése az 1930-as évek második felétől születő ügyrendekben. Széksértést az követ el, aki „aki az állam vagy a társadalom rendje ellen izgató, a nemzeti érzést, vagy a vallási meggyőződést sértő kifejezést használ, aki a tanácskozás méltósága ellen vét, vagy a képviselői közgyűlés egyes pártjait, tagjait, vagy a tanácskozáson kívül álló személyeket bármilyen módon megsérti és a sértést az elnök figyelmeztetése után azonnal vissza nem vonja, valamint az a közgyűlési tag is, aki a tanácskozást zavaró vagy annak komolyságához nem méltó magatartást tanúsít és azt megintés, majd rendreutasítás után is folytatja”.²⁶⁹ A széksértőt a közgyűlés bocsánatkérésre utasíthatta vagy az adott, illetve három egymást követő közgyűlésről való kizárással sújthatta, valamint ezzel párhuzamosan akár fegyelmi eljárást is kezdeményezhetett ellene.²⁷⁰ Így könnyen belátható, hogy a széksértés fogalmának igen tág meghatározása nem kedvezett a közgyűlés szólásszabadságának.

Az új rendtartás alapján megalkotott ügyrendek is jól tükrözték az ügyvédi kamarák szervezetében és belső működésében beállt változásokat. Az érdekképviseltek mindennapjait szabályozó eme dokumentumok közül terjedelmük és részletességük tekintetében kiemelkednek a legnagyobb szervezet, a Budapesti Ügyvédi Kamara (BÜK) ügyrendjei, ami nem csoda, hiszen ezen önkormányzathoz tartozott a főváros és közvetlen környékének roppant népes ügyvédtársadalma. A továbbiakban ezen

²⁶⁷ *Budapesti Ügyvédi Kamara 1931-es ügyrendje*. Budapest, 1931. 5-8. §. illetve *Kecskeméti Ügyvédi Kamara ügyrendje*. Kecskemét, 1941. 6. §.

²⁶⁸ ZACHAR, 2005. 121-122.

²⁶⁹ GERGELY, 2005. II. 74. számú dokumentum (*A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.*) 43. §-ának első bekezdése.

²⁷⁰ GERGELY, 2005. II. 74. számú dokumentum (*A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.*) 43. §-a illetve a 73. számú dokumentum (*A Kecskeméti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.*) 7. §-a.

érdekképviselő aránylag késői, 1941-es ügyrendjét tekintjük át, ekkorra ugyanis végleg kiforrta és a gyakorlatba is átkerült az új rendtartás nyomán bekövetkezett működési változások. Tisztában vagyunk azonban azzal, hogy a BÜK szervezete nem modellezhető teljesen az egész magyar ügyvédi kamarai struktúrát, így kontrasztként egy igen kicsiny érdekképviselő, a Kecskeméti Ügyvédi Kamara (KÜK) belső szerkezetét és működését is röviden bemutatjuk, főleg a budapesti autonómia-szervezethez képesti különbségekre fókuszálva.

Az 1937-es rendtartás nyomán képviselői rendszer alapján működő közgyűlésre áttért BÜK 1941-es ügyrendje kimondta, hogy az év első negyedében rendes képviselői közgyűlést kell tartani, melynek összehívásáról a kamara elnöke volt köteles gondoskodni. Rendkívüli képviselői közgyűlést az elnök bármikor összehívhatott, a választmány határozata alapján vagy a képviselői közgyűlési tagok egyötöd részének a tárgysorozat megjelölésével előterjesztett kérelmére pedig összehívni tartozott. Emellett rendkívüli képviselői közgyűlés tartását maga a közgyűlés is elhatározhatta. A képviselői közgyűlést vasárnapra vagy Gergely-naptár szerint ünnepnapra nem volt szabad összehívni. A közgyűléssel kapcsolatban a grémium minden egyes tagjának külön meghívót kellett küldeni. A rendkívüli képviselői közgyűlés csak azzal a tárggyal foglalkozhatott, amelynek kapcsán összehívták. A közgyűlés tanácskozási-képességéhez a közgyűlési tagok legalább egyötöd részének jelenléte volt szükséges. A közgyűlés rendszerint egyszerű szavazással, kézfelemeléssel határozott, név szerint kellett viszont szavazni, ha azt legalább 40 jelenlevő közgyűlési tag írásban kérte²⁷¹, vagy ha a szavazás elrendelése előtt egy tag indítványára az illető kérdésben a név szerinti szavazást a közgyűlés többsége egyszerű szavazással elhatározta. Személyi ügyekben titkos szavazást tartottak.²⁷²

A képviselői közgyűlés nyilvános volt, a hallgatóság azonban csak a tanácssteremtől elkülönített helyen foglalhatott helyet és tartózkodnia kellett a hangulatnyilvánítástól. A közgyűlés helyiségének tanácskozás céljára rendelt részében a közgyűlés tartama alatt csak az érvényes mandátummal rendelkező képviselői közgyűlési tagok tartózkodhattak.

A tagok a képviselői közgyűlésen, annak kezdetétől végéig kötelesek voltak részt venni. Az esetleges hiányzást igazolni kellett, ha erre nem került sor, fegyelmi eljárás és

²⁷¹ Az 1943-as ügyrend 40. §-ában ehhez már 44 tag írásos kérelme kellett. *A Budapesti Ügyvédi Kamara Ügyrendje*. Budapest, 1943.

²⁷² Erre lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendjének* 26., 36. illetve 39-42 §-ait. In: GERGELY, 2005. II. 1166-1169.

bírság várt az illetőre. A részvétel alól a kamarai elnök indokolt esetben felmentést adhatott, azonban ezt a közgyűlés előtt be kellett jelenteni. Három igazolatlanul elmulasztott közgyűlést követően az érdekképviselő az adott személy képviselői közgyűlési tagságát megszüntette.²⁷³

Az elnök feladatai és jogosítványai közé tartozott a közgyűlés összehívása, megnyitása, felfüggesztése, elnapolása és berekesztése. Ő gondoskodott a közgyűlés tagjai részvételének ellenőrzéséről és ő vezette a tanácskozást. Az elnök gondoskodott a közgyűlési határozatok végrehajtásáról. Az elnök az éppen felszólaló beszédének akár megszakításával is elnöki jogainak gyakorlása céljából bármikor felszólhatott és szükség esetén az ügyrendben megállapított intézkedéseket, a tanácskozás rendjének biztosítása érdekében bármikor megtehetette. Azt a közgyűlési tagot, aki az ügyrend határozatait nem tartotta be, az elnök első ízben figyelmeztette, majd pedig rendreutasította. Ha a felszólaló korábbi magatartását a rendreutasítás után is folytatta, a szót tőle megvonhatta. A kamarai vezető védelmét szolgálta az az intézkedés, miszerint bejelentéseit, figyelmeztetését, rendreutasítását vagy a szót megvonó intézkedését tilos volt visszautasítani, vita tárgyává tenni vagy esetleg felszólalni ellene.²⁷⁴ Az elnök szavazati jogát abban az ügyben, amelynek tárgyalása során elnökölt csak akkor gyakorolhatta, ha az egyszerű vagy név szerinti szavazásnál szavazategyenlőség következett be, ilyenkor viszont az ő szavazata döntött.²⁷⁵

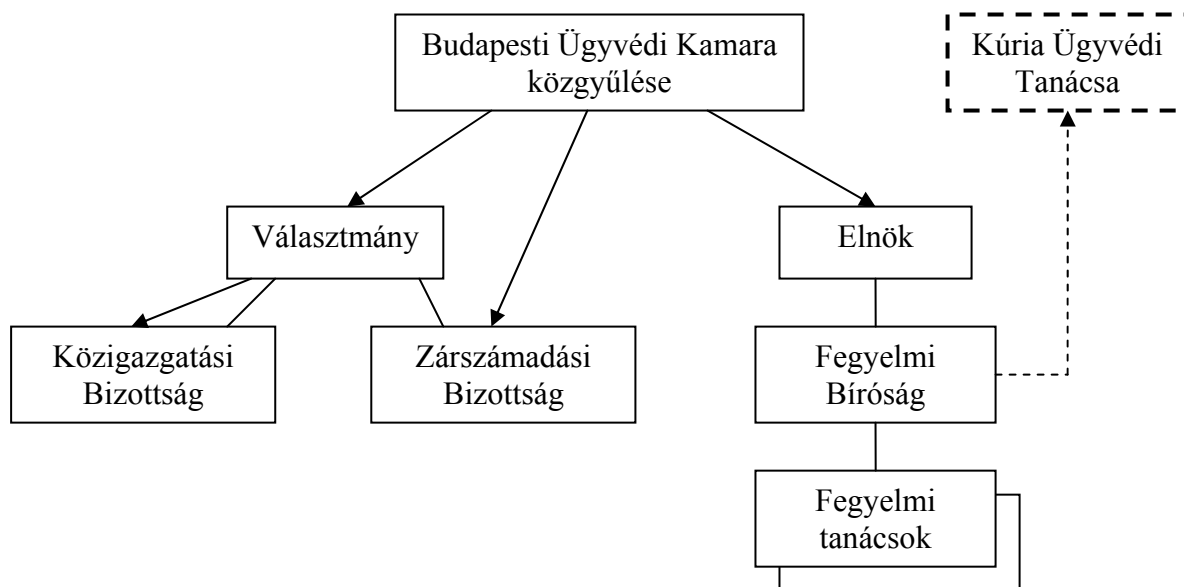
A BÜK ügyrendje kiemelten foglalkozott a széksértéssel, egy teljes fejezetet szentelve a kérdésnek. A korábban már definiált széksértés esetén az elnöknek ha szükséges volt, akár felszólaló beszédének megszakításával is a kamara főügyészét meg kellett kérdeznie: történt-e széksértés vagy sem. A főügyész válaszát követően pedig a közgyűlés hozzászólás nélkül, egyszerű szavazással és végérvényesen határozott arról, hogy az elhangzottak kimerítették-e a széksértés fogalmát. A széksértés megállapítása után az elnök a kamarai főügyészt javaslatra szólította fel a retorzió mértékére vonatkozóan. Az erre adott válaszhoz legfeljebb két képviselői közgyűlési tag öt-öt percig hozzászólhatott és módosító indítványt csatolhatott. Az indítvány és az esetleges módosítások felett a közgyűlés egyszerű szavazással, végérvényesen határozott.

²⁷³ A rendes és képviselői közgyűlésre lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 5-11. §. In: GERGELY, 2005. II. 1159-1162.

²⁷⁴ A kamarai elnök ügyrend által meghatározott jogkörére lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 12-15. §. In: GERGELY, 2005. II. 1162-1163.

²⁷⁵ Ez a paragrafus a kamara következő, 1942. november 21-i közgyűlésen elfogadott és 1943-ban életbe lépett ügyrendjében viszont már nem szerepelt. Az említett dokumentumot lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara Ügyrendje*. Budapest, 1943.

A Budapesti Ügyvédi Kamara felépítése és a fegyelmi eljárás szervei:

-----> Fellebviteli testület

————> Választás

-----> Fellebvitel iránya

Széksértésért büntetésül a közgyűlés megkövetését, a közgyűlés illető üléséről történő kizárás illetve legfeljebb három egymást követő közgyűlésről való eltiltást lehetett kiszabni. Ha a közgyűlési tag rendzavarása feltűnően durva kifejezések használatával párosult vagy ha a magatartás a közgyűlés méltóságát feltűnően sértette, illetve ha az ismételt rendreutasítás után következett be, a főügyész a fegyelmi vagy bűnvádi eljárás megindítását kezdeményezte.

A közgyűlés ünnepélyes megkövetésére ítélt közgyűlési tag köteles volt a határozat kimondása után a szónokok számára kijelölt helyre kiállva a következő kijelentést tenni: „A közgyűlés határozatának megfelelően az Ügyrend rendelkezéseivel szemben tanúsított magatartásom miatt a közgyűlést ezennel ünnepélyesen megkövetem.”²⁷⁶ Amíg e kötelességének nem tett eleget, a kamarai közgyűlésen sem felszólalnia, sem szavaznia nem volt szabad. A közgyűlés által kizárásra ítélt tagnak azonnal távoznia kellett: az elnök a kizárásra ítéltet eltávolíthatta, ennek érdekében pedig szükség esetén akár rendőri karhatalom segítségét is igénybe vehette.²⁷⁷

A kamara saját tagjai és a helyettes ügyvédek részvételével értekezleteket tarthatott, ezen eseményeken azonban csupán tanácskozni lehetett, határozatot hozni nem. Az értekezőlet időpontját és tárgysorozatát az elnök határozta meg és ő is hívta meg a tagokat. A kamarai értekezőlet egybehívását a közgyűlés vagy a választmány is elhatározhatta. Ebben az esetben illetve legalább 100, az önkormányzatban részvételre jogosult kamarai tag és helyettes ügyvéd írásos indítványára az elnök a kamarai értekezőletet 30 napon belül köteles volt egybehívni.

A kamarai értekezőleten az ügyvédség egészét érintő kérdéseket, közérdekű panaszokat, a választmány által jóváhagyott javaslatok és indítványokat lehetett megvitatni, illetve ezen a fórumon eshetett szó a jogszolgáltatás, ezen belül is az ügyvédi hivatás terén észlelt jelenségekről. A kamarai értekezőleten az érdekképviselő elnöke vagy elnökhelyettese elnökölt, a kamarai értekezőleten elhangzott véleményeket és felszólalásokat pedig a választmánynak kellett átadni a további lépések megtétele céljából.²⁷⁸

²⁷⁶ *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.* 44. §. In: GERGELY, 2005. II. 1170.

²⁷⁷ A széksértésre vonatkozóan lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.* 43-45. §. In: GERGELY, 2005. II. 1170-1171.

²⁷⁸ A kamarai értekezőletekre lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.* 50-54. §. In: GERGELY, 2005. II. 1172.

A kamarának az ügyvédi rendtartás 3. §-ában meghatározott²⁷⁹ hatásköréből következően elsősorban a választmány joga és kötelessége volt az ügyvédi kar erkölcsi tekintélye feletti örökösés valamint az ügyvédség jogainak védelme érdekében szükséges intézkedéseket megtenni. Eszerint e testületnek kellett a bíróságoknál és más hatóságoknál előterjesztéseket tenni, azoknál a tagság érdekében felszólalni, a szervezet tagjaira kötelező határozatokat hozni, illetve a kamara érdekeit sértő határozatokat jogi úton megtámadni.

A választmány felépítésében a polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925. évi VIII. törvénycikk hozott változást. Eszerint a budapesti ügyvédi kamara választmányába a kamara elnöke mint a választmány elnöke, a két elnökhelyettes, a főtitkár, a két titkár, a pénztárnok, a pénztárnokhelyettes, három ügyész és negyvennyolc választmányi tag tartozott. A választmányi tagok legalább kétharmadát a Budapesten lakó ügyvédek közül kellett választani.²⁸⁰

A rendtartás által hozzá utalt – s korábban már említett – kérdések intézésén kívül a választmány ügykörébe tartozott többek között a kamara gazdasági és pénzügyeinek vitele, épületeinek fenntartása és esetleges bérbeadása is. Ez a testület szabta meg és vetette ki a kamarai tagsági díjakat és illetékeket, s ő is szedte be azokat. Ezen kívül határozott az esetleges könyvtár személyzetéről illetve a különböző tagsági segélyek megítéléséről és kiutalásáról.

A választmány havonként legalább egyszer ülésezett, az elnök azonban bármikor összehívhatta a grémiumot. Ezen kívül a testület hat tagjának a tárgysorozat megjelölésével előterjesztett írásbeli kérelmére az elnöknek annak átvételétől számított tizenöt napon belül is össze kellett az ülést hívnia. Fontos megjegyezni, hogy a kamara minden tagjának joga volt a választmányhoz írásbeli indítványt benyújtani. A választmányi ülésen érvényes határozat hozatalához az elnökön felül legalább a tagok egyharmadának jelenléte volt szükséges.²⁸¹

Az elnök a tisztikar tagjait értekezletre bármikor összehívhatta. E testületnek az elnök, az elnökhelyettesek, a főtitkár, a titkárok, a főügyész, az ügyészek, a pénztáros,

²⁷⁹ Az 1937:IV. tc. 3. §-a következőképp rendelkezett: „3. § *Az ügyvédi kamara hatáskörébe tartozik: az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása, az ügyvédi kar testületi érdekeinek képviselete, az ügyvédség gyakorlásával járó jogok védelme s a kötelességek teljesítésének ellenőrzése, fegyelmi hatóság gyakorlása az ügyvédek, helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek felett, állásfoglalás és javaslattétel igazságszolgáltatásra és jogalkotásra vonatkozó kérdésekben.*” *Corpus Juris Hungarici.*

²⁸⁰ *A polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról* szóló 1925. évi VIII. törvénycikk 40. §. *Corpus Juris Hungarici.*

²⁸¹ A kamarai választmányra lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje.* 55-66. §. In: GERGELY, 2005. II. 1173-1175.

pénztáros-helyettes és az ellenőr volt a tagja. Rajtuk kívül azonban az érdekképviselő első embere véleményadás céljából a tisztikar tagjain kívül más is meginvitálhatott az értekezletre.

A kamarában két állandóan működő bizottság is volt: a közigazgatási és a számadó bizottság. A választmány által legalább 12 tagból összeállított közigazgatási bizottság az ügyvédek névjegyzékéből az ügyvédi rendtartás 50. §-ának keretén kívül eső törléseket²⁸², a helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek névjegyzékébe történő felvételt és a névjegyzékből való törlést, továbbá a más szerv ügykörébe nem tartozó egyéb igazgatási teendőket intézte. A bizottság elnöke a kamara elnöke volt, helyettesei az elnökhelyettesek és a választmány által saját kebeléből megválasztott két tag voltak. A képviselői közgyűlés a megválasztása után tartott első rendes közgyűlésen titkos szavazással három évre elnökből, négy rendes és két póttagból álló zárszámadó bizottságot is választott. E testület a kamara pénztárosa által készített évi számadásokat vizsgálta felül, s a választmány e zárszámadó bizottság által igazolt adatokat terjesztette a közgyűlés elé jóváhagyásra.²⁸³

Érdemes még röviden szólnunk az ügyvédi kamarán belül működő fegyelmi bíróságok működéséről illetve a tagok ellen kezdeményezhető fegyelmi eljárásokról is. Mindezek azért lehetnek témánk szempontjából érdekesek, mert a tagok feletti erkölcsi felügyelet és az elsőfokú fegyelmi bíráskodás fontos autonóm jogosítványa volt a szakmai kamarák mindegyikének. Eme szervezetek ugyanis – a gazdasági kamarákkal ellentétben – nem csupán egy adott csoport érdekeit képviselték, hanem tagságuk felett bizonyos felügyeleti-megtorló jogokkal is rendelkeztek. Így amellett, hogy emiatt az általuk képviselt körön belül is komolyan kellett e szervezeteket venni (hiszen a kamarából fegyelmi úton kizárt egyén hivatását tovább nem gyakorolhatta), a fegyelmi bíróságok működése révén élénk kapcsolat alakult ki a kamarák illetve az állami igazságszolgáltatás valamint a társadalom szélesebb rétegei között is.

Ha az ügyvéd hivatásából folyó kötelezéseit kisebb mulasztással, rendetlenséggel, vagy egyéb módon megszegte, akkor az előírt eljárást egy ad hoc bizottságnak kellett vele szemben lefolytatnia. A fegyelmi eljárást magánszemélyek panaszára, hatóságok feljelentésére vagy a kamarai ügyész indítványára lehetett indítani.

²⁸² Az 1937:IV. tc. 50. §-a arról rendelkezett, hogy ha valakiről a kamarába történt felvétel után derül ki, hogy nem lett volna szabad felvenni, akkor a felvételtől döntő bizottságnak rendkívüli ülést kell tartania az ügyben, de a határozathozatal előtt meg kell hallgatni az érintett személyt is. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁸³ A közigazgatási és zárszámadó bizottságra lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 100-101. §. In: GERGELY, 2005. II. 1180-1181.

A bepanaszolt ügyvéd a fegyelmi eljárás elrendelése után terheltnek volt tekintendő. A beérkezett panaszokat és feljelentéseket haladéktalanul az érdekképviselő elnökéhez kellett továbbítani, aki akár maga vizsgálhatta ki az ügyet, akár a kamarai tagok közül kijelölt vizsgálóbiztos bízhatta meg e feladattal. A főügyészt és az ügyészeket illetve a fegyelmi bíróság tagjait és póttagjait vizsgálóbiztosul kirendelni nem lehetett.

A tagok fegyelmi ügyeiben dönteni hivatott fegyelmi bíróság tanácselnökeit és azok helyettesét a kamara elnöke jelölte ki, és ő osztotta be az egyes tanácsokba a megválasztott fegyelmi bírósági tagokat és póttagokat is. Az elnök több tanácsot alakíthatott, s azok között az ügyeket előre szétoszthatta. A fegyelmi bírósági tárgyalásokra a tagokat lehetőleg öt nappal a tárgyalás előtt kellett meghívni; ha valaki közülük nem tudott az ülésen megjelenni, akkor azt három nappal a tárgyalás előtt köteles volt bejelenteni. A fegyelmi bíróság tárgyalásait a tanácselnök vagy helyettese vezette, a szóbeli tárgyaláson kívül a többi ülés nem volt nyilvános. Az ítélet teljes iratanyagát kézbesíteni kellett mindazoknak, akiknek joguk volt ellene fellebbezni, illetve rajtuk kívül még az ügyben esetleg érintett magánszemélyeknek is.²⁸⁴ A kamara fegyelmi bíróságának ítélete ellen a kézbesítéstől számított tizenöt napon belül a Kúria ügyvédi tanácsához fellebbezhetett az alperes és a közvádó illetve a jogaiban sértett magánfélnek a tárgyaláson megjelent képviselője, de ez utóbbi csak felmentő ítélet ellen és csak akkor, ha a közvádó nem fellebbezett.²⁸⁵

A szakma legnagyobb érdekképviselőjének számító Budapesti Ügyvédi Kamara rendelkezett a legkiterjedtebb szervezettel és apparátussal, a többi ügyvédi önkormányzat sokkal karcsúbb struktúrával működött. Összehasonlításképpen talán nem haszontalan áttekintenünk, miben különbözött a BÜK-től a vidéki autonómia-szervezetek között is kicsinek számító Kecskeméti Ügyvédi Kamara (KÜK). Komparatív vizsgálatunk főleg a KÜK 1941-es ügyrendjén alapul, s az alábbiakban főleg a két érdekképviselő közötti eltéréseket mutatjuk be.

A közgyűlés összehívásának módját, határidejét illetve határozatképességének feltételeit a kecskeméti szervezet is az 1937-es ügyvédi rendtartás 7. és 21. §-ai²⁸⁶ illetve

²⁸⁴ A fegyelmi bíróságra és a fegyelmi eljárásra lásd: *A Budapesti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 165-210. §. In: GERGELY, 2005. II. 1181-1188.

²⁸⁵ 1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában. 140. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁸⁶ A két említett paragrafus így rendelkezik: „7. § A közgyűlésen érvényes határozat hozatalához, ha a törvény másként nem rendelkezik (21. §), legalább a tagok egyötöd részének jelenléte szükséges.

A közgyűlés minden ügyben indítvány alapján határoz. A határozat az indítvány értelmében létrejött, ha a közgyűlés jelenlevő tagjainak többsége az indítvány mellett szavazott, kivéve, ha a törvény másként rendelkezik. Határozatlan vagy egyébként érvénytelen szavazat a többség megállapítása szempontjából

a 25.000/1937. I. M. sz. rendelet 6–27. §-ai²⁸⁷ nyomán határozta meg. Ennek alapján egy esztendőben két közgyűlést kellett tartani, még pedig egyet április elseje, egyet pedig december 31-e előtt. Mivel a KÜK taglétszáma egyáltalán nem volt magas, nem kellett áttérnie a képviseleti közgyűlési szisztémára, így itt megmaradt az a rendszer, miszerint minden érdekképviseleti tag jogosult volt részt venni a legfelsőbb döntéshozói fórumon. A tanácskozásképeséghez ugyanannyi közgyűlési tag jelenlétére volt szükség, mint a határozatképeséghez. Ha a közgyűlés annak megnyitásakor az elnök megállapítása szerint határozatképes volt, de egyes közgyűlési tagok időközben távoztak, bármelyik tag kérhette beszédének megkezdésekor a tanácskozásképeség újbóli megállapítását.²⁸⁸

A kecskeméti kamara némileg szűkebben határozta meg a széksértés fogalmát, mint maga az ügyvédi rendtartás vagy a Budapesti Ügyvédi Kamara. A KÜK ügyrendje szerint az követ el széksértést, aki „az állam, vagy a társadalom rendje ellen izgat, a nemzeti érzést, vagy a vallási meggyőződést sértő kifejezést használ, vagy a tanácskozásokon kívül álló személyeket sért meg és a sértést elnöki figyelmeztetés ellenére sem vonja vissza”. Ezen kihágás szankciója azonban megegyezett a BÜK ügyrendjében meghatározottakkal.²⁸⁹

A választmány felépítésében a polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925. évi VIII. törvénycikk hozott változást. Eszerint a KÜK

nem jön figyelembe. A szavazás nyilvános, kivéve, ha a törvény másként rendelkezik, vagy ha a közgyűlés másként határozott.

A közgyűlés nyilvános. Legalább öt közgyűlési tag írásban előterjesztett indokolt indítványára a tárgysorozatnak az indítványban megjelölt részére a közgyűlés vita nélkül elrendelheti a nyilvánosság kizárását.

A közgyűlés tárgysorozatát az ügyvédi kamara elnöke tizenöt nappal a közgyűlés napja előtt az ügyrendben meghatározott módon közzéteszi. [...] 21. § A választmányt választó közgyűlésen érvényes határozat hozatalához a közgyűlési tagok (5. §) fele részének részvétele szükséges.

A választás napját az elnök tűzi ki és legalább tizenöt nappal megelőzőleg az ügyrendben meghatározott módon közhírré teszi.

Ha a választmányt választó közgyűlésen a közgyűlési tagok fele része nem vesz részt, tizenöt napon belül új választó közgyűlést kell tartani. Az ilyen közgyűlés határozatának érvényessége tekintetében a 7. § első bekezdésének rendelkezése irányadó.

A tisztikar tagjait és a választmány többi tagját titkos szavazással választják. Szavazategyenlőség esetében sorshúzás dönt.

A választásnál külön kell szavazni a kamarai tisztikar tagjaira, külön a választmány többi tagjára és külön a póttagokra.

A választás eredményéről jelentést kell tenni az igazságügy miniszternek.

A választás szabályait egyébként az igazságügy miniszter rendeletben állapítja meg.” Corpus Juris Hungarici

²⁸⁷ A m. kir. igazságügyminiszter 1937. évi 25.000. I. M. számú rendelete, az ügyvédi rendtartásról szóló 1937: IV. törvénycikk hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról. A rendelet szövegét lásd: *Magyarországi Rendeletek Tára 1937*. Budapest, 1937. 686-702.

²⁸⁸ A Kecskeméti Ügyvédi Kamara közgyűlésére lásd: *A Kecskeméti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 1-2. és 13. §. In: GERGELY, 2005. II. 1142.

²⁸⁹ A széksértésre vonatkozó rendelkezéseket és az idézetet lásd: *A Kecskeméti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 7. §. In: GERGELY, 2005. II. 1144-1145.

választmányába – a többi vidéki kamarához hasonlóan – a kamara elnöke, mint a választmány elnöke, az elnökhelyettes, a titkár, a pénztáros, az ügyész valamint tizenkét választmányi tag és hat póttag tartozott. A rendes tagok közül legalább hatnak, a póttagok közül legalább kettőnek a kamara székhelyén kellett laknia, és a titkárt, az ügyészt illetve a pénztárost is lehetőleg a kamara székhelyén lakó tagok közül kellett választani.²⁹⁰

A választmánynak havonként legalább egyszer kellett üléseznie, az ülések nem voltak nyilvánosak. A kamara elnökének jogkörébe az ügyvédi rendtartás 25. §-ában²⁹¹ említettek mellett beletartozott a kamara egész ügykezelésének ellenőrzése, az egyes ügyek előadójának kijelölése, a fegyelmi bíróság tagjainak beosztása, elnökeinek és jegyzőinek kinevezése valamint a segédhivatali személyzet kinevezése, elbocsátása s felettük a fegyelmi hatóság gyakorlása. Emellett a kamara költség-előirányzatának keretében a pénztár terhére joga volt bizonyos összegeket kiutalni, erről azonban a legközelebbi választmányi ülésen jelentést kellett tennie.²⁹²

A Kecskeméti Ügyvédi Kamarán belül csupán egy bizottság, a választmány által saját tagjai közül évenként kiválasztott három főből zárszámadási bizottság működött. Ez a bizottság – a BÜK-ben tevékenykedő, ugyanilyen nevet viselő szervhez hasonlóan – a pénztáros által elkészített zárszámadást felülvizsgálta és a saját véleményező javaslatával együtt terjesztette azt a választmány elé. Az ügyvédek elleni panaszokra illetve hivatalból indítandó fegyelmi eljárás megegyezett a Budapesti Ügyvédi Kamaránál kialakítottal.²⁹³

Reméljük, a fentiek alapján sikerült némileg átfogó képet adnunk az ügyvédi kamarák szerkezetéről valamint struktúrájukban és jogosítványaikban a két világháború alatt bekövetkezett változásokról. Igaz, hogy az ügyvédi rendtartás illetve az érdekképviselők ügyrendjeinek áttekintése igen száraz és fárasztó feladat, azonban a kutató csak e penzum teljesítése után lesz tisztában azzal, milyen jogi kereteket lehetett és kellett a kamaráknak működésük révén tartalommal megtölteniük. Ha a gazdasági-

²⁹⁰ *A polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról* szóló 1925. évi VIII. törvénycikk 40. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁹¹ Az 1937:IV. tc. 25. §-a szerint az elnök a kamara képviselője, elnököl a közgyűlésen, a választmányi ülésen és a kamarai értekezleteken. Ezen felül örököl a kamara ne lépje túl törvény szabta hatáskörét, igyekszik elsimítani a szervezet tagjainak viszályát, kijelöli helyettesét stb. Ezen kívül tagja az ügyvédi kamarák országos bizottságának is, amely a kamarák közös szerve (35-36. §) *Corpus Juris Hungarici*.

²⁹² Az 1938-as ügyrend még egy utolsó pontot is betoldott ebbe a paragrafushoz, így az elnök jogkörébe tartozott még: „f) 100 P[engő]t meg nem haladó segélyeknek a segélyalap terhére való utalványozása.” Bács-Kiskun megyei Önkormányzati Levéltár (a továbbiakban: BkmÖL) IX. 235/a. A Kecskeméti Ügyvédi Kamara iratai. A kamara 1938-as ügyrendje.

²⁹³ A kamara választmányára, elnökére, a zárszámadó bizottságára és a fegyelmi eljárásra lásd: *A Kecskeméti Ügyvédi Kamara 1941-es ügyrendje*. 20-23., 29. illetve 43-48. §. In: GERGELY, 2005. II. 1148-1150., 1155.

szakmai önkormányzatok története iránt érdeklődő munkája során átugorja ezt a gyakran igen unalmasnak tűnő lépést, további kutatása könnyen támpontjait veszítheti.

III. 2. 2. A közjegyzői kamarák és szerkezeti változásai

A királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk kimondta, hogy minden közjegyzőnek kamarához kell csatlakoznia. A törvény szerint egy érdekképviselőhez legalább 15 közjegyzőnek kellett tartoznia, és kamarát csak olyan településen lehetett létrehozni, ahol királyi törvényszék működött. Emellett a jogszabály azt is leszögezte, hogy ugyanazon törvényszék területén működő közjegyzőknek ugyanabba a kamarába kell tartozniuk.

A közjegyzői kamarák szervezetét az előző fejezetben már ismertettük, így itt csupán jogkörükkel kapcsolatban jegyzünk meg pár dolgot. Az érdekképviselő hatásköréhez a törvény a következő ügyeket utalta: véleményadás a felettes igazságügy-miniszternek közjegyzők kinevezéséről, a közjegyző-jelöltek gyakorlatának felügyelete s a gyakorlat sikeres befejezéséről szóló igazolás kiállítása. Emellett lehetősége volt vétójoggal élni a közjegyző helyettesének kiválasztásánál, valamint a közjegyző halála esetén hivatalból helyettest rendelhetett ki.²⁹⁴ Ezen felül a kamara – s személy szerint az elnök – jogosítványai közé tartozott a közgyűlés évenkénti összehívása, a kerületben működő közjegyzők, helyetteseik vagy segédszemélyzetük között felmerült vitás kérdések kiegyenlítésének megkísérlése, a közjegyző ügyfelei által bejelentett panaszok elintézése valamint a kerületbeli közjegyzők testületének képviselője és igazgatási ügyvitele. A közjegyzői kamarák maguk állapíthatták meg ügyrendjüket, melyet azonban előzetes jóváhagyás végett a velük közvetlen érintkezésben álló igazságügy-miniszterhez fel kellett terjeszteniük.²⁹⁵

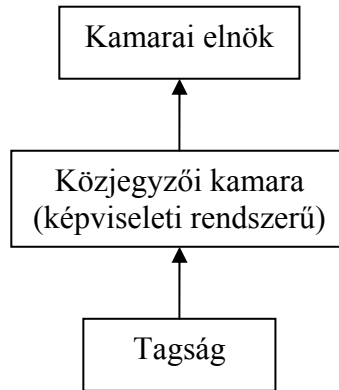
A közjegyzői rendtartásról szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk nyomán megszülető miniszteri rendelet 182 közjegyzői állást hozott létre Magyarországon, és azt is elrendelte, hogy ezen hivatás gyakorlóit helyi kamarákba tömörítsék, amelyekből tízet hívtak életre Arad, Budapest, Debrecen, Kassa, Kolozsvár, Pécs, Pozsony, Szeged, Szombathely és Temesvár központtal.²⁹⁶

²⁹⁴ A királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk 18-22. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁹⁵ A királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. törvénycikk 28-29. § illetve 31-32. §. *Corpus Juris Hungarici*.

²⁹⁶ ZACHAR, 2005. 122-123.

A közjegyzői kamarák felépítése:

→ Választás

Mivel mind a dualizmus kori, mind pedig a két világháború közötti közjegyzői kamarák önkormányzatisága szigorúan csupán belszervezetükre terjedt ki (ezért a továbbiakban nem is kívánunk foglalkozni velük), s mivel igen szűk szakmai kört képviseltek, a struktúrájukban 1920 és 1944 között beállt változásokat csupán igen röviden ismertetjük.

A közjegyzői kamarák szervezetében a polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925. évi VIII. törvénycikk hozott változást. Ennek értelmében a budapesti kamara az elnökből, elnökhelyettesből, a titkárból, hat rendes és két póttagból kellett, hogy álljon. A határozathozatalhoz az elnökön vagy elnökhelyettesen felül legalább négy tag jelenléte volt szükséges. A vidéki közjegyzői kamarák inntől kezdve egy elnökből, négy rendes és két póttagból álltak, az ő esetükben a határozathozatalhoz az elnökön felül legalább két tag jelenléte kellett. A kamara ügyvitelével kapcsolatos tisztviselői munkát is ezek a tagok végezték.²⁹⁷

III. 2. 3. A Budapesti Mérnöki Kamara

A magyar mérnöktársadalom már a XIX. század második felétől önszerveződésbe kezdett. A kormányzat 1867. május 5-én engedélyezte a Hollán Ernő elnökletével megalakult Magyar Mérnök Egyesület működését. Minden mérnök és építész szabad elhatározásából és önként csatlakozhatott a szervezethez, amely 1871-től Magyar Mérnök és Építész Egyletként tevékenykedett tovább. Az eredetileg csupán fővárosi működéssel bejegyzett egyesület 1875-ben szeretne volna elérni, hogy vidéken is alakuljanak fiókegyesületei, ezt azonban a felügyeleti jogkört gyakorló belügyminiszter akkor nem engedélyezte.

A szervezet már 1878-ban kezdeményezte a mérnöki társadalom minden tagját tömörítő kamara létrehozását, azonban eme törekvése a kormánynál nem talált támogatásra. Az egylet az 1880-as évektől kezdődően már nemcsak a mérnöki tevékenységgel kapcsolatos tudományos és szakmai feladatokat vállalt fel, hanem a szakma érdekvédelmét-érdekképviselését is igyekezett ellátni, több-kevesebb sikerrel. Az 1896-ban 2098 főt számláló egyesület mellé a századfordulót követően több más mérnöki-építész önszerveződés is létrejött. 1902-ben megalakult a Magyar Építőművészek Szövetsége, amelyet 1905-ben a Magánmérnökök Országos Szövetsége követett. Ugyancsak 1905-ben került sor a Nagyváradai Mérnök és Építész Egylet

²⁹⁷ *A polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról* szóló 1925. évi VIII. törvénycikk 41. §. *Corpus Juris Hungarici*.

megalakítására, illetve ugyanebben az évben fogalmazódott meg újra határozottan a kamara létrehozásának igénye. 1907-1908 folyamán a Debrecenben, Győrött, Kaposvárott és Nagyváradon működő mérnökegyesületek vidéki osztályokká alakultak át, amely a szakma egyesülési igényét jelezte. 1910-ben további vidéki osztályok létrehozására került sor Komáromban, Székesfehérvárott és Szombathelyen. Az akkor már tehát országos egyesületként működő Magyar Mérnök és Építész Egylet 1917-ben javaslatot tett a fővárosi mellett egy második műegyetem megalapítására Kassa vagy Temesvár székhellyel, a háború és az összeomlás eseményei azonban elsodorták ezt a kezdeményezést is. Az eredetileg 624 fővel megalakult egyesület – amelybe 1901-től kezdve nők is beléphettek – Trianon évében, 1920-ban már 4180 tagot számlált.²⁹⁸

A mérnöktársadalom szervezeteinek egyik több évtizedes nagy igénye csupán az I. világháborút követően teljesült, amikor a mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk valamint az ez alapján kibocsátott 78.100/1923. számú és 79.705/1924. számú kereskedelemügyi miniszteri rendeletek nyomán sor került a Budapesti Mérnöki Kamara (BMK) létrehozására. A törvényalkotók szándéka szerint ezen érdekképviselői szerv felállítása utáni három éven belül vidéken is meg kellett volna kezdeni a mérnöki kamarák szervezését minden olyan helyen, amelynek leendő körzetébe legalább nyolcvan kamarai tag tartozott s ezen tagok legalább kétharmada kívánta külön kamara felállítását.²⁹⁹ Ennek ellenére azonban a BMK mindvégig az ipari és a szolgáltatói szférában működő mérnökök érdekeinek egyetlen, országos jogkörű képviselője maradt, az anyagi források szűkössége miatt nem került sor vidéki kamarák felállítására.

A kamara szervezetét a mérnöki rendtartásról szóló törvény szabályozta, amely az érdekképviselő célját a következőkben határozta meg: „A mérnöki kamara rendeltetése, hogy a mérnöki karnak erkölcsi tekintélye és hazafiassága felett őrködjék; a kamara tagjainak jogait és érdekeit védje; a mérnökök működésének jog- és szabályszerűségét ellenőrizze; tagjai, valamint a mérnökhelyettesek [...] felett e törvény korlátai közt a fegyelmi hatóságot gyakorolja; a kar erkölcsi színvonalának emelését és érdekeinek fejlesztését véleményadás és javaslatétel útján előmozdítsa.”³⁰⁰

A kamara tagjai azok a magyar állampolgárok lehettek, akik jogosultak voltak a mérnöki cím viselésére és a törvényben meghatározott szakmai tevékenységet végeztek. A kamara tagjai sorába fel kellett venni azt az állandóan a kamara területén lakó magyar

²⁹⁸ A különböző mérnöki egyesületek valamint a Magyar Mérnök és Építész Egylet 1920 előtti történetére lásd: TÓTH, 1993. 9-11.

²⁹⁹ *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 4. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁰⁰ *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 5. §. *Corpus Juris Hungarici*.

állampolgárt, aki a mérnöki cím viselésére a rendtartás értelmében jogosult volt és felvételét kérte valamint felvételének nem voltak jogi akadályai.³⁰¹ Az érdekképviselőbe jelentkező mérnöknek képesítő oklevele megszerzését követő három évi mérnöki gyakorlatot is igazolnia kellett. E feltételek alkalmazásától azonban a szervezet méltányosságából egyes esetekben eltekinthetett. A mérnöki kamara tagjai sorába nem lehetett felvenni azt a mérnököt, aki nem önállóan működött illetve aki büntett vagy vétség miatt vizsgálati fogságban volt, aki vád alá volt helyezve vagy ezzel egyenlő erejű bírói határozat hatálya alatt állt.

A kamara választmánya az eset súlyához képest egy évtől öt évig terjedő időre megtagadhatta azon mérnök felvételét, illetőleg a kamara tagjai közül az említett időre kizárhatta azt a mérnököt, „aki felvételi kérelmének beadását illetőleg felvételét megelőző tíz éven belül a mérnöki hivatással vagy a kar tekintélyével össze nem férő magatartást [...] tanúsított, így különösen a háború idején, a forradalmakban s a forradalmak előkészítésében, valamint az ügynevezett tanácsköztársaság ideje alatt hazaellenes magatartást tanúsított”. A felvétel kérdésében a kamara választmánya a kérelem benyújtásától számított 15 napon belül indokolt határozatot volt köteles hozni és azt az érdekelttel közölni. Ha a választmány a felvételt a képesítés hiánya miatt tagadta meg, határozata végérvényes volt, egyéb esetben a mérnöki tanácshoz lehetett fellebbezni.³⁰² Mindebből látható, hogy bár politikai szempontok is be voltak építve a felvétellel kapcsolatos döntési folyamatba, csupán a rendszer szempontjából való „megbízhatatlanság” nem jelentette azt, hogy valaki semmiképp nem válhatott a kamara tagjává, hiszen az ilyen értelmű választmányi határozat ellen fellebbezni lehetett.³⁰³ Csak az a mérnök tarthatott fenn irodát, aki tagja volt a kamarának. Az a mérnök, aki nem volt érdekképviselői tag vagy kamarai tagsága megszűnt, önálló mérnöki gyakorlatot nem

³⁰¹ A mérnöki cím viselésére az volt jogosult, aki valamelyik hazai műegyetemtől a mérnöki tudományok valamelyik ágazatára vonatkozólag vagy a bányászati és erdészeti főiskolától (akadémiától) oklevelet kapott, vagy ennek megfelelő minősítését külföldön szerezte meg és oklevelét honosította. *A mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 1. §. Corpus Juris Hungarici.*

³⁰² A kamarai tagság megtagadására és a fellebbezés lehetőségére lásd: *A mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 10. §. Corpus Juris Hungarici.*

³⁰³ A politikai kitételek egyértelműen az 1918. őszi eseményekben illetve a tanácsköztársaság ideje alatt történt szerepvállalásra vonatkoztak. Azonban amint azt a törvény szövegéből is kitéjük, politikai okokból megtagadott felvétel esetén lehetséges volt a Mérnöki Tanácshoz fellebbezni. Ezért nem érthetünk teljesen egyet Kovács M. Mária következő megállapításával: „Ettől [a kamara megalapításától – S. P.] kezdve ugyanis politikai okból, bírósági eljárás nélkül, s ily módon a fellebbezés jogát is megtagadva, bárkitől meg lehetett vonni a szakma gyakorlásának jogát.” KOVÁCS M., 2001. 97.

folytathatott. Ugyanez vonatkozott arra a mérnökre is, akinek kamarai tagsága szünetelt: ő sem gyakorolhatta hivatását a tagság szüneteltetése alatt.³⁰⁴

Azt, aki mérnöki oklevéllel rendelkezett, de a kötelező hároméves gyakorlatot nem tudta igazolni, köteles volt az a kamarai tag, akinél mérnöki tennivalók végzésére alkalmazva volt mérnökhelyettesként a kamaránál bejelenteni. A mérnökhelyettesek közé való felvétel és az abból történő törlés feltételeit a BMK ügyrendje szabályozta. A mérnökhelyettesek önálló mérnöki gyakorlat folytatására nem voltak jogosultak, annak a mérnöki kamarai tagnak ügyeiben azonban, akinek helyetteseként nyilvántartásba került, mérnöki szakkérdésekben joga volt eljárni. A kamara választmánya külön a felvett mérnökökről és külön a mérnökhelyettesekről mindenki számára hozzáférhető nyilvántartást vezetett és azt a felettes kereskedelemügyi miniszternek minden év januárjában elküldte. Emellett nyilvántartásba vette azokat is, akik a mérnökök vagy mérnökhelyettesek törzskönyvébe nem voltak ugyan felvéve (tehát nem voltak kamarai tagok), de a mérnöki cím viselésére jogosultak voltak. A bíróságok és a közigazgatási hatóságok kötelesek voltak a kamarai tagokkal kapcsolatos azon jogerős ítéleteiket és határozataikat, amelyek a tag kamarából történő kizárását eredményezték, az érdekképviseléssel azonnal közölni.³⁰⁵

A kamara kiadásainak fedezésére éves tagsági díjat volt jogosult szedni, amelyet a közigazgatás útján, közadók módjára kellett behajtani. A szervezetnek a tagsági díjából és egyéb bevételiből származó jövedelme legalább 20%-át azonban segítő alap létesítésére kellett fordítania, amelyből keresőképtelen tagjainak valamint az elhunyt tagok rászoruló özvegyeinek és árváinak segélyezése történt. A kamara minden év első negyedében előző évi működéséről a kereskedelemügyi miniszternek jelentést volt köteles tenni, amelyben a mérnöki foglalkozás körében szerzett tapasztalatairól és fegyelmi joghatóságának gyakorlásáról részletesen be kellett számolnia.³⁰⁶

A BMK ügyeit a közgyűlés, a választmány valamint a hivatali apparátusra támaszkodó elnök végezte. A minden kamarai tagot tömörítő közgyűlés saját maga választotta a kamara elnökét, alelnökeket, titkárát, ügyészét és pénztárnokát valamint a választmány tagjait, megállapította ügyrendjét, s ezen kívül ő döntött a szervezet fontosabb pénzügyeiben, a hivatali személyzet illetményeinek kérdésében, illetve ez a

³⁰⁴ *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 29. és 64. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁰⁵ A kamarai tag és nem tag mérnökök nyilvántartásának vezetésére lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk. 11-12. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁰⁶ A tagsági díjra, a segélyalpra valamint a kamara jelentésadási kötelezettségére vonatkozóan lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 14. és 26. §. *Corpus Juris Hungarici*.

testület fogadta el a kormányhoz felterjesztett éves jelentések szövegét is. Az ügyrendet azonban csak a kereskedelemügyi és az igazságügyi miniszter beleegyezésével lehetett módosítani.

A közgyűlések nyilvánosak voltak és a jegyzőkönyv másolatát a kereskedelemügyi miniszterhez fel kellett terjeszteni. Határozatképességhez, a választás eseteit kivéve, a kamara tagjai egyötödének jelenléte volt szükséges. Határozatképtelenség esetén harminc napon belül új közgyűlést kellett tartani, amely már a jelenlevők számára való tekintet határozatképesnek számított.

A közgyűlés a kamara elnökét, alelnökét, titkárát és pénztárnokát, továbbá a választmány tagjait az érdekképviselő tagjai közül, a kamara ügyészét pedig a szervezet székhelyén működő ügyvédek sorából titkos szavazással választotta három évre. A választás akkor volt eredményes, ha azon a szavazati joggal bíró tagok legalább egyharmada része részt vett, és ha a tisztviselők illetve a választmányi tagok mindegyikére a leadott szavazatoknak legalább egyharmad része esett. Ha nem így történt, akkor harminc napon belül új választást kellett elrendelni, amelyen a viszonylagos szótöbbség döntött. A választási eljárás további részleteit az ügyrend szabályozta. A választás eredményét a kereskedelemügyi miniszterhez az eredmény megállapításától számított nyolc napon belül be kellett jelenteni. A választás során esetlegesen előfordult szabálytalanság esetén a szavazáson részt vett tíz tag tizenöt napon belül együttes fellebbezéssel élhetett a mérnöki tanácshoz, amely a választás érvényességéről végérvényesen határozott.³⁰⁷

A kamara választmánya a hivatalból tag elnökön, a két alelnökön, a hivatalt vezető titkáron valamint az ügyészen és a pénztárnokon kívül negyven főből állt. Mind a kamara vezetése, mind pedig a választmány három éves mandátummal bírt, de működéséhez a felettes kereskedelemügyi miniszter megerősítése volt szükséges. A választmány összetételének tükröznie kellett a kamarában képviselt foglalkozási körök egymáshoz viszonyított súlyát és arányát. Ez a testület hajtotta végre a közgyűlés határozatait, vezette a mérnöki nyilvántartást, kezelte a kamara vagyonát és ő élt előterjesztésekkel a közgyűlés felé illetve intézte a döntéshozó testület jogkörébe szorosan nem tartozó ügyeket. Emellett e testület döntött a mérnöki törzskönyvbe történő felvétel ügyében is. A választmány akkor volt határozatképes, ha a tisztviselőkön kívül a választmányi tagok egynegyede megjelent az ülésen.

³⁰⁷ A a közgyűlésre és a kamarai választásokra lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 15-16. illetve 19-20. §. *Corpus Juris Hungarici*.

A kamarát a külvilág felé képviselő elnök – aki elsődleges felelőséggel kellett, hogy viseltesen az érdekképviselő ügyeiért – jogkörét az ügyrend szabályozta, ennek taglalására később visszatérünk. Azt azonban a törvény is leszögezte, hogy a kamara törvényszerű működéséért elsősorban az elnök viselte a felelősséget, és ő képviselte a szervezetet a bíróságokkal és a közigazgatási hatóságokkal szemben. Az elnöknek meg kellett próbálnia az egyes mérnökök vagy a mérnök és mérnökhelyettes között munkájuk során felmerülő konfliktusok békés úton való elintézését, s enne érdekében joga volt az érdekelt feleket megidézni és esetleg a kamara olyan egyéb tagjait is meghívni, akiknek közreműködését a békéltetés szempontjából célravezetőnek tartotta.³⁰⁸

A kamara a mérnöki megbízás díjazásával kapcsolatos vitás ügyek eldöntésére állandó választott bíróságot hozhatott létre, s e bíróság megalakítására és eljárására vonatkozó szabályokat a mérnöki kamara ügyrendben állapította meg. Az ügyrendben gondoskodni kellett arról, hogy abban az esetben, ha a választott bírósági szerződést olyan fél kötötte, aki nem tagja a kamarának, ez a fél az állandó választott bíróság tagjain kívül álló bírót is választhasson.³⁰⁹

A választmány határozatai ellen vagyonekezelési ügyekben a közgyűléshez, egyéb kérdésekben pedig a kereskedelemügyi miniszter által meghatározott összetételű mérnöki tanácshoz lehetett fellebbezni, ez utóbbi tagságának felét, tizenöt főt a miniszter a választmány által ajánlott kamarai tagok közül volt köteles három évre kinevezni. A fennmaradó helyekre a technikai szakiskolák, a közigazgatási bíróságok valamint a szabadalmi bíróságok jelölhettek öt-öt delegáltat. A tanács maga jelölte ki azon öt tagját, akik közül a miniszter kiválasztotta a szerv elnökét és alelnökeit.³¹⁰ A mérnöki tanács azonban nem volt szerves része a kamarai autonómiának, hiszen számos olyan tagja volt, aki az érdekképviselőben nem bírt tagsággal, ráadásul felállítása inkább tekinthető a szakmai önkormányzat csorbításának, mint betetőzésének. Segítségével ugyanis a kamara fölött amúgy is felügyeleti joggal bíró kereskedelemügyi miniszter még jobban szemmel tarthatta az érdekképviselőt.

Ha a kamara a hozzá intézett kereskedelemügyi miniszteri rendeletet önkormányzati jogköre szempontjából sérelmesnek vagy jogszerűtlennek tartotta, joga volt annak végrehajtása előtt a szakminiszterhez fordulni felterjesztéssel. Ezt követően a

³⁰⁸ A választmány és az elnök feladatainak kérdésével *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 23-25. §-a foglalkozott. (*Corpus Juris Hungarici.*)

³⁰⁹ A kamarai választott bíróságra vonatkozóan lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 34. §. *Corpus Juris Hungarici.*

³¹⁰ A mérnöki tanács szervezetére lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 27. §. *Corpus Juris Hungarici.*

miniszter újabb rendeletét azonban haladék nélkül végre kellett hajtania, de az ellen a közigazgatási bíróságnál panasszal élhetett.³¹¹

Érdemes még röviden bemutatni, milyen fegyelmi jogköröket ruházott a mérnöki rendtartás a kamarára, ezek ugyanis fontos jogosítványok voltak. A fegyelmi eljárás mikéntjének szabályozása pedig betekintést ad az érdekképviselő egyes szervei működésének részleteibe is. Azt sem szabad elfelednünk, hogy a fegyelmi hatósági funkció mekkora hatalmat jelentett a BMK-nak saját tagsága felett, hiszen a fegyelmi bíróság döntésétől gyakran az adott mérnök egzisztenciája függött.

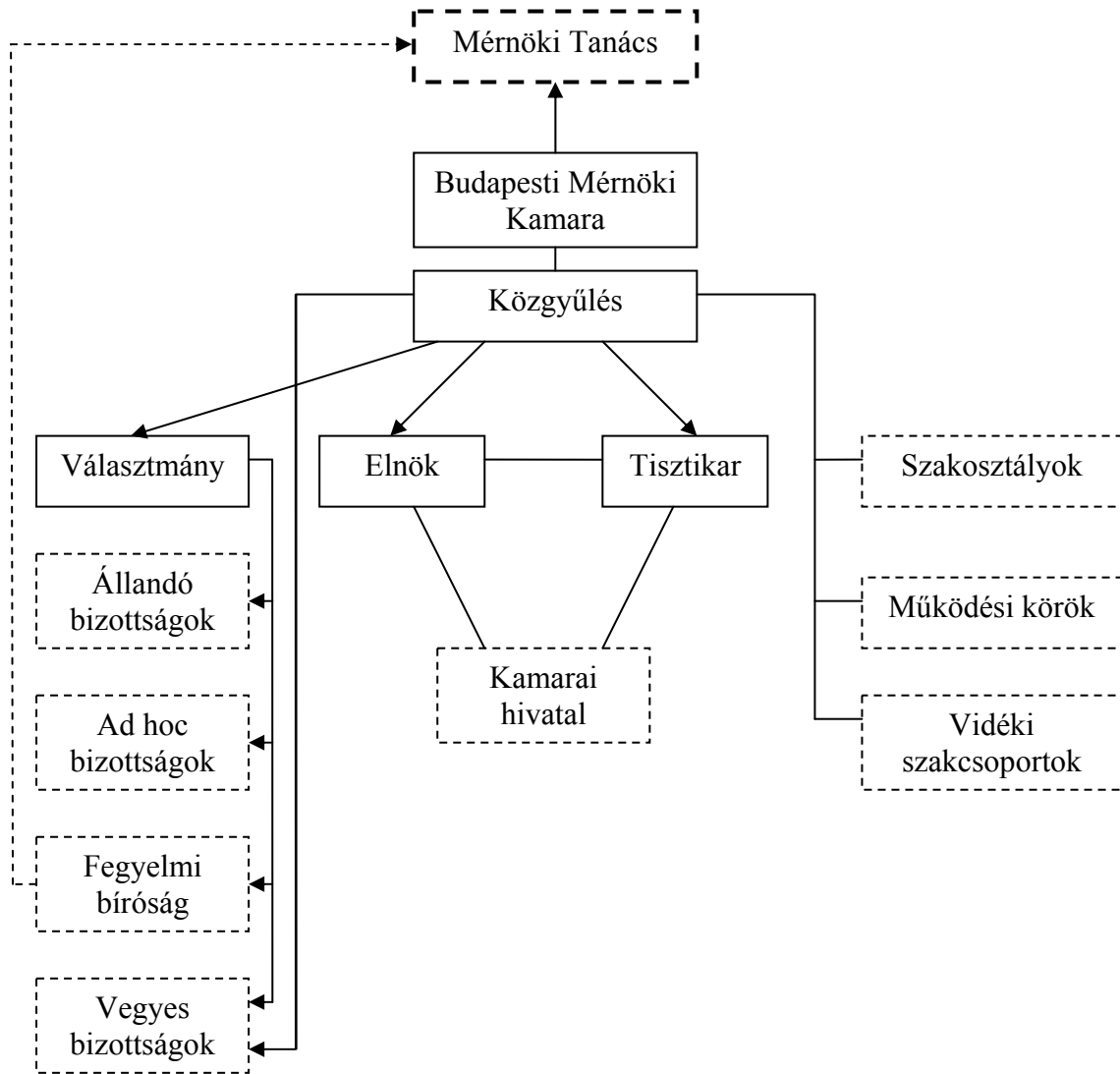
A fegyelmi vétséget elkövetett mérnököt a kamara a vétség súlyossága szerint feddével, pénzbírással, a mérnöki gyakorlat maximum egy évre történő felfüggesztésével vagy a mérnöki gyakorlattól való teljes eltiltással büntethette. Ha a mérnök újabb fegyelmi büntetés alá nem esett, a feddés hatálya két év után, a pénzbírásság pedig három év után megszűnt és az arra vonatkozó feljegyzést a törzskönyvből törölni kellett. Akit a mérnöki gyakorlat folytatásától felfüggesztettek, a felfüggesztés lejártától számított három évig a kamara közgyűlésén nem szólalhatott fel és nem szavazhatott, nem lehetett a választmány tagja vagy a szervezet tisztviselője és a kamara részéről semminemű megbízásban nem részesülhetett. Akit a mérnöki gyakorlattól fegyelmi határozattal eltiltottak, az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év elteltével kérhette újra az érdekképviselő tagjai közé való felvételét. Eme kérelemről a kamara választmánya határozott, s az elutasítás ellen a mérnöki tanácsnál lehetett fellebbezni.

A fegyelmi ügyeket a választmány a kamara fegyelmi bíróságának adta át. A fegyelmi bíróság elnökből és négy tagból állt, akiket a kamara választmánya megválasztását követő első ülésén három év tartamára saját tagjai közül választott meg az elnök helyettesével és a négy póttaggal együtt. A vádat és a mérnöki kar érdekeit a kamara ügyésze képviselte, a bepanaszolt tag pedig védőt nevezhetett ki, aki vagy a mérnöki kamara tagja vagy ügyvéd lehetett.

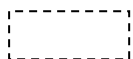
A fegyelmi bíróság, ha azt a tényállás felderítése végett szükségesnek tartotta, vizsgálatot rendelt el, amelyet a választmány egyik tagja folytatott le, ugyanis a vizsgálattal, a fegyelmi bíróság elnökét, elnökhelyettesét, tagjait és póttagjait nem lehetett megbízni. Ha a fegyelmi bíróság a vizsgálatot befejezettnek nyilvánította illetve ha nem

³¹¹ *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 28. §. *Corpus Juris Hungarici*.

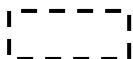
A mérnöki érdekképviselet rendszere és a Budapesti Mérnöki Kamara fontosabb szervei:

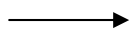
Intézkedési jogkörrel rendelkező szervek

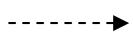
Véleményező, döntéselőkészítő és végrehajtó testületek

Fellebbviteli, de nem felügyeleti jogokkal bíró szerv

Választás

Fellebbvitel iránya

is vélte szükségesnek a vizsgálatot, az ügyel kapcsolatos iratokat megküldte a kamara ügyészének, aki azok kézhezvételétől számított harminc napon belül köteles volt indítványát a fegyelmi bírósághoz előterjeszteni.

A kamara ügyészének indítványa felett a fegyelmi bíróság határozott arról, legyen-e tárgyalás vagy sem. A tárgyalás szóbeli és nyilvános volt, azonban „a fegyelmi bíróság közerkölcsiségi, vagy más fontos okból a nyilvánosságot hivatalból vagy az érdekeltek bármelyikének kérelmére kizárhatja”.³¹² A tárgyalásról jegyzőkönyvet kellett vezetni, a határozatot pedig rögtön a tárgyalás befejezése után meg kellett hozni. A fegyelmi határozatban a felmentést vagy a vétkességet kellett megállapítani, utóbbi esetben a bíróság kiróta a büntetést is. A határozatot és indokolását a feleknek az illetékes járásbíróság útján kézbesítették.

A határozat ellen az érdekelt felek, valamint a kamara ügyésze a kézbesítéstől számított 15 nap alatt írásbeli fellebbezéssel élhettek. A fellebbezést a fegyelmi bíróságnál kellett benyújtani, amelyről másod- és ezáltal végső fokon a mérnöki tanács döntött. A jogerőre emelkedett fegyelmi határozatokat a mérnökök törzskönyvébe fel kellett jegyezni, és azokat a határozatokat, amelyek a mérnöki gyakorlat folytatásának felfüggesztésére vagy eltiltására vonatkoztak a kereskedelemügyi miniszterrel időről-időre közölni kellett valamint az állam hivatalos lapjában is közzé kellett tenni.³¹³

A Budapesti Mérnöki Kamara törvény adta lehetőségével élve megalkotta saját ügyrendjét, amely megszabta, hogy a közgyűlést évente egyszer össze kell hívni. Rendkívüli közgyűlést az elnök szükség esetén bármikor összehívhatott, illetve a választmány határozatára, legalább 100 kamarai tag illetve valamelyik szakosztály tagjainak legalább negyedének írásos kérelmére valamint a közgyűlés ilyen értelmű határozatára össze kellett hívnia a közgyűlést.

A közgyűlés hatáskörébe tartozott az elnök, két alelnök, titkár, pénztárnok, ügyész illetve a választmány tagjainak megválasztása, az ügyrend megállapítása, a tagdíjak megállapítása, a tisztviselők tiszteletdíjának megszabása illetve az évi költségvetésről valamint annak fedezetéről való döntés. Ezen felül ez a testület vizsgálta felül az évi zárszámadást, fogadta el az éves jelentés szövegét, a választmánynak a kamara vagyoni ügyeiben hozott határozatait ellen beadott fellebbezések ügyében, valamint tárgyalta a választmány által vagy azon keresztül előterjesztett indítványokat és döntött róluk. A

³¹² A mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 48. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³¹³ A fegyelmi vétségekre és a fegyelmi eljárásra lásd: A mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 40-50. §. *Corpus Juris Hungarici*.

zárszámadások megvizsgálására a közgyűlés nem választmányi tagokból álló bizottságot delegált, amely a közgyűlésnek volt köteles munkájáról jelentést tenni.³¹⁴

Egy határozat meghozatalához egyszerű szótöbbség volt szükséges, és egy meghozott határozatot ugyanazon ülésen megváltoztatni nem lehetett. A közgyűlés határozat-képességéhez általában a kamara tagjai legalább egyötödének jelenléte volt szükséges. A határozatképtelenség megállapítása esetén harminc napon belül új közgyűlést kellett tartani, amely a jelenlevők számára való tekintet nélkül határozatképesnek számított. Kamarai tisztviselő-választás esetén a közgyűlés megnyitásának napján a közgyűlés a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes volt. Ha többen ugyanannyi szavazatot kaptak, az elnök sorshúzással döntötte el, ki viselje az adott tisztséget.³¹⁵

A választmánnyal kapcsolatban az ügyrend pontosabban meghatározta annak hatáskörét, a pénzügyi kérdésekben valamennyire ki is terjesztve azt. E szerv hatáskörébe utalta ugyanis a kamarai tagdíjak egyéni kivetése feletti végleges döntést, ama keretek között, a közgyűlés által jóváhagyott keretek között. Hozzá tartozott az összes kamarai díj, illeték és bírság kivetése, beszédese és behajtása, valamint szegénységi bizonyítvánnyal rendelkező érintett kérelmére ezek kifizetésére halasztást engedélyezhetett indokolt esetben pedig e díjakat részben vagy egészben el is engedhette. Általában a választmány joga volt emellett a tagküldés vagy tagjelölés az érdekképviselőtől kívül álló testületekbe is. E grémium joga és kötelessége volt a hatáskörébe tartozó ügyekben intézkedni, a hatóságoknál előterjesztéseket tenni, sérelmes határozatok ellen jogorvoslással élni, a kamara tagjaira és a mérnökhelyettesekre a felügyeleti jogkörében kötelező határozatokat hozni, nemkülönben a földmérők ellen szükség esetében a rendtartás 71. §-ának korlátai között eljárni.³¹⁶ Az ügyrend megszabta a határozatképesség és a határozathozatal

³¹⁴ A közgyűlésre vonatkozóan lásd: *A Budapesti Mérnöki Kamara 1927-es ügyrendje*. 7-10. §. In: GERGELY, 2005. II. 1008-1009.

³¹⁵ *A Budapesti Mérnöki Kamara 1927-es ügyrendje*. 58-60. §. In: GERGELY, 2005. II. 1015-1016.

³¹⁶ Az 1923: XVII. tc. 71. §-a így szól: „71. § *A birtokrendezési vagy más földmérői ügyek körébe eső mérnöki tennivalók ellátására - a fennálló jogszabályoknak megfelelő módon - felhatalmazott földmérők ebben a feladatkörben mérnöki képesítés hiányában is eljárhatnak és a földmérő címet használhatják.*

A magángyakorlatot folytató földmérőkről a kamara nyilvántartó jegyzéket vezet. Evégből a földmérő köteles jogosítványát a kamara megalakulásától számított 30 napon belül, illetőleg a magángyakorlat megkezdésekor a kamaránál a szükséges személyi adatok bejelentése mellett eredetiben bemutatni. A bejelentési kötelességének meg nem felelő földmérőt a kamara választmánya arra rendbírsággal (36. §) szoríthatja.

A földmérő ellen felmerülő panaszokat a kamara megvizsgálás és határozás végett az igazságügyminiszterhez terjeszti fel.

A földmérő jogosítványának megvonását, valamint a reá rótt büntetéseket az igazságügyminiszter a kamarával a nyilvántartó jegyzékbe leendő bejegyzés végett esetről-esetre közli.

A földmérőket kamarai díjjal nem lehet megróni.” Lásd: Corpus Juris Hungarici

érvényességének feltételeit, és azt is meghatározta, hogy a testületnek – a nyári szünetre eső augusztus hónap kivételével – havonta kell üléseznie.³¹⁷

Az ügyrend pontosan körülírta az elnök jogkörét is, aki felügyelte a kamara működését, elnökölt a közgyűlés és a választmány ülésein, a fegyelmi és választott bíróságok kivételével minden szerv ülésén részt vehetett, sürgős esetekben pedig – utólagos beszámolási kötelezettséggel – a választmány jogkörébe tartozó ügyekben is intézkedhetett. Ő örködött a kamara költségvetése felett, bármikor joga volt az érdekképviselőt pénztárát ellenőrizni. Helyettese a két alelnök, akiknek az elnök akadályoztatása esetén hasonló jogosítványaik voltak.

A kamarai titkár intézte a mindennapi működéssel kapcsolatos ügyeket, ellenjegyezte a szervezet kifelé menő iratait, az elnökkel együtt felügyelte a költségvetést és ő szerkesztette az érdekképviselő hivatalos lapját, kiadványait valamint az éves jelentések tervezetét is. Mint a kamarai apparátus főnökét, a hivatali személyzettel kapcsolatos javaslatétel joga is őt illette meg.

A pénztárnok fontosabb feladatai közé tartozott a kamara pénzügyeinek felügyelete mellett a tagdíjak beszedése, nyilvántartása és az évi zárszámadás tervezetének elkészítése is.

Az ügyész a kamara jogi tanácsadója volt, peres ügyekben ő látta el a szakmai autonómia képviselőt. Jogait és kötelességeit az ügyvédi rendtartásról szóló törvény V. és VI. címe szabályozta: ezek összefüggtek a tagok fegyelmi ügyeivel és a tagfelvétel jogi hátterének kérdésével.³¹⁸ Mind ő, mind pedig a titkár és a pénztárnok – a fegyelmi és választott bíróságok kivételével – minden kamarai testület ülésén részt vehetett.³¹⁹ A kamara fent említett vezetői az elnök kezdeményezésére úgy nevezett elnöki értekezlet tarthattak, amelyre véleményadás céljából bármely más kamarai tagot is meghívhattak.

Az ügyrend szerint a kamarán belül annyi szakosztályt kellett létrehozni, ahányféle mérnöki oklevelet a magyar technikai szakiskolák a korban kiadtak; minden kamarai tagot be kellett osztani valamelyik szakosztályba. Emellett megszabtak három működési kört: a magánmérnökök, a közszolgálatban álló mérnökök és a magánalkalmazásban álló mérnökök körét, valamint létrehoztak vidéki tagcsoportokat is.

³¹⁷ *A Budapesti Mérnöki Kamara ügyrendje*. Budapest, 1923. 64-66. §. illetve *A Budapesti Mérnöki Kamara 1927-es ügyrendje*. 64-75. §. In: GERGELY, 2005. II. 1016-1020.

³¹⁸ Lásd: *A mérnöki rendtartásról* szóló 1923. évi XVII. törvénycikk 35-66. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³¹⁹ A kamara vezetőire vonatkozóan lásd: *A Budapesti Mérnöki Kamara ügyrendje*. Budapest, 1923. 76-100. §.

Ezek a szakosztályokhoz hasonlóan javaslatot tehetek arra, hogy az elnök hívja össze az adott testületet.³²⁰

Az ország egyes nagyobb vidéki városaiban és ezek környékén élő kamarai tagok különleges közös érdekeik érvényesítése érdekében vidéki tagcsoportokat hozhattak létre. Ezek a kamara választmánya által az illető tagcsoport köréből választott kamarai megbízott útján tartották fenn az összeköttetést a szervezet vezetőségével. Ha a kamarai ügyek intézése során a tagok egyes csoportjait érdeklő olyan különleges tennivaló vetődött fel, amelynek előkészítése végett a kamara intézkedésre hivatott szerve külön tagcsoport megalkotását tartotta szükségesnek, akkor az intézkedésre hivatott szerv létrehozhatta a szükséges előkészítő tagcsoportot. Ilyen tagcsoport alakítását a legközelebbi rendes közgyűlésen be kellett jelenteni.

A kamara egyes szakosztályai, működési körei, vidéki tagcsoportjai és különleges tagcsoportjai saját szempontjaik megbeszélése végett illetve az egész kamarát érintő ügyekben tagértekezleteket tarthattak. A tagértekezlet lehetett egy szakosztályra, egy működési körre, egy vidéki tagcsoportra, egy különleges tagcsoportra korlátozott, egyszerre több tagozatot is összehívhattak, vagy akár egyetemes tagértekezletet is lehetett tartani. A tagértekezletet az elnök saját elhatározásából, a választmány határozata alapján vagy az érintett csoportok tagságának egyharmada, de legalább 50 fő illetve a választmányi tagok egy szakosztályhoz tartozó csoportja többségének kérelmére hívta össze. A csupán egy vidéki tagcsoportra kiterjeszkedő tagértekezletet az illető vidéki „gócpontba”, minden más értekezletet Budapestre kellett összehívni. A tagok számára nyilvános értekezleten határozatot nem lehetett hozni, csupán a megjelent tagság véleményének kinyilvánítására volt lehetőség. A kialakult közös álláspontot a választmány elé terjesztették az esetleges különvéleményekkel együtt. Mindezt pedig a választmánynak meg kellett vitatnia.³²¹

Elvi jelentőségű ügyekkel kapcsolatban lehetőség volt a választmány tagjaiból bizottságokat létrehozni. Ha azonban a választmányon kívül álló tagok véleményének megismerése is szükségesnek látszott, e tárgyak bizottsági tárgyalásához a választmány vagy a kamara elnöke tanácskozási joggal ilyen személyeket is meghívhatott. Indokolt esetben pedig az elnök ilyen jellegű kérdéseket akár a még folyó bizottsági tárgyalással párhuzamosan is tagértekezlet elé vihetet. Ha az előkészítendő ügyvel kapcsolatban az

³²⁰ Az elnöki tanácsra és a szakosztályokra vonatkozóan lásd: *A Budapesti Mérnöki Kamara ügyrendje*. Budapest, 1923. 101-102. illetve 103-106. §-ait.

³²¹ A tagcsoportokkal és értekezletekkel kapcsolatban lásd: *A Budapesti Mérnöki Kamara 1927-es ügyrendje*. 108-115. §. In: GERGELY, 2005. II. 1024-1026.

egyes szakosztályok vagy működési körök között lényeges érdekellentét állt fenn, az egyes csoportok tagjait csoportonként külön-külön kellett meghallgatni.

A választmánynak a tagfelvételi ügyek és egyes folyó ügyek előkészítésére saját tagjai közül kis taglétszámú állandó szakbizottságokat kellett alakítania, ha pedig valamelyik közgyűlési vagy választmányi határozat végrehajtása bizottsági munkát vagy eljárást kívánt, erre vegyes bizottságokat küldtek ki. Vegyes bizottságba a választmány saját tagjait és a választmányon kívül álló kamarai tagokat egyaránt választhatott. Mindegyik tag egyenlő jogosítványokkal rendelkezett, a bizottságok vezetőit minden esetben a választmány jelölte ki. E szervek tárgyalási rendjét – az ügyrendnek a választmányra vonatkozó rendelkezéseivel összhangban – maga a bizottság vezetője szabályozta.³²²

III. 2. 4. Az orvosi kamarák létrejötte és szervezete

III. 2. 4. 1. A megalapítás előzményei és fogadtatása

Már a dualizmus korában felmerült annak az igénye, hogy az orvosi szakma is rendelkezzen törvényes érdekképviselői szervvel. Addigra ugyanis az orvoslás terén komoly változások álltak be: egyrészt a kormányzat a közegészségügy fejlesztése érdekében lassanként elkezdte kiépíteni a vidéki orvosi hálózatot – annak finanszírozásába a területi önkormányzatokat is belevonva. Ezáltal a vidéken praktizálók nagy része tisztviselővé, tehát alkalmazottá vált, akiknek bérezése alacsony volt, magánpraxist viszont folytathattak. Emiatt azonban ezek az orvosok közfeladataikat nem látták el teljesen hiánytalanul, ezért összeütközésbe kerültek a őket alkalmazó intézményekkel. Ezzel párhuzamosan a városi orvosok egzisztenciája is szűkülni kezdett, ugyanis a nagyobb településeken illetve a gyárak, vállalatok alkalmazottai körében egymás után jöttek létre a hatalmas tagsággal rendelkező biztosítóintézetek, melyek komoly súlyuknak köszönhetően az orvosok szempontjából sokkal kedvezőtlenebb feltételeket tudtak kiküzdni maguknak az egészségügyi ellátás terén.

A központi kormányzati, a helyi önkormányzati illetve biztosítóintézeti törekvésekkel szembeni önvédelem jegyében kezdett szervezkedésbe a magyar

³²² A Budapesti Mérnöki Kamara bizottságaira lásd: *A Budapesti Mérnöki Kamara 1927-es ügyrendje*. 118-121. §. In: GERGELY, 2005. II. 1026-1027.

orvostársadalom. Ennek első állomásaként a biztosítók gyakorlatával elégedetlen orvosok 1879-ben megalakították a Budapesti Orvosi Kört. Ez az egyesület még ugyanabban az évben szorgalmazta egy kamarához hasonló szervezet létrehozását, amelybe tervei szerint minden gyakorló orvosnak kötelező lett volna belépni. Az új szerveződés így elég erős lett volna ahhoz, hogy tagjainak érdekét érvényesítse a különböző betegsegélyző egyesületekkel, biztosítóintézetekkel és végső soron akár magával a kormánnyal szemben. Emellett a Budapesti Orvosi Kör javasolta a közegészségügyi rendszer egészének államosítását is.³²³ E kezdeményezések azonban a szakmán belül sem találtak egyértelműen pozitív fogadtatásra, mivel sokan attól tartottak, hogy a szervezet létrehozása veszélyeztetné az e hivatást választók szabadságát. Az 1890-es években az orvostársadalmon belül heves vita bontakozott ki a kamara kérdéséről, melyben a törvényes érdekképviselő felállítását ellenzők kerekedtek felül. A millennium esztendejében az orvosi kar reprezentánsai végül nem a kötelező tagsággal szerveződő kamara, hanem egy országos működésű orvosegyesület alapítása mellett tették le voksukat, így jött létre az Orvosszövetség.³²⁴ Mivel pedig a liberális elveket valló hatalom sem állt egyértelműen a törvényes érdekképviselő gondolata mellé, a dualizmus korában nem került sor önálló törvényes érdekképviselői rendszer létrehozására.

Az összeomlás, a forradalmak és Trianon hatására komoly változások álltak be az orvostársadalom életében is. A magánpraxis 1920-as években beszűkült lehetőségei miatt az 1918-1919-es eseményekben magukat nem kompromittált és az ellenforradalommal ezért teljes mértékben azonosulni képes orvosok – jó politikai kapcsolataival is támogatott – erőfeszítései eredményeképp sikerült zsidó kollégáikat többnyire kiszorítaniuk a biztosnak tűnő állami és biztosítóintézeti orvosi állásokból. A gazdasági válság hatására azonban az állam az 1930-as évek elején drasztikus bércsökkentést vezetett be ebben a szférában, ráadásul szinte lehetetlenné tette az alkalmazotti státuszban lévők magánpraxisát és ezáltal mellékkeresetét. Az emiatt keletkezett szakmán belüli feszültségeket az is súlyosbította, hogy a pályakezdő orvosok körében nyomasztóan magas volt a munkanélküliségi ráta. Emiatt nemcsak a magángyakorlatot folytató és a tisztviselő orvosok, a „zsidó” és „keresztény” kollégák, hanem az idősebb és fiatalabb generáció között is törésvonalak húzódtak. Az ellentétek ráadásul az életre hívandó orvosi érdekképviselő tekintetében is igen élesnek bizonyultak.³²⁵

³²³ Az orvosi kar dualizmus kori problémáira és önszerveződésére lásd: KOVÁCS M., 2001. 32-37.

³²⁴ GORTVAY, 1931. 4-5.

³²⁵ Az orvosok 1920 utáni helyzetére lásd: KOVÁCS M., 2001. 112-118.

Mindez annak ellenére volt így, hogy az orvostársadalom több kiemelkedő személyisége a törvény megszületése előtt teljes súlyával a kamara mellé állt. Gortvay György neves kutatóorvos, orvos-történész például az 1920-as, 30-as évek fordulóján a szervezet nemzetközi előzményei és mintái mellett igen részletesen foglalkozott a létrehozandó kamara feladataival is, kiemelve eme intézmény orvosokra és az egész társadalomra nézve pozitív hozadékát. Gortvay előre felhívta a figyelmet a leendő kamara és a különböző orvosegyesületek közötti konstruktív együttműködés fontosságára, valamint konkrét szervezési kérdésekben is javaslatokat tett. Emellett kiemelten és részletesen foglalkozott a felállítandó szervezet fegyelmi jogosítványával, amelyek tekintetében az ügyvédi kamarák struktúráját és gyakorlatát tartotta követhető példának.³²⁶

Az orvostársadalmat megosztó ellentétek miatt amikor a Gömbös-kormány – Nemzeti Munkatervben tett ígéretének megfelelően – az orvosi rendtartásról szóló 1936. évi I. törvénycikk rendelkezései révén létrehozta az orvosi kamarai szervezetet, sem saját politikai környezete, sem pedig az érintett szakmai kör részéről nem talált egyöntetűen kedvező fogadtatásra.

A Gömbös-kabinet támogatását élvező és aziránt messzemenően lojális fiatal orvosok csoportja, mely az Egészségpolitikai Társaságba (EPOL) tömörült, örült a kamara létrehozásának, és abban – egyébként pont a zsidó származású magánorvos tagok voksei révén is – komoly pozíciókat szerzett. Mások azonban élesen bírálták a szervezet létrejöttét. Közéjük tartoztak az 1920-as évek fajvédő szellemiségét továbbvivő orvosok, akik a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületében (MONE) csoportosultak, és a kamarát a hatalom eszközének látták arra, hogy az állami felügyelet révén az orvosokat rákényszerítse a tisztviselői állással járó szegényes egzisztencia és számos hátrány elfogadására. Rajtuk kívül a kormánypárttól eltekintve szinte az összes parlamenti erő is ellenezte a törvény elfogadását, mivel úgy érzékelték, hogy ezzel létrejön Magyarországon egy eddig ismeretlen intézmény: a korporativista kamara. Így a kormánynak a parlamenti vita során is számos kritikát és csípős megjegyzést kellett zsebre vágnia.³²⁷

A kamara létrehozását ellenző csoportok és személyiségek a szervezet felállítását elrendelő törvény elfogadása után továbbra is hangoztatták ugyan kétségeiket az új

³²⁶ GORTVAY, 1931. 10-14.

³²⁷ A különböző orvosi csoportok küzdelmére és kamarával kapcsolatos álláspontjára illetve a törvénytervezet parlamenti vitájára bővebben lásd: KOVÁCS M., 2001. 112-113. és 116-118.

struktúra orvosokra nézve előnyös voltával kapcsolatban, azonban nem indult mozgalom az orvosi kamarák bojkottjára. Fenntartásaik nem annyira szervezeti kérdésekkel, mint a kamara létrehozásának hátsó mozgatórugóival és a szakma szempontjából való hasznosságával voltak kapcsolatosak. A törvény teremtette új állapotokhoz konstruktívan viszonyuló volt ellenzők kamarával kapcsolatos álláspontját érdemes két példa felvillantásával bemutatni.

A számos egészségügyi lapban publikáló orvos-író, Zemplényi Imre pár nappal az új orvosi rendtartás elfogadása után az *Orvosi Hetilap* 1936. január 4-i számában közölt írásában foglalkozott a kamara létrehozásával. Ebben leszögezte, hogy bár az új szervezet „nem a mi [értsd: az orvosok – S. P.] képünkre és hasonlóságunkra teremtett”³²⁸, a szakma dolga az, hogy azt – a strukturális keretek tiszteletben tartásával – érdekei védelmére alkalmas intézménnyé formálja. A szerző szerint a formálódó kamara fő feladata az, hogy a közegészségügy folyamatban lévő átszervezése során az orvosok álláspontjának és érdekeinek érvényesülését elősegítse illetve a szakma e processzusban való irányító szerepét biztosítsa. Mivel a legfontosabb szociálpolitikai kérdésnek akkor a betegségi biztosítás átstrukturálása és kiterjesztése számított, Zemplényi úgy vélte, hogy az új szervezetnek kötelessége síkra szállni a kötelező betegségi biztosítás teljes lakosságra történő kiterjesztése és az egészségvédelmi tevékenység biztosítók kötelességévé tétele érdekében. Emellett a kamarának szorgalmaznia kell az orvosi kar anyagi, jogi és hatásköri helyzetének rendezését, főleg az egészségügyi közigazgatás és a betegsegélyző intézetek tekintetében. Ezzel nemcsak az orvosok érdekeit szolgálná, hanem hozzájárulna a közegészségügyi igazgatás olcsóbbá tételéhez valamint a népegészségügy sikereinek előmozdításához is. Ebben tehát állam és orvosi kamara érdekei egybeesnének, ez pedig esélyt adna a gyümölcsöző együttműködésre. A városi orvosok egyik fő ellenfelének, a biztosítóknak pedig meg kell érteniük, hogy működésük az általuk alkalmazott medikusok nélkül lehetetlenné válna, ezért kompromisszumot kell velük kötniük.³²⁹

A szerző szerint emellett szükség van a kormány segítségére egy orvosi jóléti intézmény létrehozásában, mely a szakma tagjainak betegségi, öregségi és nyugdíjbiztosítását végezné. A fenti kérdések rendezéséhez pedig elengedhetetlen, hogy a kamarát bevonják a küszöbön álló, teljes körű közegészségügyi reform előkészítésébe és

³²⁸ ZEMPLÉNYI Imre: Az orvosi kamara feladatai. *Orvosi Hetilap* 1936. évi I. szám (a továbbiakban: ZEMPLÉNYI, 1936.) 1.

³²⁹ ZEMPLÉNYI, 1936. 2-5.

végrehajtásába. Zemplényi summázata szerint az új szervezet előtt hatalmas feladatok, komoly megoldandó problémák állnak, melyek túlmutatnak a szakma érdekein, mivel közegészségügyi és szociálpolitikai jelentőségűek. A kamara azonban csakis úgy felelhet meg eme óriási kihívásoknak, ha a hatalom részéről kellő szabadságot és autonómiát, a tagság részéről pedig aktív támogatást kap munkájához.³³⁰

Nékám Lajos felsőházi tag, igazgató főorvos, a kor híres dermatológusa³³¹ is összefoglalta az orvosi kamarával kapcsolatban több fórumon is megfogalmazott gondolatait. Az *Orvosképzés* című lap hasábjain napvilágot látott írása elején leszögezte, hogy a világháborút követően komoly átalakulás történt az egészségügy területén, amelynek hatására az orvosi szerep is megváltozott. A hagyományos gyógyítás mellett ugyanis egyre nagyobb szerepet kezdett el játszani a megelőzés és a higiéniai felvilágosító munka, amelyben a tisztviselő körorvosoknak komoly részt kellett vállalniuk. Különösen nagy volt a magyar orvosok felelőssége amiatt, hogy a népegészségügynek Trianon után új aspektusai támadtak. Az ellenséges szomszédos államokban élő magyarság megmaradása és az elveszített területek visszaszerzése szempontjából sem volt közömbös ugyanis, hogy az anyaország milyen népesedési és közegészségügyi mutatókkal rendelkezik. Nékám nagyon helyesen arra is rámutatott, hogy a szomszédos népekkel szembeni kultúrfölény nem állandó, örök valami, hanem azt a magyarság egy-két évtized alatt az egészségügy terén is könnyen elveszítheti.³³² Ezért is égetően szükséges a szegényebb rétegek szociális és egészségügyi helyzetén javítani. „A népnek megmentése tehát nálunk nem a legfőbb, hanem az egyetlen feladat, melynek mindent alá kell rendelnünk.”³³³

A szerző is rámutatott az orvosok szociális gondjaira, amelynek megoldását az elmaradott területek orvoshiányának megszüntetésével együtt látta kivitelezhetőnek. Véleménye szerint ugyanis a szakmában mutatkozó magas munkanélküliséget azzal lehetne megszüntetni, ha az állam szolgálati lakással, illetve továbbképzési és előrelépési lehetőségek biztosításával támogatná az orvosok falusi letelepedését és praktizálását.

³³⁰ ZEMPLÉNYI, 1936. 5-6.

³³¹ Nékám Lajosra lásd: *Országgyűlési almanach az 1935-40. évi országgyűlésről*. Szerk.: HAEFFLER István. Budapest, 1935. (A továbbiakban: HAEFFLER, 1935.) 129-130.

³³² NÉKÁM Lajos: Az orvosi kamara jövőjéről. *Orvosképzés* 1936. évi I. füzet (A továbbiakban: NÉKÁM, 1936.) 97-98.

³³³ NÉKÁM, 1936. 99.

Ennek első lépése Nékám szerint az angol és francia modell tanulmányozása kellene hogy legyen.³³⁴

Az állami és önkormányzati közalkalmazottként működő vidéki orvosokkal kapcsolatos problémák taglalása mellett a szerző hangsúlyozta azt is, hogy sürgető szükség lenne az Országos Társadalombiztosítási Intézet, az OTI illetve a többi biztosító francia minta alapján történő átszervezésére is. A francia rendszerben ugyanis az orvosi szindikátusok kollektíve szerződtek a különböző biztosítói pénztárakkal, így téve lehetővé az intézményes szabad orvosválasztást és a közvetlen érintkezést beteg és orvos között. A szisztéma mentesítette az orvosokat a túlzott adminisztrációtól is; ellenőrzésüket a kamarai funkciókat ellátó orvosszövetség látta el, a pénztárakkal kialakult vitás kérdésekben pedig vegyes orvosi bizottságok voltak jogosultak dönteni.³³⁵

Nékám szerint azonban az orvosi kamara igen keveset tud majd tenni ezekben az ügyekben. „A Kamara a jelenlegi helyzetben alkalmas lesz az elégtelenség elhallgattatására, amint a géppuska a munkanélküliek tüntetésének elfojtására [...] Nyilvánvaló az is, hogy a »magánélet« (41. § b) és az »állami és társadalmi rend biztonságának« (22. § a) feszegetése nagy óvatosságot fog kívánni; üldözések jellegét öltheti fel, amit kerülni kell.»³³⁶ A szerző azt sem várta az új szervezettől, hogy békét hoz az orvostársadalomban, mivel már az alakulás után röviddel mutatkoztak a klikkesedés jelei. Nem bízott abban sem, hogy innentől kezdve a kamara vagyont gyűjtve egy jóléti alap révén segítheti majd a nehéz helyzetbe jutott kollégákat. Nékám úgy vélte, hogy az intézmény erkölcsi színvonala alacsonyabb lesz, mint az eddigi Orvosszövetségé, hiszen most minden magángyakorlatot folytatni kívánó orvosnak be kell majd lépnie, ez pedig óhatatlanul a kamara felhígulásához vezet. Mivel az orvosi etika kérdése eddig nemigen állt az oktatás előterében, a szerző szerint az is problémás lehet, milyen felkészültségű és szellemiségű tagok fognak majd a kamara fegyelmi bíróságaiban helyet foglalni és ott ítéletet hozni.

Az igazgató főorvos hangsúlyozta azt is, hogy egyetlen, országos hatáskörű kamara létrehozása elegendő lenne, a fővárosi és vidéki szervezetek megalakítása csak az

³³⁴ NÉKÁM, 1936. 101-103. Az orvosok vidéki letelepedésének szorgalmazásával az akkor 68 esztendőös Nékám Lajos e szempontból közös platformon állt a Kovács M. Mária szerint e kérdést legjobban népszerűsítő fiatal orvosgenerációval és annak szervezetével, az EPOL-lal. Fontos különség mutatkozott viszont a professzor és az EPOL között a célhoz vezető eszközök tekintetben. Míg Nékám a kollégák pozitív ösztönzésével kívánta az elmaradott régiók orvoshiányát mérsékelni, addig az EPOL kényszerrel akarta a szakmabelieket a vidéki praktizálásra rászorítani. (Ez utóbbi elképzelésre lásd: KOVÁCS M., 2001. 115.)

³³⁵ NÉKÁM, 1936. 103.

³³⁶ NÉKÁM, 1936. 103.

anyagi források szétforgácsolását jelentené. A kamarától Nékám véleménye szerint ugyan kevés reform várható, de működésével legalább megindult a szakma szervezkedése. A későbbi sikerek érdekében a törvényes érdekképviseletnek viszont mindenképp szoros együttműködést kell kialakítania az orvosok szabad társulások alapon működő egyesületeivel.³³⁷

A szakma egésze sem fogadta egyöntetű lelkesedéssel a kamara létrehozását. A Kecskeméti Orvosi Kamara még 1940-ben is arra panaszkodott, hogy közgyűléseit szinte minden alkalommal el kell halasztani, ugyanis a tagok érdektelenek, nem jelennek meg a közgyűlésen, amely így határozatképtelen. Általános averziót tapasztaltak az orvosokban a kamarával szemben, akik nem voltak hajlandók részt venni annak életében.³³⁸

III. 2. 4. 2. Az orvosi kamarák struktúrája

A kormányzat azonban a kritikák ellenére végigvitte akaratát, és törvényt alkotott az orvosi szakma érdekképviseletéről. Az erről rendelkező 1936-os orvosi rendtartás a kerületi kamarák fölé egy központi szervet (országos kamarát) is létrehozott. Az újonnan megalapított orvosi érdekképviselet feladataként a törvény azt határozta meg, „hogy az orvosi kar hazafias magatartása és erkölcsi tekintélye felett őrködjék, az orvosok erkölcsi és anyagi érdekeit a közérdekkel összhangban érvényesítse, az orvosi gyakorlat szabályszerűségét ellenőrizze, tagjai felett a fegyelmi bíraskodást gyakorolja, orvosi és közegészségügyi vonatkozású kérdésben javaslatot készítsen.”³³⁹ A kerületi kamarákat úgy kellett felállítani, hogy azokba egyenként legalább száz tag tartozzék. Az egyes érdekképviseletnek szervei a közgyűlés, a választmány és a tisztikar voltak.

A közgyűlésnek elméletileg minden kamarába felvett orvos tagja lehetett, az ezer főnél nagyobb létszámú önkormányzatnál azonban a belügyminiszter – az érintett szervezet meghallgatása után – elrendelhetette a képviseleti közgyűlés rendszerére történő áttérést, amikor is minden húsz kamarai tag után kellett választani egy-egy küldöttet három évre. Az évente egyszer összeülő közgyűlés választotta tisztikarát, választmányát, ő döntött az évi költségvetésről, a tagdíj nagyságáról, ő fogadta el a kamara éves jelentését, határozott pénzügyi kérdésekben illetve javaslattételi és állásfoglalási joga volt

³³⁷ NÉKÁM, 1936. 104-105.

³³⁸ A Kecskeméti Orvosi Kamara 1940. október 13-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 236. A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai. Az eredetileg szeptember 30-ára meghirdetett, de a határozatképtelenség miatt két héttel később megtartott eseményen így is csupán 28 tag vett részt. A közgyűlésen többek között az a panasz is elhangzott az orvosokkal kapcsolatban, hogy bár a kamarai ügyrend előírja a tagok számára a fényképes igazolványt, sokan nem váltják ki azt.

³³⁹ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 1. §. (1) bekezdés. *Corpus Juris Hungarici*.

közegészségügyi és „orvoskari” kérdésekben, ide értve az orvosi díjszabást mértékéről is.³⁴⁰

A választmányba minden száz kamarai tag után egy főt kellett beválasztani, s rajtuk kívül még az elnök, a titkár a pénztáros és az ellenőr volt tagja ezen testületnek. A szintén három éves mandátummal bíró választmány döntött a tagfelvétellel kapcsolatban, ő készítette elő a közgyűlés elé kerülő ügyeket, kezelte a kamara vagyonát, fegyelmi bíróságot állított fel illetve elintézte minden olyan kérdést, amely szorosan nem tartozott a közgyűlés hatáskörébe.

A kerületi kamara három évre választott tisztikarát az elnök, az alelnök, a titkár, az ügyész, a pénztáros és az ellenőr alkotta. Az elnököt hivatalában a belügyminiszter erősítette meg, ő képviselte a külvilág felé a szervezetet, elnökölt annak testületi ülésein. Helyettesítését az alelnök látta el. A titkár intézte a napi ügyeket, ő tartotta a kapcsolatot a többi orvosi kamarával, ő készítette elő és hajtotta végre a közgyűlés és a választmány határozatait.

Az ügyész az érdekképviselő jogi tanácsadója volt, aki peres ügyekben képviselte a kamarát. A pénztáros a pénzügyeket kezelte és köteles volt pénztárkönyvet és vagyonelejtárt vezetni. Az ő működését ellenőrizte az ellenőr, akinek ellenjegyzése nélkül pénzforgalom nem volt eszközölhető.³⁴¹

Az egyes intézmények fölé szervezett országos kamara összefogta és egyben valamelyest ellenőrizte is a vidéki szervezeteket. Az országos közgyűlésbe minden kerületi szerv jogosult volt száz tag után egy rendes- és egy póttagot delegálni, rajtuk kívül az országos választmány tagjai, illetve az ügyészen kívül az országos kamara tisztikara volt tagja a közgyűlésnek. E testület hatáskörébe tartozott nemcsak az országos, hanem még a kerületi érdekképviselőtek ügyrendjének megállapítása is, ez pedig komolyan korlátozta az egyes kamarák mozgásterét és így autonómiáját is.³⁴² Jogosítványai nagyjából megegyeztek a kerületi közgyűlésekével, ezen felül ő választotta a kamara felsőházba delegálandó tagjait valamint az orvosi működéssel kapcsolatos szabályzatokat is ez a szerv alkotta meg. Évente legalább egy ülést volt köteles tartani, de az országos választmány határozatára vagy három kerületi kamara kérelmére az elnök is köteles volt 15 napon belül rendkívüli közgyűlést összehívni.

³⁴⁰ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról.* 4. §. *Corpus Juris Hungarici.*

³⁴¹ A kerületi orvosi kamarák választmányára és tisztikarára lásd: 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról.* 6-7. §. *Corpus Juris Hungarici.*

³⁴² 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról.* Az országos kamara fent említett jogosítványáról lásd: 10. §. (2) a) pontját. *Corpus Juris Hungarici.*

Az országos választmányba mindegyik kerületi szerv két rendes- és két póttagot delegált, az ezer főnél nagyobb kamarák három-három tagot. Ezen kívül ide tartozott minden kerületi elnök és titkár illetve az országos szerv elnöke, alelnöke, titkára, pénztárosa és ellenőre is. A negyedévente legalább egyszer ülésező választmány vezette az országos orvosi nyilvántartást, előkészítette a közgyűlés elé kerülő ügyeket, megállapította, hogy a kerületi kamarák milyen mértékben járuljanak hozzá az országos szerv igazgatási költségeihez és ő tett javaslatot a Közigazgatási Bíróság orvosi tanácsa orvos tagjainak személyére vonatkozóan is. Az országos kamara tisztikarának összetétele és hatásköre megegyezett a kerületi szervekével, az elnök beiktatásához itt is a felügyeletet gyakorló belügyminiszter jóváhagyása volt szükséges.³⁴³

A kerületi kamarák a belügyminiszterrel az országos kamara útján érintkezhetek. Az országos kamara a kerületi kamara felterjesztését (jelentését) harminc nap alatt saját véleményével együtt köteles volt a miniszterhez felterjeszteni. A kerületi érdekképviselőnek a segélyalapra vonatkozó szabályzatot, az országos kamarának pedig az ügyrendet, a fegyelmi eljárásra, az orvosi gyakorlatra, a díjazás legkisebb mértékére valamint a jóléti intézményekre vonatkozó szabályzatot a belügyminiszterhez fel kellett terjesztenie. Mind a kerületi, mind pedig az országos szervezet köteles volt az előző évi működéséről szóló részletes jelentését minden év november havának első napjáig a belügyminiszternek megküldeni. A költségvetés és a zárszámadás, az ügyrend, illetve a többi fent említett szabályzatok csupán a felettes kormánytag jóváhagyásával léphettek érvénybe. Az orvosi gyakorlatra vonatkozó szabályzat életbelépéséhez – a katonaeorvosok miatt – ezen felül még a honvédelmi miniszter jóváhagyása is szükséges volt. Ha a miniszter e tárgyú felterjesztésekre az országos kamaránál kilencven nap alatt nem reagált, a kamarai határozatot, ügyrendet, szabályzatot, költségvetést,illetőleg zárszámadást jóváhagyottnak kellett tekinteni.³⁴⁴

Az összes kamarának ezen felül közgyűlési jegyzőkönyveit is harminc napon belül meg kellett küldenie a felettes belügyminiszternek, akinek joga volt hivatalból megsemmisíteni azt az érdekképviselői határozatot, amely törvény vagy más jogszabály illetve a kamarai szabályzat rendelkezésébe ütközött. Ha a kerületi kamara törvénnyel vagy más jogszabállyal nyíltan szembehelyezkedett, illetve ha „az állam érdekeit veszélyeztető magatartást tanúsít vagy tartósan munkaképtelenné válik”, a belügyminiszter az országos kamara meghallgatása után az adott szervezet

³⁴³ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról.* 12. §. *Corpus Juris Hungarici.*

³⁴⁴ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról.* 19. §. *Corpus Juris Hungarici.*

önkormányzatát felfüggeszthette és sürgős ügyeinek vitelére miniszteri biztost rendelhetett ki, akinek jogkörét maga a miniszter állapította meg. Az önkormányzat helyreállítását azonban hat hónapon belül meg kellett kísérelni: a miniszteri biztos ennek érdekében összehívta a közgyűlést, amely új választmányt és tisztikart volt köteles választani.

Ha az országos közgyűlés, vagy az országos választmány tanúsította a fent említett renitens magatartást, a belügyminiszter ezen szerveket is feloszlathatta. Az országos választmány feloszlása esetében a tisztikar megbízatása is megszűnt, feladatainak, valamint a tisztikar tagjai tennivalóinak ellátására a belügyminiszter miniszteri biztost rendelt ki, aki az országos választmány újraalakítása érdekében úgy volt köteles intézkedni, hogy a kerületi kamarák a választást a feloszlástól számított három hónapon belül megtartsák. A kerületi szervezetek önkormányzatának felfüggesztését és a felfüggesztés megszüntetését, az országos közgyűlés és választmány feloszlását valamint a feloszlás megszüntetését pedig a hivatalos lapban közzé kellett tenni.³⁴⁵

Érdeemes röviden szólnunk a kamarák fegyelmi jogköréről is, hiszen ezáltal komoly befolyással bírtak saját tagjaik felett, ráadásul egy fontos felügyeleti jogosítványt vettek át szinte teljesen az állami apparátustól. Az orvosi rendtartás kimondta, hogy minden kerületi kamara illetve az országos szerv is fegyelmi bíróságot kell hogy felállítson, amelynek feladata a tagokkal szembeni panaszok esetén a fegyelmi eljárás lefolytatása.³⁴⁶

Az adott orvosi kamara minden tagja a kamara fegyelmi hatósága alá tartozott, még akkor is, ha a rá közszolgálati alkalmazotti volta miatt más fegyelmi hatóság hatásköre is kiterjedt. Ez alól csupán a tényleges szolgálatban álló honvédorvosok voltak kivételek, ők nem tartoztak a kamarai fegyelmi bíróság joghatósága alá. Ha az érdekképviselő fegyelmi bírósága olyan orvos ellen indított fegyelmi eljárást, akire más fegyelmi hatóság hatásköre is kiterjedt, köteles volt jogerős határozatát a másik fegyelmi hatósággal közölni. Az orvosi kamara előtt befejezett eljárás nem korlátozta a másik hatóság azon jogát, hogy a kamarai fegyelmi bírósága által megállapított tényállást „a közszolgálat érdekei és a közhivatali felelősség szempontjából” ő is megvizsgálja. Cserébe viszont a közszolgálatban álló vagy törvény alapján létesült biztosítóintézetnél

³⁴⁵ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 20. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁴⁶ A kamarákon belül felállítandó fegyelmi bíróságokra lásd: 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 1. §. *Corpus Juris Hungarici*.

dolgozó kamarai tag ellen munkahelye által indított fegyelmi eljárást befejező határozatot a kerületi kamarával is közölni kellett, melynek szintén joga volt az ügyet saját hatáskörben újra kivizsgálni.³⁴⁷

Fegyelmi vétséget az az orvos követett el, aki hivatásbeli kötelességét szándékosan vagy gondatlanságból súlyosan megszegte, illetve aki „életmódjával vagy magatartásával az orvosi hivatást, avagy az orvosi kar tekintélyét sérti”.³⁴⁸ Az idézetből kiviláglik, hogy akár magánéleti vonatkozásban is felmerülhetett a fegyelmi vétség gyanúja, s ez nemkívánatos beleszólást engedett a kamarai szervnek a tagok magánszférájába. Mindez pedig egyáltalán nem a valódi autonóm szellemiség és működés irányába mutatott.

A fegyelmi vétséget megrovással; tíz pengőtől ezer pengőig terjedő, a kamarai segélyalap javára fordítandó, közadók módjára behajtandó pénzbírsággal; az orvosi gyakorlat folytatásától határozott időre, de legfeljebb egy évig történő felfüggesztéssel; valamint az orvosi gyakorlattól való eltiltással lehetett büntetni. Ezzel párhuzamosan az önkormányzat működésében való részvételtől is meghatározott időre eltiltásra került sor. Az elévülés kizárta a fegyelmi eljárás megindítását a cselekmény elkövetésétől vagy a mulasztástól számított három év elteltével, kivéve, ha a fegyelmi vétség olyan súlyos volt, hogy azt az orvosi gyakorlattól való eltiltással kell büntetni.

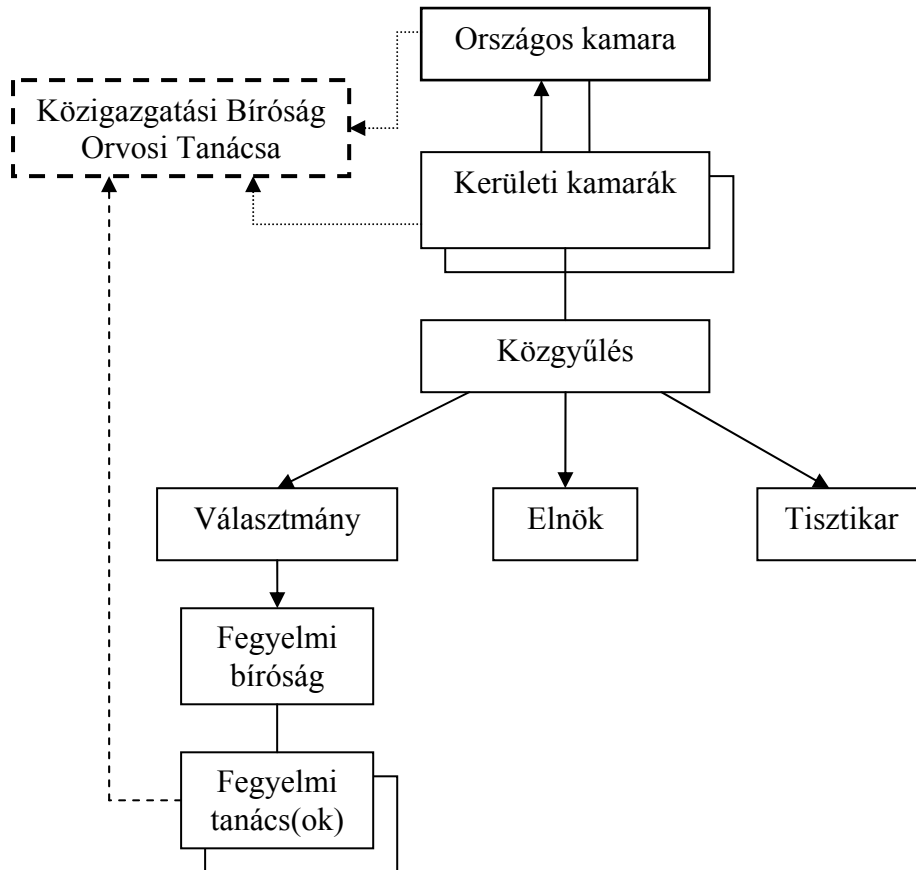
Fegyelmi ügyben első fokon a kerületi kamara fegyelmi bírósága határozott, melynek elnöke a kamara elnöke vagy akadályoztatása esetén helyettese, hat tagját a pedig kamara választmánya saját tagjai sorából választotta. A kerületi szervezet fegyelmi bírósága három tagból alakuló tanácsban volt köteles határozni. A kerületi kamara fegyelmi bíróságának határozata ellen a Közigazgatási Bíróság orvosi tanácsához lehetett fellebbezni, amely fele részben bírő, fele részben orvostagokból állt. Elnöke a bíróság elnöke vagy helyettese vagy az elnök által kijelölt tanácselnök volt, bírói tagjai a Közigazgatási Bíróság ítéldbírái közül a teljes ülés által egy naptári év tartamára választott tíz tag, orvos tagjai a belügyminiszter által az orvosi kamarák tagjai közül az országos választmány meghallgatása után három évre kinevezett tíz orvos voltak. Határozathozatalnál a tanács az elnökön felül két bíróból és két orvostagból alakult meg.³⁴⁹

³⁴⁷ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 40. §. *Corpus Juris Hungarici*.

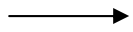
³⁴⁸ 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 41. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁴⁹ Az orvosi fegyelmi bíróságokra lásd: 1936. évi I. tc. *Az orvosi rendtartásról*. 41-44. §. *Corpus Juris Hungarici*.

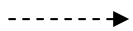
Az orvosi érdekképviselet fontosabb szervei és a fegyelmi eljárásban részt vevő testületek:

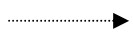
Fellebviteli testület

Választás

Fellebbvitel iránya

Közvetett részvétel a testület orvos tagjainak kiválasztásában

Az orvosi rendtartásról szóló törvényt követően a belügyminiszter 1936. évi 210. számú rendeletében rendelkezett a kerületi kamarák számáról és területi beosztásáról. Eszerint nyolc érdekképviselőt jött létre. A fővárosban megalakult a Budapesti Orvosi Kamara, mellette pedig Debrecen, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár és Szombathely központtal került sor a vidéki szervezetek felállítására.³⁵⁰ A felügyeletet ellátó miniszter ezzel párhuzamosan a kamarai választások kérdéskörét is rendeletben szabályozta, pontosan megszabva a különböző érdekképviselői fórumok és szervezetek megválasztásának körülményeit.³⁵¹ Ezt követően pedig az országos kamara elkészítette az érdekképviselői fegyelmi szabályzatának illetve ügyrendjének tervezetét, amely a belügyminiszter jóváhagyása után lépett életbe. Ez a jogi szöveg a fegyelmi eljárás részleteit illetve a kamarák belső működésének körülményeit szabályozta igen aprólékosan és a törvénnyel összhangban.³⁵² A kerületi szervezetek tehát nem alkothatták meg maguk ügyrendjeiket, így ez is az uniformizáció irányába hatott, ez pedig semmiképp nem szolgálta az autonóm sokszínűséget és a teljes körű önállóságot.

A kormányzat szempontjából az orvosi kamarák felállításának egyik célja az volt, hogy világos választóvonalat húzzon a magánorvosi és a közalkalmazotti orvosi gyakorlat közé azzal, hogy csupán a magánpraxist folytatóknak kellett kötelező jelleggel belépniük a kamarába, viszont aki nem volt kamarai tag, az nem is folytathatott magángyakorlatot.³⁵³ Ráadásul a kormány ezzel párhuzamosan megtiltotta a közszolgálati és biztosítóintézeti orvosok magánpraxisát is. Ezen intézkedések nyomán az orvosok közötti korábbi konkurencia-harc enyhült ugyan valamelyest, azonban az ezt elintéző kormány azonnal be is nyújtotta segítségéért a számlát: a törvényben és rendeletekben meghatározott kamarai szervezet működésében a tagság feletti felügyeleti-fegyelmi funkció vált hangsúlyosabbá, a hatalomtól független, autonóm lét és érdekképviselői tevékenység háttérbe szorult.

³⁵⁰ *A m. kir. belügyminiszter 1936. évi 210. számú rendelete.* In: *Magyarországi rendeletek tára 1936.* Budapest, 1936. 63-64.

³⁵¹ Az orvosi kamarai választásokra lásd: *A m. kir. belügyminiszter 1936. évi 600. számú rendelete.* Közli: GERGELY, 2005. II. 1072-1083.

³⁵² *Az orvosi kamarák fegyelmi szabályzata és ügyrendje.* Az Országos Orvosi Kamara kiadványa. Budapest 1937.

³⁵³ KOVÁCS M., 2001. 116.

III. 2. 5. Kétes autonómiájú szakmai szervezetek: a Sajtókamara illetve a Színművészeti és Filmművészeti Kamara

A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról szóló 1938. évi XV. törvénycikk (közkeletű nevén az első zsidótörvény) rendelkezett a Sajtó-, illetve a Színművészeti és Filmművészeti Kamara felállításáról, amelyek feladata „az újságírás és a lapkiadás, illetőleg a színművészet és filmművészet körében a nemzeti szellem és keresztény erkölcs követelményeinek érvényre juttatása és biztosítása, a kamara kötelékébe tartozók testületi és szociális érdekeinek képviselése, hivatásuk erkölcsi színvonalának és tekintélyének megóvása, a hivatásuk gyakorlásával járó jogok védelme és kötelességeik teljesítésének ellenőrzése, felettük fegyelmi hatóság gyakorlása, állásfoglalás és javaslattevés az újságírásra és a lapkiadásra, illetőleg a színművészetre és a filmművészetre vonatkozó kérdésekben.”³⁵⁴ A törvény emellett előírta, hogy e két szervezet tagjai közé csupán húsz százalékos arányban vehetők fel zsidó származásúak (4. §)³⁵⁵, viszont a különböző lapok szerkesztői és állandó munkatársai, a színházaknál és filmvállalatoknál dolgozó rendezők, előadók, sőt még a segédszemélyzet munkatársai is csak a kamarai tagok közül kerülhettek ki.

Ezzel a rendelkezéssel a fent említett szellemi szabadfoglalkozású szakmák „zsidótlanításának” feladatát a hatalom gyakorlatilag az újonnan felállított kamarákra tolt, létrehozásuk is elsősorban e célt szolgálta. Így talán nem járunk messze a valóságtól, ha ezen szerveket nem értékeljük teljes értékű autonómia-szervezetekként. Önkormányzatiságuk mértékével kapcsolatos fenntartásainkat az is alátámasztja, hogy alapszabályaikat – korábban elképzelhetetlen módon – a kormányzat határozta meg minisztériumi (értsd: minisztertanácsi) rendelettel, a két kamara csupán saját ügyrendjét alkothatta meg önállóan. Mindezek miatt az említett két érdekképviselő szervezetét csupán röviden ismertetjük.

II. 2. 5. 1. A Sajtókamara

Az országos hatáskörű Sajtókamara újságírói és lapkiadói főosztályra oszlott, ezek keretén belül négy illetve három szakosztállyal. Az érdekképviselő szervei a főosztályok közgyűlése és választmánya, az igazgatóválasztmány, a szakosztályok taggyűlése, az állandó jelölőbizottság, a tisztikar és a fegyelmi bíróság voltak. A főosztályok külön

³⁵⁴ A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról szóló 1938. évi XV. törvénycikk 2. §-a. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁵⁵ Ezt a kvótát a zsidók társadalmi és gazdasági térfoglalásáról szóló 1939. évi IV. törvénycikk (második zsidótörvény) 9. §-ának rendelkezése nyomán 6 százalékra csökkentették. *Corpus Juris Hungarici*.

közgyűlése választotta saját tisztikarát és ő állapította meg ügyrendjét is (amelyet fel kellett terjeszteni a miniszterelnökhöz jóváhagyás végett). Évente legalább egy közgyűlést kellett tartani.³⁵⁶

A két főosztálynak külön választmánya is volt, ahova 24-24 rendes és 12-12 póttagot kellett a közgyűléseknek delegálniuk. A három évre választott testületnek – a közgyűlésekhez hasonlóan – a kamara elnöke, főtítkára, pénztárosa és ellenőre is tagja volt. A két választmány tagjaiból állt a kamara igazgatóválasztmánya, amely kijelölte a fegyelmi bíróság és a Sajtótanács tagjait illetve döntött az érdekképviselő anyagi természetű ügyeiben.

A Sajtókamara három évre választott tisztikara az elnökből, az alelnöki teendőket ellátó két főosztályi elnökből, a főtítkárból, a titkárokból, a főügyészből, az ügyészekből illetve a pénztárosból és az ellenőrből állt. Az elnököt a miniszterelnök által kijelölt három személy közül, a tisztikar közös tagjait a jelölő bizottság által kijelölt személyek közül a két főosztály közgyűlése külön-külön tartott ülésén, a főosztály tisztviselőit pedig a főosztály közgyűlése választotta.

Az elnököt, a két alelnököt, a főtítkárt, a pénztárost és az ellenőrt a sajtókamara székhelyén lakó tagok közül, a főügyészt pedig a székhelyen működő ügyvédek sorából kellett választani.³⁵⁷

Az elnök jogkörét nem szabták túl szélesre,³⁵⁸ a mellette működő, fent említett vezetők hatásköre és feladatai nagyjából megegyeztek az orvosi kamara tisztikaráéval. A kamara felett a miniszterelnök gyakorolta a felügyeleti jogot, ez pedig azt mutatja, hogy a hatalom felismerte a sajtó, a tájékoztatás kulcsfontosságát és igyekezett ezen a területen is hadállásokat kiépíteni magának.

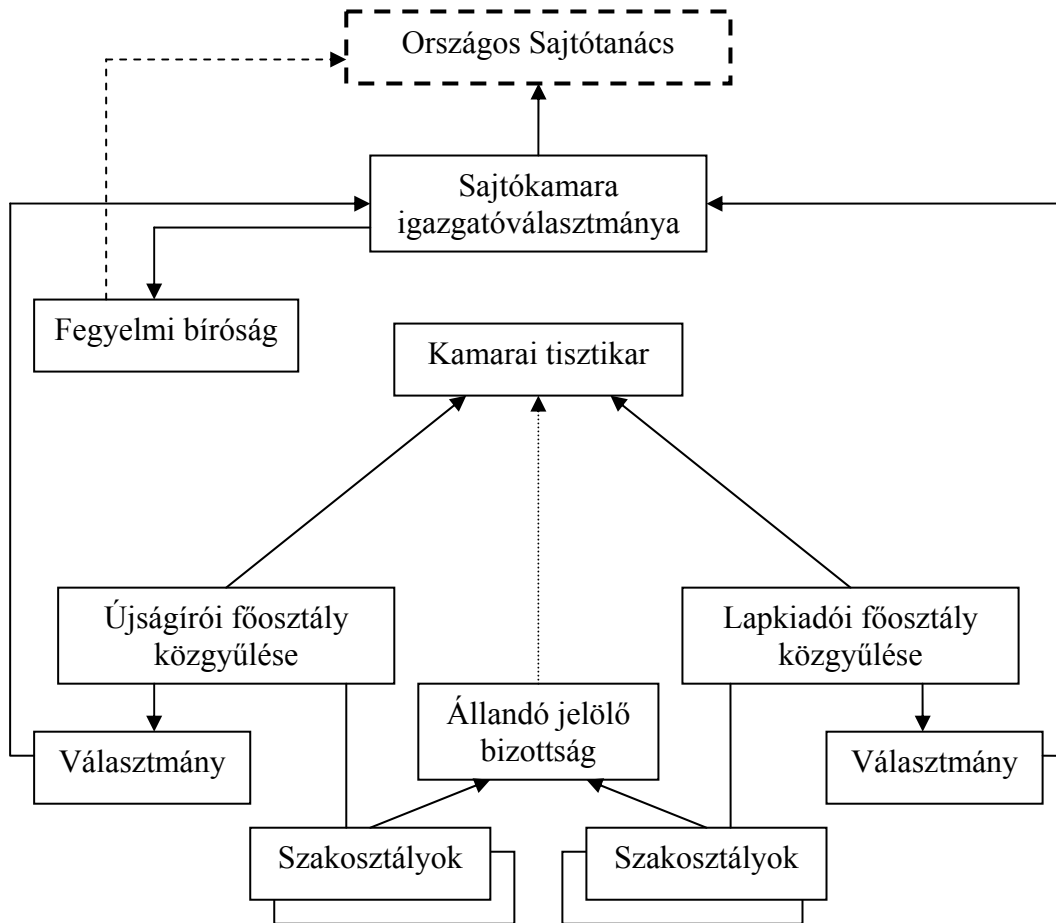
A kamara fegyelmi bíróságának fellebbviteli szerve az Országos Sajtótanács lett, amelynek elnökét és elnökhelyetteseit a miniszterelnök három évre nevezte ki. Tagjait felerészben a Közigazgatási Bíróság elnöke a Közigazgatási Bíróság ítélebírái sorából jelölte ki, felerészben pedig a sajtókamara igazgatóválasztmánya titkos szavazással választotta meg.

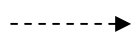
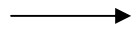
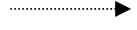
³⁵⁶ *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.070. M. E. számú rendelete a Sajtókamara felállításáról.* 5-9. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1116-1117.

³⁵⁷ A főosztályok és a kamara választmányára valamint a tisztikarra lásd: *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.070. M. E. számú rendelete a Sajtókamara felállításáról.* 10-14. §.; 22-26. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1117-1118.; 1120-1121.

³⁵⁸ Erre vonatkozóan lásd *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.070. M. E. számú rendelete a Sajtókamara felállításáról.* 23. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1120.

A Sajtókamara fontosabb szervei és a fegyelmi eljárás fórumai:

- Fegyelmi fellebviteli testület
- Fellebvitel iránya
- Választás
- Előkészítő munka a választáson

Az új szervezet szellemisége igencsak eltért az addig nagyjából általános kamarai elvektől. Ez az új, harcias hozzáállás tükröződött a testület székházának, a Magyar Sajtó Házának 1941. május 21-i felavatási ünnepségén is, amelyen egyébként részt vett József főherceg, Kozma Miklós, vitéz Törs Tibor, a képviselőház alelnöke illetve Karafiáth Jenő főpolgármester is. A kamara elnöke, Kolosváry-Borcsa Mihály megnyitójában kitért szervezete új alapelveire is: „A magyar sajtó hajlékából hirdetem meg a kamarai újságíró hitvallását: keresztények vagyunk, militaristák vagyunk, hazafiak vagyunk, a közéleti erkölcs és családi tűzhely szentségnek oltalmazói. Ez a ház, a magyar sajtó háza, a keresztény nacionalista gondolat és a szociális érzéstől áthatott fajvédelmi szellem erős vára lesz.”³⁵⁹

E törekvés nemzetközivé tételének jegyében a Sajtókamara alapító tagja lett a németek vezette Nemzeti Szellemű Újságíró-szervezetek Uniójának (Union Nationaler Journalisten-Verbände). Berlin kezdeményezésére 1941. december 11-én került sor e szövetség alakuló ülésére Bécsben. A meghívottak kivétel nélkül a Tengely országaiból érkeztek: a németek, olaszok és magyarok mellett ott voltak a bolgár, horvát, szlovák és román újságírók szervezeteinek képviselői is. Az Unió elnöke Wilhelm Weiss, második alelnöke Kolosváry-Borcsa lett. Az Unió hivatalos lapját ezt követően pedig Budapesten nyomták – ingyen.³⁶⁰

II. 2. 5. 2. A Színművészeti és Filmművészeti Kamara

Bár a filmes szakma hatalomhoz közelálló képviselői külön színházi és külön filmkamara létrehozását szorgalmazták, a kormányzat a különböző szintű egyeztetéseket követően – az érintettek nagy csalódására – végül egy közös szervezet létrehozása mellett tette le voksát. E döntésben szerepet játszott az is, hogy addigra a Sajtókamara szervezetével kapcsolatban már konszenzus alakult ki a kormányzaton belül. Az ott kialakított struktúrát pedig olyan szerencsésnek tartották, hogy a színművészeti- és filmművészeti kamara esetében is be kívánták vezetni az egységes szervezeten belül működő két főosztály (jelen esetben a színművészeti és a filmművészeti) rendszerét.³⁶¹

Az ilyen körülmények között létrehozott Színművészeti és Filmművészeti Kamara is országos hatáskörű szerv volt és színművészeti illetve filmművészeti főosztályra tagozódott, mindkettőben öt-öt szakcsoporttal. Az érdekképviselő szervei a főosztályok

³⁵⁹ GÁSPÁR, 1942. 1-2.

³⁶⁰ GÁSPÁR, 1942. 4-5.

³⁶¹ A filmes körök törekvéseire illetve a Színművészeti és Filmművészeti Kamara létrejöttének előzményeire lásd: SÁNDOR, 1997. 27-30.

képviselői közgyűlése és választmánya, a kamarai közös közgyűlés, a tisztikar és a kamarai fegyelmi bíróság voltak.³⁶²

A két főosztály nemcsak külön-külön tartott – képviselői rendszer alapján összeállított tagsággal rendelkező – közgyűléseket, hanem létezett közös kamarai közgyűlés is, amely megválasztotta a kamara elnökét, döntött a kamara vagyoni kérdéseiben, megállapította a tagsági díjat és megalkotta saját ügyrendjét.

A választmány intézte többek között a kamara pénzügeit, döntött a tagfelvételtől, megválasztotta az adott főosztály titkárát és felügyeletet gyakorolt a kamarai tagok felett. A két főosztály választmánya együttes ülésben választotta meg a kamara főtitkárát, ügyészét, pénztárosát, ellenőrt, a kamarai fegyelmi bíróság tagjait és az Országos Színművészeti és Filmművészeti Tanácsnak kamara által kiküldött tagjait.³⁶³

A szervezet tisztikara az elnökből, a négy alelnökből, a főtitkárból, a két titkárból, az ügyészből, a pénztárosból, és az ellenőrből állt, kinevezésükhöz – az elnök kivételével – vallás- és közoktatásügyi miniszteri jóváhagyás volt szükséges. Az érdekképviselő felett a főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter – a belügyi igazgatást érintő kérdésekben a belügyminiszterrel egyetértve – gyakorolta.³⁶⁴

A kamara fegyelmi bíróságának döntéseivel szemben az Országos Színművészeti és Filmművészeti Tanácshoz lehetett fellebbezni. A tanács elnökét és tíz tagját a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezte ki három évre, tíz tagját pedig a kamara tagjai sorából a két főosztály választmánya együttes ülésén választotta meg. Az állami színházak alkalmazásában álló kamarai tagok fegyelmi ügyeiben azonban külön bíróság döntött, abba sem a kamarának, sem pedig az országos tanácsnak nem volt beleszólása.³⁶⁵ A kamara felett a „főfelügyeletet” a vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolta, akinek azonban a belügyi igazgatást érintő kérdésekben a belügyminiszterrel egyetértésben kellett eljárnia.³⁶⁶

³⁶² *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.090. számú rendelete a Színművészeti és Filmművészeti Kamaráról.* 7. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1086.

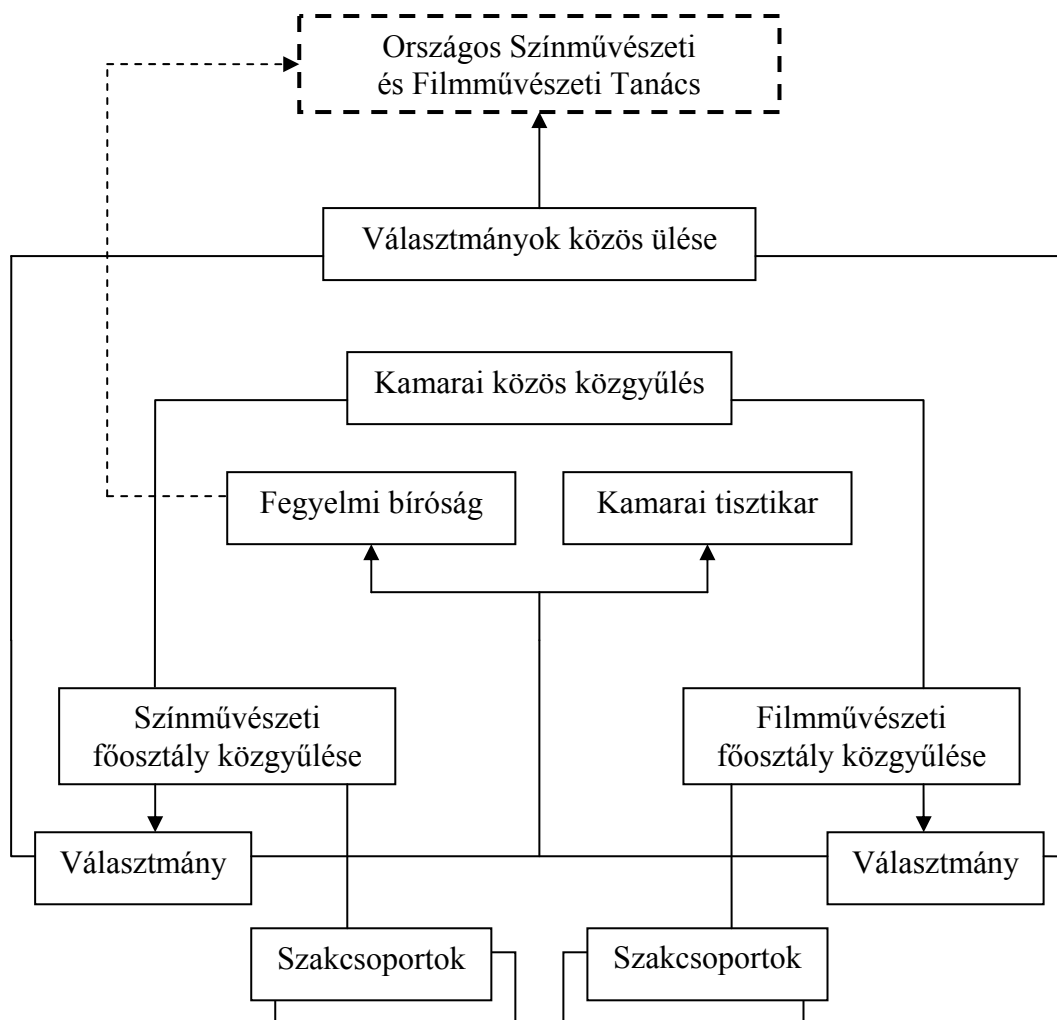
³⁶³ A két főosztályra, a közös kamarai közgyűlésre és a főosztályok választmányaira lásd: *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.090. számú rendelete a Színművészeti és Filmművészeti Kamaráról.* 8-21. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1086-1091.

³⁶⁴ A kamarai tisztikarra vonatkozóan lásd: *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.090. számú rendelete a Színművészeti és Filmművészeti Kamaráról.* 22-26. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1091-1092.

³⁶⁵ A fegyelmi bíróságra, az Országos Színművészeti és Filmművészeti Tanács szervezetére valamint az állami színházak társulata feletti fegyelmi jogkörre vonatkozóan lásd: *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.090. számú rendelete a Színművészeti és Filmművészeti Kamaráról.* 27-28. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1092-1093.

³⁶⁶ A felügyeleti jogot gyakorló minisztériumokra lásd: *A m. kir. minisztérium 1938. évi 6.090. számú rendelete a Színművészeti és Filmművészeti Kamaráról.* 39. §. Közli: GERGELY, 2005. II. 1096.

A Színművészeti és Filmművészeti Kamara fontosabb szervei és a fegyelmi eljárás fórumai:

 Fegyelmi fellebbviteli testület

 Fellebbvitel iránya

 Választás

A fenti két kamara elsősorban nem az önkormányzatiság kiszélesítésének céljából jött létre, felállítása sokkal inkább szolgálta a hatalom illetve egyes kisebb-nagyobb szakmai csoportok, mint az újságírói és előadóművészeti hivatást gyakorlók egészének érdekeit. Mivel pedig létrejöttük után nem sokkal Magyarország belekényszerült a második világháborúba, autonóm működésüket a hadviseléssel együtt járó erősödő cenzúra és a szigorú kormányzati ellenőrzés is komolyan korlátozta.

III. 2. 6. Szakmai érdekképviseltek vagy hivatásrendi kamarák?

A magyar történettudomány kamarai autonómia-szervezetekkel kapcsolatos ismereteinek hiányos voltát kitűnően példázza az a fogalmi zűrzavar, ami a *nem gazdasági* érdekképviseltek körülveszi. Hol szakmai, hol pedig hivatásrendi kamaraként utalnak rájuk, e kifejezéseket gyakran egymás szinonimájaként is használva. A két világháború között működő ügyvédi, mérnöki, de legfőképp orvosi kamarákhoz pedig szinte minden alkalommal a korporativizmus rendszerét is hozzárendelik, azt a látszatot keltve, mintha azok korporativista szervezetek lettek volna.

Véleményünk szerint e kérdés összetettebb annál, mintsem egy vagy két általános érvényűnek szánt megállapítással választ lehessen rá adni. Talán a már korábban leírtakból is kitűnt, hogy a magyar kamarai struktúrák felépítésében és arculatában több volt az egyedi, a többitől markánsan eltérő elem, mint a közös vonás. Fontos azonban hangsúlyoznunk: bizonyos szempontból „formabontó”, hogy a szellemi szabadfoglalkozásúakat tömörítő érdekképviseltek jelen munkában legtöbbször *szakmai kamaráknak, érdekképviselteknek* nevezzük, mivel ez a megfogalmazás – szemben a *hivatásrendi kamara* definíciójával – a történettudományban inkább az 1918 előtt illetve a rendszerváltás után tevékenykedő szervezetekre vonatkoztatva használatos. Ezzel szemben a két világháború közötti időszak kamaráival kapcsolatban a *hivatásrendi* jelző a gyakori.³⁶⁷ Mégis úgy érezzük, hogy eme szerveződésekre – az egységes kifejezések minden tudományterületen meglévő kívánalmának megfelelni igyekezve – szükséges valamilyen összefogó fogalmat használni. Véleményünk szerint ezt a funkciót

³⁶⁷ Jelen sorok szerzője őszintén bevallja, hogy e kérdésben az ő álláspontja sem következetes. Míg kutatásainak kezdetén a *szakmai érdekképviseltek* fogalmát használta, később inkább a *hivatásrendi kamarák* kifejezés felé húzott. (Ez utóbbit egyik tanulmányának címe is bizonyítja: STRAUSZ Péter: Hivatásrendi kamarák a két világháború közötti Magyarországon. In: *Ahogy mi látjuk*. Főszerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2007. 181-197.)

a *szakmai kamara/érdekképviselő* szóösszetétel töltheti be, mivel ezzel érzékeltethetjük, hogy nem gazdasági jellegű önkormányzatról van szó.

Ezzel párhuzamosan azonban fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a különböző *nem gazdasági* kamarák esetében mást és mást jelentett a szakmai önkormányzatiság. Mivel az ügyvédi – és ha sokkal korlátozottabb mértékben is, de a közjegyzői – kamarák illetve a mérnökök önkormányzata egy klasszikus értelemben vett liberalizmus talaján álló, professzionális szervezetként tekintett magára (és így is igyekezett működni), e struktúrák kapcsán igazán komoly formában fel sem merült a hivatásrendiség mint az addigi szisztéma alternatívája. Eme érdekképviselőek kapcsán tehát álláspontunk szerint nyugodtan lehet a *szakmai* jelzőt használni, semmiképpen nem szerencsés viszont rájuk *hivatásrendi kamaraként* utalni.

Valamelyest bonyolultabb a helyzet a később alapított törvényes érdekképviselőek esetében. Van olyan neves kutató, aki az 1936-ban létrehozott orvosi kamarákat hamisítatlan *korporativista hivatásrendi* szervezeteknek tartja.³⁶⁸ Mivel véleményünk szerint a kérdés ennél bonyolultabb, talán érdemes röviden áttekinteni, mit is jelentett a hivatásrendiség és a korporativizmus az 1930-as évek Európájában és Magyarországon.

XI. Pius pápa 1931-ben kiadott – és címében-tartalmában XIII. Leó pápa 1891-es *Rerum novarum* enciklikájára reflektáló – *Quadragesimo anno* kezdetű apostoli körlevelében a modern kapitalizmus működési zavaraira valamint a társadalom peremére szorultak problémáira kívánt megoldást nyújtani. Az enciklikában meghirdetett szociális program szerint az egyén – akinek személyes szabadságát tiszteletben kell tartani – valódi élethivatását csakis saját közösségeiben és a társadalom egészét szolgálva találhatja meg. Ezen közösségek nemcsak a családot és a szűkebb lakóhelyet jelentik, hanem foglalkozás szerint is struktúrálnak. Így az azonos szakmában dolgozók *hivatásrendekbe* kell hogy tömörüljenek, amelyeken belül a különböző társadalmi-gazdasági ellentétek kibékítésére kell törekedni. Az autonóm szervezetként működő hivatásrendek fölött elhelyezkedő államnak pedig hozzá kell segítenie e testületeket ahhoz, hogy azok a gazdasági (és politikai) folyamatokba szociális szempontok szerint beleavatkozva megtörhessék a piac és a szabad verseny gyakran könyörtelen mindenhatóságát. Ehhez az államnak le kellene mondania bizonyos döntési-hatalmi elemekről, átruházva azokat a szubszidiaritás alapján működő hivatásrendekre. Ezáltal lehetővé válna az osztályharc felszámolása, valamint a

³⁶⁸ KOVÁCS M., 2001. 108-118.

szegényebb rétegek szociális biztonságának illetve a társadalmi békének a megteremtése. Az enciklika azonban nem jelölte meg pontosan, vajon ezen szerveződések spontán fognak-e létrejönni vagy a hivatásrendiség gondolatának először a politika és az állam szintjén kell-e győzedelmeskednie.³⁶⁹

A professziók mentén szerveződő hivatásrendek/hivatásszervezetek azonban nem azonosíthatók és nem rokoníthatók egy az egyben a két világháború közötti időszakban működő szakmai kamarákkal. Különösen igaz ez Magyarországon, ahol mindvégig éles jogi határ húzódott hivatásszervezet és törvényes szakmai érdekképviselet között. Előbbiben a tagság önkéntes volt, és az adott szervezet semmilyen konkrét felügyeleti-megtorló jogosítvánnyal nem rendelkezett a csatlakozók felett. Utóbbiba ezzel szemben kötelező volt a belépés, különben az egyén nem gyakorolhatta adott hivatását. Ráadásul a kamarák hatáskörébe tartozott a fegyelmi bírászkodás is, ami komoly hatalmat adott a kezükbe, hiszen akit kizártak tagjaik közül, az további praxist nem folytathatott.

Az 1932-ben megalakult első Gömbös-kormányon belül felmerült ugyan a parlamenti szisztéma hivatásrendi elemekkel való kiegészítésének gondolata, azonban a tervből sosem lett valóság. Ezt követően az 1935-ös választások után homogénebb országgyűlési bázissal rendelkező második Gömbös-kabinet 1936-ra tervbe vette egy az érdekképviseletekről szóló, átfogó törvény kidolgozását és elfogadtatását. Ez a tervezet a munkavállalókat – tehát csupán őket – kívánta olyan, az állam által szigorúan felügyelt, kötelező tagságú érdekképviseleti testületekbe szervezni, amelyeket történetesen kamaráknak hívtak volna. A kormányzat így kívánta a munkásságot a szakszervezeti mozgalomról leválasztani, azonban a törvénytervezet végül sosem került a parlament elé.³⁷⁰ Fontos hangsúlyoznunk, hogy e szervezeteknek semmi közük nem lett volna a polgári kor tipikus termékeinek tekinthető magyar kamarákhoz. Az új hivatásrendi érdekképviseletek kiépítése ugyan valószínűleg ezek kereteire támaszkodva indult volna meg, de az átalakulás a valódi kamarák autonómiáját szüntette volna meg elsőként. A hatalom ugyanis nemhogy csökkenteni kívánta e testületek által az állam szervező-koordináló szerepét, hanem ezek felügyelete és kézben tartása révén még inkább növelni igyekezett azt.

³⁶⁹ XI. Pius enciklikájára és a hivatásrendiségre lásd: BALOGH Margit: *Quadragesimo anno*, 1931. *História*. 1991. 5-6. szám.; GERGELY Jenő: *Hivatásrendiség Magyarországon 1935-1945. História*. 1988. 5. szám és SZALAI Miklós: *Újrendiség és korporativizmus a magyar politikai gondolkodásban. Múltunk*. 2002. 1. szám. (a továbbiakban: SZALAI, 2001.) 57-63., 77.

³⁷⁰ GERGELY, 2001. 242-245., 293.; SZALAI, 2001. 67-68.

A Mussolini Olaszországában bevezetett *korporativista rendszer* alap gondolata az volt, hogy a különböző társadalmi csoportok érdekeit ne a pártok – hiszen abból csak egy lehet: a fasiszta állampárt –, hanem az adott gazdasági-szakmai terület munkaadóit és munkavállalóit egy szervezetbe tömörítő testületek, a *korporációk* jelenítsék meg, amelyek feladatai közé tartozott a foglalkozási ágakon belüli érdekkiegyenlítés is. Ezáltal a választás alapján létrejövő parlament feleslegessé vált (meg is szűnt), funkcióinak egy részét a Fasiszta Nagytanács vette át. A korporációk azonban hamarosan teljesen az állam befolyása alá kerültek, és a politikai rendszer részévé váltak.³⁷¹

Ezek alapján a Magyarországon az 1930-as években létrehozott orvosi kamarákat – a törvények és rendeletek által meghatározott szerkezetük és feladatkörük alapján – nem tekinthetjük sem hivatásrendeknek, sem pedig korporációknak, ugyanis nem képviselték az adott foglalkozási-termelési ág minden szereplőjét – hiszen a munkáltatók hiányoztak körükből. Az orvosi érdekképviselők esetében ugyanis csak akkor beszélhetnénk korporációkról, ha a szervezetekben jelen lettek volna például a számos orvost alkalmazó vármegyék, városok vagy a (társadalom)biztosító intézetek képviselői is. Az már más kérdés, hogy az egyes ügyvédi, mérnöki, orvosi stb. kamarákon belül mindig léteztek olyan csoportok, melyek e szervezeteket radikálisan át kívánták alakítani a hivatásrendek és korporációk mintájára. Maga a legitim kamarai struktúra és működés azonban szinte mindvégig az eredeti törvényes keretek között maradt és nem mozdult el az 1930-as években divatosná vált korporatív struktúrák irányába. A legtöbb hivatásrendi-korporációs vonást magán viselő sajtó- illetve színművészeti és filmművészeti kamara tagságában pedig a munkaadó lapkiadók és filmgyárosok képviselve voltak ugyan, e szervezetek azonban a korábbiakban ismertetett okok miatt nem számítottak eredeti értelemben vett kamaráknak. Mindent összevetve úgy véljük, az a legszerencsésebb, ha a fenti szerveződések – némileg leegyszerűsítve, de sosem elhallgatva az egyes professziók szervezetei között lévő komoly strukturális-működésbeli különbségeket – összefoglalóan *szakmai kamaráknak vagy érdekképviselőknek* nevezzük, és külön kezeljük őket a különböző hivatásrendi szervezetektől valamint a korporációktól.

³⁷¹ 20. századi egyetemes történet. Szerk.: DIÓSZEGI István – HARSÁNYI Iván – KRAUSZ Tamás – NÉMETH István. Budapest, 1999. I. kötet. 359-361.

IV. Az érdekképviselési tevékenység fórumai

A magyar kamarai autonómiák kialakulásának és szervezetének valamint jogi mozgásterének előző fejezetekben történt felvázolása után szükségesnek látszik röviden áttekinteni, hogyan tevékenykedtek e szervezetek a mindennapokban, mely területeken és milyen eredményességgel tudták érdekképviselési munkájukat illetve autonóm működésüket kifejtetni.

Nem kapnánk ugyanis hiteles képet e szűk negyedszázad kamarai autonómiáiról, ha csupán az e szervezetek jogait és kötelességeit, felépítését valamint hatáskörét szabályozó jogi szövegek alapján kísérelnénk meg kitapintani önkormányzatiságuk határait, meghatározni társadalmi súlyukat. A törvények, rendeletek és alapszabályok/ügyrendek által nyújtott jogi háttér ugyanis csupán egy olyan keretet jelentett, amelyet minden egyes kamara saját maga kellett, hogy megtöltsön tartalommal. Volt, amelyiknek ez többé-kevésbé sikerült, mások csak nagy nehezen tudták megvédeni függetlenségüket. Emiatt vizsgálódásunkat ki kell terjeszteni arra is, vajon a gazdasági és szakmai érdekképviselések hogyan látták el az állam által rájuk bízott feladatokat és milyen hatáskörrel tudták akaratukat érvényesíteni akár a kormánnyal, akár más szervezetekkel szemben. Véleményünk szerint ugyanis ez is sokban hozzájárult ahhoz, hogy egy kamara képes volt-e az adott korszak viszonyai között kiteljesíteni autonómiáját vagy sem.

Ezért az alábbiakban e köztisztviselők valós hatókörének és ebből (is) fakadó önállóságának meghatározására teszünk majd kísérletet. Eme erőfeszítésünk óhatatlanul töredékes eredményt fog produkálni, hiszen a számos kamara által működése során produkált hatalmas iratanyag teljes körű feldolgozása messze túlmutat jelen munka keretein. Így e tekintetben úttörő jellegű – és emiatt több helyen talán néha meg is bicsakló – kísérletünk során csupán arra törekszünk, hogy a fontosabb kérdések és fajsúlyosabb szervezetek tevékenységének elemzésén keresztül csak utaljunk a kamarák érdekvédelmi munkájának főbb fórumaira és irányaira, valamint ezen önkormányzatok más szerveződésekkel kialakított viszonyrendszerére.

IV. 1. Kapcsolattartás és együttműködés az állami és helyi közigazgatási szervekkel

A szakmai autonómiák mozgásterét alapvetően befolyásolta az, hogy milyen viszonyt tartottak fenn a kormánnyal, hiszen kapcsolatuk egyáltalán nem egyenlő felek kooperációját jelentette, ezért az érdekképviselőknek arra kellett törekedniük, hogy elnyerjék a hatalom jóindulatát. Emellett a mindennapi zavartalan működéshez elengedhetetlen volt az is, hogy a kamarák lehetőleg szívélyes együttműködést alakítsanak ki a közigazgatási önkormányzatokkal éppúgy, mint a társadalmi élet egyéb szervezeteivel. Ezért igen fontosnak számított a szakminisztériummal illetve más kormányzati és nem kormányzati intézményekkel való kapcsolattartás, amelynek több módja és fóruma is volt.

A kormánnyal való írásos érintkezés során a kamara vagy miniszteri leiratra válaszolva fejtette ki véleményét egy-egy kérdésben, vagy pedig ő fordult felirattal a tárca vezetőjéhez, aki vagy válaszolt felvetéseire vagy nem. Mivel a kamarának jelentést kellett készítenie éves működéséről, ebben is mód nyílt bizonyos javaslatok felterjesztésére a szakminisztériumba. Ezek nem csupán formális tartalmú dokumentumok voltak, hanem minden esetben kitértek a szakma legfontosabb nehézségeire, sőt legtöbbször megoldási javaslatot is tartalmaztak.³⁷² Ezen kívül azonban az érdekképviselő egy-egy speciális kérdéssel kapcsolatban is készíthetett beszámolókat, amelyekben indítványokat tehetett az adott ügy körüli problémák megoldására.³⁷³ Az 1940-es években ezen felül a kereskedelmi kamarák feladata lett a külföldiek munkavállalási és iparüzési kérelmének elbírálása is, emellett pedig havonta illetve negyedévente gazdasági jelentéseket kellett tennie különböző állami hivataloknak.³⁷⁴ E funkciók és kötelességek is szorosabbá tették az érdekképviselők valamint a kormányzati apparátus közötti kapcsolatokat.

A szakminisztériumban bizonyos időközönként tartottak a kamarák ügyeivel foglalkozó, osztályvezetői–államtitkári szintű értekezleteket, ahová meghívták az érdekképviselő szerveinek képviselőit is (ahol volt országos szerv, ott legtöbbször csak

³⁷² Ilyen volt például a Budapesti Mérnöki Kamara 1926-os jelentése, amely kiemelten foglalkozott a szakmán belüli igen magas munkanélküliséggel. *A Budapesti Mérnöki Kamara jelentése az 1925. évi működéséről*. Budapest, 1926.

³⁷³ Lásd például a BKIK a visszacsatolt területek gazdasági bekapcsolásáról szóló vagy az erdélyi iparosok iparjogi helyzetével foglalkozó beszámolóit. MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

³⁷⁴ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t. (A kamarai tevékenységről jelentés.)

azt invitálták meg).³⁷⁵ Emellett egy-egy aktuális kérdés tisztázására az érdekképviselőknek olykor-olykor sikerült kiharcolniuk ad hoc megbeszéléseket is. Az orvosi önkormányzati testületek többszöri kívánságára például 1940-ben a belügyminisztériumban végre sor került egy ankétra a Budapesti Orvosi Kamara, az OTI és a minisztérium részvételével, amelyen a sokat bírált OTI-orvosszabályzat kérdéskörét vitatták meg. A kamara sürgetésére a miniszter kilátásba helyezett bizonyos engedményeket az orvosok számára, igaz, arról nincs tudomásunk, hogy ígéretét valóra is váltotta-e.³⁷⁶

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) mindezekon felül még azt is elérte, hogy a fővárosi városházán időről-időre tartsanak úgynevezett „kamarai napokat”, melyek során a kamara elnöksége a polgármesterrel és az érdekelt hivatali ügyosztályok vezető tanácsnokaival közösen áttekintette az érdekvédelmi szervet és annak tagságát érintő aktuális kérdéseket.³⁷⁷

A minisztériumokkal való jó viszony fenntartása azért is volt létkérdés, mert a szaktarca határozta meg, hogy egy-egy kamara milyen gazdasági-társadalmi szervezetekbe delegálhatott tagokat, amely révén minél szélesebb körben volt képes érdekeit képviselni. A szakmai autonómiák ugyanis képviselőket küldhettek különböző olyan állami vagy önkormányzati intézményekbe és bizottságokba, melyek fontos feladata volt a rendelet- és törvényelőkészítő munka, így a kamarák itt közvetlenül is érvényesíthették akaratukat.

Az érdekképviselőknek jogukban állt tagokat delegálni a főváros törvényhatósági bizottságába is. Budapest vezető testületének szervezetét az általunk vizsgált korszakban 1924-ben szabályozták először. E törvény szerint az államfő a belügyminiszter által hozzá felterjesztett személyi összetételben 21 olyan képviselőt nevezett ki három évre a törvényhatósági bizottságba, akit a különböző szervezetek ajánlottak. E struktúra szerint a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara öt tagot (hármat az iparosztályból, kettőt pedig a kereskedelmi osztályból), a Budapesti Ügyvédi Kamara 3 személyt, a Budapesti Mérnöki Kamara szintén 3 tagot delegálhatott. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara 2, a Budapesti Közjegyzői Kamara pedig 1 képviselőt

³⁷⁵ Ezalól a mezőgazdasági kamarák kivételt képeztek, esetükben a szakminiszter minden egyes kerületi szerv vezetőjét meghívta a havonta megrendezett értekezletekre. A DTMK 1933. december 11-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. I. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

³⁷⁶ A Kecskeméti Orvosi Kamara 1940. október 13-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 236. A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai.

³⁷⁷ MOL Z 193 50. d. 43. t. (A kamarai tevékenységről jelentés.)

küldhetett a testületbe. Emellett a Budapesti Orvosi Kamara (illetve annak már ekkor tervbe vett megalakulásáig az Országos Orvosszövetség budapesti fiókja) 3 fővel, a szintén felállítani tervezett (de végül is meg nem alakított) gyógyszerészi kamara pedig egy taggal képviseltethette magát. Ezen személyeken kívül a tudománnyal, irodalommal és művészettel foglalkozók képviselőiben három fő vett még részt a törvényhatósági bizottság munkájában.³⁷⁸

1930-ban újra szabályozták a főváros szervezetét, így ezen belül a döntéshozó testületét is. Az új felépítés szerint a különböző érdekképviselőket, kamarákat által delegált tagjelöltek személyét már nem az államfő hagyta jóvá, hanem maga a törvényhatósági bizottság választotta meg őket. A testületnek a Budapesti Ügyvédi Kamara választmányának tagjai közül 3, a Budapesti Közjegyzői Kamara választmányának tagjai közül 1, a Budapesti Mérnöki Kamara választmányából 3, a Budapesti Orvosi Kamara (illetve annak megalakulásáig az Országos Orvosszövetség budapesti fiókja) választmányának tagjai közül pedig szintén 3 főt kellett választania. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara súlya valamelyest csökkent az 1924-es szabályozáshoz képest, ugyanis csupán 4 főt (két kereskedőt és két kisiparost) volt jogosult delegálni. Vetélytársa, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ) viszont teret nyert a törvényhatósági bizottságban: a szervezet igazgatóságának tagjai közül két személyt kellett beválasztani a főváros döntéshozó testületébe. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara teljesen kiszorult a törvényhatósági bizottságból, helyette az Országos Mezőgazdasági Kamara lett jogosult két fővel részt venni e fórum munkájában.³⁷⁹

Ezen felül például a BKIK amellet, hogy az 1930-as években 115 ipartestület és 53 ezer tag tartozott alája, nem kevesebb, mint 27 szervezetbe volt jogosult képviselőt küldeni. Olyan testületekben volt jelen, mint az Országos Ipartanács, az Országos Közlekedési Tanács, a Budapesti Munkaközvetítő Intézet, a Központi Gazdasági Bíróság, a kerületi gazdasági bíróságok, de még a Borvizsgáló Állandó Szakértői Bizottságban is helyet kapott. Ezen kívül még 12 segélyalapban és egyesületben képviseltette magát a kamara, például az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesületben, az Ipartestületek Országos Szövetségében vagy a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Egyesületében.³⁸⁰ Később a szervezet részt vett a Magyar Szabványügyi Intézet munkájában is: 1941

³⁷⁸ *A székesfőváros törvényhatósági bizottságának újjászervezéséről* szóló 1924. évi XXVI. törvénycikk. 13. §. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁷⁹ *Budapest székesfőváros közigazgatásáról* szóló 1930. évi XVIII. törvénycikk. 18. §. *Corpus Juris Hungarici*. Egyébként minden szervezetnek a rendes tagok mellé ugyanannyi póttagot is ki kellett jelölnie.

³⁸⁰ MOL Z 193 50. d. 45. t. (Kamarai képviselőt különféle szervezetben.)

májustól kezdve ugyanis ezt az intézményt a Magyar Szabványügyi Intézet Egyesület tartotta fenn, ennek választmányába pedig az érdekképviselő is jogosult volt három tagot delegálni.³⁸¹

A kamarák azonban nemcsak a főváros törvényhatósági bizottságában valamint különböző állami intézményekben voltak jelen, hanem 1929-től kezdődően intézményesített joguk volt a vármegyék és törvényhatósági jogú városok legfőbb döntéshozó testületébe is tagokat delegálni. Így az összes érdekképviselő – taglétszámának függvényében más és más fajsúllyal – részt vehetett e testületek munkájában. Ez alól csupán a mezőgazdasági kamarák jelentettek kivételt, ugyanis nem ők, hanem az adott (városi, vármegyei) mezőgazdasági bizottságok voltak jogosultak képviselőket kiküldeni e fórumokra.³⁸²

A mezőgazdasági érdekképviselők és a közigazgatás viszonya más szempontból amúgy is elég bonyolultnak számított. A szervezeti felépítmény alapját képező községi mezőgazdasági bizottságoknak ugyanis hivatalból tagja volt a helyi jegyző, a bíró, a községben működő gazdasági iskolák vezetői, a vitézek őrmestere, a községi-körzeti állatorvos; a városiaknak a városi tanács kiküldöttje, a vármegyei vitézi szék képviselője, a városi vezető állatorvos, a földművelésügyi minisztérium által kijelölt hivatalok vezetői, valamint a hegyközségek, legeltető társulatok elnökei; a járásiaknak pedig a szolgabíró.³⁸³ Így tehát az állami-helyi apparátus komoly súllyal volt jelen e testületek életében, csökkentve ezzel azok autonómiáját. Mindezért cserébe viszont az érdekképviselők is kaptak bizonyos pozíciókat: a kamara képviselői hivatalból tagjai voltak a városi törvényhatósági bizottságoknak, valamint a Megyei Közellátási Bizottságban, illetve a Megyei Adófelszólamlási és a Munkabér-megállapító Bizottságban is helyet kapott a kerületi agrár-érdekképviselő.³⁸⁴ Maga az Országos Mezőgazdasági Kamara olyan különböző felvásárlási- és kiviteli szervezetekben volt jelen, mint például a terményeket forgalmazó FUTURA, a METESZ, a Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezete (MASZOBSZ), az OMT vagy a Lóértékesítési Szövetkezet.³⁸⁵

³⁸¹ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t.

³⁸² *A közigazgatás rendezéséről* szóló 1929. évi XXX. törvénycikk. 4. §. Az egyes törvényhatóságok döntéshozó testületébe delegálandó különböző érdekképviselői tagok létszámát a törvény C) melléklete tartalmazta. *Corpus Juris Hungarici*.

³⁸³ ERDEI – PATAKY, 1957. 175.

³⁸⁴ JÁVORSZKYNÉ, 1988. 138.

³⁸⁵ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

Mivel a mezőgazdasági kamarák sokszor szerény anyagi lehetőségekkel rendelkeztek, inkább más szervezetekkel együtt szerveztek olyan különböző kiállításokat, szakmai vásárokat vagy tenyészállat-szemléket,³⁸⁶ ahol a mögöttes, félig informális megbeszélések alkalmával a megjelenő kamarai elnökök kamatoztathatták hatalmas kapcsolati tőkéjüket.

Nem szabad ugyanis lebecsülni a személyes kapcsolatok nagy erejét egy-egy kérdés kijárázásában, elintézésében. A mezőgazdasági kamarák vezetése pedig igen jó helyzetben volt e tekintetben, hiszen a kerületi elnökök – akik ingyen látták el főleg reprezentatív jellegű feladataikat – szinte kizárólag a nagybirtokos arisztokrácia tagjai közül kerültek ki. Így például a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarának olyan elnökei voltak, mint gróf Almásy Imre, Kállay Miklós későbbi földművelésügyi miniszter, miniszterelnök, vagy báró Vay László és Losonczy István, akik mindketten később magas kormányzati pozícióba távoztak. A Duna-Tisza-közi Mezőgazdasági Kamara elnöki posztját pedig egy ideig Purgly Emil töltötte be, aki később szintén földművelésügyi miniszter lett.³⁸⁷ Ezek a személyek kiterjedt rokonsági- és ismeretségi körüknek köszönhetően rengeteget tudtak tenni szervezeteik érdekében, bár természetesen ezekről az informális csatornákról – mivel a közbenjárás legtöbbször szóban, fehér asztalnál vagy valamilyen társadalmi esemény alkalmával történt – igen keveset tudni, hiszen nagyon gyérek az ezekre utaló írásos források. Munkájuk eredményességét azonban csökkentette az a tény, hogy egyes időszakokban komoly ellentétek voltak az Országos Mezőgazdasági Kamara és a kerületi szervek között, így sokszor hiányzott az egységes fellépés.

A kereskedelmi és iparkamarák a személyes kapcsolatok tekintetében természetesen nem versenyezhetek az agrár-érdekképviseletekkel – amelyek élén arisztokraták, gyakran leendő földművelésügyi miniszterek álltak –, de azért el lehet mondani, hogy a budapesti elnökök és főtitkárok közül például Szávay Gyula, Belatiny Artúr, Éber Antal, később pedig főleg Gyulay Tibor ápolt jó viszonyt a kormánykörökkel, néhányuk tanácsosi rangot is kapott.³⁸⁸ Emellett voltak azonban olyan vidéki kamarai vezetők is, akiket a hatalom nem nagyon szívelte: Wimmer Fülöp, a szegedi kamara elnökének személye például ellenzéki érzelmei és – egyesek feltételezése szerint – zsidó

³⁸⁶ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

³⁸⁷ A mezőgazdasági kamarák vezetőire vonatkozóan lásd: PINTÉR, 1981. 444., illetve ÚJLAKYNE, 1978a. 599.

³⁸⁸ Például Belatiny Artúr 1922-ben lett kereskedelmi főtanácsos. *Országgyűlési almanach az 1935-40. évi országgyűlésről.* (Sturm-féle országgyűlési almanach) Szerk.: HAEFFLER ISTVÁN. Budapest, 1940. 144.

származása miatt volt szálka a hatalom szemében³⁸⁹, így az ő közbenjáró erőfeszítései legfeljebb a budapestieken keresztül vezethettek eredményre.

A városi léthez jobban kötődő szakmák – ügyvédek, mérnökök, orvosok – kamarái jótékonyági bálók, gyűjtések szervezésével voltak jelen a kor társadalmi életében és ezen alkalmakkor természetesen lehetőség nyílt arra is, hogy a meghívott díszvendégek segítségével informális úton elintézzenek egyes kérdéseket. Az ügyvédi kamarai vezetők többségével hűvösebb volt a hatalom viszonya,³⁹⁰ az viszont közhelynek számított, hogy Kolosváry-Borcsa Mihály a sajtó- illetve Kiss Ferenc a színművészeti- és filmművészeti kamara elnöke milyen jó viszonyt ápol bizonyos kormányzati körökkel.³⁹¹ Természetesen az is sokat számított, hogy a törvényhozásban rendelkezett-e az adott szervezet hozzá kötődő személyekkel. 1941-ben például a Sajtókamara 59 tagja volt egyben országgyűlési képviselő is. Olyan politikusokat találunk ezek sorában mint Teleki Pál, Imrédy Béla, Antal István, Bajcsy-Zilinszky Endre, Meskó Zoltán, Gesztelyi Nagy László, Eckhardt Tibor, Donáth György, Jaross Andor vagy Somogyváry Gyula. Emellett 17 felsőházi tag, köztük Kozma Miklós, Herczeg Ferenc és Czapik Gyula püspök volt párhuzamosan a kamara tagja is.³⁹²

E szervezetek érdekérvényesítő képességének azonban voltak határai: a kamarák sok eredményt és részeredményt értek ugyan működésük során, de legtöbbjük azt például sosem tudta kiharcolni, hogy saját területén ő legyen a kizárólagos érdekképviselői intézmény. A kereskedelmi és iparkamarák mellett ugyanis végig működött az Ipartestületi Központ és a roppant befolyásával a kamarát elnyomó Gyáriparosok Országos Szövetsége, míg a mezőgazdasági autonómia-szervezeteknek többek között az Országos Magyar Gazdasági Egyesülettel, az OMGÉ-val, a Magyar Gazdaszövetséggel, illetve a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségével kellett megosztaniuk a szakma képviselőit. A mérnöki kamarának kezdetben még saját létét is nagy erőfeszítésébe került elfogadtatni a szakmával, és sok energiát kellett arra is fordítania, hogy a mérnök cím és az érdekképviselő fogalma közelebb kerüljenek egymáshoz.³⁹³ Az orvosi, a sajtó- illetve a színművészeti és filmművészeti kamara pedig

³⁸⁹ MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

³⁹⁰ Az ügyvédi kamarák vezetése és a hatalom ellentétekkel terhelt viszonyára lásd: KOVÁCS M., 2001. 123-131. és 135-146.

³⁹¹ Erre vonatkozóan lásd GÁSPÁR, 1942. 18. illetve SÁNDOR, 1997. 31.

³⁹² *OMSK-évkönyv*, 1941. 273.

³⁹³ Erre példának lásd a kamara mindennapos küzdelmeivel (mérnöki cím jogosulatlan használata stb.) kapcsolatos dokumentumokat: MOL P 1071 A Budapesti Mérnöki Kamara iratai. 6. d. 6. t. Általános iratok 1922-1936.

már eleve nem azzal a céllal jött létre, hogy akár a kormányzattal szemben is hatékonyan fellépni képes szervezet legyen.

Azon területeken tehát, ahol az érdekképviseltek konfliktusba kerültek akár a hatalommal, akár más befolyásos szervezetekkel,³⁹⁴ legtöbbször a kamaráknak kellett engedniük, autonómiájuk egyik fokmérőjét: érdekérvényesítő tevékenységüket tehát sokszor csak elég szűk korlátok között tudták kifejezteni, hatókörük offenzív kiterjesztésére legtöbbször nem is gondolhattak. Hiába mondta Khuen-Héderváry Károly, az Országos Mezőgazdasági Kamara elnöke, hogy „a kamara feladata az, hogy autonómiájával élve bírálja és segítse a kormányt”³⁹⁵, a hatalom a kritikát sohasem fogadta szívesen, sőt nem örült a túlzott kamarai önállóságnak sem.

Hiba lenne azonban állam és kamara viszonyát, kapcsolatrendszerét úgy tekinteni, mintha az csupán állandó feszültséget jelentett volna a központosításra, beolvasztásra törekvő hatalom és az autonómiáját védő érdekképviselő között. Voltak ugyanis olyan helyzetek, amikor a kormányzat és a kamara céljai egybeestek, s ilyenkor akár mintaszerűnek is tekinthető együttműködés alakult ki közöttük.

Az államapparátus és a kamarai autonómia kooperációjára jó példa az a közös munka, amelyet a BKIK a kormányzattal együtt az 1938 és 1941 között visszacsatolt területek gazdasági reintegrációja érdekében végzett. A visszacsatolások alapvetően nem változtatták meg az ország gazdasági szerkezetét: a fa és a só behozatali kényszere megszűnt ugyan, a legfontosabb ipari bázisok azonban Szlovákiában és Dél-Erdélyben maradtak. Csallóköz, Bácska a gabonatermelés bázisát növelte, Észak-Erdély hegyi legelői a tej- és gyapjútermelés szempontjából voltak jelentősek. Az új határ azonban a nyersanyagforrásokat és az arra települt feldolgozóipart sok esetben elvágtá egymástól. Kárpátalja visszatérével pedig egy fában és ásványi anyagokban gazdag, viszont gazdasági szempontból igen fejletlen régió lett újra a magyar állam része.³⁹⁶

A területgyarapodások azonban emellett, hogy a magyar közvéleményt eufórikus hangulatba röpítették, egyben igen komoly problémát is jelentettek a kormányzat számára.

³⁹⁴ A kereskedelmi- és iparkamarák valamint a Gyáriparosok Országos Szövetségének a felsőházi tagok delegálási joga körül kialakult 1931-es összetűzéséből például a GYOSZ került ki győztesen. A konfliktusra részletesebben lásd: STRAUSZ Péter: A magyar kamarák érdekérvényesítő képessége a két világháború között 1920–1938 (különös tekintettel a kereskedelmi és iparkamarákra illetve a mezőgazdasági kamarákra). In: *Autonómiák Magyarországon*. Főszerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2004. (A továbbiakban STRAUSZ, 2004.) 138-142.

³⁹⁵ A DTMK 1940. április 28-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek 1922-1944.

³⁹⁶ ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. 249.

A több mint húsz év után visszatért, s ez idő alatt egymástól és az anyaországtól is különböző irányú és ívű fejlődésen-változáson keresztülment vidékeket ugyanis vissza kellett integrálni a magyar államba és egy működőképes egésszé kellett összegyúrni őket a trianoni Magyarországgal. Emellett az ezekkel a területekkel kiegészült magyar államnak nemcsak politikai, hanem gazdasági egységét is meg kellett teremteni. Ez utóbbi olyan hatalmas feladatot jelentett, amelyet az állami szakmai közigazgatás nem volt képes egyedül, saját erejéből elvégezni, ezért a kormányzat elhatározta: az érdekképviselőket is bevonja eme óriási munkába. A hatalom a szakmai autonómiák közül elsősorban a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara segítségére számított.

Az együttműködés ideje alatt azonban a hatalom különböző okokból kifolyólag (a hadigazdálkodás bevezetése illetve a zsidótörvények életbeléptetése) 1941-ben felfüggesztette a szervezet autonóm működését: a közgyűlés ettől kezdve nem ült össze s a kamara élén nem a választott elnök, hanem a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett kormánybiztos, vitéz Gyulay Tibor állt, aki korábban egyébként a BKIK főtitkári posztját töltötte be.³⁹⁷ A kamara autonóm működésének megszűnte ennek ellenére nem hátráltatta a BKIK hivatali apparátusának hatékony tevékenységét és a visszacsatolt területek gazdasági integrációjában való aktív részvételét.³⁹⁸

A kamara ugyanis nem várt a kormányzat hivatalos felkérésére, hanem igen hamar önálló cselekvésbe kezdett. A BKIK hivatalos lapja, a Kamarai Közlöny már 1938. november 4-én (tehát két nappal az első bécsi döntést követően!) foglalkozott a Felvidék egy részének visszatérével kapcsolatos gazdasági kérdésekkel és ugyanilyen kitüntetett figyelemmel kísérte a többi régió későbbi visszacsatolását is. Mivel az érdekképviselőt tisztában volt azzal, hogy a határmódosítások révén olyan kereskedő és iparos rétegek kerültek vissza a Magyar Királyságba, amelyek egyáltalán nem ismerik annak rájuk vonatkozó szabályozásait, a BKIK számukra létrehozta Munkaügyi Tájékoztató című kiadványsorozatát, amelyben rendszeresen és közérthető módon ismertették az anyaországi jogszabályokat.³⁹⁹

A kamara azonban gondot fordított arra is, hogy a volt csehszlovák állam legfontosabb kereskedelmi és ipari jogszabályait megismerje és azokat a magyar szabályozással összevesse. A leszűrt tapasztalatokból gyakorlati kézikönyveket állítottak össze a közhatóságok, a bíróságok és az érdekképviselőtek részére, hogy így is

³⁹⁷ SÁRKÖZI, 1967. 77.

³⁹⁸ BOGNÁR, 1997. 35.

³⁹⁹ MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

megkönnyítsék a kereskedő- és iparos réteg illetve az újonnan berendezkedő közigazgatás összecsiszolódását és együttműködését. Külön tájékoztató füzetecske foglalkozott az ipari rendtartás, a kereskedelmi jog, a szociálpolitika, a társadalombiztosítás és az adóztatás kérdéskörével kapcsolatos jogszabályokkal. A BKIK kezdeményezése nyomán összeállított munkák annyira hasznosnak bizonyultak, hogy Észak-Erdély és a Délvidék visszacsatolását követően e területek relációjában is sor került ilyen jellegű kiadványok megjelentetésére.⁴⁰⁰

Teleki Pál miniszterelnök 1940. szeptember 14-én létrehozta az Erdélyrészi Gazdasági Tanácsot, amelynek fő feladata az észak-erdélyi viszonyok megismerése és a régió Magyarországra történő integrálása lett. A kormányfő az ekkor még kamarai főtitkári feladatokat ellátó Gyulay Tibort – Teleki bizalmas emberét – is kinevezte a testület tagjává: Gyulay a Tanács és a hatóságok közötti kapcsolattartást kapta feladatul. E munkába a főtitkár személye révén pedig a kamara is bekapcsolódott.

Az anyaországi és a visszatért észak-erdélyi területek szakmai körei közötti kapcsolatfelvétel elősegítése érdekében a BKIK vármegyénként illetve foglalkozási áganként címtárakat állított össze. Ezt egy évvel később a Délvidék viszonylatában is megtette, e kiadvány terjedelme négy kötetre rúgott s vármegyére, városra és községre lebontva több ezer iparúzó személy, illetve számos bank és takarékpénztár adata volt megtalálható benne. A kamara a kormányhatóságok számára pedig több emlékiratot is készített a legfontosabb erdélyi gazdasági kérdésekről, s az ebben foglaltakat széleskörű anyaggyűjtés révén összeállított adatokkal támasztotta alá. A kamara külön memorandumban számolt be a magyarság és szászág román uralom alatt elszenvedett gazdasági sérelmeiről is. Mindezzel párhuzamosan adóügyi és munkaügyi tájékoztatót állított össze az erdélyiek számára az anyaországi rendszerről és az igénybe vehető kedvezményekről. Emellett gazdasági jellegű felvilágosító előadás-sorozatokra is sor került a visszacsatolt területeken, amelyeket szintén a BKIK szervezett meg.⁴⁰¹

Mindezekon túl a kamara folytatta a kormányzat és szakmai közigazgatás munkájának véleményezés és tanácsadás útján végzett eddigi elősegítését is. A hatalom és az érdekképviselő közötti együttműködés kitűnő példája volt az Észak-Erdéllyel visszatért iparosok helyzetének rendezése. Az erdélyi részéről szóló 9330/1940. M. E. számú minisztériumi (értsd: miniszterelnöki) rendelet szabályozta ugyanis az ottani iparosok jogi helyzetét és többek között úgy határozott, hogy Romániából az új határokon

⁴⁰⁰ Erre lásd a kamarai jelentéseket. MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

⁴⁰¹ Kamarai jelentés. MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

belülre visszatérő erdélyi illetőségű (de eddig a Regátban működő) tanoncok, segédek és iparosok eddigi gyakorlatát illetve mesteri oklevelét az iparügyi miniszternek áll jogában elfogadni és honosítani. A miniszter pedig döntései előtt ki kellett, hogy kérje a BKIK véleményét is; a szervezet ily módon részesévé vált az elbírálási eljárásnak. A kamara álláspontja szerint az érintettek ügyeiben méltányosságból az erdélyi illetőségű iparosok irányában igen megengedő eljárást tartalmazó 9330/1940. M. E. számú rendelet szellemében kell dönten. Az érdekképviselő nem csupán beszélt, de cselekedett is e téren: e kérelmeket – a kérelmezők gyakran igen súlyos anyagi helyzetére való tekintettel – soron kívül intézte el. (A kamara egyébként már rendelkezett tapasztalatokkal e kérdéskörrel kapcsolatban, mivel Kárpátalja visszacsatolását követően is foglalkozott az iparosok jogállásának problematikájával, sőt a kormányzat akkor a BKIK javaslatait figyelembe is vette e kérdésről szóló rendeletében.)⁴⁰²

Az érdekképviselő felismerte azt is, hogy a régi-új ország egységes gazdasági vérkeringésének megteremtése érdekében lehetővé kell tenni a visszatért területeken működő iparosok és kereskedők termékeinek eljuttatását a központi régiókba. Ezért komoly egyeztető munkát folytatott a szállítmányozás könnyebbé tétele érdekében. A BKIK szervezésében úgy nevezett tarifa-ankétokra került sor Kassán, Ungváron és Kolozsvárott, amelyeken a kamara, az iparos- és kereskedő rétegek mellett az Államvasutak is képviseltette magát. Az eszmecseréken megfogalmazott igények közül a MÁV számos kérést teljesített, így a felvidéki, kárpátaljai és észak-erdélyi termékek kisebb szállítási díjért cserébe és sokszor prioritást élvezve jutottak el a belső területek felvevő piacaira. A kamara sikeres közvetítő tevékenységében komoly szerepe volt Gyulay Tibor kamarai főtitkár-kormánybiztosnak, aki a közérdek szempontjából is előnyösen kamatoztatta Teleki Pálhoz fűződő személyes barátságából (is) fakadó lobbijét.⁴⁰³

Röviddel Kárpátalja 1939-es visszatérte után egyértelművé vált, hogy a térség gazdasága igen féloldalas: egyes nyersanyagokban ugyan gazdag a régió, erre azonban elégtelen méretű feldolgozóipar települt, sőt a lakosság szükségleteit kielégítő házi- és könnyűipar – fejletlensége miatt – sem képes kiszolgálni felvevő piacát. Mivel az ország más vidékein viszont túlon túl magas volt az iparűzésből és kereskedelemről megélni szándékozók száma, a kormányzat iparostelepítési akciókkal igyekezett valamennyire egyensúlyt teremteni. A kabinet felhívására a kerületi kamarák tagjaik soraiban toborzást

⁴⁰² MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

⁴⁰³ MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.) Gyulay jó kormányzati kapcsolataira vonatkozóan lásd még: SÁRKÖZI, 1967. 77. és BOGNÁR, 1997. 35.

indítottak. A budapesti kerületből 410 fő (180 fővárosi és 230 vidéki) vállalta, hogy foglalkozását ezentúl Kárpátalján űzi. E személyek ottani vállalkozásuk beindítására indokolt esetben úgy nevezett önállósulási kölcsönért is folyamodhattak. A kamara közbenjárásának és segítőkészségének is köszönhetően végül a budapesti kerületekből elég sokan, 244-en részesültek e segítségben.⁴⁰⁴

A BKIK tevékeny részt vállalt abban is, hogy mielőbb megfelelő felkészültségű helyi apparátus láthassa el a visszatért területek szakmai közigazgatással járó feladatait. Ennek érdekében Erdélyben Kolozsvár központtal előadás-sorozatot indítottak az ipartestületi jegyzők részére, Léván, Losoncon és Marosvásárhelyen pedig ipari közigazgatási tanfolyamok kerültek megszervezésre a kamara égisze alatt.⁴⁰⁵

Talán a fenti példák is érzékeltetik, mekkora feladatot jelentett a visszatért területek re-integrálása Magyarország gazdasági életébe. Az ehhez szükséges óriási és számos részterületre kiterjedő munkát az állami apparátus önmagában nem volt képes elvégezni, ezért nagy segítséget jelentett az, hogy a különböző érdekképviseltek (köztük a kereskedelmi és ipar- illetve mezőgazdasági kamarák) igen lelkesen és tevékenyen részt vállaltak a gazdasági egység megteremtésében.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara több szempontból is szinte predesztinálva volt arra, hogy e törekvés egyik zászlóvivője legyen. Egyrészt központi fekvése miatt sokkal könnyebben talált utat a különböző politikai döntéshozókhoz, másrészt pedig ekkor már csaknem egy évszázados szakmai múltja, ebből fakadó tapasztalatai illetve kiterjedt és hozzáértő hivatali apparátusa révén játszhatott e téren nagyobb szerepet más, nála periférikusabb elhelyezkedésű s kisebb kamaráknál. Fontos viszont hangsúlyoznunk, hogy a BKIK nem országos joghatóságú szakmai szervezet volt, s ez a tény pedig semmiképp nem könnyítette meg a visszacsatolt területek gazdasági integrációja érdekében végzett munkáját.

Mindent összevetve azonban a források tükrében úgy tűnik, hogy ez esetben többé-kevésbé megvalósult az állami közigazgatás és a kamarai autonómia szinte zavartalan együttműködése. Mindkét fél ugyanis a közös célt tartotta szem előtt, ráadásul mind az állam, mind pedig az érdekképviselő tisztában volt azzal, hogy egymásra vannak utalva: a hatalom biztosította a kamara anyagi forrásainak egy részét, támogatta annak bizonyos akcióit, viszont a szakmai autonómiák segítségével az állam csupán saját

⁴⁰⁴ A BKIK beszámolója a kárpátaljai iparostelepítésről. MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

⁴⁰⁵ MOL Z 193 50. d. 44. t. (A visszacsatolt területek bekapcsolása.)

adminisztrációjára támaszkodva számos feladatát nem tudta volna ellátni. Emellett nem szabad elfeledkeznünk arról a hatalmas pozitív érzelmi többletről sem, amely a revíziós sikerei nyomán a magyar társadalomban – s annak szinte minden tagjában – keletkezett. Ennek a – mai kifejezéssel élve – humán erőforrás szempontjából is fontos szerepe volt, hiszen számos esetben például a kamarai alkalmazottak és vezetők túlórában és külön díjazás nélkül vállalták a visszatért területek kapcsán felmerült kérdések elintézését.⁴⁰⁶

A fent felsorolt számos kezdeményezés is mutatja, mekkora lendülettel fogott hozzá a magyar szakmai társadalom a korabeli Magyarország egységének újratemtéséhez, így többek között a BKIK és a mezőgazdasági kamarák erőfeszítései is közrejátszottak abban, hogy a hamarosan bekövetkező második világháború okozta hatalmas nehézségek ellenére a visszatért területek gazdasági integrációja nagyobb zökkenők nélkül ment végbe.

Az állam és az érdekképviselők közötti együttműködés a mindennapi feladatok szintjén is megvalósítható volt. A mezőgazdasági kamarák a gyakran mostoha körülmények ellenére is igyekeztek minél többet tenni az agrárium ügyének előmozdításáért s ebben néha-néha a kormányzat is partnernek bizonyult. Ennek során például a kerületi szervek a földművelési minisztérium kérésére 1924-ben bekapcsolódtak az országos növényvédelem kialakításának munkájába. A kamarai hivatalokon belül ugyanis létrehoztak egy ezzel foglalkozó munkatársi státuszt, amely fenntartási költségeit a kormányzat állta. (Igaz ugyan, hogy egy év múlva az állások megszűntek.)⁴⁰⁷ A kamara tisztviselői rétege amúgy is kulcsszerepet játszott a szervezet működésében. Varga László, a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara titkára így írt erről: „a kamarai tisztviselők látják el tulajdonképpen az érdekképviselői szervezet többi formáinak irányítása, ellenőrzése, megbízása és akaratnyilvánítása alapján mindazokat a feladatokat, amelyeket a törvény a kamara elé tűzött.”⁴⁰⁸ Voltaképpen a hivatalnokok vettek részt az érdemi tárgyalásokon és ők tartották a közvetlen kapcsolatot más szervekkel és a hatóságokkal is.

A kerületi mezőgazdasági kamarák sok esetben támaszkodtak a közigazgatás – azon belül is különösen a közigazgatási bizottságok és a főszolgabírói hivatal – segítségére is. Mind a szervezeti működés, mind pedig az érdekképviselői feladatok

⁴⁰⁶ A BKIK apparátusára lásd: MOL Z 193 50. d. 44. t.; a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara tisztviselőinek ingyen túlórájára: BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok.

⁴⁰⁷ PINTÉR, 1981. 446.

⁴⁰⁸ Közli: ÚJLAKYNE, 1978a. 601.

ellátása során fontos volt, hogy a kamarák bírják a helyi végrehajtó hatalom támogatását.⁴⁰⁹

A vidéki szervek és az Országos Mezőgazdasági Kamara (OMK) közötti viszony általában jónak volt mondható, azonban 1937-ben az elhúzódo országos kamarai választások miatt sokáig Máté Imre országos igazgató vitte az OMK ügyeit, és ő központosítani igyekezett az egész szervezetet. Emiatt eléggé elmérgesedett a viszony a kerületi kamarákkal, az országos igazgatóság egy alkalommal még fegyelmi eljárást is kezdeményezett a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamarával szemben. Az emiatti vihar csupán Máté távozása után csillapult, bár állandó maradt a panasz, miszerint sokszor maga az OMK szítja a kerületek közötti ellentéteket.⁴¹⁰ A belső érdekellentétek pedig természetesen nem tettek jót a kifelé irányuló intézményes kapcsolatoknak sem.

Az érdekképviseltek törvény által megszabott feladataikat azonban nemcsak a felettes minisztériumokkal illetve más állami és nem állami intézményekkel történő kapcsolattartás és az ezáltal kifejtett „lobbitevékenység” révén igyekeztek ellátni, hanem a tágabb értelemben vett társadalmi porondon is igyekeztek megjelenni. Emellett pedig nem szabad megfeledkeznünk az informális és interperszonális kapcsolatok fontosságáról, hiszen azok – csakúgy, mint manapság – az általunk vizsgált időszakban is sokat számítottak egy-egy ügy elintézésékor.

A mérnöki kamarának kezdetben még a szakmával saját létét elfogadtatni is nagy erőfeszítésébe került, és sok energiát kellett arra is fordítania, hogy a mérnöki cím és az érdekképviselő fogalma közelebb kerüljön egymáshoz.⁴¹¹ Az orvosi, a sajtó- illetve a színművészeti és filmművészeti kamara pedig már eleve nem azzal a céllal jött létre, hogy akár a kormányzattal szemben is hatékonyan fellépni képes szervezet legyen. Különösen igaz ez az első zsidótörvény nyomán felállított két kamarára, amely mindvégig hűséggel viseltetett a hatalom iránt és igyekezett vele mindenáron jó viszonyt kialakítani. A Sajtókamara saját büdzséből többek között ezért is adott például az állam által szervezett „Erdélyért” akcióra 2000 pengőt.⁴¹² A figyelmesség egyébként –

⁴⁰⁹ JÁVORSZKYNÉ, 1988. 136. és 139.

⁴¹⁰ A központosító törekvésekre és a fegyelmi eljárásra lásd: PINTÉR, 1981. 468., az ellentétek szítására PINTÉR, 1981. 469.

⁴¹¹ Erre példának lásd a kamara mindennapos küzdelmeivel (mérnöki cím jogosulatlan használata stb.) kapcsolatos dokumentumokat: MOL P 1071 A Budapesti Mérnöki Kamara iratai. 6. d. 6. t. Általános iratok 1922-1936.

⁴¹² *OMSK-évkönyv*, 1941. 13.

legalábbis e téren – kölcsönös volt: a végül 255 ezer pengőért megvett Andrássy úti kamarai székház árába a Teleki-kormány 1940-ben 50 ezer pengőt adott bele.⁴¹³

A Sajtó- illetve a Színművészeti és Filmművészeti Kamara a legtöbb esetben autonómiájára nem sokat adva, igen lelkesen szolgálta ki a hatalmat a zsidó származásúak háttérbe szorítása terén, de értetlenül fogadta azt, ha a feléje egyébként többnyire jóindulatú⁴¹⁴ kormányzat nem kezelte önálló entitásként olyan kérdésekben, ahol esetleg érdekellentét keletkezett közöttük.⁴¹⁵ E két szervezet vezetése nem értette meg, hogy nem lehet kamarájuk autonómiáját bizonyos területeken feladni anélkül, hogy maga az önállóság elve ne sérülne, és a hatalom ne próbálna ettől kezdve minél több kérdésben nyomást gyakorolni a függetlenségének egy szeletéről már lemondott testületre.

IV. 2. A kamarák és az egyéb érdekképviseleti–érdekvédelmi szervezetek viszonya

Az érdekképviseleteknek tevékenységük során saját korlátaikat is meg kellett tapasztalniuk, ezek közül legelőször is azt, hogy nem voltak kizárólagos képviselői saját szakmai területüknek. A kamarák mellett mindvégig léteztek más szakmai jellegű érdekképviseleti, érdekvédelmi szerveződések, amit a törvényes érdekképviseletek – bizonyos szempontból érthető módon – nem néztek jó szemmel. E szervezetek egységes rendszerbe történő integrálása azonban – hiába szorgalmazták ezt a kamarák – sosem történt meg.⁴¹⁶

A kamaráknak tehát ki kellett alakítaniuk stratégiájukat ezen egyesületekkel, szövetségekkel szemben. Volt olyan szervezet, amely jó viszonyt tartott fenn az adott szakma egyéb érdekvédelmi egyesületeivel. A Budapesti Mérnöki Kamara például működése alatt mindvégig igen sikeres és szívélyes együttműködést folytatott a Magyar Mérnök és Építész Egylettel.⁴¹⁷ A kereskedelmi és iparkamarák illetve az ipartestületek között is jó volt viszony, amely az Ipartestületek Országos Központjáról (IPOK) szóló

⁴¹³ *OMSK-évkönyv*, 1941. 14.

⁴¹⁴ GÁSPÁR, 1942. 29.

⁴¹⁵ Például a lapok terjedelmének bővítéséhez szükséges papírkiutalás növelése körüli nézetkülönbségekre lásd: GÁSPÁR, 1942. 15.

⁴¹⁶ Még a Színművészeti és Filmművészeti Kamarának az 1940-es évek központosítási lázában sem sikerült például a Magyar Mozgóképüzem-engedélyesek Országos Egyesületét integrálnia. SÁNDOR, 1997. 73-76.

⁴¹⁷ TÓTH, 1993. 33.

törvény hatására még szorosabbá vált. Az érdekképviselők mellett, hogy évi 25 ezer pengővel támogatták az IPOK működését, komoly szerepet vállaltak az ipartestületek tisztviselőinek képzésében is.⁴¹⁸ A különböző törvényes és szabad társuláson alapuló érdekképviselők többségének együttműködése azonban egyáltalán nem volt zavartalan, mint ahogy azt a következőkben közölt példa is bizonyítja.

IV. 2. 1. Az érdekérvényesítő képesség határai

Vizsgálódásunk következő fázisában egy konkrét eseten keresztül kíséreljük meg bemutatni, vajon mekkora is volt a kamarák érdekérvényesítő képessége. Az önállóság, az autonómia egyik fontos fokmérője ugyanis az adott szervezet ereje, amelynek mértéke legjobban egy konfliktus során mutatkozik meg. A következőkben felvázolandó összecsapás-sorozat az ipari-kereskedelmi szféra két fajsúlyos képviselője: a szakma hivatalos érdekképviselőjével is megbízott kereskedelmi és iparkamarák, valamint a csupán magánszerveződésnek számító, de roppant befolyással rendelkező Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ) között zajlott le.

Ennek az 1928-as esetnek az előzményei egy évvel korábbra nyúlnak vissza. 1927-ben ugyanis megválasztásra kerültek a kamarák által a felsőházba delegálandó tagok, e voksolás eredményét azonban a pécsi, a soproni és a győri vidéki kamara ötvennégy tagja közösen megtámadta, így az ügy a bíróság elé került. Még az adott év decemberében olyan ítéletet hozott a közigazgatási bíróság, amely megsemmisítette a kamarai felsőházi tagok választásának eredményét, ugyanis megállapításra került, hogy a választási eljárás folyamán nem tartották be az 1926. évi XXII. törvénycikk ide vonatkozó paragrafusait. A törvény (és az az alapján kiadott rendelet) ugyanis úgy rendelkezett, hogy a hat kamarai felsőházi tag közül kettő kisiparos, kettő kereskedő és kettő pedig gyáriparos legyen, és a helyek közül három a budapesti, három pedig a vidéki kamaráknak jusson.⁴¹⁹ Ehelyett azonban a megválasztottak között csak egy kisiparos és két vidéki személy volt.⁴²⁰ A jogi döntés igen kellemetlenül érintette a Gyáriparosok Országos Szövetségét, amelynek így egyik illusztris személyisége, a nagy befolyással rendelkező Chorin Ferenc is elesett a felsőházi tagságtól.

⁴¹⁸ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t. A kamarai tevékenységről jelentés. 1934-1942.

⁴¹⁹ Lásd az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikk 19. §-át, illetve az ehhez kapcsolódó 10.182/1926. M.E. számú rendelet 2. §-ának 2. bekezdését. *Corpus Juris Hungarici*.

⁴²⁰ A bírósági ítélet teljes szövege megtalálható: MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

A felbőszült GYOSZ ellentámadásba ment át a kereskedelmi és iparkamarák ellen, és olyan értelmű törvénymódosítás érdekében kezdett el lobbizni, amely a gyáriparnak és szervezetüknek intézményes jelenlétet biztosított volna a felsőházban a kamarák rovására. Erőfeszítései gyors sikert eredményeztek: már 1928 februárjában miniszteri leirat érkezett a kamarákhoz, melyben bejelentették: módosítást terveznek a felsőházi tagsággal kapcsolatban oly irányba, hogy a kereskedelmi- és iparkamaráknak négy képviselőjük legyen (egy-egy iparos és egy kereskedő Budapestről illetve vidékről), míg a gyáripár kizárólagos felsőházi képviselőjével megbízott GYOSZ két helyet kapjon. Igencsak barátiatlan gesztus volt a minisztérium részéről az az utasítás, miszerint a kamaráknak csupán öt nap áll rendelkezésükre ahhoz, hogy a törvénytervezettel kapcsolatban véleményt nyilvánítsanak.⁴²¹ A kamarák felismerték, hogy mekkora veszélyt jelent számukra az esetleges módosítás, ezért igen gyors cselekvésre szánták el magukat.

Február 10-én a szegedi és a pécsi, 11-én pedig a debreceni kerületi kamara írt a budapestinek az ügyben, hogy tekintettel a szűk határidőre és az ügy nagy horderejére, az érdekvédelmi szervezetek hívjanak össze egyetemes gyűlést.⁴²² Erre rekordgyorsasággal sor is került, a kamarák közös irodája február 14-ére Budapestre összehívta a találkozót, és el is készítette az ülés napirendjét. (Érdeemes megjegyezni, hogy a kamarák egyetemes gyűlésére csak igen ritkán, nagyon indokolt esetekben került sor, ilyen gyors összehívására pedig nemigen akadt példa. Ez is jól mutatja, milyen fenyegetőnek ítélték a kamarák a minisztérium szándékait.)

Az egyetemes gyűlést Belatiny Artúr, budapesti elnök vezette, és az eseményen jelen volt a kamarai élet szinte minden illusztris személyisége. A budapestiek közül ott találjuk Szávay Gyula főtitkárt és Gyulay Tibor ügyvezető titkárt, de a pécsi kamara kivételével az összes vidéki szervezet elnöke (például a köztisztviselőknek örvendő Sesztina Jenő debreceni és Wimmer Fülöp szegedi elnök) révén képviseltette magát, valamint számos főtitkár is eljött a találkozóra.

Az igen paprikás hangulatban zajló gyűlésen felszólalók szinte mindegyike hangot adott annak a véleményének, miszerint a GYOSZ áll a törvénymódosítás háttérében, ezt pedig különösen azért ítélték el, mert a felsőházi tagok választásánál a kamarai elektorok respektálták a gyáriparosok azon igényét, hogy Chorin Ferenc mindenképp mandátumhoz jusson.

⁴²¹ MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

⁴²² A szegedi, pécsi és debreceni kamara levelei megtalálhatók: MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

Sesztina Jenő arról beszélt, hogy nem kerülhet egymással ellentétbe a kereskedelem és az ipar, ezért a mostani konfliktust úgy lehetne feloldani, ha a kamara felsőházi tagjainak számát növelnék, és abban a gyáriparosok és a vidéki kamarák is egyenlő módon lehetnének jelen.

Volt azonban olyan küldött is, aki szembeszállt az egyetemes gyűlés közhangulatával. Bíró Pál országgyűlési képviselő,⁴²³ a Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara beltagja szerint a kamarák túl hevesen reagálnak a törvénymódosítás hírére. Bíró kijelentette: meg kell érteni a gyáripar szempontjait és teljesíteni legjogosabb követeléseit, különben könnyen arra kerülhet sor, hogy az elégedetlen, de hatalmas befolyással bíró gyárosok kilépnek a kereskedelmi- és iparkamarákból és külön gyáripari kamarát hoznak létre. A fenti vitás ügy bírósági útra terelésével sem értett egyet, mert szerinte a budapesti és vidéki illetőséget a vonatkozó törvény nem definiálja pontosan. Példaképp saját magát hozta fel: Budapesten él, de Borsod vármegyében hét üzeme van csaknem ezer munkással: most vajon ő fővárosi vagy vidéki gyárosnak minősül? Bíró rengeteg indulatos bekiabálásokkal kísért felszólalása végén arra szólította fel az egyetemes gyűlést, hogy fogadják el a tervezett módosításokat.

Ezt követően Békés Lajos debreceni kamarai alelnök azt javasolta, hogy olyan irányban kellene módosítani a mostani szabályozást, hogy a budapesti és a vidéki szervek hat-hat küldöttet delegálhassanak a felsőházba. Halbritter Károly, a győri elnök egyetértett Békéssel, valamint azt is hozzátette, hogy ebben a törekvésükben most számíthatnának Sándor Pál országgyűlési képviselőre, mivel most ő az egyetlen hiteles szószólója a kamarai érdekeknek a parlamentben.

Radó Dezső, a debreceni kamara főtítkára mindezt azzal egészítette ki, hogy azért is igazságos volna tizenkét helyet juttatni nekik a felsőházban, mert az egy szakmai ágat képviselő Országos Mezőgazdasági Kamara most ugyanúgy hat küldöttet delegálhat, mint a több szakmai réteg érdekképviselőjét ellátó kereskedelmi- és iparkamarák. Radó azt azonban megfontolásra ajánlotta, hogy esetleg ezen a tizenkét mandátumon belül növeljék a gyáriparosok arányát.

A kamarai egyetemes gyűlés végül ezt a javaslatot tette magáévá és határozatban nyilvánította ki kompromisszumkészségét. Azt azonban leszögezte, hogy mivel a kamarák – ellentétben például a GYOSZ-szal – nemcsak érdekképviselőek, hanem az

⁴²³ Bíró Pál ózdi kormánypárti képviselő egyébként egyben a GYOSZ alelnöke is volt. Lásd: *Magyar országgyűlési almanach. A felsőház és a képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése. 1927-1932.* Szerk.: KUN Andor – LENGYEL László – VIDOR Gyula. Budapest, 1932. 56-57.

ipar és kereskedelem előmozdításának feladatával megbízott törvényes szervek, így érdekeik egyetemesek, tehát előbbre valók más szakmai szervezetekénél, ezt pedig a kormánynak is figyelembe kell vennie.⁴²⁴

A gyűlés feliratot fogadott el az igazságügyminiszterhez, amelyben a kamarák kifejtették: a tervezett változtatások azért elfogadhatatlanok számukra, mert azok „rést ütnének a magyar kamarai intézmény ős alkotmányán”, ráadásul a gyáripart innentől kezdve nem a kereskedelmi- és iparkamarák, hanem a GYOSZ képviselné, így megszűnne az eddig egységes ipari, kereskedelmi és gyáripari érdekérvényesítés. Mindezek alapján arra kérték a tárca vezetőjét, hogy ne változtasson az 1926. évi XXII. törvénycikken.⁴²⁵

A Gyáriparosok Országos Szövetsége szinte azonnal tudomást szerzett a történekről és gyorsan reagált is azokra. Két nappal az egyetemes gyűlés után, február 16-án Fenyő Miksa ügyvezető igazgató és Fellner Henrik GYOSZ-elnök levelet intézett a Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara elnökségéhez, melyben kifejtette azon meggyőződését, miszerint a kamara kampányt folytat a gyáriparral szemben, nem látja el annak érdekképviseletét, ezért a GYOSZ felfüggeszti kamarai tagságát mindaddig, amíg ebben változás nem áll be.⁴²⁶

A sajtóban is támadás indult a kamarák ellen. Az *Újság* február 1-i számában Fenyő Miksával készítettek interjút, aki kifejtette, hogy szükség van a sok vihart kavart törvénymódosításra, mivel így a kamarai érdekeket őt, a gyáripart pedig két tag képviselné a felsőházban.⁴²⁷

A kamarai lobbis is igyekezett minél több fórumon megismertetni a saját álláspontját. Sándor Pál képviselő, a kamarák már fentebb említett lelkes támogatója a képviselőház március 7-i ülésén beszélt a törvénymódosítás kérdéséről. Éles hangú felszólalásában hangsúlyozta: csak azért van szükség a kérdéses változtatásra, hogy Chorin Ferenc végre bekerülhessen a felsőházba. Véleménye szerint egy „új

⁴²⁴ Az egyetemes gyűlés lefolyására és az azon megjelentekre vonatkozóan lásd: MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

⁴²⁵ Az egyetemes kamarai gyűlés felirata az igazságügyminiszterhez. MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

⁴²⁶ A GYOSZ vezetőinek levele a Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara elnökségéhez. MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

⁴²⁷ *Újság* 1928. február 17. Azt a kutatás jelenlegi állása szerint nem lehet tudni, hogy a cikkben említett új koncepció (5 + 2 mandátum) hogyan merült fel.

arisztokráciát” létrehozni szándékozó gyáripar „úgy tesz, mint a kikeresztelkedett zsidó, aki csak a gentrik között érzi jól magát”.⁴²⁸

Erre a GYOSZ Sándort sem kímélte a továbbiakban: számos parlamenti- és sajtótámadás érte az országgyűlési képviselőt. Ő ettől azonban nem ijedt meg, hanem továbbra is markánsan képviselte korábbi álláspontját. Március 10-én a *Pesti Hírlapnak* nyilatkozva kifejtette, hogy a „diktátor hajlamú” GYOSZ szét kívánja verni a kereskedelmi- és iparkamarai rendszert, de ezt nem meri nyíltan tenni, ezért bújjik ilyen törvénymódosítások mögé. Véleménye szerint „a kamarák elleni csörtetés csak egy jelenség, amely mutatja, hogy ők a kormánynál bennfentesek és ezért más foglalkozási ágak és más intézmények háttérbe szorulnak. Olyan jelenség ez, amellyel meg kell küzdenie a magyar kereskedelemnek.”⁴²⁹

Hiába volt azonban a heves sajtópolémia és Sándor több, nagy visszhangot keltő parlamenti felszólalása ez ügyben, a GYOSZ végül mégis elérte célját: az 1928. évi XIII. törvénycikk úgy módosította az 1926-os rendelkezést, hogy a felsőházban két helyet adott a Gyáriparosok Országos Szövetségének és csak négy mandátumot hagyott a kereskedelmi- és iparkamaráknál.⁴³⁰

Mindez természetesen nagy felháborodást és elkeseredettséget váltott ki a kamarák körében. A változtatás egyik érintette, a felsőházi helyét így elveszítő Wimmer Fülöp szegedi elnök 1928. június 28-án levelet írt a törvénymódosítással kapcsolatban Szávay Gyula budapesti főtitkárnak. Ebben elbeszélte, hogy nyílt levélben akart tiltakozni az új szabályozás ellen, azonban „a Gyosz hatalma oly nagy, hogy a mellékelt panaszomat egyetlen egy budapesti lapban megjelentetni nem tudom, (így) bátorkodom azt Nagyságodnak, Méltóságodnak, mint az ügyben érdekeltnek elküldeni”. A meg nem jelentetett nyílt levélen Wimmer igen indulatosan fejtette ki véleményét a változtatásokkal kapcsolatban, és hangot adott azon véleményének is, miszerint „talán az is segítette a Gyoszt ezen aktiójában, hogy ezáltal a kormány az ismert, az ellenzéki, a zsidó Wimmernek a felsőházba való kiküldetését megakadályozva látta”.⁴³¹

⁴²⁸ *Pesti Hírlap*, 1928. március 8. A cikk címe: „Éles támadás a Gyosz ellen – A képviselőház szerdai ülése”. Sándor kijelentésének hangneme azért is figyelemre méltó, mert a zsidó származású képviselő máskor tisztán filozemita hangot ütött meg, később a budapesti izraelita hitközség előljárója is lett. *Magyar országgyűlési almanach. Ötszáz magyar élet 1931-1936*. Szerk.: LENGYEL László – VIDOR Gyula. Budapest, 1931. 265.

⁴²⁹ *Pesti Hírlap*, 1928. március 10.

⁴³⁰ 1928. évi XIII. törvénycikk *az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről*. 2-3. §. *Corpus Juris Hungarici*.

⁴³¹ Wimmer Fülöp levele Szávay Gyulának. MOL Z 193 58. d. 63. t. (A kamarai tagok választása a felsőházba. 1926-1928.)

Hiába volt tehát a kereskedelmi és iparkamarák társadalmi beágyazottsága, több tízezres tagsága és közéletbeli nagy elismertsége. Eredménytelennek bizonyult az alapos szakmai munka, a rekordgyorsasággal összehívott egyetemes kamarai gyűlés és a kerületi szervezetek összefogása: egy még nagyobb anyagi és kapcsolati tőkével rendelkező szervezet legyőzte a kamarákat ebben az igen nagy téttel bíró küzdelemben.

Olyan esetre is volt azonban példa, amikor két különböző szakmai kört képviselő kamara került konfliktusba egymással. Több alkalommal került sor ilyen jellegű összetűzésre a kereskedelmi és iparkamarák illetve a mérnöki érdekképviselő között. Komoly feszültséget jelentett ugyanis egyáltalán az, milyen építkezéssel kapcsolatos tevékenységet folytató személyek tartozzanak egyik vagy másik szervezethez. A BKIK 1931 januárjában a felettes minisztériumhoz fordult ez ügyben. A szintén a szaktárca vezetőjéhez intézett 225/1930. számú mérnöki kamarai felíratra reagálva kijelentette: helyes, hogy a csak szellemi munkát végző mérnököket nem lehet kereskedelmi kamarai taggá tenni és ilyen illetékekkel terhelni. Emellett azonban leszögezte: abban a kérdésben, hogy ki melyik autonóm testületbe tartozzék, nem csak a mérnöki, hanem a kereskedelmi kamarák véleményét is ki kell kérni.⁴³²

A mezőgazdasági kamarák azon törekvése sikertelennek bizonyult, hogy szervezeti reformjuk véghezvitelére rábírják a kormányzatot. Ők olyan változtatásokat akartak, melyek eredményeképp minden mezőgazdasági érdekképviselőt beolvadt volna a kamarába. Úgy érveltek, hogy ezzel hatékonyabban működhetne az intézmény, és sok terhet venne le a minisztérium válláról. Az elgondolás szerint a mezőgazdasági kamarához tartozott volna a gazdálkodás felügyelete, a telkesítés, a vízelvezetés, a növénytermesztés és állattenyésztés irányítása, egy beszerző- és értékesítő hálózat megteremtése, bizonyos birtokpolitikai ügyek intézése éppúgy, mint a közmunkák feletti rendelkezés és a közigazgatási bizottságok gazdasági albizottságának mezőgazdaságot érintő hatáskörének átvétele. Ezek az elgondolások azonban nem nyerték el a földművelési minisztérium tetszését, így a tervezet csupán tervezet maradt.⁴³³

Az agráriumot képviselő szervezetek egyesítésének gondolata azonban nemcsak a kamarák részéről fogalmazódott meg. 1933-ban az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, az OMGE hivatalos lapja, a tekintélyes *Köztelek* hasábjain napvilágot látott egy cikk, amelynek szerzője szerint a mezőgazdasági kamaráknak a jövőben az agrárium

⁴³² MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 48. t.

⁴³³ A többi érdekképviselő kamarába történő „beolvasztásának” igényére lásd: PINTÉR, 1981. 455. és UJLAKYNE, 1978a. 599.

egészét összefogó országos gazdaszövetség alárendelt, körzeti szerveiként kellene működniük. Ez természetesen a kamarák beolvasztását és függetlenségük megszüntetését jelentette volna. A mezőgazdasági törvényes érdekképviselők természetesen igen ingerülten reagáltak erre a felvetésre. Kovács Jenő, a DTMK közgyűlési tagja a kamara decemberi közgyűlésén a következőképp fogalmazott: „Nem, uraim, eme terv, eme merénylet ellen nekünk a leghatározottabban tiltakoznunk kell, belügyeinkbe ilyen beavatkozást vissza kell utasítanunk s valamennyiünknek arra kell törekednünk, hogy autonómiánk nemcsak hogy megóvassék, de a legmesszemenőleg kiépíttessék.”⁴³⁴ A tervezet végül is nem valósult meg és maradt az addigi érdekképviselési struktúra.

Láthattuk tehát, hogy az érdekérvényesítő képességnek az egyéb szervezetekkel szemben is voltak határai: a kamarák sok eredményt és részeredményt értek ugyan működésük során, azt azonban sosem tudták kiharcolniuk, hogy saját területükön ők legyenek a kizárólagos érdekképviselési intézmény. A kereskedelmi és iparkamarák mellett például végig működött az Ipartestületi Központ és a roppant befolyásával a kamarát elnyomó Gyáriparosok Országos Szövetsége, míg a mezőgazdasági autonómiaszervezeteknek többek között az Országos Magyar Gazdasági Egyesülettel (OMGE), a Magyar Gazdaszövetséggel illetve a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségével kellett megosztaniuk a szakma képviselését. A Budapesti Mérnöki Kamarával párhuzamosan tovább működött a Magyar Mérnök és Építész Egylet illetve a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége. Az orvosi kamarák mellett pedig megmaradt az Orvosszövetség illetve a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete is.

IV. 3. Kamarák a felsőházban

Az 1920-as évek második felétől új fóruma nyílt meg az érdekképviselési munkának, az 1926. évi XXII. törvénycikk ugyanis létrehozta a parlament felsőházát, amelybe a különböző kamarák is delegálhattak tagokat. Így az országos mezőgazdasági kamarának hat, a kereskedelmi és iparkamaráknak szintén hat, az ügyvédi és mérnöki kamaráknak kettő-kettő, a közjegyzői kamaráknak pedig egy küldöttje volt a felsőházban.⁴³⁵ (Később az orvosi kamara is delegálhatott két tagot a testületbe.) Ezen kívül pedig minden

⁴³⁴ A DTMK 1933. december 11-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴³⁵ 1926. évi XXII. tc. *Az országgyűlés felsőházáról*. 19. §. *Corpus Juris Hungarici*. A különböző kamarák által delegált tagok létszáma később kis mértékben változott.

szakmai szervezet esetében volt mindig egy-két olyan, a kamarához kötődő személy, akit a kormányzói akarat örökös felsőházi taggá nevezett ki, így az ő közbenjárásukra, segítségükre is lehetett számítani. A kamarák számon is tartották ezeket a személyiségeket: megválasztásuk alkalmával a közgyűlés levélben gratulált nekik és egyben felkérte őket az adott szakmai kör képviselésére.⁴³⁶

Természetesen a felsőházban nem beszélhetünk közös kamarai lobbiról, hiszen az egyes érdekképviselőknek más és más volt a céljuk, ezért igen gyakran csatlakoztak egymással szembenálló csoportokhoz és keveredtek ellentétbe egy-egy kérdéssel kapcsolatban. A kereskedelmi és iparkamarák nem csak az agrárium képviselőivel vívtak küzdelmet, hanem például a mérnöki kamarákkal is szembekerültek amiatt, hogy mely szervezet tagjai kaphatnak tervezési, építési megbízásokat.⁴³⁷

Az agrárlobbi – és idetartoztak a mezőgazdasági kamarák küldöttei is – sokat panaszkodott arra, hogy a kormányzat sokkal inkább respektálja az ipar, mint a mezőgazdaság érdekeit. Annyi bizonyos, hogy az ipari lobbis sokkal eredményesebben működött náluk, de ez nemcsak a kereskedelmi és iparkamarák érdeme volt, hiszen a törvényhozás mindkét házában és a kabinetben is mindig jelen voltak a gyáripár igen fajsúlyos képviselői, akiknek megvoltak az eszközeik akaratuk végigviteléhez. A két érdekcsoport közötti erőviszonyokat jól jelzi talán az is, hogy míg az ipar fejlesztéséről már 1931-ben törvény született, addig az agrárlobbi csupán tizenegy évvel később, 1942-ben volt képes kiharcolni ugyanezt saját területével kapcsolatban.

Az agrárium részéről 1933-tól kezdődően volt érezhető az egyre növekvő igény arra, hogy törvény szülessen a mezőgazdaság fejlesztéséről. A mintát az ipar fejlesztéséről szóló 1931. évi XXI. törvénycikk jelentette volna, azonban az ezt támogató kezdeményezések sokáig visszhang nélkül maradtak. Végül nyolc éves küzdelem után 1941-ben a kerületi kamarák elé került véleményezésre a fenti témájú törvénytervezet, de egyáltalán nem váltotta be az érdekképviselők hozzá fűzött reményeit. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara egyenesen így írt a tervezetről az Országos Mezőgazdasági Kamarához küldött levelében: „A fejlesztés, amit a javaslat elénk tár, nem mondható

⁴³⁶ Így történt ez Hegedűs Loránt BKIK-kültag esetében is, akit a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1937. évi február 18-i közgyűlése levélben köszöntött örökös felsőházi taggá történő kinevezése alkalmából. *Kamarai Közlöny – a Budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara hivatalos közlönye* 1937. február 28. (A továbbiakban: *Kamarai Közlöny*) Ezzel valószínűleg megpróbálták az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) Gyáripárosok Országos Szövetségének (GYOSZ) lobbitevékenységét valamelyest ellensúlyozni, ugyanis Hegedűs e két szervezetben tiszteletbeli válaszmányi tag illetve elnök volt, így nyilván onnan is közeledtek felé. (*Országgyűlési almanach az 1939–1944. évi országgyűlésről*. Szerk.: HAEFFLER ISTVÁN. Budapest, 1940. 563.)

⁴³⁷ Erre az ellentétre lásd: MOL Z 193 50. d. 43. t.

valami nagynak. Annál több benne a megkötöttség és kötelezettség, amely teherként a mezőgazdaságnak.”⁴³⁸ A törvényjavaslat ugyanis a kamarai felterjesztések tartalmát figyelmen kívül hagyva nem foglalkozott a talajjavítással, a mezőgazdasági munkások rossz helyzetével és a tanyákkal, nagyon kis szerepet szánt a kamaráknak, elvetette azok decentralizációt célzó javaslatait. Végül csupán annyit sikerült elérni, hogy a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló 1942. évi XVI. törvénycikk végleges szövegébe nagy vonalakban belekerüljön a talajjavítás, a mintagazdaságok és a szakoktatás ügye is.⁴³⁹ Így nem csoda, hogy a mezőgazdasági kamarák igen elégedetlenek voltak a megszületett törvénycikk tartalmával.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Közli: PINTÉR, 1981. 457.

⁴³⁹ A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló 1942. évi XVI. törvénycikk. 4-6. §. *Corpus Juris Hungarici*.

⁴⁴⁰ PINTÉR, 1981. 457.

V. Kamarai autonómiák a társadalom szolgálatában

Igaz ugyan, hogy a törvényes érdekképviseltek elsődleges feladata az adott gazdasági-foglalkozási csoport szempontjainak megjelenítése és lehetőség szerinti érvényesítése volt, mely tevékenységük során kapcsolatban álltak az állami és közigazgatási önkormányzati szervekkel és igyekeztek minél komolyabb szerepet vállalni a tagságot érintő politikai döntéshozatalban. Azonban a kamarák működése nem ért véget a törvényjavaslatok véleményezésénél, éves és ad hoc jelentések készítésénél illetve a különböző állami és nem állami szervekkel közösen végzett munkánál. E testületek mindezek mellett jelen voltak a közélet különböző szintjein, és nemcsak a képviselt kör, de a szélesebb értelemben vett társadalom szolgálatában is számos kezdeményezést tettek.

A kamarák küldetésük részének tekintették tagságuk állandó tájékoztatását és lehetőség szerinti továbbképzését éppúgy, mint saját területük szociális-kulturális színvonalának minden eszközzel való emelését illetve a tágabb gazdasági-társadalmi környezet fejlesztését. A továbbiakban e célok érdekében kifejtett erőfeszítéseikből nyújtunk némi ízelítőt, mely által következtetni lehet azon roppant munka mértékére, melyet e szervezetek a két világháború közötti magyar társadalom érdekében végeztek.

V. 1. A kamarák szerepvállalása a tájékoztatásban, az oktatásban és a tudományos munkában

Az érdekképviseltek szempontjából kiemelten fontos volt, hogy tagságuk folyamatosan tájékoztatva legyen a szakma legfontosabb kérdéseiről, miáltal képet alkothatott magának a kamara érdekérvényesítő erőfeszítéseinek irányáról és eredményeiről. Ezért minden szervezet rendelkezett hivatalos lappal: némelyikük már létező, más intézmény által megjelentetett újságban közölte híreit, legtöbbjük azonban saját kiadványt alapított.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) hivatalos lapja a *Kamarai Közlöny* volt, amely mindvégig kiemelt szerepet játszott a testület tagságának tájékoztatásában. Az olvasó ebből értesülhetett a kereskedelmet és ipart szabályozó újonnan kiadott törvényekről és rendeletekről éppúgy, mint a kamara belső életének történéseiről. Itt közölték a közgyűlés főbb eseményeit és határozatait, valamint az érdekképviselő illetve más szervezetek kereskedőket és iparosokat érintő felhívásait.

A mezőgazdasági kamarák esetében talán még fontosabb volt a tagság sajtón keresztül történő informálása, hiszen a több vármegyét magába foglaló kerületi rendszer révén az egyes érdekképviseltek tagsága kiterjedt területen elszórva élt, őket pedig valahogyan el kellett a kamarának érnie. A talán a legnagyobb területű Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara ezért útjára indította a *Tiszántúli Gazdák* című lapot, de mellette az agráriummal kapcsolatos törvények és rendeletek közlésére havonta megjelentette a *Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara Hivatalos Közlönyét* is.⁴⁴¹ A Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara hivatalos lapja a *Tiszajobbparti Mezőgazda*, az alsódunántúli kamaráé a *Kamarai Heti Tudósító*, a felsődunántúlié pedig a *Felsődunántúli Gazdák* volt.⁴⁴² A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara (DTMK a *Magyar Róna* című közlönnyel indította útjára, amely havonta kétszer jelent meg 16 oldalnyi terjedelemben.⁴⁴³ Szerkesztőjének, a közgazdász-jogász végzettségű Gesztelyi Nagy László kamarai igazgatónak köszönhetően az agrár-érdekképviseltek közlönnyei közül talán ez számított a legszínvonalasabbnak. A kitűnő szervezőkészséggel, nagy munkabírással és jó írói vénával rendelkező Gesztelyi Nagy erőfeszítéseinek eredményeképp a DTKM önálló munkákból álló kiadványsorozatot is indított. Ebben a magyar mezőgazdaság és vidéki népesség aktuális problémáinak feltárása mellett idegen országok hasznos tapasztalatainak ismertetésére is sor került. A kamara ugyanis – néha más agrárszervezetekkel együtt – külföldi tanulmányutakat is támogatott, és sorozatában lehetővé tette az ott látottak szélesebb közönséggel való megismertetését. Ez a tevékenység nem csupán a publikáló és az olvasó szempontjából bizonyult hasznosnak, a kamara ugyanis igyekezett át is venni a jónak ítélt kezdeményezéseket. E kiadványokban közölt beszámoló alapján jött létre például német mintára a DTKM mintagyümölcsöse illetve kórdiagnosztikai intézete.⁴⁴⁴

A szakmai kamaráknak is voltak hivatalos lapjaik, ezek terjedelme és megjelenési gyakorisága azonban nagyban függött az adott szervezet anyagi erejétől. A Budapesti Mérnöki Kamara például először a *Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönyét* használta híreinek közzétételére, majd 1933-tól *A Budapesti Mérnöki Kamara Közleményei* címen

⁴⁴¹ ÚJLAKYNE, 1978a. 601-602.

⁴⁴² *Az Országos Magyar Sajtókamara évkönyve 1941*. Budapest, 1941. (A továbbiakban: *OMSK-évkönyv, 1941.*) 263., 268., 270.

⁴⁴³ PINTÉR, 1983. 426.

⁴⁴⁴ A német kamarák mintagyümölcsöseivel illetve kórdiagnosztikai intézeteivel kapcsolatban lásd VAJA Béla: *A németországi mezőgazdasági kamarák*. A Duna-Tisza közti Mezőgazdaság Kamara kiadványai 3. Kecskemét, 1926. 18-23.; 27.

saját lapot hozott létre.⁴⁴⁵ Az ügyvédi érdekképviseletek az *Ügyvédi Kamarai Közlönyben* tájékoztathatták tagságukat, az orvosi érdekképviseletek hivatalos lapja az *Országos Orvosi Kamarai Közlöny* volt, a színész és filmművész kamara pedig a *Magyar Színészet* hasábjain tette közzé hirdeteményeit.⁴⁴⁶ A sajtókamara hivatalos lapja a havonta megjelenő *Magyar Sajtó* volt, amely mellett a szervezet könyvsorozatot is indított.⁴⁴⁷

Az érdekképviseletek nemcsak hivatalos kiadványuk révén igyekeztek tagságukat továbbképezni illetve saját területük dolgait szélesebb körben megismertetni, hanem további kezdeményezésekkel is igyekeztek eme céljukat elérni. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara az 1930-as évek végén például ötvenezer pengős alapítványt tett a Magyar Tudományos Akadémiánál, amelynek kamataival évente azon tanulmány szerzőjét jutalmazták, amely a legtöbbet tette a kereskedelem népszerűsítéséért.⁴⁴⁸ A kereskedelmi és iparkamarák szívükön viselték tagságuk ismereteinek bővítését is. A budapestiek ennek érdekében egy iparos-továbbképző stratégia keretében előadás-sorozatokot, ipari továbbképzőket és mestervizsgára előkészítő tanfolyamokat tartottak.⁴⁴⁹ A fővárosi szervezet csak 1935-ben 412 képesítő szakvizsgát és 44 fakultatív mestervizsgát tartott. A kereskedelmi érdekképviseletek emellett bekapcsolódtak továbbképző tanfolyamok és mintaműhelyek létrehozásába is.⁴⁵⁰ A BKIK már 1850-ben létrehozta saját könyvtárát és folyóirattárát, amely az első világháború után 40 ezer kötetet számlált, 1925-től nagyobb helyen és korszerűbb átrendezéssel lett látogatható, tíz esztendővel később pedig már 54 ezer kötetes gyűjteménnyel büszkélkedhetett.⁴⁵¹

Az iparkamarák fontosnak tartották a szakmai oktatás ügyét is, és ennek fejlesztése érdekében anyagi áldozatoktól sem riadtak vissza. A BKIK az 1940-es években 13 ipari szakiskola 33 tanulójának ítélte oda 100-100 pengős ösztöndíjat, de ilyen összegű juttatásban részesült a kereskedelmi fiú- és leányiskolák legjobb 40 növendéke is.⁴⁵² Emellett 1941-ben 8562 pengőt költöttek az ipartestületi szakkönyvtár-hálózatra és az iparostanonc otthonok támogatására, valamint prioritásaik között szerepelt az általuk dotált iskolák irodatechnikai fejlesztése modern írógépek beszerzése útján, illetve az

⁴⁴⁵ TÓTH, 1993. 37.

⁴⁴⁶ *OMSK-évkönyv*, 1941. 259.

⁴⁴⁷ GÁSPÁR, 1942. 12.

⁴⁴⁸ A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1937. május 18-i közgyűlésének határozata. Közli: *Kamarai Közlöny* 1937. május 31.

⁴⁴⁹ MOL Z 193 50. d. 43. t. (A kamarai tevékenységről jelentés. 1934-1942.)

⁴⁵⁰ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t.

⁴⁵¹ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t.

⁴⁵² MOL Z 198 2. cs. 7. t. (A kereskedelmi szakoktatás 1941-1943)

iskolai könyvtárak és szertárak bővítése is.⁴⁵³ A kamaránál a kereskedelmi szakoktatás támogatására 1943-ban 10 ezer, 1944-ben 13 ezer pengő lett elkülönítve.⁴⁵⁴

A mezőgazdasági érdekképviseleti szervek közül talán a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara volt a legaktívabb az oktatás fejlesztése terén: Kecskeméten 1929 elején kertmunkásképző iskolát állított fel a mintagyümölcsösben. A szervezet 6080 pengőből építette fel az épületet,⁴⁵⁵ 5864 pengőt adott az intézmény felszerelésére és különböző beruházásokra, a fenntartásra illetve az első évre jelentkezett 10 tanuló ellátására pedig 8123 pengőt különített el.⁴⁵⁶ Az iskolába 17 és 24 év közötti fiatalok jelentkezhetek. A kétéves képzés ideje alatt a tanulók ingyenes szállást, ellátást, sőt némi kis zsebpénzt is kaptak, amiért cserébe ők tartották rendben a mintagazdaságot. Az intézménybe fennállása alatt mindig nagy volt a túljelentkezés, évente 20-40 főt vettek fel.⁴⁵⁷ Az iskola Magyarországon egyedülálló kezdeményezésnek számított, az itt végzetek nagyon könnyen el tudtak helyezkedni, igen keresettek voltak a különböző uradalmaknál.⁴⁵⁸ A kamarai kezdeményezés sikerét és a DTMK személyes érdemét is bizonyította, hogy a kertmunkásképző iskolai hálózat kiépítése 1939-re a kormányprogram részévé vált.⁴⁵⁹ Móricz Zsigmond, „a magyar fajta írója”⁴⁶⁰ – aki mindvégig igen jó kapcsolatot tartott fenn a DTMK-val – lelkes támogatója volt az iskolának: 1934-ben „Zsiga bátyám” [Gesztelyi Nagy László] meghívottként ott volt a kertmunkásképző év végi vizsgáján is.⁴⁶¹

Mindemellett a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara hozta létre 1925-ben az országban az első téli gazdasági iskolát. A szervezet részt vett a népfőiskolai mozgalomban is: az ő támogatásával jött létre 1932-ben a Pilisi Népfőiskola, Gesztelyi Nagy László, a DTMK igen aktív igazgatója pedig mindvégig lelkes támogatója volt eme

⁴⁵³ A BKIK a kereskedelmi szakoktatásra 1943-ban 12 ezer, 1944-ben 15 ezer, 1945-ben pedig 18 ezer pengőt szándékozott költeni, azonban ez a háborús infláció miatt amúgy sem gigantikus terv a történelmi események miatt nem válhatott valóra. MOL Z 198 2. cs. 7. t. (A kereskedelmi szakoktatás 1941-1943)

⁴⁵⁴ MOL Z 198 2. cs. 7. t. (A kereskedelmi szakoktatás 1941-1943)

⁴⁵⁵ A DTMK 1929. május 9-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁵⁶ A DTMK számvevő bizottságának 1930. május 3-i jelentése. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁵⁷ A kertmunkásképző iskolára vonatkozóan lásd: PINTÉR, 1981. 452-454. és PINTÉR, 1983. 429-432.

⁴⁵⁸ A DTMK 1935. november 10-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁵⁹ Gesztelyi Nagy László kamarai igazgató felszólalása. A DTMK 1939. november 18-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁶⁰ A DTMK igazgatóválasztmánya 1940. január 13-i ülésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 3. d. DTMK Igazgatóválasztmányi jegyzőkönyvek, 1939-1944.

⁴⁶¹ BKmÖL IX. 234. c. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. 1922-1937.

intézménynek.⁴⁶² Ezen felül az általunk vizsgált korszakban számos szakelőadásra, szaktanfolyamra illetve gyakorlati bemutatóra került sor a DTMK szervezésében.⁴⁶³

Az oktatáson felül a mezőgazdasági kamarák figyelmet szenteltek olyan, az agráriumot érintő kérdéseknek is, amik egyre égetőbbé váltak. Így a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara kongresszus-sorozatát rendezte a tanya-kérdésről: 1927-ben Szentesen, 1933-ban Szegeden, 1936-ban pedig Kiskundorozsmán került sor ilyen témájú konferenciára, szintén Gesztelyi Nagy László szervezésében.⁴⁶⁴ A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara a homokos területek feljavításában igyekezett segítséget nyújtani a gazdáknak, az ezzel foglalkozó intézet felállítása és nyereséges (!) működtetése mellett szakelőadások és –tanfolyamok szervezését is felvállalta, amelyeken több ezer fő vett részt.⁴⁶⁵

Az agrár-érdekképviselők igyekeztek az évek során kiépíteni intézményrendszerüket, hogy ezzel is támogassák a mezőgazdaság fejlesztésének ügyét. Ennek során más szervezetekkel együtt kiállításokat rendeztek, még az 1930-as évek elején bekapcsolódtak a népfőiskolák alapításának munkájába, illetve saját mintagazdaságokat, bakterológiai állomásokat hoztak létre.⁴⁶⁶

Korábban már említettük, egyes szakmai kamarai vezetők milyen jó viszonyt tartottak fenn a kormányzat egyes meghatározó szereplőivel. Eme kapcsolatokat kihasználva az Országos Magyar Sajtókamara az újságírójelöltek érdekében például elérte, hogy képzésüket főiskolai rangra emeljék, e folyamat levezénylésével pedig Mihelics Videt bízta meg. Ezzel párhuzamosan azonban a debreceni nyári egyetem keretén belül is mód nyílt az újságírói ismeretek elsajátítására, sőt a kamara égisze alatt még fotótanfolyam is indult.⁴⁶⁷ A főiskolai rendszerben tanuló, kitűnő eredményű diákok tandíjának egészét, a jelesekének kétharmadát, a jó eredményűeknek pedig a felét a Sajtókamara fedezte. A főváros által alapított ezer pengős Rákosi Jenő-ösztöndíj odaítélésében is az érdekképviselőnek volt döntő szava, sőt a kamara azt is elintézte, hogy a berlini Collegium Hungaricumban egy helyet újságíróknak tartsanak fenn, akik számára a németektől 6 hónapra szóló 600 márkás havi ösztöndíjat is kieszközölt.

⁴⁶² PINTÉR, 1983. 424.

⁴⁶³ A DTMK 1940. április 28-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. I. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁶⁴ PINTÉR, 1981. 451.

⁴⁶⁵ UJLAKYNÉ, 1978. 598. és 602.

⁴⁶⁶ Erre bővebben lásd: PINTÉR, 1981. 451-454. illetve UJLAKYNÉ, 1978a. 598. valamint JÁVORSZKYNÉ, 1989. vonatkozó részeit.

⁴⁶⁷ GÁSPÁR, 1942. 10.

Emellett a szervezet Széchenyi István emlékezetének ápolása céljával egy 3500 pengős ösztöndíjat is létrehozott.⁴⁶⁸

V. 2. Az érdekképviseltek „civil kezdeményezései”

Láthatjuk tehát, hogy a kamarai érdekképviselési munkán felül létezett egy szféra, ahol a gazdasági-szakmai önkormányzatok mindenféle hatalmi befolyástól mentesen működtek, ez pedig a kor tágabb értelemben vett társadalmi élete volt. Ezen a területen kifejtett erőfeszítéseik közé tartozott a népnevelés, az oktatás támogatása éppúgy, mint különböző kiadványok, lapok kiadása vagy saját tulajdonú, de közcélú szolgáló intézmények létrehozása és fenntartása.

A gazdasági-szakmai érdekképviselési szervezetek működésük során a társadalmi élet számos fórumán megjelentek. A különböző, általuk szervezett szakmai kiállítások, rendezvények egyrészt jó alkalmat adtak a képviselt terület bemutatására, népszerűsítésére, másrészt pedig ezeken az eseményeken mód nyílt bizonyos félig formális, félig informális kapcsolatok kialakítására illetve ápolására, kamatoztatására is a meghívott illusztris személyekkel. Emellett pedig több olyan jellegű tevékenységet is folytattak (az államtól függetlenül saját intézmények, biztosítók stb. létrehozása), amelyeket mai szóval „civil kezdeményezésnek” is nevezhetnénk. A kamarák ezáltal a korabeli nem-állami szféra legfajszúlyosabb szereplői közé tartoztak, a következőkben röviden bemutatott erőfeszítéseik alapján joggal tekinthetjük őket bizonyos értelemben a mai civil szervezetek előképének.

A kereskedelmi és iparkamarák számára fontos bemutatkozási és kapcsolatteremtési lehetőség volt az évenként megrendezett Budapesti Nemzetközi Vásár, amelynek növekvő tekintélyét és fontosságát jelzi, hogy már az 1937-es – tehát még az ipar háborús konjunktúrája előtt –, április 30-a és május 10-e között nem kevesebb, mint 26 600 négyzetméternyi alapterületen megrendezett eseményen 1576 magyar és 86 külföldi kiállító vett részt és 850 ezer belépést regisztráltak a vásár tíz napja alatt.⁴⁶⁹ Ugyanerre volt jó alkalom a két világháború között évente megrendezésre került Magyar Hét című eseménysorozat, amely a magyar ipar és kereskedelem eredményeit volt

⁴⁶⁸ GÁSPÁR, 1942. 11.

⁴⁶⁹ *Kamarai Közlöny*, 1937. május 31.

hivatott megismertetni a nagyközönséggel.⁴⁷⁰ A szervezőmunka nagy részét a fővárosi s vidéki kereskedelmi és iparkamarák illetve a Kamarák Közös Irodája vállalta magára.⁴⁷¹

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara nem csak beszélt és írt szakmája fellendítéséről, hanem igyekezett önállóan tenni is e cél érdekében. 1926-ban a vidéki kamarákkal és a kereskedelmi egyletekkel – tehát konkurrensaival – közösen létrehozta az Országos Hitelvédő Egyletet, amelynek elnöki tisztségét mindig a BKIK elnöke vagy delegált alelnöke töltötte be.⁴⁷² A kamara emellett részt vett az 1941-es kedvezményes népruházati akció lebonyolításában is: a szervezet osztotta ki a 22 ezer igénylési űrlapot.⁴⁷³ Az érdekképviselet saját tagjaikról (a kisiparosokról-kiskereskedőkről és a vállalatokról egyaránt) részletes és rendszeresen frissített adatállományú nyilvántartást vezettek, amely révén a mestereket foglalkoztató megbízók könnyen referenciához tudtak jutni. Csupán a BKIK 140 ezer kartotékot tartott nyilván 1935-ben.⁴⁷⁴

A mezőgazdasági érdekképviseletnek számos tudományos találkozót szervezése révén igyekeztek felhívni a figyelmet a szélesebb értelemben vett vidéki népesség roblémáira. Az 1927-es tanyakongresszust például a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara (DTMK) szervezte, a rendezvényen részt vett Mayer János földművelésügyi miniszter és 38 országgyűlési képviselő. A kongresszus – amelyet levélben Lord Rothermere is üdvözölt – elnöke Staub Elemér kamarai alelnök volt.⁴⁷⁵ Az agrárkamarák emellett saját intézmények létrehozásával igyekeztek a mezőgazdaság fejlődését szolgálni: hitelszövetkezeteket, mintagyümölcsösöket és –gazdaságokat hívtak életre, illetve nevükhöz fűződik az első bakteriológiai és kórdiagnosztikai állomás, valamint talajtani intézet felállítása is.⁴⁷⁶ Szerephez jutottak emellett még a Komárom megyei talajjavítási és növénytermesztési kísérleti körzetek létrehozásában is, amely hatalmas munkát jelentett.⁴⁷⁷

⁴⁷⁰ A kamara szerepét a BNV szervezésében részletesebben lásd: ZACHAR Péter Krisztián: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a Budapesti Nemzetközi Vásár megszületésében. In: *Tudás és versenyképesség pannon szemmel – A Pannon Gazdaságtudományi Konferencia tanulmánykötete*. I. kötet 254-260.

⁴⁷¹ *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara tevékenységi köre*. A Kamarai Közlöny 1933. október 8-i számának melléklete. 7-8.

⁴⁷² BOGNÁR, 1997. 34.

⁴⁷³ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 43. t.

⁴⁷⁴ MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 50. d. 48. t.

⁴⁷⁵ A DTMK 1927. december 15-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁷⁶ PINTÉR, 1981. 452.

⁴⁷⁷ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

A DTMK emellett üzletrészt szerzett a Gazdák Biztosító Szövetségében⁴⁷⁸, a húszas években alapított hitelszövetkezetének pedig 1944-re már 927 tagja lett. Ez az intézmény fennállása alatt 22 millió pengőnyi támogatást osztott szét, a kerület mintagyümölcsöse pedig 1938-tól nyereségesen működött.⁴⁷⁹ A Velich István kertészeti főfelügyelő által vezetett és sok anyagi áldozatot igénylő⁴⁸⁰ mintagyümölcsös egyébként nemcsak anyagi, hanem erkölcsi hasznot is hozott: termékei és tevékenysége 1933-ban nagy sikert aratott a budapesti kiállításon, ezért az Országos Magyar Kertészeti Egyesület arany oklevelet adott a kamarának.⁴⁸¹

Maga az érdekképviselő is támogatta az agráriummal kapcsolatos tudományos eredményeket. A mezőgazdaság érdekében működőknek a DTMK minden esztendőben díszoklevelet és 10 kötet értékes gazdasági témájú könyvet adományozott, valamint kijárta, hogy évente 10 kiválóan dolgozó gazdasági cseléd és munkás kitüntetést és munkáltatójától pénzjutalmat kapjon.⁴⁸² 1940-ben a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara köztiszteletnek örvendő igazgatója ötven esztendőssé lett, ennek alakalmából pedig a szervezet létrehozta a 15 ezer pengős „Gesztelyi Nagy László Alföld-fejlesztési Alapítványt”. Az újonnan felállított alapból olyan pályamunkát vagy tevékenységet kellett támogatni, amely hatással volt az Alföld ügyének előmozdítására.⁴⁸³ Emellett a szociálisan rászorultakról sem feledkeztek meg: Horthy Miklós 20 éves kormányzói jubileuma alkalmából a kamara 25 ezer pengős alapítványt hozott létre az I. kúriabeli szegény megrokkant tagok és a mezőgazdasági munkások gyógykezelésére. A vezetés úgy rendelkezett, hogy e munkásjóléti alap 12500 pengőjéből építsenek négy munkásotthont a pihenésre szorulóknak számára.⁴⁸⁴ A DTMK anyagi háttere ekkor már lehetővé tett ilyen volumenű kiadásokat: a kamarának 1944-ben 825 ezer pengős

⁴⁷⁸ A DTMK 1929. május 9-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁷⁹ PINTÉR, 1981. 452-453.

⁴⁸⁰ A mintagyümölcsös fejlesztésére szánt keretet a kamara 1927-ben 1301 pengővel túl is lépte. A DTMK 1928. június 26-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁸¹ A DTMK elnöki tanácsa 1933. október 18-i ülésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 2. d. DTMK Elnöki tanácsülés, 1933-1945.

⁴⁸² A DTMK 1928. június 26-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁸³ A DTMK 1940. december 7-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁸⁴ A DTMK 1940. április 28-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BKmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

vagyona⁴⁸⁵ volt, nyugdíjalapja pedig míg 1926-ban 214 ezer, 1941-ben már 520 ezer pengővel gazdálkodhatott.⁴⁸⁶

A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara a kísérleti gazdaságok működtetése révén sokat tett a szikes, homokos talaj megjavításának elősegítése érdekében.⁴⁸⁷ Ez a szervezet rendezte az első rét- és legelőgazdálkodási kiállítást, ahol bemutatásra került a baromfi- és juhtenyésztés is.⁴⁸⁸ A DTMK több alkalommal kiállt a Duna-Tisza-csatorna létrehozásának gondolata mellett⁴⁸⁹, kórdiagnosztikai intézete pedig a német Versuchsring alapján szervezte meg Komárom megyében a talajjavítási és növénytermesztési kísérleti körzeteket.⁴⁹⁰

A szakmai kamarák is igyekeztek egyrészt tagságuk számára bizonyos szociális jellegű szolgáltatásokat nyújtani, másrészt pedig saját professziójuk eredményeit minél szélesebb körben megismertetni. 1933-ban a Budapesti Mérnöki Kamara (BMK) által életre hívott segélyalapból például 11 017 pengőt fizettek ki,⁴⁹¹ 1943-ban pedig az alap vagyona már 439 470 pengőre rúgott.⁴⁹² Az ügyvédi kamarák is létrehoztak nehéz sorsú tagjaik és azok családja számára segélyalapot,⁴⁹³ az orvosi kamarák közös kezdeményezése nyomán pedig létrejött az Országos Orvosi Nyugdíjintézet.⁴⁹⁴ Ez az újonnan megalapított intézmény egyébként feszültséget okozott a központi és a helyi kamarai szervek között. A helyi szervezetek ugyanis sérelmezték, hogy a nyugdíjintézet vezetésében csupán az országos kamara elnöke és alelnöke képviseli az orvosi kamarákat, pedig a kerületieknek is van autonómiájuk. Ezért nem fogadták el a nyugdíjintézet alapszabály-tervezetét, és bejelentették igényüket a nagyobb szerepvállalásra.⁴⁹⁵

A Sajtókamarának is lett nyugdíjintézete; s eme intézmény tartalékalapja növelésének érdekében akció indult Horthy Miklósné védnöksége alatt. A gyűjtés során a kamara ünnepi estét is rendezett, ahol Kiss Ferenc, Honthy Hanna, Somogyváry Gyula, Szabó Lőrinc és Ferencsik János is fellépett. A kezdeményezés végül sikerrel zárult:

⁴⁸⁵ A DTMK elnöki tanácsa 1945. október 8-i ülésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 2. d. DTMK Elnöki tanácsülés, 1933-1945.

⁴⁸⁶ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

⁴⁸⁷ UJLAKYNÉ, 1978. 603.

⁴⁸⁸ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

⁴⁸⁹ A DTMK 1933. december 11-i közgyűlésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 234. a. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai. Általános iratok. 1. d. DTMK közgyűlési jegyzőkönyvek, 1922-1944.

⁴⁹⁰ ERDEI – PATAKY, 1957. 177.

⁴⁹¹ TÓTH, 1993. 23.

⁴⁹² TÓTH, 1993. 31.

⁴⁹³ Például a Győri Ügyvédi Kamara segélyalapjára lásd: HORVÁTH, 2000. 70.

⁴⁹⁴ BkmÖL IX. 236. A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai.

⁴⁹⁵ A Kecskeméti Orvosi Kamara választmánya 1940. szeptember 8-i ülésének jegyzőkönyve. BkmÖL IX. 236. A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai.

596 413 pengőt sikerült összegyűjteni a nyugdíjintézet céljaira.⁴⁹⁶ A szervezet emellett tervezte egy gyógyszálló megépítését is Sopronban. Azonban hiába adott Kamenszky Árpád soproni polgármester 60 ezer pengő értékű telket és építőanyagot e célra, a világháború eseményei végül megghiúsították eme ötlet valóra váltását.⁴⁹⁷ Mindvégig működött azonban a kamara családi pénztára,⁴⁹⁸ amely 1941-ben havi több mint 40 ezer pengőt osztott szét a családos újságírók között. A tagok családja emellett 150 pengős szülési segélyt is kapott a szervezettől.⁴⁹⁹

A Budapesti Mérnöki Kamara első elnöke, a köztisztelőben álló Zielinski Szilárd emlékére 1924-ben létrehozta a Zielinski Alapítványt, amelyből a mérnöki hivatással összefüggő tudományos eredményeket jutalmazták.⁵⁰⁰ Emellett a mérnöki kamara a Kamarai Napok évente megrendezésre kerülő eseménysorozata által igyekezett a szervezetet a külvilággal jobban megismertetni illetve a tagságon belül szorosabb szakmai kapcsolatok kialakulását elősegíteni.⁵⁰¹

Az orvosi kamarák működésük során a továbbképzések mellett számos olyan tematikus tagértekezletet is rendeztek, amelyek egy-egy aktuálisnak számító orvosi vagy népegészségügyi kérdés köré szerveződtek. A Szegedi Orvosi Kamara 1937-es tagértekezletén például kiemelten foglalkozott a magzatelhajtás elleni védekezéssel, több oldalról is körbejárva ezt a társadalom egésze szempontjából is igen fontos kérdést.⁵⁰² Egy esztendővel később pedig a Kecskeméti Orvosi Kamara a falvak egészségügyéről és a falusi orvosok problémáiról tartott tagértekezletet, ahová meghívták a többi orvosi kamara vezetőit és tagjait is.⁵⁰³

Talán a fent felsoroltakból is látható, hogy az érdekképviselések igyekeztek anyagi függetlenségüket is megteremteni, lassan gyarapodó vagyoniukat pedig a tagság érdekében próbálták hasznosítani. Igaz ugyan, hogy a szervezetek bevételeinek mindvégig fontos részét képezte a tagoktól beszédett, de közvetve azért az államtól függő illeték, a kamarák azonban emiatt nem váltak a mindenkori kormányzat fejbólintó jánosaivá, és tevékenységük során folyamatosan törekedtek arra, hogy a hatalomtól

⁴⁹⁶ GÁSPÁR, 1942. 22-24.

⁴⁹⁷ A soproni gyógyszálló tervére és Kamenszky felajánlására lásd: GÁSPÁR, 1942. 29.

⁴⁹⁸ *OMSK-évkönyv*, 1941. 17.

⁴⁹⁹ GÁSPÁR, 1942. 11.

⁵⁰⁰ TÓTH, 1993. 17.

⁵⁰¹ TÓTH, 1993. 38.

⁵⁰² *A magzatelhajtás elleni védekezés kérdése – A Szegedi Kerületi Orvosi Kamara által 1937. évi szeptember hó 19-én Gyulán megtartott tagértekezlet jegyzőkönyve*. Közreadta: Erneyi István. Budapest, 1938.

⁵⁰³ BKmÖL IX. 236. A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai.

független – ma civilnek nevezett – szférában is hangsúlyosan jelen legyenek s ezáltal hasznos szerepet vállaljanak a magyar társadalom életében.

VI. Rövid kitekintés – a magyar kamarák átszervezése és megszüntetése 1944/45 után

Munkánk során a kamarák autonómiájának jogi, szerkezeti és működésbeli jellemzőit igyekeztünk összegyűjteni, nem volt célunk a magyarországi törvényes érdekképviseletek hivataltörténetét végigkövetni a XX. század első felében. Mégis úgy érezzük, érdemes röviden áttekinteni, mi is történt e szervezetekkel a második világháborút követően, a hatalom hogyan integrálta vagy nem integrálta őket a fokozatosan kiépülő új politikai-társadalmi rendszerbe.

A magyar királyi kormány az 1940. december 18-án kihirdetett *a visszacsatolt keleti és erdélyi területen kereskedelmi és iparkamarák felállításáról, valamint a kereskedelmi és iparkamarák szervezetére vonatkozó ideiglenes intézkedésekről* szóló 9.180/1940. M. E. számú rendeletével feloszlatta a kereskedelmi és iparkamarák önkormányzatát. A kamarák működésének biztosítására a kormányzat miniszteri biztosokat küldött ki, akiknek joguk volt eljárni a szervezet közgyűlésének, osztályüléseinek, bizottságainak sőt elnökségének hatáskörébe tartozó összes ügyben. Emellett a kereskedő és iparos tagokból minden kamaránál véleményező bizottságot alakítottak, amely a miniszteri biztos által megjelölt ügyekben véleményt nyilváníthatott.⁵⁰⁴

A világháború eseményei és a szovjet hadsereg magyarországi előnyomulása közepette a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 februárjában intézkedett a fenti rendelet hatályon kívül helyezéséről valamint a kereskedelmi és iparkamarák újjászervezéséről. Mindennek ellenére azonban a koalíciós időszakban új érdekképviseleti választásokra már nem került sor, 1948-ban pedig az akkorra már berendezkedett kommunista hatalom a kormány 5.590 számú rendeletével megszüntette a kereskedelmi és iparkamarák működését.⁵⁰⁵ Nem sokkal ezt követően, 1948. július 22-én a 7750/1948. számú kormányrendelettel felállításra került a valós autonómiával nem rendelkező Magyar Kereskedelmi Kamara, amely semmilyen szempontból nem számított az eddigi érdekképviseletek jogutódjának, működése csupán a kormányzat külkereskedelmi kapcsolatok fejlesztése terén kifejtett munkájában való közreműködésre terjedt ki.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ GERGELY, 2005. II. 1192.

⁵⁰⁵ A rendeletre és a felszámolásra vonatkozóan lásd: SÁRKÖZI, 1967. 78-79.; BOGNÁR, 1997. 34. illetve GERGELY, 2005. II. 1215-1219.

⁵⁰⁶ SÁRKÖZI, 1967. 79.; BOGNÁR, 1997. 35. illetve GERGELY, 2005. II. 1220.

A mezőgazdasági kamarák megszüntetése felé már nem sokkal a világháborút követően megtették az első lépést: 1945. július 14-én kibocsátották a 4.660/1945. M. E. számú rendeletet, amely kimondta, hogy a földművelésügyi miniszter felfüggesztheti a kamarák önkormányzatát és azok élére miniszteri biztost nevezhet ki, ha az érdekképviselői szervezetet működésükben rendkívüli körülmények zavarják, vagy tevékenységük ellentétben áll a közérdekkel. A rendelet végrehajtására vonatkozó utasítás azonban végül nem jelent meg, így tulajdonképpen a következő esztendőben megjelent 24.070/1946. M. E. számú rendelettel számolták fel e szervezeteket. Ez a rendelkezés ugyanis az agrárium érdekeinek képviselőire a mezőgazdasági kamarák helyére és azok székhelyein földművelésügyi tanácsokat, Budapesten pedig az Országos Földművelésügyi Tanácsot állította fel. A kamarák önkormányzata és önálló működése ezzel megszűnt, azonban a kamarai hivatalok változatlan összetételben és szervezeti formában 1949-ig tovább folytatták tevékenységüket, akkor azonban a földművelésügyi tanácsokkal együtt felszámolták őket.⁵⁰⁷

Az ügyvédi érdekképviselőket zsidó származású tagjait a kormányzat 1944-es rendelkezései kamarai tagi mivoltukban is súlyosan érintették, ezen diszkriminatív határozatok hatályát csupán az Ideiglenes Kormány törölte el 1945 folyamán. A front elvonultával a kamarák önkormányzati élete – igaz, központi szabályozás hiányában a kezdetekben öntevékeny formában – újraindult. Elsőként a debreceni ügyvédi kamara alakult újjá és kezdte meg működését 1945. február 3-án, őt pedig fokozatosan követte a többi szervezet magáralálása is. Ennek hatására egyre szükségesebbé vált az érdekképviselői tevékenység jogi keretek közé történő illesztése is. A kormány ennek érdekében a 10.440/1945. M. E. sz. rendeletében intézkedett az ügyvédi kamarák önkormányzatának helyreállításáról, s egyúttal elrendelte tisztújításukat is, amelyre 1946 folyamán került sor.⁵⁰⁸ Ezt követően 1947 márciusában pedig újra megalakult az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága is. A kamarák lassan meginduló tevékenységét azonban az igazolási eljárásokon kívül beárnyékolta az állami élet minden területén megkezdődő központosítás is. A kormányzat még 1946-ban az 51.000/1946. I. M. számú rendelettel megszüntette a 18 ügyvédi kamara felét, majd két esztendővel később az 37.000/1948. I. M. számú rendelet az érdekképviselőket számát ötre csökkentette.⁵⁰⁹ Ettől kezdve csupán Budapest, Debrecen, Győr, Pécs és Szeged központtal működött ügyvédi kamara. Ezzel

⁵⁰⁷ GERGELY, 2005. II. 1219. és PINTÉR, 1981. 461-462.

⁵⁰⁸ GERGELY, 2005. II. 1195.

⁵⁰⁹ A kamarák összevonására lásd: BORSY, 2000. 13.; CSERBA, 2000. 55.; MÖLCS, 2000. 28. és SZÁNTÓ, 2001. 24.

párhuzamosan pedig átmenetileg kvázi felfüggesztették e testületek autonómiáját, önkormányzati szerveik működését ugyanis megszüntették, az új választások kiírását pedig az igazságügyi miniszter hatáskörébe utalták. A kamarák élére addig is miniszteri kiküldötteket vagy intéző bizottságokat állítottak. Ily módon sikerült biztosítani, hogy a később sorra kerülő választások révén a hatalom által is elfogadható kamara vezetés álljon össze, ezzel pedig az ügyvédek érdekképviselői szervezeteinek autonóm működése csupán látszólagossá vált, valós önkormányzati, érdekvédelemért munkát e testületek innentől kezdve nem végeztek.⁵¹⁰

A Budapesti Mérnöki Kamara sorsára is nagy hatással voltak a második világháború alatti és az azt követő politikai események. 1944 szeptemberében a szervezet neve – hangsúlyozva országos hatókörét – Mérnöki Kamarára (MK) változott, elnöke, Kossalka János egyetemi tanár pedig pont ebben az időben a harcok során életét vesztette. Szálasi rezsime az MK-t 1945 elején feloszlatta és beolvasztotta a Dolgozó Nemzet Hivatásrendje Önálló Értelmiségiek Hivatásrendjébe.⁵¹¹ A debreceni Ideiglenes Kormány határozatára a kamara működését az iparügyi miniszter pedig 1945. április 24-én kiadott rendeletével végleg megszüntette.⁵¹²

Az orvosi kamarákat és vezetésüket sokan azzal vádolták – nem is alaptalanul –, hogy a többi szakértelmiségi érdekképviselőnél jóval nagyobb lendülettel kapcsolódtak bele a szakma „zsidótlánításába”. Ezért e szervezeteket a második világháborút követően a 2.550/1945. M. E. számú rendelettel feloszlatták, bizonyos funkcióikat a különböző újonnan alakult szakszervezeti tömörülések vették át.⁵¹³ Az eleve a zsidó származásúak diszkriminációjának szándékával létrehozott Sajtókamarát illetve Színművészeti és Filmművészeti Kamarát 1945 folyamán szintén megszüntették, vezetőit halálra illetve súlyos börtönbüntetésre ítélték. Az érdekképviselői feladatokkal járó munkát – persze a korszakra jellemző igencsak felemás módon – a szakma újszülött szövetségei, szervezetei vállalták magukra.⁵¹⁴

A gazdasági és szakmai önkormányzatokat tehát a második világháborút követő néhány esztendőben felszámolták, vagy pedig felülről irányított, semmilyen valós érdekképviselői tevékenységet nem végző szervezetekké alakították át. A megmaradt

⁵¹⁰ GERGELY, 2005. II. 1213. A közjegyzői kamarák második világháború utáni sorsára vonatkozóan eddig nem sikerült adatokat találnunk.

⁵¹¹ TÓTH, 1993. 31-32.

⁵¹² GERGELY, 2005. II. 1006.

⁵¹³ GERGELY, 2005. II. 1065.

⁵¹⁴ A Sajtókamarára valamint a Színművészeti és Filmművészeti Kamarára vonatkozóan lásd: GERGELY, 2005. II. 1084. illetve 1114.

kereskedelmi kamarában nem is létezett valódi egyéni tagság, és eleve nem a gazdasági szféra érdekérvényesítésének céljával hozták létre. Az ügyvédi kamarák pedig 1948-tól kezdődően a politikai hatalom tagság feletti befolyását voltak hivatottak biztosítani.

A kamarák a két világháború között érdekképviseleti és „közéleti” munkájuk során számos fórumon hallatták hangjukat, így a társadalom széles – és egyre szélesedő – rétegei kerültek velük közvetlen kapcsolatba. Többé-kevésbé független önkormányzatiságuk, vállalkozásaik révén lassan megteremtődő viszonylagos anyagi önállóságuk – vagy legalábbis több lábbon állásuk – lehetővé tette számukra, hogy saját belátásuk szerint igyekezzenek képviselni gazdasági-szakmai területük érdekeit. Ha nem is nőhették ki magukat abszolút autonómiával rendelkező szervezetekké – bár erősen kétséges, hogy ilyen testület egyáltalán létezett s fog-e létezni valaha –, azzal, hogy számos önálló kezdeményezést tettek, nem várták passzívan a kormányzat segítségét, voltaképp autonóm módon cselekedtek. Emiatt a ma oly sokat emlegetett, modern civil szféra előképének is tekinthetjük őket, hiszen felismerve önkormányzatiságuk lehetőségeit és korlátait, az adott kor által engedett mozgástéren belül minél több mindent igyekeztek elérni az általuk képviselt gazdasági és szakmai kör érdekében. Ha lehetett, a hatalom segítségével, de ha nem, akkor akár nélküle, önerőből is.

Törvényes érdekképviseleti munkájuk valamint saját szférájuk fejlődésének elősegítésére irányuló erőfeszítéseik során komoly szolgálatot tettek magának a magyarságnak is, hiszen az oktatás-kutatás támogatása valamint különböző rendezvényeik és alapítványaik révén, illetve az állammal közösen végrehajtott akciók eredményeképpen a széles értelemben vett közösség is gyarapodott anyagiakban és szellemiekben. Ezért nemcsak a gazdaság és az egyes szakmai körök, hanem az egész magyar társadalom számára is nagy veszteséget jelentett, amikor 1944/45 után – politikai és ideológiai okokból kifolyólag – ezek az addig lehetőségeik szerint és környezetük szabta korlátaik között eredményesen tevékenykedő szervezetek vagy felszámolásra kerültek, vagy pedig megfosztattak lényegüktől: autonóm szervezetüktől és működésüktől.

VII. Rövidítések

BKIK – Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara

BKmÖL – Bács-Kiskun megyei Önkormányzati Levéltár

BMK – Budapesti Mérnöki Kamara

BÜK – Budapesti Ügyvédi Kamara

DTMK – Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara

GYOSZ – Gyáriparosok Országos Szövetsége

IPOK – Ipartestületek Országos Központja

KÜK – Kecskeméti Ügyvédi Kamara

MK – Mérnöki Kamara

MOL – Magyar Országos Levéltár

OMK – Országos Mezőgazdasági Kamara

OMSK – Országos Magyar Sajtókamara

SZFK – Színművészeti és Filmművészeti Kamara

TMK – Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara

VIII. Forrás- és irodalomjegyzék

VIII. 1. Források

VIII. 1. 1. Levéltári állagok

MOL – Magyar Országos Levéltár, Budapest

MOL P 1071 – A Budapesti Mérnöki Kamara iratai, általános iratok

MOL P 1071 – A Budapesti Mérnöki Kamara iratai, elnöki iratok

MOL Z 193 – Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, általános iratok

MOL Z 195 – Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, általános iratok

MOL Z 198 – Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, általános iratok

BKmÖL – Bács-Kiskun megyei Önkormányzati Levéltár, Kecskemét

BKmÖL IX. 234 – A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai

234.a – Általános iratok

234.b – Általános iratok

234.c – Szabályzatok

BKmÖL IX. 235 – A Kecskeméti Ügyvédi Kamara iratai

IX. 235.a – Általános iratok, 1875-1946

BKmÖL IX. 236 – A Kecskeméti Orvosi Kamara iratai

VIII. 1. 2. Kiadott források

- A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai.* Budapest, 1922.
- A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara állandó szabályzatai.* Budapest, 1926.
- A Budapesti Mérnöki Kamara ügyrendje.* Budapest, 1927.
- A Budapesti Ügyvédi Kamara Ügyrendje.* Budapest, 1943.
- A magzatelhajtás elleni védekezés kérdése – A Szegedi Kerületi Orvosi Kamara által 1937. évi szeptember hó 19-én Gyulán megtartott tagértekezlet jegyzőkönyve.* Közreadta: Ernyei István. Budapest, 1938.
- A Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara alapszabályai.* Miskolc, 1938.
- Az Országos Mezőgazdasági Kamara ügyrendi szabályzata.* Budapest, 1941.
- Az orvosi kamarák fegyelmi szabályzata és ügyrendje.* Az Országos Orvosi Kamara kiadványa. Budapest 1937.
- Budapesti Ügyvédi Kamara 1931-es ügyrendje.* Budapest, 1931.
- Kecskeméti Ügyvédi Kamara ügyrendje.* Kecskemét, 1941.

VIII. 2. Szakirodalom

VIII. 2. 1. Összefoglaló művek

- A földművelésügyi szakigazgatás története 1867-1948.* Szerk.: PATAKY Ernő. Budapest, 1970.
- A magyar állam szervei 1944-1950.* Főszerk.: BORECZKY Beatrix. Budapest, 1985.
- Autonómiák Magyarországon 1848-1998.* Főszerk.: GERGELY Jenő, szerk.: STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián. Budapest, 2004.
- Autonómiák Magyarországon 1848-2000.* I-III. kötet. Szerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2005.
- ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században.* Budapest, 1999.

VIII. 2. 2. Önálló monográfiák

ALBRECHT, Sylvia: *Zweck und Bedeutung der Kammern der freien Berufe in Österreich*. Diplomamunka. Wien, 1982.

APRÓ Ferenc – DRASKÓCZY Ede – HABERMANN Gusztáv: *A Szegedi Ügyvédi Kamara negyve éve 1944-1984*. Szeged, 1989.

Az Országos Magyar Sajtókamara évkönyve 1941. Budapest, 1941.

BORSY Zoltán: *A Nyíregyházi Ügyvédi Kamara 75 éves jubileumi évkönyve*. Nyíregyháza, 2000.

Budapest gazdaságának 125 éve 1873-1998. Szerk.: KARDOS József. Budapest, 1998.

DICZIG Alajos – RADÓ Dezső: *A kereskedelmi és iparkamarák hazánkban és külföldön*. Debrecen, 1938.

Emlékkönyv az ügyvédi kamarák fennállásának 125. évfordulójára. Szerk.: CSERBA LAJOS. Miskolc, 2000.

ERLACH Sándor: *Az Egri Ügyvédi Kamara története (1875-1925)*. Eger, 1925.

Fejezetek a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara életéből. Felelős szerk.: BOGNÁR Nándor. Budapest, 1997.

Fejezetek a Magyar Gazdasági Kamara történetéből. A történelmi anyagot válogatta és szerkesztette: ÁGOSTON László, szerk.: KOHUT Tibor. Budapest, 1989.

FINK, Kristof: *Zur ökonomischen Effizienz der Pflichtmitgliedschaft in den Kammern*. Innsbruck, 1996.

FRITZ Péter: *A magyar kereskedelmi és iparkamarák keletkezésének, fejlődésének és működésének története 1850-1896*. Budapest, 1896.

GÁSPÁR Jenő: *Az 1940-es esztendő története*. Budapest, 1941.

GÁSPÁR Jenő: *Az 1941-es esztendő története. Igazgató-főtitkári jelentés az Országos Magyar Sajtókamara főosztályainak 1942. március 15-i III. évi rendes közgyűléseire*. Budapest, 1942.

GERGELY Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*. Budapest, 2001.

GOLCHOWSKY, Patrick: *Die Kammer der Architekten und Ingenieurkonsulenten und deren Wohlfahrtseinrichtung*. Diplomamunka. Wien, 2005.

GORTVAY György: *Az orvosi társadalom szervezkedési törekvései és az orvosi kamara kérdése*. Az Országos Orvosszövetség 1931. évi kongresszusán tartott előadás. Különnyomat. 1931.

- HOLLÓS László – PAPP Sándor: *A Debreceni Ügyvédi Kamara története 1875-1987 – A Hajdú-Bihar megyei Ügyvédi Kamara története 1987-1995*. Debrecen, 1995.
- HORVÁTH Sándor Domonkos: *A Győri Ügyvédi Kamara története 1875-2000*. Győr, 2000.
- JEFFCOCK, W. Philip: *Agricultural politics 1915-1935. Being a History of the Central Chamber of Agriculture during that period*. [H. n.], 1935.
- JUHÁSZ Miklós: *Szabolcs-Szatmár megyei ügyvédség jubileumi évkönyve*. Nyíregyháza, 1985.
- KORMÁNYOS Benő: *A Szegedi Ügyvédi Kamara ötven éves története*. Szeged, 1931.
- KOVÁCS M. Mária: *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus – A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*. Budapest, 2001.
- KRIST, Richard: *Wirtschaftliche Interessenvertretung in der Europäischen Union*. Wien, 1995.
- MATTHEWS, A. H. H.: *Fifty years of agricultural politics being the History of the Central Chamber of Agriculture, 1865-1915*. [H. n.], 1915.
- MAYRHOFER, Harald: *Die berufliche Selbstverwaltung in Österreich*. Diplomamunka. Linz, 1996.
- MÖLCS Tivadar: *A Vas Megyei Ügyvédi Kamara 125 éves jubileumi évkönyve 1875-2000*. Szombathely, 2000.
- NEMEC, Norbert: *Wirtschaftskammer und Arbeiterkammer – Eine kurze Gegenüberstellung der beiden Institutionen*. Wien, 2004.
- Országgyűlési almanach az 1935-40. évi országgyűlésről*. Szerk.: HAEFFLER István. Budapest, 1935.
- PATAKY Ernő: *Közigazgatás – földművelésügyi közigazgatás – agrárszervezet – érdekképviselő*. Budapest, 1983.
- PRITZ Pál: *Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején 1932-1936*. Budapest, 1982.
- RETTNER, Kurt: *Die Wirtschaftskammer-Organisation*. Wien, 1997.
- RUBINEK Gyula: *Indokolás a mezőgazdasági érdekképviselőtről szóló törvényjavaslathoz*. A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara kiadványai 2. szám. Kecskemét, 1925.
- SÁNDOR Tibor: *Őrségváltás után – Zsidókérdés és filmpolitika 1938-1944*. Budapest, 1997.
- SZAKÁCS Kálmán: *Mezőgazdasági munkás-érdekképviselő 1896-1944*. Budapest, 1981.

- SZÁNTÓ László: *A Somogy megyei Ügyvédi Kamara emlékkönyve*. Kaposvár, 2001.
- SZÁVAY Gyula: *A magyar kamarai intézmény és a budapesti kamarák története*. Budapest, 1927.
- TONELLI Sándor: *A magyar közgazdasági érdekképviselők*. Budapest, 1914.
- TÓTH Ernő: *Fejezetek a Mérnöki Kamara történetéből*. Budapest, 1993.
- VAJA Béla: *A németországi mezőgazdasági kamarák*. A Duna-Tisza közti Mezőgazdaság Kamara kiadványai 3. Kecskemét, 1926.
- VÁSÁRHELYI Zoltán: *A mezőgazdasági érdekképviselő fejlődése*. Budapest, 1903.
- VASSALLO, Carmel: *The Malta Chamber of Commerce, 1848-1979. An Outline History of Maltese Trade*. Malta, 1998.
- WALTON, Ronald G.: *The History of Nottingham Chamber of Commerce 1860-1960*. Nottingham, 1962.
- WEINBERG, Ruth: *A History of Hackney Chamber of Commerce 1897-1999*. [H. n.], 2000.
- WRABETZ, Peter: *Österreichs Rechtsanwälte in Vergangenheit und Gegenwart*. Wien, 2002.

VIII. 2. 3. Tanulmányok

- BALOGH Margit: Quadragesimo anno, 1931. *História*. 1991. 5-6. szám.
- ERDEI Ferenc – PATAKY Ernő: Termelői szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében I. In: *Agrártörténeti Szemle* 1957. 3-4. szám. 165-183.
- ERDEI Ferenc – PATAKY Ernő: Termelői szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében II. In: *Agrártörténeti Szemle* 1959. 1-4. szám. 7-25.
- GERGELY Jenő: Hivatásrendiség Magyarországon 1935-1945. *História*. 1988. 5. szám.
- JÁVORSZKYNÉ RÁCZ Mária: Közigazgatás és törvényes agrárérdekképviselő kapcsolata a két világháború között az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamarában. In: *Történeti tanulmányok Dél-Pannóniából*. Szerk.: VONYÓ József. II. kötet. Pécs, 1988. 136-141.
- JÁVORSZKYNÉ RÁCZ Mária: *Az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara kialakulása*. In: Pannon Agrártudományi egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar közleményei XXXI. évfolyam 4. szám, Keszthely, 1989. 3-17.

- NÉKÁM Lajos: Az orvosi kamara jövőjéről. *Orvosképzés*. 1936. évi I. füzet. 97-105.
- PINTÉR Ilona: A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara a gazdasági tömegoktatásért. in: *Bács-Kiskun megye múltjából V. – Oktatás-nevelés*. Szerk.: IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor. Kecskemét, 1983. 423-434.
- PINTÉR Ilona: Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara. In: *Bács-Kiskun megye múltjából III. – A kapitalizmus kora*. Szerk.: IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor. Kecskemét, 1981. 431-472.
- SIMON Zsuzsanna: Erdély köz- és szakigazgatása a második bécsi döntés után. *Regio*. 1995. 4. szám.
- SÁRKÖZI Zoltán: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivataltörténete. *Levéltári Szemle* 1967. 1. szám. 55-107.
- SZALAI Miklós: Újrendiség és korporativizmus a magyar politikai gondolkodásban. *Múltunk*. 2002. 1. szám. 52-105.
- ÚJLAKY Zoltánné: A mezőgazdasági kamara szervezeti kérdései a 30-as években, különös tekintettel a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarára. In: *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoportjának Közleményei* 1984. 255. szám. 63-73.
- ÚJLAKY Zoltánné: A mezőgazdasági munkáskérdés a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarában az 1930-as évek első felében. In: *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoportjának Közleményei* 1978. 169. szám. 55-67.
- ÚJLAKY Zoltánné: A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara kialakulása és főbb jellemzői a két világháború között. *Levéltári Szemle* 1978. 3. szám. 597-603.
- ZACHAR Péter Krisztián: A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a Budapesti Nemzetközi Vásár megszületésében. In: *Tudás és versenyképesség pannon szemmel – A Pannon Gazdaságtudományi Konferencia tanulmánykötete*. I. kötet 254-260.
- ZACHAR Péter Krisztián: A szakmai önkormányzatok létrejötte és fejlődése 1850-1918. In: *Autonómiák Magyarországon 1848-2000*. I-III. Szerk.: GERGELY Jenő. Budapest, 2005. I. kötet 115-125.
- ZACHAR Péter Krisztián: Az osztrák gazdasági kamarák hivatal- és autonómiatörténete. *KÚT – Az ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola kiadványa*. 2006. 2-3. szám. 115-137.
- ZACHAR Péter Krisztián: Fejezetek a magyar kereskedelmi és iparkamarák autonómia-történetéből (1848-1918). In: *Autonómiák Magyarországon 1848-1998*. Főszerk.:

GERGELY Jenő, szerk.: STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián. Budapest, 2004.
97-131.

ZEMPLÉNYI Imre: Az orvosi kamara feladatai. *Orvosi Hetilap*. 1936. évi I. szám. 1-5.

VIII. 2. 4. Interneten fellelt adatok és tanulmányok:

http://en.wikipedia.org/wiki/Bar_association#Commonwealth

<http://www.barcouncil.org.uk/aboutthebarcouncil/>

http://www.aekno.de/htmljava/a/kammerarchiv/rede_vogt_drhc.htm

<http://de.wikipedia.org/wiki/Rechtsanwaltskammer>

[http://www.foruminst.sk/index.php?&Mid=&Lev=&Ind=0&P=publ/nostratempora/7/nos
tratempora7,4_3,](http://www.foruminst.sk/index.php?&Mid=&Lev=&Ind=0&P=publ/nostratempora/7/nos
tratempora7,4_3)

Dokumentumok

1. A kereskedelmi miniszternek rendelete a kereskedelmi és iparkamarák tagjainak választásáról szóló rendszabályok módosítása, illetve kiegészítése tárgyában kibocsátott .../1919 K. M. számú rendelethez (Budapest, 1919. március előtt)
2. Az Országos Mezőgazdasági Kamara alapszabályai (Budapest, 1923. február 18.)
3. Az orvosi kamarák ügyrendje (Budapest, 1937. október 3.)
4. A Kecskeméti kamara ügyrendje (Kecskemét, 1941.)

A kereskedelmi miniszter rendelet[tervezet]e

a kereskedelmi és iparkamarák tagjainak választásáról szóló rendszabályok módosítása, illetve kiegészítése tárgyában kibocsátott .../1919 K.M. számú rendelethez.

A kereskedelmi és iparkamarákról szóló 1868. évi VI. t.c. 12. §-ában nyert felhatalmazás alapján a kereskedelmi és iparkamarák tagjainak választásáról szóló rendszabályok érvényesítése tárgyában .../1919 szám alatt kiadott rendeletem kiegészítéseként a következőket rendelem:

1.§.

Tekintettel arra, hogy a háború kitörése óta a kereskedelmi és iparkamarák a választások elé háruló akadályok folytán ujja nem alakulhattak, és így az új választások sürgős megejtése szükségessé vált, figyelembe véve másrésről, a mai rendkívüli körülményeket a választási eljárás egyszerűsítése és gyorsítása céljából elrendelem, hogy azoknak a kereskedelmi és iparkamaráknak újjáalakítása, melyeknek megbízatása lejárt, .../1919 szám alatt a kamarai választási eljárásról szóló rendeletnek a választási névjegyzék összeállítására vonatkozó s a 10-15. §-ban foglalt rendelkezés/ei/től⁵¹⁵ eltérőleg a választások a következőképen ejtessenek meg:

A választási névjegyzékek összeállítása mellőztetik, a⁵¹⁶ központi, valamint a választási bizottságok az előírt módon és idő alatt sürgősen megalakítandók. A megalakulás után a központi bizottság a kamarai ~~bel-és-küi~~⁵¹⁷ tagok választására valamennyi alkerületben 10 napi határidőt tűz ki s erről a választási bizottságokat a választási határidő kezdetét megelőzőleg legalább is 30⁵¹⁸ nappal értesíti.

Minden választási bizottság ~~mellé-egyidejűleg~~⁵¹⁹ a szavazati jogosultság megállapítása céljából egy szavazatszámoló bizottság/ot/⁵²⁰ alakít~~tatik~~⁵²¹, melynek tagjai a törvényhatóság első tisztviselője által kirendelt iparhatósági tisztviselő, továbbá a ~~törvényhatóság első tisztviselője által kijelölt~~⁵²² 1 iparos /és/⁵²³ 1 kereskedő ~~és a kamara közgyűlése által választott 1 iparos, 1 kereskedő~~⁵²⁴ és szükség esetén a kamara által kirendelt tisztviselő⁵²⁵, aki⁵²⁶ azonban szavazati joggal nem bír~~nak~~⁵²⁷.

A bíráló bizottság működését köteles megalakulásakor, de legalább is 30 nappal a választási határidő kezdete előtt megkezdeni, hivatalos óráit közhírré tenni és a választási⁵²⁸ közönséget felhívni hogy szavazati jogának érvényesíthetése érdekében a

⁵¹⁵ ceruzás betoldás

⁵¹⁶ ceruzás betoldás:mellőztetik. A központi....

⁵¹⁷ ceruzával áthúzva

⁵¹⁸ ceruzával: 40

⁵¹⁹ ceruzával áthúzva

⁵²⁰ ceruzás betoldás

⁵²¹ ceruzával áthúzva

⁵²² ceruzával áthúzva, föléírva: a vál. biz. tagjai közül 2-2, de legalább

⁵²³ ceruzás betoldás

⁵²⁴ ceruzával áthúzva

⁵²⁵ ceruzával áthúzva

⁵²⁶ ceruzával áthúzva

⁵²⁷ ceruzával áthúzva

⁵²⁸ ceruzával áthúzva

szavazási igazolványt /megfelelő okmányai/⁵²⁹ alapján a bírálóbizottságoknál meghatározza⁵³⁰.

Mindenki, aki a választáson aktív szavazati jogával élni kíván, tartozik e jogát a bírálóbizottság előtt a kereskedelmi és iparkamaráról szóló az 1869. (sic!) évi VI. t.c. 8. §-ban foglalt feltételeknek megfelelően okmányszerűen igazolni (iparigazolvány, vagy hatósági engedély, cégbejegyzési kivonat, a hatóság vagy a kamara által a szavazati jogosultság igazolása céljából már előzőleg kiállított hivatalos igazolvány, stb.) Esetleges visszaélések elkerülése céljából az okmányokon a szavazati igazolvány kiállításának ténye pecséttel feltüntetendő. A választáson csak azok szavazhatnak, akik a szavazólappal együtt szavazási igazolványukat is benyújtják. Egyebekben a választási eljárás .../1919 számú rendeletem előírása szerint eszközözlendő

A bírálóbizottság által kiállított szavazási igazolványon megjelölendő a szavazó neve, lakása, foglalkozása s a részvénytársaságnál a megbízás igazolása, ~~s amennyiben a szavazó jogát megbízottja által kívánja gyakorolni, annak a körülménynek az igazolása, hogy az igazolása, hogy az igazolvány tulajdonosa a kiküldendő vállalat vagy cég jogosult képviselője.~~⁵³¹

A szavazatbíráló bizottság működését legkésőbb 30 nap alatt befejezni köteles.

A szavazati igazolványt kérő fél, ha részére a szavazó bizottság az igazolvány kiállítását megtagadta, §⁵³² napon belül a központi választási bizottsághoz fordulhat, mely a vitás ügyekben §⁵³³ napon belül dönteni és arról a felet végzésileg értesíteni köteles.

Forrás: MOL Z 193. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara iratai. 49. doboz 38. tétel

⁵²⁹ ceruzás betoldás

⁵³⁰ ceruzával áthúzva, fölé: szerezze.

⁵³¹ ceruzával áthúzva

⁵³² ceruzával áthúzva, átírva: 5

⁵³³ ceruzával áthúzva, átírva: 5

Az Országos Mezőgazdasági Kamara alapszabályai

A kamara jellege, célja, címe, területe, székhelye és pecsétje.

1. § A mezőgazdasági érdekképviselétről szóló 1920. évi XVIII. tc. 3. §-ának rendelkezései alapján az ugyanott megjelölt célokkal törvényes mezőgazdasági érdekképviselési szervezet alakult, melynek szervezésénél és működésénél a törvény, az annak alapján kibocsátandó miniszteri rendeletek és a jelen alapszabályok rendelkezései irányadók.

2. § A törvényes mezőgazdasági érdekképviselési szervezet címe „Országos Mezőgazdasági Kamara”. Működési területe kiterjed Magyarország egész területére. Székhelye Budapest. Pecsétje az ország címere „Országos Mezőgazdasági Kamara” körirattal.

Az Országos Mezőgazdasági Kamara szervezete.

3. § A törvény értelmében az Országos Mezőgazdasági Kamara szervezetét alkotják: 1. a kamarai tagok közgyűlése, 2. a kamarai igazgatóválasztmány, 3. a kamarai szakosztályok és bizottságok, 4. a kamara elnöksége, 5. a kamarai tisztviselők.

Az Országos Mezőgazdasági Kamara tagjai.

4. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara a mezőgazdasági kamarák által választott tagokból áll. Minden mezőgazdasági kamara tagjai sorából 15 rendes és 10 póttagot választ az Országos Mezőgazdasági Kamarába, és pedig olyanképpen, hogy az 1920. évi XVIII. tc. 4. §-ában megjelölt mindenik érdekeltségi csoport egyenlően képviselve legyen.

Az Országos Mezőgazdasági Kamarának rendes tagjai még azoknak az országos mezőgazdasági és munkásterületeknek, mezőgazdasági szövetkezeteknek elnöke és igazgatója, amelyeket az Országos Mezőgazdasági Kamara javaslatára a földművelésügyi miniszter kijelöl.

5. § A törvény 39. §-a értelmében a választott rendes és póttagok fele három év múlva kilép. E kilépés kisorsolás útján történik, amely sorsolást az igazgatóválasztmány ülésén az elnökség ejti meg. A kisorsolt tagok azonban tagsági jogukat mindaddig gyakorolhatják, míg tagsági helyük szabályszerűen betöltve nincs.

6. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara közgyűlése a közigazgatás, a mezőgazdaság és mezőgazdasági munkásügyek körül érdemeket szerzett és az ország területén lakó egyének sorából a rendes tagok számának negyedrézéig kültagokat is választhat a kamarába. (T. 33. §) A kültagok választása 3 évre érvényes. Ha a megválasztott kültag meghal, lemond, vagy az ország területéről elköltözik, megüresedő helye új választással betölthető.

Az Országos Mezőgazdasági Kamara tagjainak jogai és kötelességei.

7. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara összes tagjainak joga van ahhoz, hogy a kamara közgyűléseire és amennyiben valamelyik szakosztályba vagy bizottságba megválasztottak, annak üléseire meghívassanak és ott megjelenhessenek, a tanácskozásban ügyrend szerint részt vehessenek, javaslatokat, indítványokat terjeszthessenek elő.

Az Országos Mezőgazdasági Kamara közgyűlésében szavazati joggal csak a rendes tagok bírnak.

8. § A kamarai tagok kötelessége, hogy vállalt tisztségüket az ország mezőgazdaságának előbbvitelére érdekében lelkiismeretes odaadással teljesítsék, a kamarai üléseken megjelenjenek, a kamara működését elősegítsék és esetleges megbízatásaikat tárgyilagosan és gondosan teljesítsék.

Akik a kamarai üléseken egy évnél tovább nem vesznek részt, és elmaradásukat elfogadhatóan nem igazolják, a kamarai tagok közül törölendők.

9. § A kamarai tagság díjtalan közfeladat. Azoknak a tagoknak azonban, akik nem laknak a kamara székhelyén, az ülésen való megjelenésük alkalmával felmerült útiköltségeit a kamara megtéríti. E megtérítés mérvét időről-időre az igazgatóválasztmány állapítja meg.

Nagyobb munkafeladat esetén az igazgatóválasztmány tiszteletdíjat is engedélyezhet.

10. § A kamarai tag nem vehet részt olyan ügyek gyűlési tárgyalásában, vagy megbízással nyert elintézésében, amely ügy a saját vagy közvetlen hozzátartozói anyagi vagy személyes érdekeit érinti. Erre a kamara elnöksége az illető tagok figyelmeztetheti, kétség esetén a tagot igazolóbizottság elé utasíthatja.

Az Országos Mezőgazdasági Kamara közgyűlése.

11. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara közgyűlése a kamara elhatározásainak legfőbb szerve. Kizárólagosan a közgyűlésnek van fenntartva a következő ügyekben való határozás:

1. az alapszabály módosítása,
2. ügyrend és egyéb kamarai szabályok megalkotása és megváltoztatása,
3. évi költségvetés megállapítása,
4. évi zárszámadás megállapítása,
5. ingatlanszerzés, megterhelés, eladás, kölcsönfelvétel, általában vagyoni jogilag kötelező szerződések jóváhagyása,
6. perindítás, permegszüntetés, perbeli egyességek kötése,
7. elnök, alelnök választása,
8. igazgatóválasztmányi tagok választása, szakosztályok szervezése és azok szavazatainak előírása, igazoló-, számvizsgáló- és fegyelmi bizottságok tagjainak megválasztása, a szakosztályok és bizottságok módosítása és megszüntetése,
9. igazgató megválasztása,
10. tisztviselői állások szervezése,
11. kamarai kültagok választása,
12. kamarai tagok törlése felett határozás,
13. kamarai intézmények létesítésének jóváhagyása,
14. tisztviselők nyugdíjazása felett határozás,

12. § A közgyűlés összehívására az elnök jogosult, akadályoztatása esetén az első alelnök, ennek akadályoztatása esetén a második alelnök hívja össze. A földművelésügyi miniszter rendeletére bármikor összehívandó a közgyűlés. 20 rendes tag írásban kifejezett kívánságára, vagy a számvizsgáló bizottság óhajára is össze kell hívni a közgyűlést, legkésőbb 15 nap alatt.

13. § Rendes közgyűlést évente legalább kétszer kell tartani. Egyiket, melynek a jövő évi költségvetés feltétlen tárgysorozatára tűzendő, október hó végéig, a másikat, melyre az évi zárszámadás előterjesztendő, május hó végéig. Ez utóbbi közgyűlésre a kamara múlt évi tevékenységéről jelentés is előterjesztendő.

14. § A közgyűlési meghívó a kamara összes tagjainak a gyűlés napját megelőzőleg 10 nappal postán megküldendő, a meghívón a tárgysorozat is közlendő.

15. § A közgyűlés határozatképességéhez legalább 25 szavazatra jogosult tag jelenléte szükséges. Határozatképtelenség miatt meg nem tartható közgyűlést 14 nap utánra ugyanazon tárgysorozattal azon megjegyzéssel kell összehívni, hogy ez a megjelenők számára való tekintet nélkül határozatképes lesz.

16. § A kamara ülései nyilvánosak, olyan tárgyakat azonban, amelyeket az elnök vagy az ülés tagjainak többsége nem tart nyilvánosan tárgyalhatónak, vagy amelyeket a földművelésügyi miniszter titoktartás feltétele mellett közöl, zárt ülésben kell tárgyalni (T. 41. §) A kamarai közgyűlés egyszerű szavazattöbbséggel hozza határozatait.

Igazgató választmány.

17. § Az ügyek állandó vitelére a 45 tagú igazgató választmány tagjait az Országos Mezőgazdasági Kamara közgyűlése választja 3 évre a kamara rendes tagjaiból.

18. § Az igazgató választmánynak hivatalból tagjai az elnök, alelnökök, elnöke a kamarai elnök, helyettese az első alelnök, akit akadályoztatása esetén a második alelnök helyettesít, szavazatjog nélküli tagja az igazgató.

Meghívandók továbbá az igazgatóválasztmányi ülésekre a kerületi mezőgazdasági kamarák igazgatói, akik az üléseken szavazati jog nélkül vesznek részt.

19. § Az igazgató választmány a szükséghez képest tart üléseket, 5 igazgatóválasztmányi tag írásban kifejezett kérelmére azonban bármikor összehívandó. Határozat hozatalához az elnökön kívül a választmány szavazatjogú 5 tagjának jelenléte szükséges.

20. § Az igazgató választmány a kamara nevében végzi mindazt, ami nem tartozik kifejezetten a közgyűlés hatáskörébe. Elébe terjesztendő minden olyan fontosabb elvi kérdés, ami a kamara területének mezőgazdasági viszonyait érinti és a kamara által képviselt mezőgazdasági érdekeltségek állásfoglalását igényli. Az igazgató választmány elhatározása alá bocsátandó minden olyan kezdeményezés, ami a kamarából kiindul. Az egyes szakosztályok és bizottságok által megtárgyalt ügyeket és a közgyűlés által tárgyalandó ügyeket is az igazgató választmány elé kell terjeszteni. A kamara közgyűlése utólagos bejelentés kötelezettsége mellett olyan ügyekben is felruházhatja az igazgató választmányt a végérvényes határozás és intézkedés jogával, amelyek különben a közgyűlés hatáskörébe tartoznak.

Szakosztályok és bizottságok.

21. § A kamara közgyűlése az egyes kérdések szakszerű megtárgyalására és előkészítésére ahhoz értő tagjaiból a szükséghez képest szakosztályokat alakíthat.

A szakosztályoknak hivatalból tagjai a kamara elnöke, alelnökei és az igazgató. Elnökét tagjai sorából mindenik szakosztály maga választja.

Az egyes szakosztályok a közgyűlés által megállapított tagjai számának fele részéig nem kamarai tagokból is kiegészíthetik magukat és szükség szerint alkalmilag is felkérhetnek egyes szakférfiakat az ügyek megvilágítására, akik azonban szavazatukkal nem vehetnek részt a szakosztály megállapodásaiban.

22. § A szakosztályok kötelesek alaposan megtárgyalni, előkészíteni, véleménnyel ellátni az elnökség által hozzájuk utalt ügyeket, de önként tárgyalás alá vehetnek bármely szakkérdést és a mezőgazdaság bármely ágának fejlesztésére önálló javaslatokat és előterjesztéseket is tehetnek. A megállapodásuk eredményét az igazgató választmány elé kell terjeszteniük, mely azokat a kamara nevében határozattá emelés, vagy a közgyűlés elé terjesztés végett tárgyalás alá veszi.

23. § A kamara közgyűlése meghatározott feladatkörrel állandó vagy ideiglenes jellegű bizottságot választhat és azok tagjainak számát megállapíthatja és a tagokat rendes tagjai sorából megválaszthatja.

Mindenesetre szervezni kell az alábbi állandó jellegű bizottságokat:

a) az igazoló bizottságot, melynek 5 tagja választandó a kamarában képviselt öt érdekeltségi csoportból. Elnöke a kamara elnöke, vagy általa megjelölendő helyettese,

b) számvizsgáló bizottságokat az öt érdekeltségi csoportból öt taggal: elnökét a bizottság maga választja,

c) fegyelmi bizottságot, öt taggal, az öt érdekeltségi csoportból, saját maga által választott elnökkel.

E bizottságok feladatait és jogkörét részletesen a kamara ügyrendjében, számviteli és fegyelmi szabályaiban kell megállapítani.

Elnökség.

24. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara három év tartamára elnököt és három alelnököt választ. A választás a földművelésügyi miniszter jóváhagyásával érvényes. (T. 40. §)

Az elnök és alelnök választása közfelkiáltással vagy titkos szavazás útján történik.

25. § A kamara működését az elnök irányítja. Az igazgató és a tisztviselői kar segítségével intézi a folyó ügyeket, vagy pedig a tárgyak természetéhez képest mérlegelve, az egyes szakosztályok, bizottságok, vagy az igazgatóválasztmány elé utalja azokat. Összehívja a kamara közgyűléseit, az igazgatóválasztmány üléseit és vezeti azok tárgyalásait.

E teendőiben az elnököt az első alelnök, annak akadályoztatása esetén a második alelnök helyettesíti.

26. § Kifelé az Országos Mezőgazdasági Kamarát az elnök képviseli. A kamara hivatalos kiadmányait az igazgatóval együtt ő írja alá. Vagyonilag kötelező okiratokra azonban rajtuk kívül még egy igazgatóválasztmányi tag aláírása is szükséges.

27. § Elnök, alelnökök és igazgató alkotják a kamara elnöki tanácsát, mely az elnök által eléje utalt ügyek megtárgyalásával, az elnököt a kamara vezetésében támogatja.

Kamarai tisztviselők.

28. § A kamarai ügyeket rendszeres illetményekkel alkalmazott igazgató és megfelelő számú tisztviselő látja el.

Igazgatóul csak főiskolai végzettséggel és megfelelő közgazdasági ismeretekkel bíró egyén alkalmazható.

Alkalmazásához a földművelésügyi miniszter megerősítése szükséges. (T. 46. §)

Az igazgatói állást, kivéven az első kinevezést (46. §), nyilvános pályázat útján a kamara közgyűlése titkos szavazással tölti be.

29. § Az igazgató az Országos Mezőgazdasági Kamara hivatali vezetője, egyúttal a kamara összes tisztviselőinek közvetlen hivatali főnöke, kiknek munkabeosztása felett rendelkezik.

30. § A kamara az igazgató segítségére szükséghez képest rendszeres illetménnyel ellátott tisztviselőket, vagy ideiglenes munkaerőket alkalmaz. Fogalmazáshoz szükséges személyzethez tartozó állásokra csak főiskolai végzettségű és közgazdasági ismeretekkel bíró egyének választhatók. Tisztviselői állások ideiglenes betöltésére az igazgató választmány, ily állások rendszeresítésére és végleges betöltésére pedig a közgyűlés jogosult. Az ideiglenes munkaerőket az igazgató alkalmazza.

31. § Úgy az igazgató, mint a többi tisztviselő és alkalmazottak illetményeit a kamara költségvetésébe kell beállítani.

32. § A kamara rendszeres illetménnyel ellátott és a közgyűlés által véglegesített tisztviselői, alkalmazottai, kivéve az ideiglenes munkaerőket az állami tisztviselők nyugdíjszabályzatához hasonló nyugdíjigénnyel bírnak, azokkal az eltérésekkel,

amelyeket a kamara nyugdíjszabályzata esetleg előír. Az előző szolgálati évek beszámítása tekintetében a közgyűlés határoz.

33. § Úgy az igazgatónak, mint a kamara összes tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak szolgálati és fegyelmi viszonyairól, valamint a felelősségre vonatkozóan a kamara közgyűlése által megállapított szolgálati és fegyelmi szabályok az irányadók.

Költségvetés, zárszámadás, vagyonkezelés.

34. § A kamara jövő évre előirányzott kiadásait és várható bevételeit tartalmazó költségvetést minden évben az őszi közgyűlés elé kell terjeszteni.

35. § Az elmúlt évi kiadásokról, bevételekről és vagyonkezelésről zárszámadást és mérleget kell készíteni és azt a kamarai számvizsgáló-bizottság jelentésével együtt a tavaszi közgyűlés elé kell terjeszteni.

36. § A kamara pénzkészletét és értékpapírjait a kamara székhelyén levő és az igazgató választmány által megjelölt teljesen megbízható pénzügyintézetnél folyószámlán kell kezelni. Nagyobb összegeknek más módon való gyümölcsöztetéséről az igazgató választmány javaslatára a közgyűlés határoz.

37. § A költségvetés keretén belül utalványozásra az elnök és az igazgató együttesen jogosultak, akadályoztatásuk esetén általuk személy szerint megjelölt helyetteseik. A költségvetés keretén belül rendszeresen ismétlődő kiadásokat, illetményeket, azonkívül kisebb mérvű váratlan kiadásokat az igazgató is kiutalványozhat.

38. § Rendkívüli szükség esetén az igazgató választmány olyan kiadások utalványozását is engedélyezheti, amelyek a költségvetésbe felvéve nincsenek. Ilyen kiadások azonban és azok indokolása jóváhagyás végett a legközelebbi közgyűlés elé terjesztendők.

39. § A kamara összes bevételeiről és kiadásairól pontos könyvelést, ingó és ingatlan vagyronról pedig leltárt kell vezetni. Egyebekben a vagyonkezelés és a számvitel részleteit a kamara számviteli szabályzata és ügyrendje szabályozza.

Közlemények.

40. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara hirdetményeit, közleményeit és közgyűlési meghívóit a kamara hivatalos lapjában kell közzétenni és a hivatalos lapot a kamara minden tagjának meg kell küldeni.

Ha a kamarának nincs hivatalos lapja, a hivatalos közleményeket tartalmazó hírlapokat időközönként az igazgató választmány jelöli ki és erről a tagokat értesíti.

Felügyelet.

41. § Az Országos Mezőgazdasági Kamara felett a felügyeletet a földművelésügyi miniszter (T. 50. §) gyakorolja. A felügyeleti jog gyakorolhatása érdekében a kamara közgyűléseinek és igazgató választmányának gyűlési meghívóit és tárgysorozatát a földművelésügyi miniszternek oly időben kell megküldeni, hogy magát a gyűléseken képviseltesse.

A közgyűlési jegyzőkönyvnek másolatát legkésőbb négy hét alatt a földművelésügyi miniszterhez fel kell terjeszteni.

Alapszabályok módosítása.

42. § Az országos Mezőgazdasági Kamara jelen alapszabályait csak a kamara közgyűlése módosíthatja. Alapszabály-módosító határozathoz a földművelésügyi miniszter jóváhagyása szükséges.

Kelt Budapesten, az Országos Mezőgazdasági Kamara alakuló üléséből, 1923.
február hó 18-án.

Gróf Almásy Imre dr. s. k.
elnök.

Koós Mihály dr. s. k.
igazgató.

82.457/1923.

XII. A. 2. ü.-o.

Jóváhagyom

Budapest, 1923. évi május hó 2-án.

Szabó s. k.

(P. H.)

Forrás: *Az Országos Mezőgazdasági Kamara alapszabályai. Az Országos Mezőgazdasági Kamara kiadványai.* Pátria, Budapest, 1926.

Az orvosi kamarák ügyrendje

A) A kerületi kamarák ügyrendje

(Az ügyrend szövegében az orvosi rendtartásról szóló 1936. évi I. tc. rövidítése: T., a kamarai ügyrend rövidítése: Ü.)

I. Általános határozmányok.

Hatáskör.

1. §. A kerületi kamarák hatáskörének területi határait a belügyminiszternek 210/1936. B. M. I. számú rendelete írja elő. Ugyanezen rendelet állapítja meg a kerületi kamarák székhelyét is.

Pecsét.

2. §. (1) A kerületi kamarák hivatalos pecsétje a magyar állam kiscímere körirattal. Körirat gyanánt minden kamara azt a szöveget használja, amely szöveggel a 210/1936. B. M. I. sz. rendelet az egyes kamarákat megjelöli.

(2) A kamarák fegyelmi bíróságának pecsétje azonos az (1) bekezdésben körülírt peeséttel, de a szöveghez a „fegyelmi bírósága” toldat járul.

(3) A kamarák pénztárának pecsétje azonos a rendes kamarai pecséttel, de a szöveghez „pénztára” szó csatolandó.

(4) Amennyiben a kamara más szerveinek is külön. pecsétre volna szüksége, aziránt a választmány külön intézkedik

Hivatalos nyelv.

3. §. A kamara hivatalos nyelve a magyar, de a nemzetközi érintkezésben a kölcsönös előzékenység kívánalmi irányadók.

Működési év.

4. §. A kamara működési és számadási éve a naptári év.

Közgyűlés.

5. §. (1) A kerületi kamara közgyűlésének tagja a kamara tagjai sorába felvett valamennyi orvos, kivéve azt, akit a T. 27. és 42. §-a értelmében az önkormányzatban való részvételből kizártak.

(2) A közgyűlés faladatkörébe tartozik:

a) a tisztikarnak, a kerületi és az országos választmány tagjainak, az országos közgyűlésbe, valamint a törvényhatósági bizottságba (1929:XXX. tc. 4. §. (3) bek.) kiküldötteknek, végül a 880/1936. B. M. sz. rendelet 6. §. (1) bek.-nek megfelelően a kamarai II. fokú tagdíjmegállapító bizottság elnökének, helyettes elnökének, rendes- és póttagjainak választása;

- b) az évi költségvetés megállapítása, zárszámadás felülvizsgálása, felmentvény megadása, megtagadása;
- c) a kamarai tagsági díj mértékének (kulcsának) megállapítása;
- d) határozás vagyon szerzése, elidegenítése, megterhelése, háromnál több évre terjedő terhes szerződés kötése ügyében;
- e) határozás a tisztikar tagjainak tiszteletdíja kérdésében;
- f) a kamara évi működéséről szóló jelentés megállapítása;
- g) állásfoglalás és javaslatétel közegészségügyi és orvoskari kérdésekben, ideértve az orvosi díjszabás kérdését is;
- h) segélyalap létesítése;
- i) a választmány határozatai ellen benyújtott fellebbezések eldöntése;
- j) a választmány által, vagy annak útján előterjesztett, továbbá a közgyűlésen benyújtott módosító indítványok tárgyalása és azok felett való határozás;
- k) a képviselői közgyűlés kiküldötteinek megválasztása;
- l) helyi bizottság alakítása tekintetében javaslatétel (T. 8. §. (1) és (5) bek.);
- m) mindaz a tennivaló, amelyet jogszabály kifejezetten a közgyűlés hatáskörébe utasít, úgyszintén azok az ügyek, amelyeket a választmány állásfoglalás végett a közgyűlés elé terjeszt.

1. A közgyűlés összehívása.

6. §. (1) Évenként legalább egy közgyűlést kell tartani. Az elnök közgyűlést bármikor összehívhat; a tagok 1/10 részének indítványára a saát kezüleg aláírt indítvány kézhezvételétől, a választmány határozatára pedig a határozat hozatalától számított 30 napon belül összehívni köteles. (T. 4. §. (3) bek.)
- (2) A közgyűlés nyilvános. Az elnök a közérdek vagy valamelyik kamarai tag jogos magánérdekének védelme céljából elrendelheti a nyilvánosság kizárását.
- (3) A közgyűlés akkor határozóképes, ha a szavazásra jogosult tagok 1/3-a jelen van. Ha a közgyűlésen a szavazásra jogosult tagok 1/3-a nem volt jelen, 8 napon túl, de 30 napon belül újabb közgyűlést kell tartani, amely a megjelentek számára tekintet nélkül határoz.
7. §. (1) A közgyűlés összehívása a napirend tárgysorozatát magábanfoglaló meghívónak minden közgyűlési tag részére 3 nappal a közgyűlés előtt való egyszerű postai elküldésével történik. Az egyéni meghíváson kívül a tárgysorozatot magában foglaló meghívót a Budapesti Közlönyben egyszer közzé kell tenni.
- (2) A rendes közgyűlésre való meghívót a közgyűlés napját megelőzően legalább 10 nappal, a rendkívüli közgyűlésre szóló meghívót a közgyűlés napját megelőzően legalább 5 nappal kell közzétenni.
- (3) Választási közgyűlés összehívása a 600/1936. B. M. I. sz. rendelet előírásai szerint történik.
- (4) A közgyűlés határnapjáról az Országos Kamara is értesítendő 14 nappal előbb.
8. §. Ha a közgyűlés összehívása iránt azonos tárgysorozat megjelölésével több kérelmet terjesztettek elő, az elnök a közgyűlést a korábban előterjesztett szabályszerű kérelem alapján hívja egybe.
9. §. A rendkívüli közgyűlés csak azzal a tárggyal foglalkozhat, amelynek tárgyalása céljából összehívták, vagy amiért az elnök saját elhatározásából összehívta.
10. §. A tagok 1/10 részének indítványa folytán összehívott közgyűlés elsősorban afelett határoz, hogy kívánja-e tárgyalni az összehívási kérelemben megjelölt tárgyat vagy sem?
11. §. Ha a döntés igenleges, a tárgyalást azonnal meg kell kezdeni; ellenkező esetben a rendkívüli közgyűlést azonnal be kell rekeszteni. Nemleges döntés esetén ugyanazon tárggyban újabb rendkívüli közgyűlés megtartása iránti kérelmet a megíúsult közgyűlés határnapjától számított 3 hónapon belül nem lehet előterjeszteni.

12. §. A közgyűlés rendszerint addig tart, amíg a tárgysorozat tárgyalása befejezést nem nyert.

13. §. Amennyiben a tárgysorozat tárgyalása este 10 óráig befejezhető nem volna, az elnök a közgyűlést indítványra és többségi határozatra elnapolni köteles és egyidejűleg kihirdeti a folytatólagos közgyűlés határnapját a következő 8 nap valamelyikére.

14. §. Ha nyilvánvaló, hogy a közgyűlés a tárgysorozattal még aznap végezni tud és fog, a tárgyalás időtartama a jelenlevők többségi határozatával este 10 órán túl is meghosszabbítható.

2. Napirend.

15. §. (1) A közgyűlés tárgysorozatát a választmány állapítja meg.

2. §. A napirendben meghatározott sorrendtől csakis a közgyűlésen jelenlevőknek az elnök javaslatára egyszerű szótöbbséggel hozott határozata alapján lehet eltérni.

(3) A napirendet megelőző minden esetleges felszólalást, vagy kérdést a titkárnál a közgyűlés megnyitása előtt legalább fél órával be kell jelenteni. Az elnök a felszólalást saját hatáskörében is megengedheti; ellenkező esetben a bejelentő kívánságára a közgyűléshez kérdést intéz, amely előlött vita nélkül, egyszerű szavazással dönt. Napirend előtti felszólalás ideje 10 perc, amit meghosszabbítani nem lehet.

(4) A napirend előtti felszólalásra vagy az elnök, vagy a tárgy természete szerint a kamara egyik tisztviselője válaszol. Napirend előtti, valamint személyes kérdésben elhangzott és az Ü.-hez való fel- és hozzászólás, továbbá az ezekre adott válasz vita és határozathozatal tárgya nem lehet.

16. §. Személyes kérdésben való felszólalásra az elnök adhat engedélyt.

17. §. A felszólalás időtartama személyes kérdésben is 10 perc, ami az elnök indítványára legfeljebb 5 perccel, egyszerű szavazással hozott határozattal egy ízben meghosszabbítható.

18. §. Az Ü.-hez való felszólalásra is az elnök ad engedélyt. A felszólalás legfeljebb 5 percig tarthat, amit meghosszabbítani nem lehet.

3. Érdekeltség.

19. §. (1) A közgyűlési tag, aki a tárgyalás alatt álló ügyek valamelyikében érdekelt, az illető ügy tárgyalásában és az erre vonatkozó határozathozatalban részt nem vehet.

(2) Az érdekelttség kérdését az elnök vagy bármely közgyűlési tag az ügy eldöntését célzó szavazás elrendeléséig felvetheti.

(3) A közgyűlés először az érdekelttség megállapítása kérdésében dönt egyszerű szavazással.

(4) Ha ez a megállapítás igenleges, az érdekelt közgyűlési tag az üléstermet a kérdéses ügy tárgyalása és a vonatkozó határozathozatal idejére elhagyni köteles.

4. Indítványok.

20. §. A közgyűléshez intézendő önálló indítványokat, úgyszintén a napirend egyes tárgyaira vonatkozó módosító indítványokat a titkárnál írásban kell bejelenteni.

21. §. A közgyűlés az önálló indítványokat csak akkor tárgyalhatja, ha azok napirendre vannak tűzve. Hogy az ilyen indítvány a választmány által előkészíthető, a napirendbe felvehető és a közgyűlési meghívóban közzétehető legyen, azt legalább a közgyűlés előtt 20 nappal kell benyújtani. Később benyújtott indítványoknak a közgyűlés napirendjére tűzése felől a választmány vagy az elnök legjobb belátása szerint határoz. Az ilyen tárgyalás elé viendő önálló indítványokat az elnök pótlólag bejelenti a közgyűlésnek.

22. §. Az olyan önálló indítványokat, melyek elkésve érkeztek be és a választmány ezen közgyűlés napirendjébe felvehetőnek nem találta, a közgyűlés a választmányhoz utasítja

tárgyalás és saját hatáskörében való elintézés, avagy a legközelebbi rendes vagy külön összehívandó rendkívüli közgyűlésen való elintézés céljából.

23. §. A napirenden levő tárgyakra vonatkozó és írásba foglalt utódosító indítványokat a közgyűlésen is be lehet nyújtani. Az ilyen módosító indítványokat a közgyűlés érdemben tárgyalhatja, de mellőzésüket és elhalasztásukat is elhatározhatja. Az utóbbi esetben a módosító indítványban érintett tárgy feletti érdemi döntést is el kell halasztani.

3. A közgyűlés elnöke.

24. §. (1) A közgyűlésen vagy az elnök, vagy az alelnök, akadályoztatásuk esetén a jelenlevő legidősebb választmányi tag, mint korelnök elnököl.

(2) Az elnök a közgyűlés jegyzőkönyvének vezetésére a titkár segítségére jegyzőt kér fel.

6. Előadó.

25. §. A választmány által előterjesztett tárgynak előadói a közgyűlésen a tárgy természete szerint a titkár (főtitkár), a pénztáros vagy az ügyész, avagy a választmány által megbízott előadók.

26. §. A választmányi előterjesztésekkel szemben esetleg felmerülő kisebbségi vagy különvélemény előterjesztésére külön előadót is ki lehet jelölni.

27. §. Az önálló indítvány közgyűlési előadója rendszerint az indítványozó, akit azonban előre bejelentett akadályoztatása esetén a tárgy természete szerint illetékes kamarai tisztviselő helyettesít. Ha az indítványozó a közgyűlésen nem jelenik meg és akadályoztatását előre be nem jelenti, indítványát visszavontnak kell tekinteni és az csak abban az esetben tárgyalható, ha a választmány vagy a közgyűlés valamelyik tagja az indítványt magáévá tette.

7. Vita.

28. §. A közgyűlés rendszerint minden tárgy felett előbb általánosságban tárgyal és határoz, csak azután tér át a részletes tárgyalásra. Ha azonban a tárgy természete megengedi, a szétválasztott tárgyalást mellőzni kell. A szétválasztott tárgyalás mellőzése tárgyában az elnök vagy az előadó indítványára legfeljebb két szónok meghallgatása után a közgyűlés határoz. A részletes tárgyalás szakaszonként, pontonként vagy bekezdésenként történik. Az elnök, vagy az előadó javaslatára legfeljebb két szónok meghallgatása után a közgyűlés több, egymással összefüggő szakasz, pont vagy bekezdés egyszerre való tárgyalását határozhatja el.

29. §. Az elnöki és az előadói előterjesztésektől eltekintve, minden más felszólalás rendszerint 10 percig tarthat. Ezt az időtartamot a felszólaló kérésére a közgyűlés vita nélkül, egyszerű szavazással hozott határozatával egy ízben 5 perccel meghosszabbíthatja. Mind az általános, mind a részletes tárgyalás során az Ü. 38-41. §-aiban foglaltak kivételével mindenki csak egyszer szólalhat fel.

30. §. Választmányi előterjesztéseknél az első felszólalás az előadót illeti, utána az esetleges kisebbségi előadónak, vagy a különvélemény előadójának van szólásjoga.

31. §. (1) Napirendre tűzött önálló indítványok esetében az első szó mindig az indítványozót illeti, utána sorrendben a választmányi állásfoglalás, majd az esetleges kisebbségi vagy különvéleményi előadók és ezekután az esetleges ellenindítvány betervezői kerülnek sorra.

(2) Azok, akik a most említetteken kívül még felszólalni kívánnak, a jegyzőnél kötelesek jelentkezni annak bejelentésével, hogy a választmányi előterjesztés, illetve indítvány mellett vagy ellen kívánnak-e felszólalni. A jegyző a felszólalni kívánókat feljegyzi és pedig külön a választmányi előterjesztés vagy indítvány mellett és külön az ellene felszólalni kívánókat.

32. §. A hozzászólókat a jelentkezés sorrendjében az elnök hívja fel és pedig akként, hogy mindaddig, amíg az előterjesztés vagy az indítvány mellett és ellen vannak szólanó kívánók, azok felváltva szóljanak a tárgyhöz.

33. §. Ha a közgyűlés elnöke maga kíván indítványt tenni vagy valamely tárgy feletti vitában résztvenni, akkor a vita és az azt követő szavazás vezetését helyettesének adja át.

34. §. Ha többé senki sincs szólásra feljegyezve, az elnök a vitát bezárja.

35. §. Ha a vita a tárgysorozat valamely pontja felett 2 óránál hosszabb ideig tartott és a tárgyhöz már legalább 4 közgyűlési tag szólott hozzá, a közgyűlés az elnök vagy valamely közgyűlési tag indítványára vita nélkül, egyszerű szavazással a hozzászólások időtartamát tetszés szerint korlátozhatja.

36. §. A tisztikari vagy választmányi tagok felvilágosító felszólalásainak időtartamára ez a korlátozás nem vonatkozik.

37. §. Ha a tárgysorozat illető pontjára vonatkozólag a vita a korlátozás ellenére is eltartott még további 2 órán át, a közgyűlés az elnök vagy bármely közgyűlési tag indítványára vita nélkül, egyszerű szavazással elhatározhatja, hogy a szóbanforgó kérdésben a tárgyalást berekeszti.

38. §. Ha a közgyűlés a vita bezárását elhatározza, az elnök az ülést 5 percre felfüggeszti; ezalatt a szólásra feljegyzettek közül egyrészt azok, akik a tárgyalás alatt álló ügy mellett, másrészt azok, akik ellene vannak, a maguk sorából egy-egy szónokot jelölnek ki és azt az elnöknek bejelentik. A gyűlés újbóli megnyitása után ezeknek legfeljebb 10 perces beszéd elmondására van joguk. Eza korlátozás a zrszóra jogosultakra nem vonatkozik. Ha az 5 perc letelte után szónokok nem jelöltetnek ki, az elnök a vitát befejezettnek nyilvánítja.

8. Zárszó.

39. §. A vita befejezése után a szavazás előtt a zárszó jogán még egyszer felszólalhatnak:

a) általános vita után az indítványozó, az előadó és a kisebbségi vagy különvéleményi előadó. Esetleges ellenindítvány benyújtója csak akkor, ha az ellenindítványt rajta kívül még legalább 14 jelenlévő tag aláírta.

b) a részletes vita után csak az előadó;

c) ha a vita nem oszlott meg általánosra és részletesre, szintén csak az előadó.

9. Soron kívüli felszólalások.

40. §. (1) Rövid felszólalásra az Ü. 38. §-ának figyelembevételével bármikor engedélyt kérhetnek azok, akik

a) személyes megtámadás visszautasítása;

b) félreértett szavaik helyreigazítása;

c) az Ü. valamely rendelkezésének a fennforgó esetre való alkalmazása;

d) közgyűlés megkövetése;

e) a vita bezárása iránti indítvány előterjesztése;

f) halasztó indítvány előterjesztése;

g) indítvány visszavonása;

h) határozatképesség megállapítása céljából kívánnak felszólalni, amely alkalommal azonban felszólalásukban semmi más tárgyra nem terjeszkedhetnek ki és felszólalásuk időtartama 5 percnél tovább nem tarthat.

(2) Az elnök belátása szerint dönti el, hogy ez a)–d) pontokban felsorolt jogcímek alapján kért felszólalás azonnal, vagy csak a napirend letárgyalása után történjék-e meg.

(3) Az e)–g) pontok alapján kért felszólalásokra az engedélyt azonnal meg kell adni.

41. §. Az elnök bármikor, a tisztikari tagok és az előadók felvilágosítások adása végett az elnök hozzájárulásával soronkívül bármikor felszólalhatnak.

42. §. Az indítványtevő indítványát visszavonhatja; ha azonban a választmány vagy a közgyűlés valamelyik tagja az indítványt már magáévá tette, az indítványozó jogaival él és a tárgyalást az indítvány fölött folytatni kell.

10. A tanácskozás rendjének fenntartása.

43. §. (1) Az elnök örökös a tanácskozási szabályok megtartása felett, ügyel a csend és rend fenntartására.

(2) Joga van a tárgytól eltérő szónokot a tárgyra utalni, a rendet és az illemt sértő szónokot rendre-utasítani.

(3) Attól a szónoktól, aki ugyanazon beszéde folyamán másodszor is rendreutasításban részesül, az elnök a szót megvonhatja.

44. §. A szónokot beszédében félbeszakítani az elnökön kívül senkinek sem szabad.

45. §. Az Ü. 43 §-át alkalmazni kell a közgyűlés mindazon tagjaival szemben, akik a csendet és rendet zavarják. Ha az ismételt rendreutasított közgyűlési tag rendet és csendet háborít, az elnök utasítja az ügyészt a fegyelmi eljárás megindítására.

46. §. Ha az elnök a tanácskozás rendjét és nyugaltságát veszélyeztetve látja, az ülést felfüggesztheti és ismételt felfüggesztés után azt fel is oszlathatja.

47. §. Az elnök a közgyűlés feloszlataása esetében 8 napon túl, de 30 napon belül tartandó új közgyűlést hív össze, amelynek meghívóján az előző közgyűlés feloszlataásának megemlétesével az ezen el nem intézett tárgyakat kell napirendre tűzni. Ezen folytatólago közgyűlés a megjelent tagok számaára t-aló tekintet nélkül határozatképes.

11. A kérdés feltevése.

48. §. Az elnök a vita berekesztése után felteszi a kérdést szavazásra. A kérdés feltevésehez a köz-gyűlés tagjai közül legfeljebb 2 szónok 5–5 percnél nem hosszabb ideig szólhat hozzá.

49. §. A kérdést úgy kell feltenni, hogy afelett vagy igennel, vagy nemmel lehessen szavazni.

50. §. (1) A kérdés feltevése-nél feltétlenül elsőbbsége van annak az indítványnak, amely a tárgy felett napirendretérést vagy a tárgyalás mellőzését javasolja.

(2) Elsőbbsége van a tárgyalás elhalasztását kívánó indítványnak afelett, amely a vita alatti tárgy érdemében kíván határozatot.

(3) Elsőbbségük van a módosító indítványoknak az előadói javaslattal szemben. A módosító indítványok közül viszont mindig azt kell előbb bocsátani szavazásra, amelynek elfogadása által minél több indítvány elesik.

12. Szavazás.

51. §. (1) A határozatot rendszerint szavazással kell megállapítani.

(2) A szavazásban való részvétel nem kötelező.

52. §. Szavazásra jogosult a kamara minden tagja, kivéve azokat, akik az önkormányzatból kizárattak.

53. §. Az elnök minden esetben elrendelheti, hogy közgyűlés szavazással határozzon. 10 jelenlevő közgyűlési tag kívánságára el kell rendelni a szavazást.

54. §. Ha a szavazás megkezdése előtt az elnök tudomására jut, hogy a közgyűlés tagjai között szavazásra jogosulatlan egyén van, azt az elnöknek a szavazás megkezdése előtt el kell távolíttatnia. Jogosulatlan egyén jelenlétét rövid úton bárki bejelentheti az elnöknek.

55. §. Szavazás közben beszédet tartani vagy a szavazatot indokolni nem szabad.

56. §. A szavazás nyílt vagy titkos. A nyílt szavazás egyszerű vagy névszerinti. A titkos szavazásnál az elnök szavazatszedő hízottságot jelöl ki. A titkos szavazás nem akadályozza a közgyűlés folytatását.

57. §. (1) A közgyűlés rendszerint egyszerű szavazással határoz.
(2) Az egyszerű szavazás felállással történik.
(3) Az egyszerű szavazásnál azok, akik a javaslatot vagy módosítást elfogadják, felállanak. Ellenpróba ugyancsak felállással történik.
(4) Egyszerű szavazásnál az ellenpróbát el kell rendelni. A szavazatok összeszámlálását mind a szavazásnál, mind az ellenpróbánál a titkár (főtitkár) vagy az elnök által kijelölt kamarai tisztikari tag teljesíti.
58. §. (1) Névszerint kell szavazni, ha azt legalább a jelenlevők 1/3-a, legfeljebb azonban 30 jelenlevő közgyűlési tag sajátkezű aláírásával írásban kéri. Az elnök bármikor elrendelheti a névszerinti szavazást.
(2) A szavazásra felhívott igennel vagy nemmel szavaz.
(3) A névsor felolvasása után azok, akik időközben a közgyűlés helyiségébe érkeztek, a szavazat eredményének megállapításáig még szavazhatnak.
59. §. Az elnök szavazati jogát abban az ügyben, amelynek tárgyalása során elnökölt, csak akkor gyakorolhatja, ha az egyszerű és névszerinti szavazásnál a szavazatok egyenlően oszlanak meg. Ilyenkor az elnök szavazata dönt. Titkos szavazásnál bekövetkezett szavazategyenlőség esetén az elnök sorshúzással dönt. A jelenlevők 20%-ának írásban elő-terjesztett kérelmére a titkos szavazást el kell rendelni.
60. §. A szavazás személyi ügyekben mindig titkos, személyi ügyeken kívül azon esetekben, amelyekre a törvény avagy rendelet a titkosságot előírja.
61. §. A titkos szavazás megejtése előtt bizottságot kell választani, melynek elnöke a kamara elnöke, vagy ennek elfoglaltsága esetén helyettese: tagjai a titkár (főtitkár) és a közgyűlés általa célra megválasztott 3 tag.
Szavazni a titkár által szétosztott kamarai bélyegzővel ellátott, átlátszatlan papírlappal lehet, melyet a szavazó a szétosztott és kamarai pecséttel ellátott borítékba helyez és személyazonosságának igazolása mellett személyesen dob be az urnába, vagy az e célra alkalmazott tartályba. Az urnát vagy tartályt a szavazás megkezdése előtt az elnök lepecsételt és a szavazás befejezése után csak ő bonthatja fel a bizottság jelenlétében.

13. A kamarai választások.

62. §. A kamarai választások tekintetében irányadó eljárási szabályokat a 600/1936. B. M. I. számú és az ad 600/1936. B. M. I. sz. rendeletet tartalmazzák.

14. Határozat.

63. §. (1) A nem választásokkal kapcsolatos határozathozatal egyszerű szótöbbséggel történik. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. (Ü. 59. §.)
(2) A közgyűlés határozatképességét az Ü. 6. §. (3) pontja állapítja meg. Az újabb közgyűlés időpontját feltételeken már az első közgyűlés meghívóján ki kell tűzni.

15. Jegyzőkönyv.

64. §. (1) A közgyűlés jegyzőkönyvét a titkár vezeti, aki gyorsírókat vehet igénybe.
(2) A jegyzőkönyvbe fel kell sorolni a megjelenteket, vagy mellékelni kell a megjelentek névsorát feltüntetendő jelenléti ívet, melyet a megjelentek aláírni tartoznak, továbbá fel kell venni a jegyzőkönyvbe a tanácskozás tárgyait, az indítványokat, a hozott határozatokat és a közgyűlés során előfordult fontosabb mozzanatokat.
(3) A választási közgyűlésről felvett jegyzőkönyvnek mindenesetre tartalmaznia kell a megjelentek nevét, a közgyűlés megnyitásának idejét, a kamara elnöke által bejelentett szavazatszedő bizottságok elnökeinek, tagjainak és jegyzőinek névsorát, a választás elrendelésének (a közgyűlés felfüggesztésének, valamint újból való megnyitásának) idejét, a választás eredményét, a közgyűlés bezárásának idejét.

(4) A jegyzőkönyv a közgyűlést befejező naptól számított 20 nap alatt teljesen elkészítendő, hogy a T. 20. §-ának (1) bekezdésében megszabott időn belül a belügyminiszterhez felterjeszhető legyen.

16. Jegyzőkönyv hitelesítése.

65. §. A közgyűlés jegyzőkönyvét a jegyzőkönyv vezetője aláírja és a közgyűlés elején az elnök által kijelölt két választmányon kívül álló tag hitelesíti. A hitelesítés után a jegyzőkönyvet a közgyűlés elnöke láttamozza.

17. A képviseleti közgyűlés.

66. §. A képviseleti közgyűlés rendszerére áttért kamarák ügyrendje csak annyiban tér el az általános Ü. Szabályaitól, hogy a képviseleti közgyűlés hatásköréből ki van véve a tisztikarnak, a kerületi és az országos választmány tagjainak az országos közgyűlésbe, valamint a törvényhatósági bizottságba kiküldöttek választása. (T. 5. §. (3) bek. és T. 4. §. (2) bek. a) pont.)

67. §. (1) Az előző §-ban felsoroltak választása az összes tagok közvetlen részvételével ülésező közgyűlés hatáskörének van fenntartva.

(2) A képviseleti közgyűlésbe kiküldöttek választása a 600/1936. B. M. sz. rendelet 4-20. §-aiban részletezett és az arányos képviseleti rendszer szerint történő választás szabályainak megfelelően megy végbe.

68. §. (1) A képviseleti közgyűlésbe kiküldöttek a képviseleti közgyűlésen annak egész tartama alatt jelen lenni kötelesek. A közgyűlés egy részének igazolatlan elmulasztása távolmaradásnak számít.

(2) Az elnök elfogadható okból engedélyt adhat a távolmaradásra. Ezt az engedélyt a közgyűlésen be kell jelenteni.

(3) A képviseleti közgyűlésről való távolmaradást igazolni lehet.

(4) Az elnök a közgyűlési tagok névsorát bármikor felolvashatja és a meg nem jelent, úgyszintén az eltávozott tagok nevét arra kijelölt kamarai alkalmazottak által is nyilvántarthatja.

(5) A kamara képviseleti közgyűlésébe kiküldöttek és helyetteseik megbízatása a T. 14. §-ának (1) bekezdése szerint a naptári év első napjával kezdődő 3 évre szól.

(6) Az előző bekezdésekben megjelölt időpont előtt megszűnik a képviseleti közgyűlésbe kiküldöttek (helyettes kiküldöttek) megbízatása, ha:

a) kamarai tagsága bármely okból megszűnik vagy szünetel (T. 25. §. (2) bek.);

b) kiküldötté (helyettes kiküldötté) választását a Közigazgatási Bíróság megsemmisítette (T. 17. §.);

c) képviseleti közgyűlési tagságáról lemond;

d) három egymást közvetlenül követő képviseleti közgyűlésről igazolás nélkül távolmarad. (T. 5. §. (2) bek.)

(7) Ha a közgyűlési kiküldött három egymást közvetlenül követő képviseleti közgyűlésről igazolás nélkül távolmarad, kiküldetése megszűnik és helyére a hátralévő időre annak a lajstromnak soron következő póttagját kell behívni, amely lajstromba az eddigi kiküldött neve fel volt véve.

69. §. A képviseleti közgyűlésről való távolmaradás igazolására irányuló kérelmet legkésőbb a képviseleti közgyűlés megtartását követő 15-ik napon kell a választmányhoz írásban benyújtani. Az igazolási kérelemre megszabott határidő elmulasztása miatt további igazolásnak nincs helye,

70. §. A képviseleti közgyűlésről való távolmaradás igazolása tárgyában előterjesztett kérelmek felett a kerületi választmány határoz. Ezen határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye.

71. §. (1) Ha a képviseleti közgyűlésbe kiküldött tagok sorában üresedés áll be, vagy a kiküldött a kamara önkormányzatában bármely okból (T. 27. §. (1) bek. és 42. §. (2) bek.) nem vehet részt, a kamara elnöke haladéktalanul intézkedik az illető kiküldött helyettesül megválasztott kamarai tag behívása iránt. A behívott helyettes kiküldött megbízatása addig tart, ameddig annak a megbízása tartott volna, akinek a helyébe lépett, illetőleg addig az időpontig, amikor megszűnik annak az oknak a hatálya, amely miatt a kiküldött a kamara önkormányzatában nem vehet részt.

(2) A kamara elnöke köteles a képviseleti közgyűlési kiküldöttek sorában bekövetkezett minden változást az azt követő legközelebbi képviseleti közgyűlésen bejelenteni.

III. A választmány.

72. §. A választmány hatáskörébe tartozik a T. 6. §-a értelmében:

a) a közgyűlés elé tartozó ügyek előkészítése;

b) határozathozatal a kamara tagjai sorába felvétel, a kamarai tagság szünetelése és a tagok sorából törlés kérdésében;

c) a választmány keretében szervezett fegyelmi bíróság útján a fegyelmi bíráskodásnak első fokon való gyakorlása;

d) a kamara vagyonának kezelése;

e) mindazoknak az ügyeknek ellátása, amelyeket a törvény vagy más jogszabály, vagy az Ügyrend a közgyűlésnek, vagy a tisztikar valamely tagjának nem tart fenn (így a kamara titkárnak, ügyészének, pénztárosának, ellenőrének huzamos behelyettesítése iránti intézkedés; a kamara gazdasági ügyeivel: ellátása, a kamarai helyiségekről s azok felszereléséről való gondoskodás, kérelemre a tagdíj fizetésére a 880/1933. B. M. sz. rendelet értelmében fizetési kedvezmény engedélyezése stb.);

f) a választmánynak joga és kötelessége a hatáskörébe tartozó ügyekben a szükséges és általános intézkedéseket a tisztikar útján megtenni, a hatóságoknál előterjesztéseket tenni, a sérelmes határozatok ellen a kamara ügyésze útján jogorvoslással élni, a kamara tagjaira a felügyeleti jog körébe tartozó határozatokat hozni, nemkülönben a T. 51–53. §-ok alapján ügyésze útján a büntető eljárást folyamatba tenni.

73. §. A választmány évnegyedenként legalább egyszer rendes ülést tart. Az elnök azonban a választmányt bármikor összehívhatja. A rendes tagok 1/3-ának, de legalább 4 tagnak írásbeli indítványára pedig az indítvány kézhezvételétől számított 15 napon belül összehívni köteles.

74. §. Július és augusztus hónapokban a választmány rendes ülést nem tart. A halaszthatatlan ügyeket (mint pl. a tagfelvétel) az elnök által összehívandó választmányi üléseken intézik el. Az elnök által szükség esetén a bármikor összehívható rendkívüli választmányi ülés határnapját és napi rendjét elnök a választmány tagjaival legalább 8 nappal megelőzően közölni köteles.

75. §. (1) Az összehívás személyre szóló meghívókkal történik, melyeken a napirendet fel kell tüntetni, az egyes tárgyakat meg kell nevezni. A tárgysorozat jelentősebb pontjainak ismertetését az ülést megelőzően a választmány tagjainak meg kell küldeni.

(2) A napirendre fel nem vett ügyben a választmány nem határozhat, ha a határozathozatalt 5 jelenlevő választmányi tag elhalasztani kívánja. Ily esetben az illető tárgyat a következő ülés napirendjére kell kitűzni.

76. §. (1) Ha a választmányi -tagok sorában megbízatásuk lejártá előtt üresedés áll be, akkor a megüresedett helyre a hátralevő időre annak a lajstromnak soronkövetkező póttagját kell behívni, amely lajstromba az addigi választmányi tag neve fel volt véve.

(2) Az a választmányi tag, aki a választmány üléseiről háromszor igazolatlanul távolmarad, elveszti választmányi tagságát és helyére az (1) bek. szerinti behívásnak van helye.

77. §. A kamara minden tagja intézhet a választmányhoz írásbeli indítványt. A választmányhoz intézett, indokolt indítványokat legalább 10 nappal a választmányi ülés előtt a titkárnál (főtitkárnál) írásban kell henyújtani. Későbbben benyújtott indítványokat is a választmány elé kell terjeszteni. A választmány azonban az összes körülmények gondos mérlegelése mellett határozza el, hogy azokat tárgyalni kívánja-e, avagy a legközelebbi választmányi ülés napirendjére utalja-e. A kellő időben benyújtott indítványokat az ülés napirendjére fel kell venni.

78. §. Az Ü. 24–26. §-okban foglalt rendelkezéseket a választmányi ülések vezetésére és az előadói tisztségeit ellátására megfelelően alkalmazni kell.

79. §. Amennyiben a kamara tagja a választmány által kibocsátott kérdőívekre szabályszerű választ kellő időben nem ad, a választmány a fegyelmi szabályok 1. §-ában részletezett szabályok szerint jár el.

80. §. (1) A választmány tárgyalási rendje tekintetében az Ü. 28–48. §-ok és 48–61. §-ok az alábbi módosításokkal megfelelően alkalmazandók.

(2) Az ügyszó érdemben ismételt is lehet hozzászólni, de csakis a már szólásra jelentkezettek utáni sorrendben. A második felszólalás azonban 5 percnél tovább nem tarthat. A vita bezárására indítványt nem lehet tenni. Ha valaki a tárgyalás rendjét a második rendreutasítás után is zavarja és a kötelező illemt sérti, az elnök az ügyszó felszólítja, hogy az illető ellen a fegyelmi eljárás megindítása iránt indítványt tegyen.

(3) Ha a tanácskozás rendje és nyugalma általában veszélyeztetve van, az elnök az ülést felfüggesztheti, vagy ismételt felfüggesztés után legfeljebb egy hétre elnapolhatja.

81. §. A nem választással kapcsolatos határozathozatal egyszerű szótöbbséggel történik. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. Személyi ügyekben a szavazás titkos. Titkos szavazásnál szavazategyenlőség esetén sorshúzás dönt

82. §. (1) Az Ü. 63–65. §-okban foglalt rendelkezések az alábbi módosításokkal irányadók:

(2) A választmány akkor határozatképes, ha a tagok fele az ülésen jelen van. Határozatképtelenség esetén a választmányt egy héten belül tartandó új ülésre kell összehívni és ennek napirendjére az elmaradt üllés tárgyait kell kitűzni. A határozatképtelenség tekintetében ezen ülésre is a fentiek mértékadóak. A jegyzőkönyv élén a választmányi ülésen résztvett tagok neveit is fel kell sorolni. A választmány ülései nem nyilvánosak, azokon csak a választmány tagjai, az ügyszó és a választmány által meghívottak vehetnek részt. Bizalmasaknak minősített tárgyalásoknál a titoktartás kötelező. A személyi ügyek tárgyalása – hacsak a választmány másképpen nem határoz – mindenkor bizalmas. A választmányi ülés jegyzőkönyvét az ülés elnöke és a titkár (jegyzőkönyvvezető) hitelesíti.

83. §. A választmány a fegyelmi ügyek elintézésére saját kebeléből fegyelmi bíróságot alakít.

84. §. A fegyelmi bíróság tagjainak választására a kerületi kamara elnöke közvetlenül a kamara választmányának újjáalakítása után határidőt tűz ki.

85. §. A választás a választmány ülésén megy végbe.

86. §. (1) A választmány elnöke a választmányi tagok részére a tisztújítás során újjáalakult választmány tagjainak névsorát feltüntető szavazólapot és borítékot bocsát rendelkezésére.

(2) A szavazás olyképpen történik, hogy a szavazó azoknak a választmányi tagoknak a neve elé, akikre szavazni akar, keresztet tesz, a szavazólapot borítékba teszi és azt leragasztva a választmány elnökének átadja.

(3) A választmány elnöke a választás eredményét a 600/1936. B. M. I. sz. rendelet 18. §. (1) bekezdésének *a), b)* pontjaiban és (2) bekezdésében foglaltak figyelembevételével az ülés során megállapítja és kihirdeti. Megválasztottaknak azokat kell tekinteni, akik viszonylag a legtöbb szavazatot kapták. Szavazategyenlőség esetén sorshúzás dönt.

(4) Ha a fegyelmi bíróság tagjának megbízatása a T. 14. §-ának (1) bekezdésében megjelölt idő előtt szűnik meg, a helyébe választandó új tag megbízatása csak a kivált fegyelmi bírósági tag megbízatásának hátralevő idejére terjed ki.

87. §. A kamara választmánya a kamarai zárszámadás és költségelőirányzat felülvizsgálata céljára egyszerű szótöbbséggel 3 tagú számvizsgáló bizottságot választ, melynek tagja nem lehet egyúttal a tisztikarnak vagy a választmánynak is tagja.

IV. A tisztikar.

Az elnök.

88. §. (1) Az elnök képviseli a kamarát, vezeti a közgyűlést és a választmány tanácskozását és elnököl a fegyelmi bíróság ülésén; ellenőrzi a tisztikar tagjainak és az alkalmazottaknak működését; utalványoz az Ü-ben meghatározott keretek között. Az elnököt akadályoztatása esetén az alelnök helyettesíti. Ha az alelnök is akadályozva van, a választmány tagjai közül a legidősebb jár el.

(2) Ha a kamara tagjainak száma 1000-et meghalad, két alelnök és főtitkár is választható, akik tagjai a választmánynak. Ez esetben az egyik alelnök és titkár olyan tag is lehet, aki nem a kamara székhelyén lakik.

89. §. Az elnök örökös a fennálló jogszabályok, különösen a T. és az Ü. szigorú betartása felett. Ha azt tapasztalná, hogy az Ü. valamely előre nem látott esetre rendelkezéseket nem tartalmaz és azonnali intézkedés szükségessége forog fenn, javaslatot tehet a választmánynak aziránt, hogy a fennforgó esetben milyen eljárást kell követni. A választmány az elnök javaslata felett dönt és ezt a döntést újabb szabályozásig más hasonló ügyben elvi döntések kell tekinteni. Az ilyen elvi jelentőségű határozatokat összegyűjtve nyilván kell tartani és az Országos Orvosi Kamara hivatalos közlönyében közzé kell tenni.

90. §. (1) Az elnök összehívja, megnyitja és bezárja az üléseket, vezeti a tanácskozást, szavazásra felteszi a kérdéseket és kimondja a határozatokat.

(2) Az elnök az üléseken bármikor felszólalhat, felvilágosításokat is bármikor adhat.

(3) Örökös a tanácskozás rendje felett. A közgyűlési jegyzőkönyveket hitelesítés után aláírja. A választmányi ülési jegyzőkönyveket a saját és a titkár aláírásával hitelesíti. Az elnök. Részt vehet a kamara minden szervének tanácskozásain. Felügyel a kamara választott tisztviselőinek működésére és örökös a közöttük szükséges összhang megtartása felett. A kamarai törzslapok vezetését ellenőrzi. Az egyes ügyek számára a felmerülő szükséghez képest a titkár (főtitkár) útján előadókat rendel ki. A határozatok végrehajtását, valamint a kamara ügyvitelét ellenőrzi.

91. §. Az elnök intézkedik a hatáskörébe tartozó ügyekben, sürgősség esetén utólagos bejelentés kötelezettsége mellett, saját felelősségére a választmánynak fenntartott ügyekben is.

92. §. Az elnök a hatáskörében hozott határozatok (tett intézkedések) közül a jogügyi vonatkozásúakat az ügyésszel, a gazdasági vonatkozásúakat a pénztárossal együtt írja alá; egyéb tárgyú határozatokat, valamint a hatóságokhoz intézett felterjesztéseket, átiratokat, jelentéseket, megkereséseket s végül a közgyűlés és választmány határozatait az elnök és a titkár (főtitkár) írják alá.

93. §. Az elnök, ha valamely választmányi határozattal végrehajtása során oly lényegesen új ténykörülményt észlel, amely a határozattal ellentétes, vagy ha valamely számottevő ténykörülmény figyelmen kívül hagyását tapasztalja, vagy tévedést vesz észre, az ügyet a legközelebbi választmányi ülésen újból előterjesztheti. Addig is azonban a már meghozott határozat lényegét nem érintő szükséges intézkedéseket megteheti.

94 §. (1) Az elnök örökös a költségvetés szigorú betartása felett. Joga van a kamara pénztárát megvizsgálni és észleleteiről a legközelebbi választmányi ülésen jelentést tenni. A költségvetés egyes tételeinek keretében 1000-nél nagyobb taglétszámú kamaránál 2000 P-ig, 1000-nél alacsonyabb taglétszámú kamaráknál pedig 500 P összegig utalványoz.

(2) A segédhivatal és altiszti személyzet kinevezése és elbocsájtása, valamint az ezek feletti fegyelmi jog gyakorlása iránt a titkár (főtitkár) javaslatára intézkedik.

(3) A segélyalap terhére történő utalványozások tekintetében a segélyalap szabályzatának rendelkezései irányadók.

Alelnök.

95. §. Az elnököt akadályoztatása esetén az alelnök, ott ahol több alelnök van, az elnök javaslata alapján a választmány által megbízott alelnök helyettesíti. Ott, ahol az egyik alelnök helybeli, a másik vidéki, az elnököt a helybeli alelnök helyettesíti. A helyettesítő alelnököt elnöki hatáskör illeti meg. Ha az alelnök illetve alelnökök is akadályozva vannak, az elnököt a választmány rendes tagjai közül a legidősebb tag helyettesíti, akit a helyettesítés alatt elnöki hatáskör illet meg.

Titkár (főtitkár).

96. §. A titkár (főtitkár) gondoskodik az ügyvitel zavartalan menetéről, fenntartja az érintkezést a társkamarákkal és az Országos Kamarával. Előkészíti és végrehajtja a közgyűlés és választmány határozatait. A T. és az Ü. rendelkezéseinek és a közgyűlés, illetve választmány határozatainak megfelelően az elnök irányítása mellett vezeti – az ügyészi és pénztárosi ügykör kivételével – a kamara összes belügyeit. A közgyűlésnek, választmánynak, vagy az elnöknek fenntartott ügyeket előkészíti vagy előkészítteti. Az egyes ügyek részére a szükséghez mérten és az elnök irányítása mellett előadóról gondoskodik,

97. §. Az elnökkel és a pénztárossal egyetértésben ügyel a költségvetés megtartására. Hivatalból tagja – fegyelmi bíróság, a tagdíjmegállapító bizottság és számvizsgáló bizottság kivételével – a kamara minden tagértekezletének és bizottságának is, amelyek működésében bármikor részt vehet.

98. §. A titkár (főtitkár) vezeti és aláírja a közgyűlések és választmányi ülések jegyzőkönyveit, ellenjegyzi és aláírja az ügykezelési szabályzat szerint a kiadmányokat, gondoskodik a törzslapok és nyilvántartások és egyéb könyvek pontos vezetéséről, a kiadmányok szabályszerű kiállításairól, kézbesítéséről, szerkeszti a kamara évi jelentését, a közgyűlésnek és választmánynak – a pénztárosi és ügyészi ügykörtől eltekintve – rendszerint előadója.

99. §. (1) A titkár (főtitkár) a kamara irodafőnöke, az irattárnak és a kamara pecsétjének őre. A segédhivatali és aktiszi személyzet kinevezése és elbocsátása iránt az elnöknek javaslatot tesz és az elnök fegyelmi tárgyú intézkedéseit végrehajtja. Szükség esetén maga is gyakorolhat fegyelmi jogkört. Intézkedik az évi szabadságok engedélyezése és megkezdésük idejének kijelölése iránt. Örökös az alkalmazottak szolgálati és munkarendi köteletségének beosztása, valamint az ügykezelés szabályainak betartása fölött. Rendelkezik a kamarai helyiségek beosztásáról és felhasználásáról. Ha vállalkozik rá, szerkeszti a kamara hivatalos közlönyét, amelyért részére külön díjazás állapítható meg. Ugyancsak a titkár szerkeszti a nyilvánosságnak szánt tudósításokat.

(2) Ahol főtitkár van, ott a titkári teendőket a titkárral karöltve és vele egyetértésben a főtitkár látja el.

(3) A főtitkárt akadályoztatsa esetén a titkár helyettesíti. A helyettesítő titkárt főtitkári hatáskör illeti meg.

Az ügyész.

100. §. (1) Az ügyész a kamara jogi tanácsadója, képviseli a kamarát peres és perenkívüli ügyekben, bíróságok vagy más hatóságok előtt.

(2) Ellátja a fegyelmi szabályzatban reáruházott ügykört, a fegyelmi ügyekben a vádat képviseli.

(3) A kamara peres vagy perenkívüli ügyeiben ügyvédi meghatalmazás csatolására vagy felmutatására nem köteles.

(4) A közgyűlésen, választmányi és bizottsági üléseken tanácskozási joga van.

A pénztáros.

101. §. (1) A pénztáros átveszi a bevételeket és teljesíti a kiadásokat, vezeti a pénztárkönyvet és vagyonelejtárt. A T. és az Ü. rendelkezéseinek valamint a közgyűlés és a választmány határozatainak megfelelően az elnök irányítása mellett a kamara gazdasági ügyeit intézi. A választmánynak a kamara vagyona és a kamarára bízott alapítványokra vonatkozó határozatait és intézkedéseit végrehajtja és az elnökkel s a titkárral (főtitkárral) egyetértésben ügyel a költségvetés szigorú betartására.

(2) Az elnök utalványát kifizetési rendelkezésével ellátja, melynek alapján a pénztár kezelője a kifizetéseket teljesíti. Ahol nincs külön pénztárkezelő, ott a kifizetéseket maga a pénztáros teljesíti. A pénztár kezelését ott, ahol külön pénztárkezelő van, az ellenőrrel egyetértésben, úgyszintén a könyvelést is állandóan ellenőrzi. A pénztár kezeléséről rendszeres számadást vezet, annak állásáról a választmányt ülésenkint tájékoztatja és a számadásokat évenként a választmány és közgyűlés felülvizsgálata elé terjeszti. A választmány kérésére a pénztáros felvilágosítást adni köteles.

102. §. A kerületi kamarák bevételei és kiadásai kezelésének – a postatakarékpénztárnál vagy bármely más elsőrendű pénzügyintézetnél nyitandó folyószámla vagy csekkszámmla, alapján – bankszerűnek kell lennie.

103. §. (1) A pénztáros az ellenőrrel együtt készíti az elmúlt év zárszámadásait és a költségelőirányzatnak a választmány, illetve a közgyűlés elé terjesztendő tervezetét. A költségelőirányzat alapján tagdíjfizetési javaslatot és a szükséghez képest pótvajavaslatot készít.

(2) A tagdíj kivetése, a kivetés elleni jogorvoslat, a tagdíjmegállapító bizottságok alakítása és a tagdíj behajtása tekintetében a 880/1936. B. M. sz. rendelet szabályai az irányadók.

(3) A pénztáros a hatáskörébe tartozó ügyek választmányi és közgyűlési előadója. Ezen ügyekre vonatkozó levelezést vezeti és az ügykezelési szabályok szerint aláírja.

Az ellenőr.

104. §. Az ellenőr ellenőrzi a pénztárost és a pénztárt; ellenjegyzése nélkül nem teljesíthető kiadás és levétel nem naplózható. A pénztárossal együtt elkészíti a zárszámadást és költségelőirányzatot. A pénztárca akadályoztatása esetén előadója az I. és II. fokú tagdíjmegállapító bizottságnak.

105. §. A kerületi kamarák választmányai a saját kamarájuk részére ügykezelési szabályokat alkothatnak, amik azonban nem ellenkezhetnek az Ü. szabályaival.

Tisztikari helyettesítések.

106. §. (1) A tisztikar tiszteletdíjas tagjai a 4 indokolt esetben 6 hetes fizetéses nyári szabadságolások idejére is kiterjedően a következő módon helyettesítik egymást:

a) ahol nincs főtitkár, ott a titkárt az ügyész helyettesíti;

b) az ügyész elintézhető teendőit szabadsága esetén (ami a bírói szünet idejével kell hogy egybeessen) a titkár, vagy egy, a választmány által kijelölt, a kamara székhelyén lakó ügyvéd látja el. Az ügyész szabadsága idején fegyelmi tárgyalásokat nem szabad tartani;

c) a pénztárost szabadsága esetén az ügyész vagy titkár közül az helyettesíti, aki a pénztáros távollétének ideje alatt nincs szabadságon, Ugyanez áll az ellenőrre.

(2) A helyettesítésekhez az elnök előzetes jóváhagyása szükséges (kivéve az ügyész helyettesítését), aki az egyes kamarák speciális helyi és személyi viszonyainak figyelembevételével a fenti szabályzattól eltérően is intézkedhetik.

(3) A segédhivatali alkalmazottak szabadságideje 2 hét, ami 5 évi megszakítás nélküli szolgálat után 4 hétre felemelhető.

(4) Az elnök a tisztikari tagoknak 2–3 napi szabadságot többször is adhat. Ha azonban az ekként igénybevett szabadságidők egy éven belül a 8 napot meghaladnák, az ily módon élvezett szabadság idejét a rendes évi szabadság idejébe be kell számítani.

Elnöki értekezlet.

107. §. Az elnök a kamara tisztikarát bármikor elnöki értekezletre hívhatja össze.

108. §. Az elnöki értekezlet tagjai: elnök, alelnök (alelnökök), titkár (főtitkár), ügyész, pénztáros és ellenőr. Az elnök az elnöki értekezletre véleményadás céljából a kamara bármely tagját is meghívhatja.

Tagértekezletek.

109. §. A képviseleti közgyűlés rendszerére áttért kamara közérdekű orvosi kérdések megvitatása céljából a T 4. §-ának (1) bekezdésében megjelölt tagjai részvételével értekezletet tarthat.

110. §. A tagértekezlet összehívását az elnök, a közgyűlés vagy választmány határozhatja el. Ilyen határozat alapján, úgyszintén 100 kamarai tagnak sajátkezüleg aláírt indítványára az elnök a kamarai tagértekezletet 30 napon belül összehívni tartozik.

111. §. A tagértekezletek összehívása a tárgysorozat közlése mellett egyszerű postai levelezőlapon az értekezlet napját legalább 8 nappal megelőzően történjék.

112. §. A tagértekezleten csakis a tárgysorozatba felvett kérdések tárgyalhatók.

113. §. A tagértekezlet vezetője az elnök vagy alelnök, az elnök által kijelölt választmányi tag. A tagértekezlet tagjai sorából jegyzőt és két jegyzőkönyv-hitelesítőt küld ki.

114. §. A tagértekezletek tárgyalási rendje tekintetében az Ü. 28–47. §-ok az alábbi módosításokkal irányadók.

115. §. (1) A tagértekezleten határozathozatalnak nincs helye.

(2) A tagértekezleten kialakult véleményt az értekezlet jegyzőkönyvébe kell foglalni. Ekként vagy egységes véleményt kell a választmány elé terjeszteni, vagy ha egységes vélemény nem alakult ki, akkor a javaslattevő nevének megemlítése mellett mindazokat a javaslatokat be kell venni a jegyzőkönyvbe, amelyeket a javaslattevők a tárgyalás során fenntartanak; és fel kell venni a jegyzőkönyvbe azoknak az értekezleteti tagoknak a számát is, akik egy javaslathoz csatlakoznak. A tagértekezleten felszólaló kérheti, hogy felszólalását mellékletként a jegyzőkönyvhöz csatolják, ha azt 3 nap alatt írásban a titkárnál benyújtja.

(3) A tagértekezletről az értekezlet jegyzője jegyzőkönyvet vezet és azt aláírja, amelyet két kijelölt hitelesítő tag hitelesít és ennek megtörténte után az értekezlet vezetője szintén

aláír és azt a titkárnak (főtitkárnak) benyújtja. A tagértekezleten felvett jegyzőkönyvet a titkár (főtitkár) köteles a legközelebbi választmányi ülés napirendjére felvenni és a választmány elé terjeszteni.

116. §. A tagértekezletek nyilvánosak.

Bizottságok.

117. §. (1) A választmány különleges kamarai feladatok és elvi jelentőségű kérdések megoldása céljából a szükséghez mérten bizottságokat alakíthat.

(2) Amennyiben a választmányon kívülálló egyes tagok véleményének megismerése is kívánatos, e tárgyak bizottsági tárgyalásához a választmány vagy a kamara elnöke tanácskozási joggal a választmányon kívülálló tagokat is meghívhat.

118. §. Amennyiben valamely közgyűlési vagy választmányi határozat végrehajtása a határozatban megállapított elvek alapján bizottsági munkát vagy eljárást igényel, vegyesbizottságok is kiküldhetők. A vegyesbizottságokba a választmány rendes és póttagjai, sőt a választmányon kívülálló tagok is beválaszthatók. Utóbbiak azonban a bizottsági tárgyalás során csak tanácskozási joggal bírnak.

119. §. A bizottságok elnökeit a bizottság saját kebeléből maga választja.

120. §. A bizottságok tárgyalási rendjét az Ü-nek a választmányra vonatkozó rendelkezéseivel összhangban a célszerűség szemmel tartása mellett a bizottság elnöke szabályozza.

Kisegítő tisztviselők.

121. §. Ha az ügyek annyira felszaporodnak, hogy a titkár (főtitkár), ügyész és pénztáros az Ü.-ben megállapított munkakört ellátni nem volnának képesek, vagy őket ebben betegség akadályozná, tehermentesítésükre, illetve betegségük tartamára helyettes gyanánt az elnök javaslatára a választmány a kamara tagjai közül, illetve az ügyészi ügykörben a kamara székhelyén lakó ügyvédek közül esetenként díjazott állandó vagy ideiglenes jellegű kisegítő tisztviselőket alkalmazhat és ezek tisztelet díja iránt a költségvetéssel összhangban intézkedhetik, Amennyiben a munkaképtelenség 6 hónapnál tovább tart, a fizetés 6 hónapon túl nem folyósítható.

122. §. A kisegítő tisztviselők szolgálati viszonyuk szempontjából közvetlenül az illetékes választott kamarai tisztviselő alá vannak rendelve. A kamara egyes szerveiben jelenléti, előadói és tanácskozási joguk van.

V. Kamarai tagság.

Felvétel.

123. §. (1) A kamarai tagok sorába való felvételt 2 P-s okmánybélyeggel ellátott kérvényben kell kérelmezni. A kérvényben meg kell jelölni azt a községet, illetőleg várost, amelynek területén a kérelmező orvosa gyakorlatra jogosultságot szerezni kíván,

(2) A kérvényhez eredetben vagy hiteles másolatban csatolni kell:

1. születési anyakönyvi kivonatot,
2. állampolgársági bizonyítványt,
3. orvosi oklevelet,
4. szakorvosi képesítést igazoló okiratot.

Születési anyakönyvi kivonat helyett mellékelhető keresztlevél vagy születési bizonyítvány is.

A magyar állampolgárság a 861/1936. B. M. sz. rendeletében foglaltak szerint is igazolható. Férjes orvosnőnek házasságlevelet és férjének magyar állampolgárságát igazoló okiratot kell mellékelnie.

(3) A kérvénynek tartalmaznia kell azt a kijelentést, hogy az 1936. évi I. tc. 22. §-ának kizárási okokra vonatkozó rendelkezéseit, valamint akizárási okok elhallgatásának a 24. §-ban írt jogkövetkezményeit ismeri és hogy reánézve a 22. §-ban említett kizárási okok nem állnak fenn.

(4) A felvételi kérvényben meg kell említeni, hogy a kérelmező volt-e tagja valamely orvosi kamarának és ha igen, mely kamara névjegyzékéből mikor és milyen alapon töröltetett. Amennyiben a kérelmező valamelyik kerületi kamara tagjai sorából a tagsági díj nemfizetése miatt töröltetett, igazolnia kell, hogy fizetési kötelezettségének eleget tett. (T. 22. §. d) pont.)

(5) A felvételi kérvénynek tartalmaznia kell az orvos személyi adatait, nevezetesen 1. az orvos nevét, 2. az orvos születési helyét és idejét, vallását, 3. állampolgárságának megjelölését, 4. az orvosi oklevél számát, keltét és a kiállító egyetem megjelölését (nosztrifikálás esetén az erre vonatkozó okirat számát, keltét és a kiállító egyetem megjelölését), 5. az orvos szakképzettségének (szakorvosi, tisztiorvosi, iskolaorvosi stb. képesítésének) megjelölését, az erre vonatkozó okirat számát, keltét és a kiállító egyetem megjelölését, 6. az orvos lakóhelyét és orvosi gyakorlatának helyét, 7. a kérvényező orvos állásának (állásainak) megjelölését.

(6) A kérvény kiállítására a 220/1936. B. M. sz. rendelet II. sz. melléklete szolgál tájékoztatásul.

124. §. (1) Az előterjesztett kérvényt a titkár (főtitkár) az ügyésszel együtt haladéktalanul felülvizsgálja s amennyiben annak valamely lényeges alaki vagy tartalmi kelléke hiányzik, kérelmezőt a hiánynak rövid záros határidőn belül való pótlására hívja fel.

(2) A szabályszerű valamint a felhívásra megfelelően nem pótolta kérvényt 30 napon belül határozathozatal végett a választmány elé kell terjeszteni.

(3) Ha a kérelmező az 1936. évi I. tc. 21. §. rendelkezéseinek megfelelően és a 22. §-ban felsorolt kizárási ok alá nem esik, a felvételt megtagadni nem lehet.

125. §. (1) A tagfelvételi kérelem tárgyában hozott választmányi határozatot a kamara az érdekelttel, valamint a törvényhatóság első tisztviselőjével a közigazgatási iratok kézbesítésére vonatkozó jogszabályok szerint közli és tagfelvétel esetében a felvételnek a hivatalos lapban való közzététele iránt intézkedik.

(2) A felvételt kimondó választmányi határozatot a fellebviteli jogra való utalással a Hivatalos Közlönyben is közzé kell tenni.

(3) Ha a tagfelvételt kimondó választmányi határozatot törvényes határidőn belül panasszal nem támadják meg, a felvételi kérvény mellékleteit a kérelmezőnek jelentkezésre ki kell adni. Ha pedig a választmány érdemleges határozatát panasszal támadták meg, a felvételi kérvény mellékleteit vissza kell tartani és azokat a panaszirattal együtt a Közigazgatási Bíróság Orvosi Tanácsához kell terjeszteni.

(4) Indokolt kérelemre a felvételi kérvényhez csatolt egyes okmányok az igazolt tulajdonosnak átvételi elismervény ellenében rövid használatra még a jogerőre emelkedés előtt is kiadhatók.

(5) A választmánynak a felvétel kérdésében hozott határozata ellen a kézbesítést követő naptól számított 15 napon belül az érdekelt, a közhírré tételt követő 15 napon belül pedig a kamarai ügyész vagy a határozó kerületi kamarának bármely tagja panasszal élhet a Közigazgatási Bíróság Orvosi Tanácsához, amely a panasz beadásától számított legkésőbb 3 hónapon belül határoz. A felvételt kimondó határozat ellen használt panasz az orvosi gyakorlat megkezdését és a tagsággal járó jogok gyakorlását nem akadályozza.

126. §. Amennyiben valamely tag a felvételi kérvényben külön rendelői címet és külön lakáscímet adna meg, a hirdetményben és a törzslapon a rendelői címet kell feltüntetni. Vétség esetén ezt a körülményt már a kérvény benyújtásakor tisztázni kell.

127. §. A tagfelvételi kérvény révén a kamarának bejelentett adatokra és a törzslap adataira nézve magánfelekkel szemben a hivatali titoktartás – az orvosi gyakorlatra való jogosultság kérdését kivéve – szigorúan kötelező és ezen adatokra vonatkozólag felvilágosítás nem adható. Magánfélnek az elnök vagy a titkár (főtitkár) ad engedélyt a nyújtható felvilágosítás megadására.

A kerületi kamaránál őrzött törzslapokba és névjegyzékbe a kamara bármely tagja betekinthes és a kerületi választmánytól a hiányzó vagy téves adatok pótlását, illetőleg helyesbítését kérheti.

128. §. (1) A kamarai tagok sorába jogerősen felvett orvosnak arcképes hivatalos igazolványt kell kiadni. Az arcképes igazolványnak a kamarai tag nevét, kamarai törzsszámát, képzettségének és állásának közelebbi megjelölését és a felvétel tényét kell tanúsítani.

(2) Az arcképet az igazolvány kiállítása előtt, az igazolványt pedig a kiállítás után a tulajdonos névaláírásával kell ellátni. Az igazolványon az arcképet a kamara dombornyomású száraz pecsétjével kell ellátni. Az igazolvány kiállítása céljára szükséges arcképet a felvétel jogerőre emelkedése után haladéktalanul be kell küldeni a kamarába.

(3) Az arcképes igazolvány kiadásának tényét a törzslapra fel kell jegyezni.

(4) Az arcképes igazolvány érvényessége a naptári év végével megszűnik. Ugyanekkor e célra szolgáló évszámmal ellátott bélyeg beragasztásával évenként meghosszabbítandó.

129. §. Ha az arcképes igazolvány elvész, a tag írásbeli kérelmére önköltségi árban és a bélyegilleték lerovása mellett másodlatot kell kiadni. Ez esetben ezt az illető tag törzslapján fel kell jegyezni.

130. §. Más kamarába való átjegyzés esetén az új igazolvány csak a régi beszolgáltatása után adható ki. A beszolgáltatott régi igazolványt az elbocsájtó kamarának az elfogadó kamara részére az átjegyzésről szóló értesítéssel együtt meg kell küldenie.

131. §. A kamarai tagság megszűnése és a tag elhalálozása esetén az igazolványt a kiállító kamarának be kell szolgáltatni. A beszolgáltatást a kamara ellenőrizni köteles s ha a beszolgáltatás a kamarai tagság megszűnése, illetve az elhalálozás napjától számított 30 napon belül meg nem történne, a kamara a szükséges lépéseket hivatalból köteles folyamatba tenni.

132. §. Ha az igazolvány elvész, vagy ha a kamara területéről más kamarába átjegyzett, meghalt vagy a kamarából kilépett tag igazolványát nem szolgáltatják be, a választmány a nevezett igazolványát semmisnek mondja ki és ezt úgy a Budapesti Közlönyben, mint a kamara hivatalos közlönyében közzé kell tenni.

133. §. A kamarába való felvételt kérelmező orvos részére ideiglenes igazolványt kell kiadni, mely mást nem tartalmazhat, mint hogy az illető orvos a kamarába való felvétele iránti kérelmet terjesztett elő és hogy az igazolvány legfeljebb 3 hónapig érvényes.

Lakásváltozás.

134. §. A lakáscímnek, illetőleg a rendelői címnek a kantara területén történt minden megváltoztatását a kamara választmányának 8 napon belül be kell jelenteni és ez a törzslapba feljegyzendő. Az átmeneti címváltozást nem kell a törzslapba bejegyezni, hanem csupán az érvényesség tartamára ideiglenesen előjegyezni.

Átjegyzés.

155. §. (1) Ha a kamarai tag más kamara területén orvosi gyakorlat folytatására jogosultságot szerezni átjegyzésre irányuló kérvényét annál a kamaránál kell előterjeszteni, amelynél a tagok sorába fel van véve.

(2) Az átjegyzési kérvény beadásáról és annak időpontjáról egy idejűleg azt a kamarát is értesítenie kell a kérelmezőnek, amely kamara területére magát felvétetni kívánja.

(3) Az elbocsátó kamara a kérvényt a törzslap kivonatával együtt annak ismertetése mellett, hogy a kamarában fennálló kötelezettségének eleget tett-e vagy nem s hogy van-e ellene bünvádi vagy fegyelmi eljárás folyamatban, átteszi ahhoz a kerületi kamarához, amelynek területén a kérelmező orvos] gyakorlat folytatására jogosultságot kíván szerezni.

(4) Ha a kérvényező nem tett eleget a kamarával szemben fennálló kötelezettségének, a kamara az átjegyzésre irányuló kérelem áttételét a kötelezettség teljesítésétől teheti függővé.

(5) Az átjegyzést kérelmező kamarai tag beadványában naptárilag köteles megjelölni azt az időpontot amelytől kezdődőleg más kamara területén kíván orvosi gyakorlatot folytatni, illetőleg abból a célból más kamaránál kívánja magát tagként felvétetni.

(6) Az átjegyzésre vonatkozó kérelmet – a felvétel idejében való kieszközlése érdekében – lehetőleg a fentebb megjelölt időpontot hatvan nappal megelőzőleg kell előterjeszteni.

(7) A beadványt a kamara elnöke vagy a (3) bekezdésben foglaltak értelmében a felvétel kérdésében illetékes kamarához továbbítja, vagy annak továbbítását a T. 29. §-ának (3) bekezdésében foglaltak alapján [(4) bek.] függőben tartja. Mindkét esetben eljárásáról a kamara választmányához tesz jelentést, amely 30 napon belül összehívandó ülésében határoz a tagnak a névjegyzékből való törlése, vagy kérelmének további függőben tartása felől.

(8) A törlés iránt hozott határozatot az érdekelten kívül közölni kell a felvételre illetékes kamarával is, továbbá azt a hivatalos lapban is közzé kell tenni.

(9) A felvételre illetékes kamara a hozzá továbbított átjegyzési kérelmek tárgyában legközelebbi, legkésőbb azonban 30 napon belül összehívandó választmányi ülésen határoz.

(10) Az átjegyzett kamarai tag felvétele ügyében hozott határozatot az elfogadó kamara az Ü. 125. §. rendelkezéseinek megfelelően közli a kérvényezővel, a törvényhatóság első tisztviselőjével, továbbá intézkedik a Budapesti Közlönyben való közzététel iránt és a határozatot közli az elbocsátó kamarával is.

136. §. Az elbocsátó kamarához az átjegyzést kimondó határozat meghozatala után az átjegyzett orvosra vonatkozólag netán érkező bejelentéseket. panaszokat – a panaszttevő egyidejű értesítése mellett – az elfogadó kamarához kell áttenni.

A tag lemondásra.

137. §. (1) A kamarai tagságról való lemondást és a kamara tagjai sorából való törlést a választmány hoz benyújtott kérvényben kell kérni.

(2) A választmány a törlési kérelem felett 30 napon belül tartandó ülésen határoz és ha a törlést elrendeli, ezt az Ü. 125. §-ában foglalt rendelkezések szerint kihirdeti és erről a kérelmezőt haladéktalanul értesíti.

(3) A törölt tagnak a kamarával szemben fennálló tagdíjfizetési kötelezettsége azon évnegyed végével szűnik meg, amely évnegyedben a kamarai tagság megszűnt.

A tag elhalálozása.

135. §. Elhalálozás esetén a törlés az illetékes állami anyakönyvvezető által történt hivatalos értesítés alapján az elhalálozás napjától kezdődő hatállyal foganatosítandó és az

Ú. 125. §-a szerint kihirdetendő. A tagdíjfizetési kötelezettség azon naptári évnegyed végével szűnik meg, amely évnegyedben az elhalálozás történt.

A tag magyar állampolgárságának elvesztése.

139. §. A magyar állampolgárság elvesztése esetén a tagot azon naptól kezdődő hatállyal kell a tagok sorából törölni, amely nappal megszűnt magyar állampolgár lenni. A törölt tagnak a kamarával szemben fennálló kötelezettsége azon évnegyed végével szűnik meg, amely évnegyedben a kamarai tagság megszűnt.

A kamara tagjainak névjegyzéke és nyilvántartása.

140. §. Az orvosi kamara választmánya a kamara tagjai sorába felvett orvosokról a 760/1936. B. M. I. sz. rendelet vonatkozó §-ainak szem előtt tartásával névjegyzéket köteles vezetni.

141. §. (1) A kamara tagjai sorába felvett minden orvostól a 760/1936. B. M. I. sz. rendelet 2. §-a értelmében törzslapot kell kiállítani a most hivatkozott renDELETEhez mellékelt 1. sz. minta szerint.

(2) A törzslapokról a kamara választmánya a kamarai tag nevét, születési helyét és évét feltüntetve, sorszámokkal ellátott névjegyzéket is köteles vezetni.

VI. Széksértés.

142. §. (1) A közgyűlésnek az a tagja, aki az állani, vagy a társadalom rendje ellen izgató, a nemzeti érzést vagy a vallási maggyőződést sértő kifejezést használ, aki a tanácskozás méltósága ellen vét, vagy a közgyűlés egyes pártjait, tagjait vagy a tanácskozáson kívülálló személyeket bármilyen módon megsérti és a sértést az elnök figyelmeztetése után azonnal vissza nem vonja, valamint az a közgyűlési tag is, aki a tanácskozást zavaró, vagy annak komolyságához nem méltó magatartást tanúsít és azt megintés, majd rendreutasítás után is folytatja, széksértést követ el.

(2) Széksértés esetében az elnök szükség esetén a felszólaló beszédének megszakításával a kamara ügyészét a széksértés elkövetése kérdésében indítványtételre hívja fel. A kamarai ügyész a széksértés fennforgása és ki által történt elkövetése kérdésében elnöki felhívásra köteles indítványt tenni. Az indítvány felet a közgyűlés hozzászólás nélkül egyszerű szavazással, szótöbbséggel végérvényesen határoz.

(3) A széksértés elkövetésének megállapítása után az elnök a kamarai ügyészt felhívja, hogy a megállapított széksértés miatt alkalmazandó megtorlás mértékére tegyen indítványt. Az ügyész az elnöki felhívásra indítványt tenni köteles. Az indítványhoz legfeljebb két közgyűlési tag 5–5 percig hozzászólhat és módosító indítványt tehet. Az indítvány és az esetleges módosító indítvány felett a közgyűlés egyszerű szavazással, szótöbbséggel végérvényesen határoz.

(4) A széksértés büntetése a következő:

a) a közgyűlés megkövetése;

b) kizárása közgyűlési üléséről.

(5) Amennyiben a közgyűlési tag rendzavarása feltűnően durva kifejezések használata után történt, vagy ha a magatartás a közgyűlés méltóságát feltűnően sérti, vagy pedig ha az ismételt rendreutasítás után következett volna be, a fegyelmi vagy bűnvádi eljárás megindítása iránt a megfelelő intézkedést az ügyész teszi meg.

143. §. (1) A közgyűlés ünnepélyes megkövetésére ítélt közgyűlési tag köteles a határozat kimondása után a szónokok számára kijelölt helyen felállva a következő kijelentést tenni:

„A közgyűlés határozatának megfelelően az ügyrend rendelkezéseivel szemben tanúsított magatartásom miatt a közgyűlést ezennel ünnepélyesen megkövetem.”

(2) Amíg a megkövetésre ítélt tag e kötelezettségének nem tesz eleget, a kamarai közgyűlésen sem szavazási, sem szavazati jogot nem gyakorolhat.

144. §. (1) A közgyűlés által kizárásra ítélt tag a közgyűlésről azonnal távozni köteles.

(2) Az elnök a közgyűlés által kizárásra ítélt tagot eltávolítja és evégből szükség esetében a karhatalom segítségét is igénybe veheti.

(3) A jelen szakaszban érintett megtorlás tartama alatt a távolmaradást az Ü. 69. §-a szempontjából igazoltnak kell tekinteni.

VII. Jogorvoslat benyújtása.

145. §. Jogorvoslati kérelmeket az ügyben I. fokon eljáró szervnél kell írásban vagy szóbelileg előterjeszteni. Az előszóval előterjesztett jogorvoslati kérelmet jegyzőkönyvbe kell foglalni.

B) Az Országos Kamara ügyrendje.

146. §. Az Országos Orvosi Kamara országos jelentőségű ügyekben irányító szerv. Figyelemmel kíséri a kerületi kamarák működését és szükség esetén felhívja a kerületi kamarák figyelmét a rendtartás és hozzáfűződő rendeletekben lefektetett jogi szabályok betartására.

Az Országos Orvosi Kamara a kerületi kamarák és a belügyminiszter között összeköttetést tart fenn.

Az Országos Orvosi Kamara a kerületi kamaráknak a belügyminiszterhez intézett felterjesztését (jelentését) 30 nap alatt saját véleményével együtt köteles a minisztériumba továbbítani. Ezt a feladatkört az Országos Kamara a kamara elnöksége útján gyakorolja, az elnökség véleményezését utólag a legközelebbi választmányi ülés elé terjeszti. Amennyiben valamely kerületi kamara olyan felterjesztés továbbítását kéri, amely vagy az Országos Kamara elnöksége vagy a felterjesztő kamara szerint országos jelentőségű ügyre vonatkozik, úgy az Országos Orvosi Kamara elnöksége végleges véleményadás előtt az országos választmány tagjainak véleményét előzetesen kikéri.

147. §. Az Országos Kamara hatásköre az ország egész területére kiterjed.

148. §. (1) Az Országos Kamara pecsétje: a magyar állam kiscímere az „Országos Orvosi Kamara, Budapest” körirattal.

(2) Az Ü. 2. §-ának (3)–(4) bekezdései értelemszerűen az Országos Orvosi Kamarára is vonatkoznak.

149. §. Az Országos Orvosi Kamarára az Ü. 3–60. (bez.), a 63–65. (bez.), a 73–108. (bez.), a 121–122. és 142–144. (bez.) §-okban részletezett ügyrendi szabályok értelemszerűen vonatkoznak, mégis az alábbi eltérésekkel:

a) a közgyűlés tekintetében:

150. §. Az országos közgyűlés feladatkörébe tartozik:

a) a kerületi kamarák és az Országos Kamara ügyrendjének megállapítása és az ügyrendi szabályok későbbi változtatása;

b) az Országos Kamara tisztikarának megválasztása;

c) az Országos Kamara tisztikara tagjainak tiszteletdíja kérdésében határozás;

d) az Országos Kamara évi költségvetésének megállapítása, zárszámadásának felülvizsgálása, felmentvény megadása, vagy megtagadása;

- e) vagyon szerzése, elidegenítése és megterhelése ügyében határozás;
- f) a fegyelmi szabályzat megállapítása és a szabályzat netán szükséges változtatása;
- g) az orvosi gyakorlatra vonatkozó szabályzat megállapítása és későbbi esetleges változtatása;
- h) az orvosi díjazás legkisebb mértékére vonatkozó szabályzat (T. 39. §. (2)) megállapítása és az ezen való utólagos változtatás;
- i) felsőházi tagok és póttagok választása;
- j) az országos választmány által előterjesztett kérdésben határozathozatal;
- k) orvosjóléti országos intézmények létesítése (T. 10. §. (2)).

151. §. Országos közgyűlést évenként legalább egyet kell tartani a következő évi költségvetés megállapítása és az elmúlt évi zárszámadás felülvizsgálása végett. Az elnök az országos választmány határozatára vagy három kerületi kamara közgyűlésének vagy választmányának indítványára köteles 15 napon belül az országos közgyűlést összehívni. (T. 10. §. (3)).

152. §. Az országos közgyűlés nyilvános. A nyilvánosság kizárására a T. 4. §. (4) bekezdésének rendelkezését kell alkalmazni. (T. 10. §. (4)).

153. §. Az országos közgyűlés akkor határozóképes, ha a szavazásra jogosult közgyűlési tagok fele jelen van. Ha a közgyűlésen a jogosult tagok fele nincs jelen, 30 napon belül újabb közgyűlést kell tartani, amely a megjelentek számára tekintet nélkül határoz. (T. 10. §. (3)).

154. §. Az országos közgyűlés összehívása a napirendre tűzött tárgysorozatot magába foglaló, személyre szóló meghívó szétküldésével történik.

155. §. A rendes közgyűlésre szóló meghívót a közgyűlés előtt legalább 25 nappal, rendkívüli közgyűlésre szólót pedig legalább 10 nappal kell szétküldeni.

156. §. Az országos közgyűlés választja viszonylagos szótöbbséggel:

- a) az országos kamarai tisztikart;
- b) a felsőházi tagokat.

157. §. Az Országos Kamara tisztikarának választására vonatkozó eljárási szabályokat a 600/1936. B. M. I. sz. rend. 24. §-a, a felsőházi tagok választására vonatkozó szabályokat pedig u. a. rend. 25 §.-a foglalja magában

158. §. Az Országos Kamara elnökének utalványozási joga 2000 P-ig terjed (ad Ü. 94. §.).

159. §. Az Országos Kamara pénztárosának az Ü. 101–103. §-ban körülírt hatáskör helyett köteles a kerületi kamaráktól behajtani azon hozzájárulás összegét, amellyel a kerületi kamarák az Országos Kamara igazgatási költségeiben a T. 11. §. (2) bekezdésének c) pontja értelmében megállapított mérték (kulcs) szerint részesedni tartoznak.

160. §. Az Országos Orvosi Kamara igazgatási költségeiből a kerületi kamarák által viselendő mérték (kulcs) megállapítása szempontjából irányadónak az egyes kerületi kamarák azon évi szeptember 30-i taglétszámát kell tekinteni, amely évben a következő évre szóló költségelőirányzatot el kell készíteni.

161. §. Az országos közgyűlés határozata ellen – amennyiben a T. másként nem rendelkezik – a határozat hozatalást, illetőleg közzétételét követő naptól számított 15 nap alatt a belügyminiszterhez lehet fellebbezni. (T. 10. §. (6) bek.).

b) Eltérés az Ü.-től a választmányra vonatkozó rendelkezések tekintetében.

162. §. Az országos választmány:

- a) előkészíti az országos közgyűlés feladatkörébe tartozó ügyeket;
- b) vezeti az országos orvosi nyilvántartást;
- c) megállapítja azt a mértéket (kulcsot), amellyel a területi kamarák az Országos Kamara igazgatási költségeihez hozzájárulnak;

d) javaslatot tesz a Közigazgatási Bíróság Orvosi Tanácsa orvostagjainak kinevezésére;
e) mindazokat az ügyeket ellátja, amelyeket a törvény, vagy más jogszabály, vagy az Ü. a közgyűlésnek vagy a tisztikar valamely tagjának nem tart fenn.

163. §. Az országos választmánynak legalább évnegyedenként ülést kell tartania. Az elnök a választmányt bármikor összehívhatja, öt választmányi tag írásos indítványára pedig az indítvány kézhezvételétől számított 15 napon belül köteles összehívni.

164. §. Határozatképességhez a választmány tagjai felének jelenléte szükséges.

165. §. A választmány elnöke azt a rendes tagot, aki három egymást közvetlenül követő ülésről igazolatlanul távolmarad, a választmány rendes tagjai közül törli és helyébe a soron következő póttagot hívja be. Ugyanez az eljárás abban az esetben is, ha a rendes tag tagsága szünetel, vagy megszűnik.

166. § (1) Az Országos Kamara választmánya a kerületi kamarák által felterjesztett zöld színű törzslapokat és névjegyzékeket kamaránként csoportosítja, a csoportokon belül betűrendbe sorozza és az ekként rendezett törzslapokat (jegyzékekkel) országos nyilvántarásaként kezeli a 760/1936. B. M. I. sz. rendelet 4. és 8. §-a szerint.

(2) Az országos nyilvántartás kezelésére az Országos Kamara titkárának kell megbízást adni aki törzslapokon eszközölt utólagos bejegyzésekről és változásokról évnegyedenként jelentést tenni tartozik az országos választmánynak. A jelentés írásban is beterjeszthető.

(3) A nyilvántartást az országos választmány a naptári év elején közzétenni tartozik. (760/1936. B. M. I. sz. rend.).

(4) Az Országos Kamara külön országos nyilvántartást vezet a fegyelmi eljárás kikerülése végett lemondott orvosokról. (Fegyelmi szab. 44. §. 3. bek.)

167. §. Az országos választmány határozata ellen – amennyiben a T. másként nem rendelkezik – a határozat hozatalát, kézbesítését, illetőleg közhíré tételét követő naptól számított 15 nap alatt fellebbezésnek van helye a belügyminiszterhez.

168. §. Jelen Ügyrend a magyar királyi belügyminiszter jóváhagyásával lép életbe.
Budapest, 1937. október 3-án.

Verebély Tibor dr. s. k.
elnök.

Bakács György dr. s. k.
titkár.

Sándor Árpád dr. s. k.
ügyész.

Forrás: *Az orvosi kamarák fegyelmi szabályzat és ügyrendje.* Budapest, 1937. 11-24.

A Kecskeméti Ügyvédi Kamara ügyrendje

Közgyűlések

1. §

A kecskeméti Ügyvédi Kamara a közgyűlésnek fenntartott hatáskörét a tagok közvetlen részvételével ülésező közgyűlésen gyakorolja.

2. §

A közgyűlés: *a)* rendes, *b)* rendkívüli, *c)* választó közgyűlés.

A Kamara minden évben két rendes közgyűlést tart és pedig az Ürt. 6. §-ának 9. pontja, illetve az Ürt. 40. §-a értelmében minden év április 1. napját, – az Ürt. 6. § 3. pontjának és a 41. §-nak rendelkezései értelmében minden év december 31. napját megelőző időben. Ezeknek a közgyűléseknek tárgysorozatára egyéb az Ürt. 6. §-ának 1., 4., 5., 8., 10. és 11. pontjaiban foglalt tárgyak is felvehetők.

Az Ürt. 8. §-ában felsorolt esetekben és az ott említett előfeltételek mellett rendkívüli közgyűlés bármikor tartható.

Az általános tisztújítás megejtése végett választó közgyűlést kell tartani az Ürt. 6. § 2. pontjában felsorolt önkormányzati szervek megbízásának lejárta előtt két hónappal.

Ennek a választóközgyűlésnek tárgysorozatára más tárgyat kitzüni nem lehet.

Ha a választmány, a tisztikar, a fegyelmi bíróság és összeférhetlenségi bizottság tagjainak sorában üresedés állt be, ha az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet közgyűlésébe kiküldött tagot kell választani, vagy egyéb olyan bizottság tagjainak megválasztása válik szükségessé, amely bizottság megalakítása a közgyűlés hatáskörébe tartozik: ez a részleges tisztújítás, illetve választás bármely rendes, vagy rendkívüli közgyűlésen is megejthető.

3. §

A közgyűlés összehívásának módjára, határidejére, határozatképességére vonatkozó intézkedéseket az Ürt. 7. és 21. §-ai, nemkülönben a 25.000/1937. I. M. sz. rendelet 6–27. §-ai tartalmazzák.

4. §

A közgyűlésre szóló meghívót, melynek a tárgysorozatot is fel kell tüntetni, köteles az elnök a Kamara minden, az önkormányzatban részvételre jogosult tagjának legalább 15 nappal a közgyűlés határnapja előtt postán, vagy vétív mellett elküldeni. A postára adás tényével a meghívás szabályszerűen megtörténtnek tekintendő. A közgyűlési meghívót ugyanezen határidőben ki kell függeszteni a kamara hivatalos hirdető tábláján és egyízben közzé kell tenni valamelyik, a kamara székhelyén megjelenő helyi lapban is.

5. §

A közgyűlés nyilvános, a hallgatóság azonban csak a tanácskozó helyiségtől elkülönített helyen foglalhat helyet. A tanácskozásra rendelt helyiségben csak az önkormányzatban részvételre jogosult tagok tartózkodhatnak. Azokat, akik jogosulatlanul, vagy az elnök kifejezett engedélye nélkül tartózkodnak a tanácskozás céljára fenntartott helyiségben, vagy azokat a hallgatókat, akik a tanácskozás rendjét bármi módon megzavarnák, az elnök karhatalom igénybevételével is eltávolíthatja.

6. §

A közgyűlést az elnök, akadályoztatása esetén az elnökhelyettes, mindkettőjük akadályoztatása esetén a közgyűlésen jelenlévő, életkorban legidősebb választmányi tag vezeti. Ha az elnök a tárgysorozat valamelyik pontja mellett érdemben fel akar szólalni, a

felszólalás tartamára az elnöklést átadni köteles. A közgyűlést az elnök nyitja meg, rekeszti be, illetve a szükséghez képest felfüggeszti, vagy elnapolja. Vezeti a tanácskozást, az ügyrendnek megfelelően megadja, megtagadja, vagy megvonja a szót, engedélyezi, vagy megtagadja a napirend előtti, – személyes kérdésben, vagy az ügyrendhez való felszólalást. Biztosítja a közgyűlés rendjét és méltóságát. Elrendeli a szavazást, szövegezi és felteszi a kérdést a szavazásra, megállapítja a szavazás eredményét és kimondja a határozatot. Gondoskodik a közgyűlés határozatainak végrehajtásáról.

Az elnök – a felszólalások megszakításával is – elnöki jogainak gyakorlása céljából bármikor felszólalhat és a tanácskozás rendjének biztosítása érdekében az ügyrendben megállapított intézkedéseket bármikor megteheti. Azt a közgyűlési tagot, aki az ügyrend határozmányait meg nem tartja, az elnök első ízben figyelmezteti, ismétlés esetén, vagy ha a felszólaló magatartásával erre okot szolgáltatott, rendreutasítja. Az elnöki figyelmeztetést és rendreutasítást vita tárgyává tenni nem lehet. Ha a felszólaló rendreutasítás után is ügyrend-ellenes, vagy olyan magatartást tanúsít, ami a közgyűlés méltóságát sérti, az elnök a szót megvonhatja tőle.

7. §

Súlyosabb esetekben, különösen ha a közgyűlés valamelyik tagja az állam, vagy a társadalom rendje ellen izgat, a nemzeti érzést, vagy a vallási meggyőződést sértő kifejezést használ, vagy a tanácskozásokon kívül álló személyeket sért meg és a sértést elnöki figyelmeztetés ellenére sem vonja vissza, az elnök a kamara ügyészét indítványtételre hívja fel a széksértés megállapítása tárgyában. A közgyűlés hozzászólás nélkül, egyszerű szavazással végérvényesen határoz a széksértés elkövetésének fennforgása tárgyában. Ha a széksértés megállapított, az ügyész javaslatot tesz a megtorlás mértékére nézve. Az ügyészi indítványhoz legfeljebb két közgyűlési tag 5–5 percig szólhat hozzá. A széksértés büntetése: *a)* a közgyűlés megkövetése; *b)* kizárás a folyó közgyűlésről; *c)* kizárás három egymást követő közgyűlésről.

A széksértésnek fenti módon történt megtorlása nem akadályozza azt, hogy a széksértést elkövető kamarai tag fegyelmi úton is felelősségre vonassék.

A közgyűlés megkövetésére ítélt kamarai tag nyomban köteles a szónokok számára kijelölt helyen kijelenteni, hogy elítélt magatartása miatt a közgyűlést ünnepélyesen megköveti. Amíg az illető tag ennek a kötelességnek nem tesz eleget, a közgyűlésen fel sem szólalhat, sem szavazati jogot nem gyakorolhat, sőt, ha a kimondott határozat ellenére a közgyűlést megkövetni nem akarná, a közgyűlést azonnal elhagyni köteles és a későbbi közgyűléseken nem vehet részt mindaddig, amíg ezt a kötelességét nem teljesíti.

8. §

Minden közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni. A jegyzőkönyvnek a hely és az idő megjelölésén túl tartalmaznia kell a megjelentek pontos névsorát, az egész közgyűlés lefolyását, a hozott határozatokat, a választások eredményeit.

A jegyzőkönyvet a titkár, akadályoztatása esetén valamelyik közgyűlési tag vezeti. A jegyzőkönyvet a gyűlés elején az elnök által kijelölt és a közgyűlés egész tartama alatt jelenlévő két közgyűlési tag hitelesíti.

9. §

Minden közgyűlési tagnak joga van ahhoz, hogy a közgyűlést 5 nappal megelőzőleg a kamara titkáránál önálló indítványt nyújthasson be, amit a közgyűlésen elő kell terjeszteni.

A kamara elnöke gondoskodni köteles arról, hogy az ilyen szabályszerű időben benyújtott indítvány a választmány elé terjesztessék, hogy a választmány javaslata az indítvánnyal kapcsolatban kerüljön a közgyűlés elé.

Az említett határidőn túl benyújtott és a választmány által nem tárgyalta indítványt is joga van az elnöknek a közgyűlés elé terjeszteni, ha úgy találja, hogy a benyújtott indítvány felett különösebb előkészítés nélkül is határozni lehet.

10. §

Az a közgyűlési tag, aki a tárgyalás alatt álló ügyek valamelyikében érdekelt, annak tárgyalásában nem vehet részt. Vita esetén az érdekeltség kérdését a közgyűlés – az érdekelt meghallgatása után, – de egyéb hozzászólás nélkül, – egyszerű szavazással dönti el. Az érdekeltnek minősített tag a kérdéses ügy tárgyalásának idejére a közgyűlési termet elhagyni köteles.

11. §

Napirend előtti felszólalásra az elnök adhat engedélyt. Az ilyen felszólalás 10 percnél tovább nem tarthat. Ha az elnök a felszólalást nem engedélyezte, a közgyűlésnek ezt bejelenti. A közgyűlés vita nélkül, egyszerű szavazással úgy határozhat, hogy a felszólalást megengedi.

12. §

Személyes kérdésben, vagy az ügyrendhez való felszólalásra az elnök adhat engedélyt. Személyes kérdésben 10 percnél, ügyrendi kérdésben 5 percnél nem tarthat tovább a felszólalás.

13. §

A tanácskozásképeséghez ugyanannyi közgyűlési tag jelenlétére van szükség, mint a határozatképeséghez. Ha a közgyűlés annak megnyitásakor határozatképes volt, – amit az elnök a megnyitás alkalmával megállapítani köteles, – de egyes közgyűlési tagok időközi távozása folytán már nem tanácskozásképes, bármelyik tag kérheti beszédének megkezdésekor a tanácskozásképeség megállapítását.

Ha az elnök megállapítja, hogy a tanácskozásképeség hiányzik, a közgyűlést legfeljebb egy órára felfüggeszti és ha a közgyűlés a szünet eltelté után sem válnék tanácskozásképesé, a közgyűlést határozott időre elnapolja.

Választó közgyűléseken csak annak megnyitásakor kell a határozatképeséget megállapítani. Ha a szavazás megkezdése után azok a közgyűlési tagok, akik szavazati jogukat már gyakorolták, eltávoznak is, a szavazást tovább kell folytatni és be kell fejezni és a szavazás megkezdése után a határozatképeség kérdését felvetni nem lehet.

14. §

Az előadó után, ha a javaslat mellett és az ellen többen jelentkeztek szólásra, a javaslat ellen feliratkozott első jelentkezőt kell felhívni, majd váltakozó sorrendben a javaslat mellett és a javaslat ellen feliratkozókat. Bármikor felszólalhatnak azok, akik indítványokat visszavonni kívánják, vagy a vita bezárását indítványozzák. A tisztikar tagjai és a választmányi tagok ténybeli felvilágosítás végett, az elnök által meghatározott sorrendben, bármikor jogosultak felszólalni. A közgyűlés az elnök indítványára vita nélkül, egyszerű szavazással megengedheti a szónoknak, hogy a tárgytól eltérhessen.

Ugyanahhoz a tárgyhöz minden közgyűlési tag csak egyszer szólhat hozzá. Elnöki kérdésre, vita nélkül, egyszerű szavazással többszöri hozzászólásra is engedélyt adhat a közgyűlés.

Az előadót, indítványozót a zárószó joga is megilleti.

A beszédet olvasni nem szabad.

A hozzászólás időtartama 15 percnél hosszabb nem lehet. A közgyűlés ezt az időtartamot egy ízben legfeljebb 10 perccel meghosszabbíthatja.

15. §

Ha a vita a tárgysorozat valamelyik pontja felett 1 és fél óránál tovább tartott és a tárgyhöz az előadón, vagy indítványozón kívül már legalább 4 közgyűlési tag szólott hozzá, a közgyűlés az elnök, vagy bármely közgyűlési tag indítványára egyszerű

szavazással az egyes hozzászólások időtartamát korlátozhatja, sőt, a tárgysorozat illető pontjára a vitát is berekesztheti. Ha közgyűlés a vita bezárását elhatározta, a szólásra eddig jelentkezettek egy-egy szónokot választanak az indítvány támogatói, illetve ellenzői közül, akik még felszólalási jogukkal élhetnek.

16. §

A vita berekesztése után a közgyűlés határoz a tárgysorozaton levő kérdésben és pedig egyszerű szavazással.

A kérdést úgy kell feltenni, hogy arra igennel, vagy nemmel lehessen szavazni. Ha a döntésre kerülő kérdés több részből áll, az elnök annak részekre osztását és részenként való eldöntését javasolhatja. Az elnök indítványa fölött a közgyűlés vita nélkül határoz.

A kérdések felvetésénél a sorrendet az elnök állapítja meg. Elsősorban azt a javaslatot kell szavazásra bocsátani, amely a napirendre térést indítványozza. Ezt követően a halasztásra vonatkozó indítvány bocsátandó szavazásra. Ha ilyen indítványok nincsenek, vagy azokat a közgyűlés elvetette, a tárgy érdemében kell határozni. Az ügy érdemében a választmány javaslatát kell elsősorban döntés alá bocsátani.

Ha a közgyűlés nem a választmány javaslatát fogadja el, azt az indítványt kell szavazás alá bocsátani, melynek elfogadása által minél több indítvány és módosítás esik el. Pénzösszegek kérdésében mindig a legnagyobb összeg felett kell először szavazni.

A kérdés feltevéséhez a szavazás előtt a jelentkezés sorrendjében két közgyűlési tag szólalhat fel. Felszólalásuk 5–5 percnél tovább nem tarthat.

Szavazás közben beszédet tartani, a szavazatot indokolni, a szavazást zavarni nem szabad.

17. §

A szavazás nyílt, vagy titkos. A nyílt szavazás egyszerű, vagy név szerinti.

A közgyűlés rendszerint egyszerű szavazással határoz. A szavazás felállással, vagy kézfelemeléssel történik. A szavazatok összeszámlálását az elnök által kijelölt jegyző teljesíti. Ha bárki kívánja, ellenpróbát kell tenni.

Név szerint kell szavazni, ha bármely közgyűlési tag indítványára a közgyűlést azt egyszerű szavazással elhatározta.

Személyi ügyekben titkos a szavazás. A szavazatszedő küldöttséget az elnök nevezi ki. A szavazatszedő küldöttség 3 küldöttségi tagból, továbbá egy jegyzőből áll. A szavazás hivatalból rendelkezésre bocsátott szavazólapokkal történik.

A szavazatszedő küldöttség a szavazás eredményéről elnöke útján előszóval jelentést tesz, ami a közgyűlés jegyzőkönyvében megörökítendő.

Általános vagy részleges tisztújításnál a 25.000/1937. I. M. sz. rendeletben szabályozott módon kell a szavazást megejteni.

18. §

Választó-közgyűlés előtt a választási bizottság a 25.000/1937. I. M. sz. rendelet 7. és 8. §-ában szabályozott módon állítja össze a választók névjegyzékét.

19. §

Minden év január havának első felében a választási bizottság az előbbi §-ban említett módon összeállítja azoknak névjegyzékét, akik a Kamara önkormányzatában abban az évben részt vehetnek s akiknek cselekvő és szenvedő választói joguk van.

Ha ennek a névjegyzéknek az összeállítása után a Kamara új tagokat vesz fel, akik az önkormányzatban való részvételre jogosultak, vagy pedig valamelyik, a névjegyzékbe felvett tag ezt a jogát elveszíti (Ürt. 32. §), az elnök nyomban összehívja a választási bizottságot, mely bizottság a névjegyzékét megfelelően kiegészíti, illetve módosítja.

A választmány

20. §

A választmány hatáskörét az Ürt. 22. §-a határozza meg.

21. §

A választmány havonként legalább egyszer ülést tart. Az elnök a választmányt bármikor összehívhatja. A választmány 4 tagjának írásbeli és a tárgysorozatot is megjelölő kérelmére elnök a választmányt 10 napon belül ülésre köteles összehívni. Július és augusztus hónapokban a választmány csak szükséghez képest tart üléseket. A választmány ülése nem nyilvános. A választmányi ülésről a titkár, akadályoztatása esetén az elnök által kijelölt tisztviselő, vagy választmányi tag jegyzőkönyvet készít.

A kamara minden tagja írásbeli indítványt terjeszthet a választmány elé. Ha az indítvány három nappal az ülés előtt adatot be, azt a tárgysorozatba fel kell venni.

22. §

Ha valamelyik választmányi tagnak tagsága a megbízás idejének lejártá előtt megszűnik, vagy a törvény 39. §-a szerint szünetel, az elnök a legtöbb szavazatot kapott póttagot hívja be.

Tisztikar

Elnök

23. §

A kamara elnökének jogkörét az Ürt. 25. és egyéb §-ai szabályozzák. Hatáskörébe tartozik különösen: *a)* a kamara egész ügykezelésének ellenőrzése; *b)* az ügydarabok előadójának kijelölése; *c)* a fegyelmi bíróság tagjainak beosztása, elnökeinek és jegyzőinek kinevezése; *d)* a segédhivatali személyzet és altisztek kinevezése, elbocsátása, ezek felett a fegyelmi hatóság gyakorlása; *e)* a kamara költség-előirányzatának keretében a kamara pénztára terhére való utalványozás, amelyről a legközelebbi választmányi ülésnek jelentést tesz.

Az elnököt akadályoztatása esetén az elnökhelyettes, mindkettőjük akadályoztatása esetén pedig a választmánynak életkorban legidősebb, nem akadályozott tagja helyettesíti.

Titkár

24. §

A titkár a segédhivatal felügyelője. A hivatal személyzetének kinevezése és elbocsátása ügyében az elnöknek javaslatot tesz, az elnök által a személyzetre vonatkozólag tett fegyelmi intézkedéseket végrehajtja. Az elnök irányítása mellett ellátja a kamara igazgatási és ügyviteli tennivalóit. Meghatározza a kamarai alkalmazottak munkakörét, ellenőrzi tevékenységüket. Vezetí és aláírja a közgyűlések, választmányi ülések és kamarai értekezletek jegyzőkönyveit. Készíti az éves jelentés tervezetét. A közgyűlésnek és a választmánynak állandó előadója.

Ügyész

25. §

A kamarai ügyész hatáskörét az Ürt. 26. §-a s egyéb jogszabályok határozzák meg.

Pénztáros

26. §

A pénztáros gondoskodik a költségvetésben előirányzott bevételek beszedéséről, behajtásáról, nyilvántartásáról és a rendszeres könyvelésről, elkészíti a mérleget és a vagyonelejt, kezeli a kamara vagyonát, ellenőrzi a segédhivatal vezetőjének kezelésére

bízott kézipénztárt, általában az elnök irányítása alatt intézi a kamara gazdasági ügyeit. Negyedévenként jelentést tesz a pénztár állásáról, tagdíjhátralékokról, elkészíti a költségelőirányzat tervezetét s azt a tagdíjkivetési javaslattal együtt oly időben terjeszti a választmány elé, hogy az évi rendes közgyűlés előtt azt a választmány átvizsgálhassa. A zárószámadást és a vagyonszámlát összeállítja s azt ugyancsak oly időben terjeszti a választmány elé, hogy a zárószámadási bizottság és a választmány azokat az évi rendes közgyűlés előtt átvizsgálhassák. A kamara vagyonának és pénzforgalmának nyilvántartásáról szakszerű könyvvezetés útján gondoskodik.

A pénztáros a vagyonkezelési ügykörbe tartozó ügyeknek közgyűlési és választmányi előadója. A vagyonkezeléssel összefüggő levelezést az elnökkel együtt aláírja.

A tagdíjakról, nyugdíjintézeti és tagdíjhátralékokról, illetékekről, eljárási kiadásokról, fegyelmi pénzbírságokról pontos nyilvántartást vezet.

27. §

A kamara készpénzvagyonát valamelyik elsőrangú és a választmány által kijelölt pénzügyintézetnél kell kezelni. Minden be- és kifizetés e pénzügyintézet útján történik.

A kisebb folyó kiadások fedezése a kézipénztárból történik, melynek ellátásáról a pénztáros javaslata alapján az elnök szükséghez képest – kiutalások útján – gondoskodik. Ezt a kézipénztárt a segédhivatal igazgatója kezeli, a pénztáros állandó ellenőrzése mellett.

Ellenőr

28. §

Az ellenőr a kamarai vagyonkezelés ellenőrzője. Ellenőrzi a pénztáros, a kamara könyvelését, őrökdi a költségvetés betartása felett, összehasonlítja a könyvelés tételeit a levelezéssel és pénztári bizonylatokkal, előkészíti a pénztárvizsgálatot. Észleleteiről az elnöknek havonként szóbeli jelentést tesz. Ha szabálytalanságot észlelne, arról azonnal és írásban tartozik jelentést tenni.

Zárószámadási bizottság

29. §

A választmány saját kebeléből évenként három tagból álló zárószámadási bizottságot küld ki, amely bizottság a pénztáros által elkészített zárószámadásokat felülvizsgálja és a saját javaslatával ellátva terjeszti a választmány elé.

Kamarai tagsági díj

30. §

A kamarai tagsági díjak kivetéséről külön szabályzat intézkedik.

Felvétel

31. §

A felvétel tárgyában az Ürt. 47. §-a alapján alakított felvételi bizottság határoz az Ürt. 45–50 §-ában, valamint a zsidók közeleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939:IV. tc-ben és az azt kiegészítő jogszabályokban foglalt rendelkezések szem előtt tartásával.

Az ügyvédek névjegyzékébe felvételt kérő folyamodó kérvényének benyújtása alkalmából felvételi díjat köteles fizetni.

A felvételi díj összegét a választmány határozza meg s ez a határozat mindaddig érvényben marad, míg a választmány ezt a határozatot nem módosítja. A felvételi díj elengedésének helye nincsen.

32. §

A felvételre jelentkező nyilatkozni tartozik kérvényében az iránt, hogy vele szemben forog-e fenn valamely kizárási ok.

A kamara titkára a benyújtott kérvényt és mellékleteit haladéktalanul átvizsgálja és ha azt, vagy mellékleteit hiányosnak találja, arról az elnöknek jelentést tesz, aki a kérvényezőt a hiánynak záros határidő alatt való pótlására hívja fel.

A kamara titkára a folyamodó személyes meghallgatása útján, vagy egyéb módon megállapítja, hogy a felvételnek a 45. §-ban foglalt feltételei fennforognak-e, vagy pedig a 46. §-ban felsorolt kizárási okok nem észlelhetők-e. Az adatokat a kérvény tárgyalása alkalmával a felvételi bizottság előtt ismerteti.

33. §

A kamara székhelyén lakó bizottsági tagokat ezek által láttamozandó körözvény útján, a más helyen lakókat pedig ajánlott levélben kell a felvételi bizottság ülésére – és pedig legalább három nappal korábban – meghívni.

34. §

Az Ürt. 50. §-ának fennforgása esetén a törlés tárgyában a felvételi bizottság, – gondnok-kirendelés kérdésében pedig a választmány határoz.

35. §

Helyettes ügyvédek felvétele és törlése tárgyában a 31–34. §-okat kell megfelelően alkalmazni az Ürt. 68. §-ának rendelkezéséből folyó azon eltéréssel, hogy a felvétel tárgyában a választmány határoz.

Ügyvédjelöltek felvétele és törlése

36. §

Az ügyvédjelöltek névjegyzékébe való felvételt és onnan való kitörlést az Ürt. 70–74. §-ainak, valamint egyéb jogszabályoknak figyelembevételével a választmány rendeli el.

A felvételt kérő beadványhoz mellékelni kell: 1. egyetemi, vagy jogakadémiai leckekönyvet a végbizonyítvánnyal; 2. jogtudori oklevelet; 3. állampolgárságot igazoló okiratot; 4. születési anyakönyvi kivonatot; 5. két hónapnál nem régebb keletű erkölcsi bizonyítványt; 6. a folyamodó és a főnök ünnepélyes nyilatkozatát arról, hogy a folyamodó tényleg és állandóan a főnök székelyén lakik, hogy idejét a szokásos irodai órák alatt a joggyakorlatnak szenteli, hogy sem állami, sem más olyan közszolgálatban nem áll, ami az ügyvédjelölti gyakorlattal összeférhetetlen; 7. működési bizonyítványt a végbizonyítvány kiállítása óta eltelt idő alatti foglalkozásáról; 8. az ügyvédjelölt alkalmazására vonatkozó megállapodásokat tartalmazó és a főnök által is aláírt nyilatkozatot; 9. hatósági igazolást a főnök székhelyén való lakásról; 10. átjegyzés esetén a megelőző joggyakorlat kamarai igazolását; 11. egy darab fényképet igazolvány céljaira; 12. a bejegyzési illeték befizetéséről szóló igazolást; 13. a 7720/1939. M. E. sz. rendelet 18. §-ában említett bejelentést és a bejelentés adatait igazoló okiratokat.

Amennyiben az ügyvédjelölt nagyobb kereskedelmi, ipari vállalat, vagy pénzügyi jogi osztályának vezető ügyészéhez kéri beosztását, a kérvényhez csatolni kell a vállalatnak cégszerűen kiállított kötelező nyilatkozatát arról, hogy a folyamodó egész működési idejét kizárólag a jogi ügyosztályon tölti, bejegyzésének ideje alatt a vállalat egyéb ügyeivel nem foglalkozik és a vállalat más osztályán még ideiglenesen sem nyer beosztást.

37. §

Ha a jelölt működését félbeszakította és 60 napon belül átjegyzése iránt nem folyamodik, az ügyvédjelöltek névjegyzékéből hivatalból törölni kell.

38. §

A választmány az ügyvédjelöltek tényleges és kizárólagos joggyakorlatát elsősorban a tevékenységi kimutatás útján ellenőrzi, amibe az ügyvédjelölt minden érdemleges tevékenysége bevezetendő. Érdemleges tevékenységnek az tekintendő, amelyet az ügyvédjelölt bírósági, vagy más hatóság előtti tárgyalások és hivatalos eljárások során ügyfél képviselőként fejt ki, melyről hivatalos jegyzőkönyvet vesznek fel, továbbá azok az írásbeli munkák, amiket a főnök irodájában végez. Ezeket a ténykedéseket nyomban azoknak kifejtése után be kell vezetni a tevékenységi kimutatásba s azok megtörténtét a főnök sajátkezű aláírásával igazolja. Ha a kamara vezetőségének közbenjárása folytán a bíróságok és egyéb hatóságok hajlandók arra, hogy az előttük lefolytatott tárgyalások esetén az ügyvédjelölt tevékenységét a kimutatásban igazolják, ez esetben az ilyen tevékenységet a tárgyalást vezető bíró, vagy hatósági közeg aláírásával is igazolni kell.

A tevékenységi kimutatást minden év március, június és november hó 1–5. napja között kell ellenőrzés végett a kamara segédhivatalában benyújtani. Ezeket a kimutatásokat a kamara titkára haladéktalanul felülvizsgálja, ha azokat rendben találta, az illető ügyvédjelöltnek visszaadja, egyébként azonban a választmánynak nyomban jelentést tesz s a választmány dönt afelett, hogy a jelölt joggyakorlata megfelelő-e.

Kirendelések

39. §

A pártfogó ügyvéd kirendelése iránt előterjesztett kérelmeket vagy előterjesztéseket az elnök osztja ki az előadóknak. Ha az előadó azt látja, hogy a kérvény hiányos, különösen, ha abban nincs előterjesztve olyan részletes tényállás, hogy azt az Ürt. 84. §-a értelmében a kérelem teljesítése felett érdemleges határozat legyen hozható, folyamodót a hiányzó okiratok pótlására, részletes tényállás előterjesztésére és bizonyítékok megjelölésére záros határidő kitűzésére felhívja. Ezt a felhívást – ülésen kívül – az elnök és előadó írják alá. Ha a határidő eredménytelenül eltelt, vagy pedig a kérelem érdemlegesen elintézhető, az elnök a bizottságot ülésre hívja össze s a bizottság ekkor határoz a kérelem teljesülése, vagy megtagadása felett.

40. §

Olyan esetekben, amikor a Bp.⁵³⁴, vagy az azt kiegészítő és módosító törvények szerint az ügyvédi kamarának kell hivatalból védőt kirendelnie, a kirendelést a kamara elnöke, vagy helyettese teljesíti.

41. §

A kamara a kirendelt pártfogó ügyvédekről és védőkről külön jegyzéket vezet.

A kamara felhívja tagjait, jelentsék be, kik óhajtanak hivatalból védelmet, házasságvédői vagy pártfogói ügyvédi tisztséget vállalni. A kirendelésnél lehetőleg figyelemmel kell lenni a jelentkezésekre, azonban a bizottság, illetve a kamara elnöke ettől függetlenül a kamara bármely tagját is kirendelheti.

Az ügyvéd irodája részére kirendelt gondnok, mint pártfogó ügyvéd köteles eljárni azokban az ügyekben, melyekben a gondnokolt ügyvédet kirendelték. A bizottságnak azonban joga van más pártfogót kirendelni.

Leltározás a névjegyzékből törlés esetén

42. §

Az ügyvédek névjegyzékébe bejegyzett ügyvéd törlése esetén az Ürt. 60-63. §-aiban foglaltak szerint kell eljárni. Amennyiben az elhalt ügyvéd özvegye, nagykorú

⁵³⁴ Bűnvádi perrendtartás.

leszármazója, vagy ezek megbízottja a leltározásnál személyesen nem kívánna közreműködni, a kamara választmánya az irodagondnok kirendelésével egyidejűleg leltározó biztost is küld ki.

A leltárt két példányban kell elkészíteni s abban különösen fel kell tüntetni az elhalt ügyvédnél talált értékeket – készpénz, ékszerek, drágaságok, értékpapírok, betétkönyvek, kötvények, végrendeletek – melyekről megállapítható, hogy ügyvédi megbízás útján jutottak az elhunyt birtokába és részben, vagy egészben harmadik személyt illetnek. Külön kell felsorolni mindazokat az ügyeket, melyekről megállapítható, hogy azok az elhunytnál ügyvédi megbízásból voltak.

A leltározást 30 nap alatt be kell fejezni és a leltár egyik példányát a választmányhoz be kell terjeszteni. A leltár másik példányát a gondnok tartja magánál. Ha az elhunyt ügyvéd jogutódai kívánják, a leltárról harmadik példány is készíthető és a jogutódoknak kiadandó.

Ha a leltározás valakinek ellenszegülése következtében nem volna foganatosítható, erről a gondnok a választmánynak jelentést tesz, egyúttal az illetékes járásbírószágot haladéktalanul megkeresi, hogy a leltározás folytatása céljából kiküldöttet rendeljen.

Fegyelmi eljárás

43. §

Az ügyvédek, helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek ellen beérkezett panaszok, azokkal kapcsolatos beadványok, megkeresések és intézkedések külön iktatókönyvbe vezetendők. Ezek az iktatómányok F. betűvel jelölendők meg.

44. §

Indokolt esetben a szóban előterjesztett panaszról a titkár jegyzőkönyvet készít és azt a panaszossal aláírattja. Ilyenkor a panaszostól személyazonosságának igazolását kívánhatja.

45. §

A felügyeleti vizsgálatot a lefolytatására kiküldött vizsgálóbiztos köteles a megszabott határidő alatt lefolytatni és befejezni. Ha ennek valamely akadálya volna, arról a kamara elnökének jelentést tesz és újabb határidő kitézését kéri.

46. §

Az egyes tanácsok elnökeit a kamara elnöke nevezi ki, a fegyelmi bíróság tagjait ugyancsak ő osztja be s jelöli ki az egyes előadókat, valamint a tárgyalási jegyzőket is. A fegyelmi bíróság üléseire, a tárgyalásokra a bírakat legalább 5 nappal a tárgyalás előtt kell írásban meghívni. A megjelenésben akadályozott tag ezt olyan időben köteles bejelenteni, hogy más bíró behívásáról gondoskodni lehessen.

47. §

A pénzbírsággal, vagy felfüggesztéssel büntetett ügyvédekről és helyettes ügyvédekről külön jegyzéket kell vezetni a fegyelmi büntetések mellékkövetkezményeinek nyilvántartása végett. Ugyanezeket fel kell jegyezni a lajstrom megfelelő lapján is.

48. §

A pénzbírságot kiszabó jogerős ítéleteket közölni kell a kamara pénztárosaival, aki a behajtás iránt a szükséges lépéseket megteszi. Ha a kiszabott pénzbírság be nem hajtható, arról a pénztáros jelentést tesz, a választmány pedig az iratokat az Ürt. 113. §-ában előírt eljárás lefolytatása céljából a fegyelmi bírósághoz teszi át.

Sikertelennek kell tekinteni a behajtási eljárást, ha a végrehajtási eljárás során lefoglalható vagyontárgy nem volt található, vagy a lefoglalt tárgyak értéke a követelést nem fedezi, ha az árverési vételárból a pénzbírság teljes összegében nem soroztatott, ha a marasztalt ismeretlen helyre távozott. Ha a végrehajtott ügyvédnek követelése

foglaltattak le és az adósok a lefoglalt követelés fennállását felhívásra nem ismerik el, ezeket a követeléseket a foglalás sikerességének, vagy sikertelenségének a megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni.

A végrehajtás foganatosítása alkalmával a végrehajtott ügyvédet figyelmeztetni kell arra, hogy saját érdekében jelöljön meg fedezetet, mert a behajtási eljárás sikertelensége esetén az Ürt. 113. §-ában megjelölt következményekkel kell számolnia.

Ügykezelés

49. §

A segédhivatal hivatalos óráit és az értesítésadás idejét a kamara elnöke állapítja meg. Az iratokat csak az érdekelt felek és igazolt képviselőik tekinthetik meg.

50. §

A közgyűlés és választmány határozatait, a felügyeleti hatóságokhoz intézett felterjesztéseket és jelentéseket, a fontosabb átiratokat és megkereséseket az elnök és titkár írják alá és ezek eredeti alakban kiadmányozandók. Egyéb kiadmányokat – amennyiben jogszabály másképpen nem intézkedik – az elnök és titkár nevének feltüntetésével és „A kiadmány hitelül” jelöléssel a segédhivatali igazgató írja alá.

51. §

A kamara segédhivatala a következő könyveket és jegyzékeket vezeti: 1. Ügyvédek névjegyzéke, 2. Helyettes ügyvédek névjegyzéke, 3. Ügyvédjelöltek névjegyzéke, 4. Pártfogó ügyvédek névjegyzéke, 5. Hivatalból kirendelt védők névjegyzéke, 6. Közigazgatási ügyek iktatókönyve, 7. Panaszügyek iktatókönyve, 8. Összeférhetlenségi ügyek lajstroma és ügykönyve, 9. Zugírázatért elítéltek jegyzéke, 10. Fegyelmi elítéltek jegyzéke.

A választmány, vagy a kamara elnöke szükséghez képest más könyvek és jegyzékek, továbbá mutatókönyvek vezetését is elrendelhetik.

52. §

Az ügyvéd, a helyettes ügyvéd, vagy ügyvédjelölt – a szabályszerű díjak lefizetése ellenében névjegyzékkivonatot kérhet. A névjegyzéki kivonatból kihagyandók azok a fegyelmi büntetések, amelyekre vonatkozó mellék-következmények az Ürt. 112. §-a szerint már elenyésztek. Hatósági megkeresésre azonban a névjegyzékkivonat teljes szövege szerint állítandó ki. A névjegyzékkivonatot a titkár írja alá.

53. §

Rendszerint ülésen kívül intézendők el:

- a) azok a hatósági megkeresések és kérelmek, amelyek a bejegyzett ügyvédek, helyettes ügyvédek és ügyvédjelöltek kérnek felvilágosítást;
- b) a hatóságoktól, társkamaráktól, bejegyzett ügyvédektől, helyettes ügyvédektől és ügyvédjelöltektől, vagy magánfelektől érkező értesítések és jelentkezések, melyek elintézéséről a bejelentőt értesíteni nem kell;
- c) arcképes igazolvány és tanúsítvány másodlatok kiadására irányuló kérelmek;
- d) bizonylatok és egyéb tanúsítványok kiadása iránti kérelmek;
- e) az ügyvédi vizsga letételére vonatkozó kérvények áttétele a vizsgálóbizottsághoz;
- f) mindazok a hatósági, vagy bírósági megkeresések, amelyek iratok visszaküldését szorgalmazzák;
- g) mindazok a leiratok, melyek az ügy állásáról jelentést kérnek;
- h) az Ürt. 123. §-ában említett és más hasonló értesítések;
- i) a bíróságoktól, vagy más hatóságoktól beszerzett iratok visszaküldése abban az esetben, ha a fegyelmi eljárás megindítását sem a vádló, sem a magánfél nem indítványozta, vagy ha az ügy jogerősen befejeztetett;

- k) jogorvoslati beadványok felterjesztése az illetékes hatósághoz;
- l) kérelmezők felhívása hiánypótlásra.

54. §

Ha a választmány véleménye szerint az ügyrend valamely rendelkezése módosításra szorul, a módosítás iránt javaslatot tesz a közgyűlésnek.

Kelt Kecskeméten a Kecskeméti Ügyvédi Kamarának 1941. évi március hó 25. napján tartott rendes évi közgyűléséből.

Dr. Holosnyay Ambrus sk.
titkár,

Dr. vitéz Márkus Ferenc sk.
elnök.

Forrás: *A Kecskeméti Ügyvédi Kamara ügyrendje*. Kecskemét, 1941.

